

STRATEGIA ROZWOJU BIAŁOSTOCKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO DO 2030 ROKU

Projekt

Białystok, 8 listopada 2022 r.

Strategia Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku opracowana została przy wsparciu finansowym Unii Europejskiej ze środków Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020.

Dokument opracowany przez Stowarzyszenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego.

Wsparcie eksperckie przy opracowaniu dokumentu:

prof. dr hab. Piotr Banaszuk

dr hab. Bartosz Czarnecki, prof. PB

Andrzej Parafiniuk

dr hab. Bogusław Plawgo, prof. UwB

Opracowanie map:

Łukasz Kierklo

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Fundusz Spójności

Spis treści

1. Model opracowania strategii	6
2. Wnioski z diagnozy społecznej, gospodarczej i przestrzennej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego	9
2.1. Geneza powstania Stowarzyszenia BOF oraz diagnoza powiązań funkcjonalnych	9
2.2. Ludność i procesy demograficzne.....	15
2.3. Edukacja i wychowanie.....	18
2.4. Polityka społeczna.....	20
2.5. Kapitał społeczny	24
2.6. Gospodarka i rynek pracy	26
2.7. Sport, rekreacja, turystyka.....	30
2.8. Kultura.....	33
2.9. Stan i ochrona środowiska	36
2.10. Gospodarka wodna BOF i jej uwarunkowania związane ze zmianami klimatu.....	39
2.10.1. Ogólna charakterystyka hydrologiczna Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego	39
2.10.2. Problemy gospodarki wodnej w BOF	43
2.11. Infrastruktura komunalna. Mieszkalnictwo	47
2.12. Dostępność komunikacyjna i mobilność	54
2.13. Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne.....	58
2.14. Bezpieczeństwo publiczne na terenie BOF	60
3. Analiza strategiczna BOF.....	63
4. Misja i wizja rozwoju BOF w perspektywie 2030 roku.....	68
5. Cele i kierunki działań.....	70
5.1. Cel strategiczny: Inteligentne zarządzanie BOF	72
5.2. Cel strategiczny: Mieszkańcy otwarci na przyszłość.....	81
5.3. Cel strategiczny: Przedsiębiorczość podstawą rozwoju.....	103
5.4. Cel strategiczny: Zeroemisyjność dla rozwoju i jakości życia	108
5.5. Cel strategiczny: Zrównoważona mobilność miejska.....	112
5.6. Cel strategiczny: Zrównoważenie funkcjonalno-przestrzenne	119
6. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej BOF wraz z ustaleniami i rekomendacjami w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej	131
6.1. Wprowadzenie.....	131

6.2. Analiza kluczowych uwarunkowań rozwojowych Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego	131
6.3. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej BOF	134
6.4. Kierunki zmian w strukturze przestrzennej BOF	134
6.5. Rozmieszczenie kluczowych przedsięwzięć inwestycyjnych i planowane zmiany w przestrzeni BOF – charakterystyka obszarów inwestycyjnych i kierunków interwencji.....	135
6.6. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w BOF.....	135
7. Obszary Strategicznej Interwencji	149
7.1. Obszary strategicznej interwencji określone w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego wraz z zakresem planowanych działań.....	149
7.2. Obszary strategicznej interwencji kluczowe dla Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego wraz z zakresem planowanych działań	151
7.2.1. Kształcenie zawodowe na potrzeby Gospodarki 4.0 i Gospodarki Obiegu Zamkniętego (OSI 01).....	152
7.2.2. Kompetencje kluczowe (OSI 02).....	153
7.2.3. Rozwój przedsiębiorczości BOF (OSI 03)	155
7.2.4. Zrównoważona mobilność miejska (OSI 04)	157
8. Zgodność strategii z wytycznymi i założeniami zawartymi w dokumentach wyższego rzędu.....	162
9. System realizacji strategii.....	167
9.1. System wdrażania.....	167
9.2. Monitoring, ewaluacja i aktualizacja Strategii.....	169
9.3. Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych.....	170
10. Warunki i procedury obowiązujące w realizacji strategii ZIT	176
11. Ramy finansowe i potencjalne źródła finansowania strategii	179
12. Opis zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych, w tym proces konsultacji ..	183

Wykaz skrótów

BiKeR	Białostocka Komunikacja Rowerowa
BKM	Białostocka Komunikacja Miejska
BOF	Białostocki Obszar Funkcjonalny
CZK	Centrum Zarządzania Kryzysowego w Białymstoku
DK	Droga krajowa
GOZ	Gospodarka Obiegu Zamkniętego
GPR	Gminne plany rewitalizacji
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IP ZIT BOF	Instytucja Pośrednicząca ZIT BOF
JST	Jednostka samorządu terytorialnego
LGD	Lokalna Grupa Działania
MOF OW	Miejski Obszar Funkcjonalny Ośrodka Wojewódzkiego
MPZP	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego
OSI	Obszar Strategicznej Interwencji
OZE	Odnawialne źródła energii
PBPP	Podlaskie Biuro Planowania Przestrzennego w Białymstoku
PSP	Państwowa Straż Pożarna
RLKS	Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność
RPOWP 2014-2020	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020
SBOF	Stowarzyszenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego
SL 2021	Centralny system informatyczny SL 2021
SR BOF 2030	Strategia Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku
SRHD	Aplikacja raportująca Centralnego systemu informatycznego
SWOT	Strengths – silne strony, Weaknesses – słabe strony, Opportunities – szanse i Threats – zagrożenia
TEN-T	Transeuropejska sieć transportowa
UE	Unia Europejska
ZIT	Zintegrowane Inwestycje Terytorialne

1. MODEL OPRACOWANIA STRATEGII

Dokument „Strategia Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku” (SR BOF 2030) został opracowany zgodnie z podstawami prawa krajowego i europejskiego jako strategia rozwoju ponadlokalnego, zawierająca strategię ZIT.

SR BOF 2030 została przygotowana z wykorzystaniem modelu partycypacyjno-administracyjno-eksperckiego. W proces przygotowania dokumentu zostali zaangażowani Członkowie Stowarzyszenia BOF, przedstawiciele administracji samorządowej, z uwagi na znajomość wewnętrznych uwarunkowań instytucjonalnych rozwoju gmin BOF. Ważną rolę w opracowaniu SR BOF 2030 odegrali także eksperci, którzy dysponują specjalistyczną wiedzą i narzędziami oraz spojrzeniem na rozwój Białegostoku i jego obszaru funkcjonalnego bardziej bezstronnym i holistycznym – co wpływa na zwiększenie obiektywizmu oraz profesjonalizmu analiz i wniosków. Istotną grupę stanowili także przedstawiciele interesariuszy rozwoju BOF reprezentujący Komisję doradcą ds. przygotowania i wdrażania strategii, będący reprezentantami m.in.: instytucji, organizacji pozarządowych działających na rzecz promowania włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób ze specjalnymi potrzebami, równości płci i niedyskryminacji; organizacji lub instytucji działających na rzecz ochrony środowiska; innych organizacji właściwych ze względu na rodzaj działalności objętej strategią; szkół i uczelni wyższych; organizacji pracodawców, przedsiębiorców, w tym zrzeszeń przedsiębiorców z obszaru realizacji strategii. Włączenie społeczeństwa w tworzenie strategii, w ramach przyjętego podejścia partycypacyjnego, odbywa się w trakcie całego procesu przygotowania i wdrażania strategii. Rysunek 1.1 przedstawia schemat organizacji prac nad SR BOF 2030.

Organizacja pracy nad strategią została podzielona na 7 następujących etapów: przygotowawczy, diagnostyczny, koncepcyjny, redakcyjny, konsultacji społecznych, przyjęcia strategii i wdrożeniowy.

Etap przygotowawczy polegał na podjęciu działań, które były niezbędne do określenia struktury organizacyjnej prac nad strategią, powołania ekspertów uczestniczących w procesie jej przygotowania i organizacji prac nad tym dokumentem. Sformułowanych zostało 6 kluczowych obszarów tematycznych. Należały do nich: inteligentne zarządzanie BOF, mieszkańcy BOF, gospodarka BOF, środowisko BOF, mobilność miejska BOF, przestrzeń BOF.

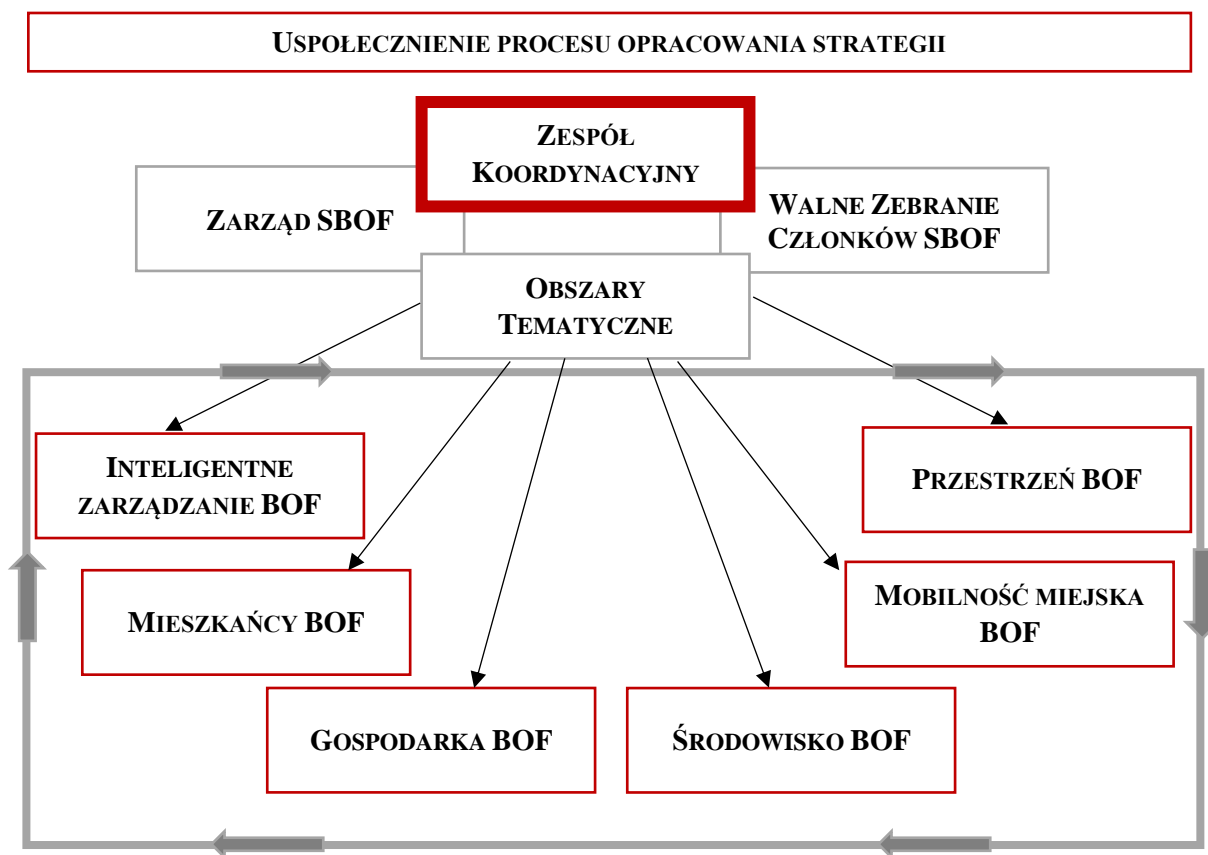
Na etapie diagnostycznym zostały wykonane badania oraz analizy ilościowe i jakościowe, których wyniki zostały wykorzystane w dalszych pracach nad strategią, w szczególności w zakresie opracowania diagnozy strategicznej BOF i potencjalnych scenariuszy rozwoju. Uzyskane wyniki były pogłębiane i analizowane podczas spotkań oraz warsztatów eksperckich z różnymi grupami interesariuszy rozwoju BOF.

Na etapie koncepcyjnym powstała misja, wizja i koncepcje rozwoju BOF we wszystkich obszarach tematycznych. Wówczas przyjęta została struktura celów przedstawiona na rysunku 1.2. Cel nadrzędny to misja. Kolejny poziom stanowią cele strategiczne, które mają charakter długookresowy. Przedstawiają wymiar społeczny, gospodarczy i przestrzenny rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego. Wskazują generalny kierunek postępowania w realizacji założonej wizji rozwoju BOF. Następnym szczeblem to cele operacyjne, które dotyczą średniego horyzontu czasowego, a także określają narzędzia i sposoby realizacji celów strategicznych. Ostatni poziom – kierunki działań, zwane często zadaniami, służą realizacji założonych celów, stanowią podstawę wdrażania strategii. Kierunki działań to konkretne

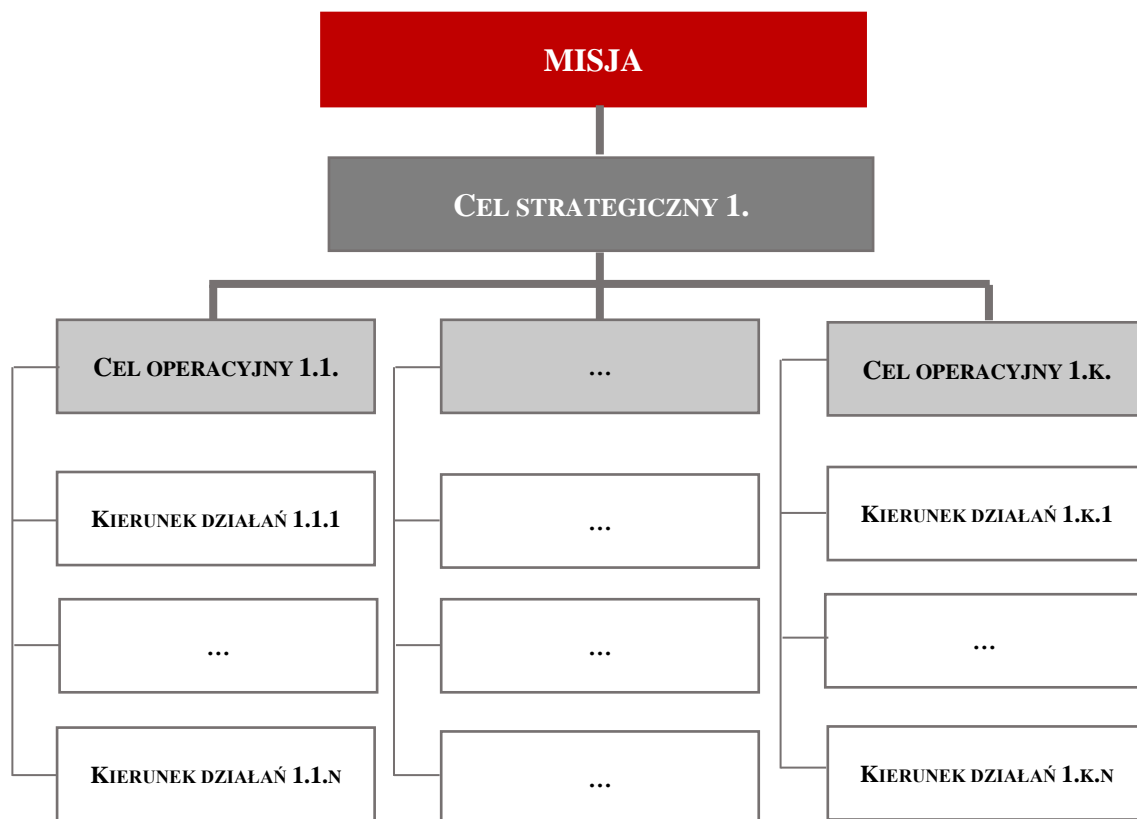
obszary koncentracji wspólnych wysiłków (aktywności opracowywania programów, poszukiwania źródeł ich finansowania i sposobów organizacji tych działań) podejmowanych przez samorząd oraz partnerów publicznych, społecznych i gospodarczych. Strategia wymaga również określenia oczekiwanych rezultatów (efektów) planowanych działań w wymiarze przestrzennym oraz wskaźników ich osiągnięcia.

Na etapie redakcyjnym został opracowany projekt „Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku”, który poddano konsultacjom społecznym. Etapem kończącym proces przygotowania kluczowego dokumentu rozwoju BOF jest etap przyjęcia strategii i przekazania jej do zaopiniowania przez właściwą instytucję zarządzającą programem regionalnym – w zakresie możliwości finansowania strategii ZIT w ramach tego programu oraz przez Ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego – w zakresie wsparcia w krajowych programach pod względem jej zgodności z umową partnerstwa. Uzyskanie pozytywnej opinii jest jednocześnie momentem otwierającym ostatni z etapów – wdrożeniowy, w którym rozpocznie się realizacja strategii.

Rysunek 1.1 Schemat organizacji prac nad „Strategią Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku”

Rysunek 1.2 Struktura celów rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku

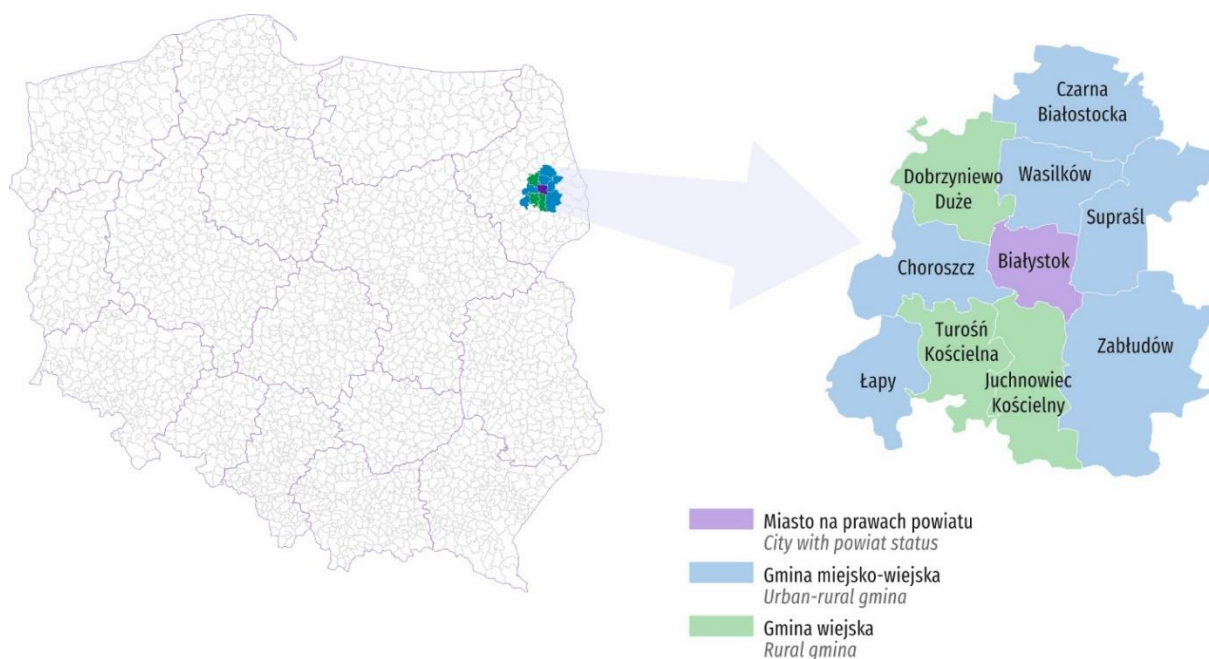
„Strategia Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku” stanowi jednocześnie strategię rozwoju gmin tworzących BOF.

2. WNIOSKI Z DIAGNOZY SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ BIAŁOSTOCKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO¹

2.1. GENEZA POWSTANIA STOWARZYSZENIA BOF ORAZ DIAGNOZA POWIĄZAŃ FUNKCJONALNYCH

Białostocki Obszar Funkcjonalny (BOF) tworzą: miasto Białystok – stolica województwa podlaskiego oraz dziewięć gmin należących do powiatu białostockiego: Choroszcz, Czarna Białostocka, Dobrzyniewo Duże, Juchnowiec Kościelny, Łapy, Supraśl, Turośń Kościelna, Wasilków i Zabłudów. BOF położony jest w północno-wschodniej części kraju, przy wschodniej granicy Unii Europejskiej, na obszarze 1 728 km², stanowiącym 8,6% powierzchni województwa podlaskiego. Znajduje się w centralnej części województwa podlaskiego i graniczy z powiatami: sokólskim, monieckim, wysokomazowieckim, bielskim i hajnowskim (mapa 2.1.).

Mapa 2.1 Białostocki Obszar Funkcjonalny

Źródło: opracowanie własne Stowarzyszenia BOF.

W 2013 r. rady wszystkich ww. gmin podjęły uchwały w sprawie wyrażenia zgody na utworzenie Stowarzyszenia Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego (SBOF). Spotkanie założycielskie odbyło się 6 grudnia 2013 r. Stowarzyszenie BOF zostało zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym 13 stycznia 2014 r.

Szczegółowe cele działalności Stowarzyszenia zostały określone w Statucie. Aktualnie obowiązuje zmodyfikowana wersja Statutu przyjęta Uchwałą nr 1/2022 Nadzwyczajnego

¹ Wnioski z diagnozy społecznej, gospodarczej i przestrzennej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego zostały przedstawione na podstawie danych statystycznych z lat 2014-2020. Szerszy zestaw danych uwzględniający ich analizę znajduje się w publikacji: „Białostocki Obszar Funkcjonalny w latach 2014-2020”, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2022, <https://bialystok.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/inne-opracowania/bialostocki-obszar-funkcjonalny-w-latach-2014-2020,18,3.html#>

Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia BOF z dnia 19 stycznia 2022 roku. Do kluczowych celów SBOF należą m.in.:

- 1) przygotowanie i realizacja wspólnej dla obszaru funkcjonalnego strategii rozwoju, dalej zwanej Strategią;
- 2) przygotowanie i realizacja innych niż strategii dokumentów, planów, koncepcji dotyczących rozwoju gmin zrzeszonych w Stowarzyszeniu w zakresie ich terytorium;
- 3) pozyskiwanie środków zewnętrznych, tj. funduszy krajowych i zagranicznych, w tym funduszy Unii Europejskiej, na realizację wspólnych zadań;
- 4) współdziałanie w celu efektywnego wykorzystania środków finansowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020 oraz programu Fundusze Europejskie dla Podlaskiego na lata 2021-2027, w szczególności w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych;
- 5) inicjowanie i wspomaganie współpracy między Członkami Stowarzyszenia w zakresie przygotowania oraz realizacji projektów i przedsięwzięć finansowanych w ramach środków, o których mowa w pkt 1-4;
- 6) upowszechnianie idei samorządności lokalnej i regionalnej oraz wspieranie jej rozwoju;
- 7) ochrona wspólnych interesów Członków Stowarzyszenia;
- 8) inicjowanie współpracy Członków Stowarzyszenia w zakresie zadań własnych i zleconych wynikających z ustawy o samorządzie gminnym;
- 9) pełnienie funkcji instytucji pośredniczącej w przypadku powierzenia realizacji zadań przez instytucję zarządzającą;
- 10) integrowanie Członków Stowarzyszenia, w sprawach z zakresu turystyki;
- 11) wspieranie ochrony środowiska oraz kształcenie społeczeństwa w zakresie zrównoważonego rozwoju i wykorzystania energii w sposób ekonomiczny, a także przyjazny dla środowiska.

Impulsem do sformalizowania współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego BOF był instrument Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT) dedykowany miastom wojewódzkim i ich obszarom funkcjonalnym w perspektywie finansowej Unii Europejskiej 2014-2020. Warunkiem obligatoryjnym skorzystania z tych środków było przejście przez dwustopniowy proces delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich (MOF OW) realizujących instrument ZIT w latach 2014-2020, wskazującego rdzeń MOF i gminy tworzące strefę zewnętrzną. Pierwszym etapem było eksperckie określenie MOF OW zaprezentowane w raporcie *Kryteria delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich (MOF OF)* z lutego 2013 r.², a kolejnym – ostateczne wskazanie terytorium MOF OW realizacji ZIT, w drodze uchwały zarządu województwa.

Obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego został zdefiniowany w ww. raporcie jako strefa spójna pod względem przestrzennego oddziaływania miasta wojewódzkiego, charakteryzująca się istnieniem powiązań funkcjonalnych oraz zaawansowaniem procesów urbanizacyjnych, wyróżniająca się z otoczenia i upodabniająca się pod pewnymi względami do głównego miasta. Przyjęto siedem kryteriów delimitacji opartych na trzech grupach wskaźników:

I. Wskaźniki funkcjonalne:

- 1) F1 – liczba wyjeżdżających do pracy najmniej do rdzenia MOF na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym powyżej 50 (2006),

² *Kryteria delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich (MOF OF)*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa luty 2013.

- 2) F2 – liczba zameldowań z rdzenia MOF na 1000 mieszkańców powyżej 3 (2009),

II. Wskaźniki społeczno-gospodarcze:

- 1) S1w – udział pracujących w zawodach pozarolniczych jako stosunek do średniej wojewódzkiej powyżej 75% (2002),
- 2) S2w – liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców jako stosunek do średniej wojewódzkiej powyżej 75% (2011),
- 3) S3r – udział podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu (sekcja J-R) jako stosunek do analogicznego wskaźnika obliczonego dla rdzenia MOF powyżej 50% (2011),

III. Wskaźniki morfologiczne:

- 1) M1w – gęstość zaludnienia (bez lasów i wód) w stosunku do średniej wojewódzkiej powyżej 50% (2011),
- 2) M2w – liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000 mieszkańców w latach 2002-2011 w stosunku do średniej wojewódzkiej powyżej 75%.

Delimitacja miejskiego obszaru funkcjonalnego Białegostoku, zawarta w raporcie eksperckim, nie uwzględniała gminy Łapy, która została dodatkowo zaproponowana na etapie konsultacji tego dokumentu, przez Podlaskie Biuro Planowania Przestrzennego w Białymstoku (PBPP). Uzasadniono, że gmina Łapy spełnia sześć z siedmiu kryteriów delimitacji i ma silne związki funkcjonalne z miastem Białystok – rdzeniem, jak i z gminami tworzącymi strefę zewnętrzną (tabela 2.1.).

Tabela 2.1 Wskaźniki delimitacji w gminach strefy zewnętrznej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2002-2011

Wyszczególnienie	Wartości wskaźników							L*
	F1	F2	S1w	S2w	S3r	M1w	M2w	
Choroszcz	94,0	14,0	113,6	101,1	74,7	118,9	210,4	7
Czarna Białostocka	65,9	4,6	125,9	82,4	65,7	255,1	55,9	6
Dobrzyniewo Duże	98,0	16,9	88,9	106,1	55,7	95,1	166,2	7
Juchnowiec Kościelny	117,0	15,3	112,8	120,9	73,6	118,4	289,3	7
Łapy**	74,9	1,1	101,5	91,6	80,1	334,0	130,7	6
Supraśl	117,6	17,2	135,3	131,6	74,1	268,2	216,8	7
Turośń Kościelna	96,4	19,7	86,9	100,4	80,3	62,8	205,3	7
Wasilków	108,7	15,7	135,5	119,2	70,5	252,6	313,5	7
Zabłudów	98,1	10,5	88,3	76,4	58,6	45,6	188,5	6

* Liczba spełnionych kryteriów. W tabeli wyróżniono kolorem czerwonym komórki z wartością wskaźnika niespełniającą kryterium.

** Zgodnie z informacjami Podlaskiego Biura Planowania Przestrzennego w Białymstoku.

Źródło: *Kryteria delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich (MOF OF)*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, luty 2013 r. oraz pismo o sygnaturze PBPP.AF.071-3/2013 Podlaskiego Biura Planowania Przestrzennego w Białymstoku.

Poza Łapami, w dwóch innych gminach: Czarna Białostocka oraz Zabłudów, spełnionych było również sześć z siedmiu kryteriów przyjętych do badań. W każdej z tych gmin inny wskaźnik nie osiągnął wartości krytycznej. W Czarnej Białostockiej była to „liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000 mieszkańców w latach 2002-2011 w stosunku do średniej

wojewódzkiej” (M2w), która nie przekraczała 75%, w Łapach – „liczba zameldowań z rdzenia MOF na 1000 mieszkańców” (F2), która była poniżej trzech, a w Zabłudowie – „gęstość zaludnienia (bez lasów i wód) w stosunku do średniej wojewódzkiej” (M1w) – poniżej 50%.

Ostatecznie Białostocki Obszar Funkcjonalny został utworzony przez wszystkie wymienione wcześniej jednostki samorządu terytorialnego. Wdrażanie ZIT na tym terytorium umożliwiła Uchwała nr 29/250/2015 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 17 marca 2015 r. w sprawie wyznaczenia obszaru realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020. Instrument ZIT stanowił kluczowe źródło finansowania rozwoju w obszarach tematycznych zdefiniowanych w *Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014–2020* (np. gospodarka niskoemisyjna, w szczególności rozwój transportu zbiorowego i rowerowego; atrakcyjność inwestycyjna, kompetencje do pracy – od szczebla przedszkolnego po kształcenie zawodowe, rozwój OZE, wsparcie rodzin i osób potrzebujących pomocy). Stowarzyszenie BOF na mocy *Porozumienia w sprawie powierzenia Instytucji Pośredniczącej zadań dotyczących realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014–2020 (RPOWP 2014–2020) oraz wdrażania Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014–2020* z 20 lipca 2015 r. pełni rolę Instytucji Pośredniczącej (IP). Obecnie Członkowie SBOF wdrażają razem nie tylko projekty dofinansowane z ZIT, ale współpracują również w Lokalnych Grupach Działania (LGD) w ramach instrumentu Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS), czy w Związku Gmin Wiejskich, realizują także wspólne inicjatywy finansowane ze środków gmin. Skutecznie pozyskują także środki na rozwój z programów krajowych i europejskich. Istotną rolę w tym procesie odgrywa Biuro Zarządu SBOF, które pełni funkcję „łącznika” wszystkich gmin, koordynuje i monitoruje wdrażanie strategii rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego, realizuje zadania IP ZIT BOF, poszukuje źródeł finansowania rozwoju, jest liderem projektów partnerskich Członków Stowarzyszenia BOF w takich obszarach jak np.: kształcenie zawodowe, wsparcie szkół związane z ograniczeniem skutków pandemii COVID-19, rozwój energii ze źródeł odnawialnych, czy promocja wspólnego produktu turystycznego.

W celu zidentyfikowania zmian w powiązaniach funkcjonalnych gmin BOF, jakie nastąpiły do 2020 r., dokonano ich diagnozy w oparciu o analogiczny zestaw wskaźników z lat 2011-2020. Wprowadzono modyfikację, przyjmując do analizy w Grupie I. „Wskaźników funkcjonalnych” dodatkowy wskaźnik: „liczba uczniów dojeżdżających do szkół podstawowych i ponadpodstawowych do Białegostoku na 1000 mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym w roku szkolnym 2019/2020” (F3n), reprezentujący znaczny przepływ ludności między rdzeniem BOF a jego strefą zewnętrzną. Dane do wskaźnika zostały zaczerpnięte z prac eksperymentalnych GUS „Dojazdy uczniów do szkół w Polsce” oraz z Systemu Informacji Oświatowej Ministerstwa Edukacji i Nauki. Poczawszy od 2022 r. dla roku szkolnego 2022/2023 badanie „Dojazdy uczniów do szkół podstawowych i ponadpodstawowych” zostaną wprowadzone do Programu Badań Statystycznych Statystyki Publicznej i będą realizowane w cyklu rocznym, co umożliwi kontynuowanie analiz z uwzględnieniem tego wskaźnika. W związku z brakiem danych statystycznych dotyczących „udziału pracujących w zawodach pozarolniczych jako stosunku do średniej wojewódzkiej” (S1w), usunięto ten wskaźnik z dalszej analizy. Należy jednak zaznaczyć, że w 2011 r. kryterium oparte na nim było spełnione we wszystkich gminach strefy zewnętrznej BOF. W związku z powyższym do badania powiązań funkcjonalnych w 2020 r. przyjęto poniższy zestaw wskaźników (tabela 2.2.):

- 1) Wskaźniki funkcjonalne:
 - a) F1n – liczba wyjeżdżających do pracy najmniej do Białegostoku na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym powyżej 50 (2016),
 - b) F2n – liczba zameldowań z Białegostoku na 1000 mieszkańców powyżej 3 (2020),
 - c) F3n – liczba uczniów dojeżdżających do szkół podstawowych i ponadpodstawowych do Białegostoku na 1000 mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym w roku szkolnym 2019/2020 powyżej 100;
- 2) Wskaźniki gospodarcze:
 - a) S2wn – liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców jako stosunek do średniej wojewódzkiej powyżej 75% (2020),
 - b) S3rn – udział podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu (sekcja J-R) jako stosunek do analogicznego wskaźnika obliczonego dla Białegostoku powyżej 50% (2020),
- 3) Wskaźniki morfologiczne:
 - a) M1wn – gęstość zaludnienia (bez lasów i wód) w stosunku do średniej wojewódzkiej powyżej 50% (2020),
 - b) M2wn – liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000 mieszkańców w latach 2011-2020 w stosunku do średniej wojewódzkiej powyżej 75%.

Tabela 2.2 Wskaźniki delimitacji w gminach strefy zewnętrznej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2011-2020

Wyszczególnienie	Wartości wskaźników							L**
	F1n	F2n	F3n	S2wn	S3rn	M1wn	M2wn	
Choroszcz	100,9	21,1	342,5	116,1	73,1	137,6	232,6	7
Czarna Białostocka	66,5	2,6	225,9	82,8	58,9	273,2	38,3	5
Dobrzyniewo Duże	116,7	15,4	276,7	122,6	58,3	109,1	196,8	7
Juchnowiec Kościelny	116,9	18,5	312,6	133,3	74,2	136,8	200,8	7
Łapy	45,4	0,9	101,0	95,7	64,4	229,5	29,9	4
Supraśl	128,0	19,1	375,0	140,9	83,2	326,7	243,4	7
Turośń Kościelna	103,0	15,6	328,8	114,0	74,4	70,5	181,7	7
Wasilków	115,7	20,5	278,2	124,7	80,1	320,1	328,1	7
Zabłudów	94,8	13,7	324,1	100,0	64,5	48,1	169,9	6

* Liczba spełnionych kryteriów. W tabeli wyróżniono kolorem czerwonym komórki z wartością wskaźnika niespełniającą kryterium.

Źródło: na podstawie danych przekazanych przez Urząd Statystyczny w Białymstoku, lipiec 2022 r. oraz Banku Danych Lokalnych, bdl.stat.gov.pl [dostęp: 12.03.2022].

W sześciu gminach BOF wskaźnik „liczba wyjeżdżających do pracy najmniej do rdzenia MOF na 1000 mieszkańców” (F1) w 2016 r. w porównaniu do 2006 r. wzrósł, przy czym najwyższy wzrost zanotowano w gminach: Dobrzyniewo Duże i Supraśl, w pozostałych trzech gminach był to spadek – w gminach Juchnowiec Kościelny i Zabłudów nieznaczny, a w Łapach nastąpiło zmniejszenie wskaźnika z poziomu 74,9 w 2006 r. do poziomu 45,4 w 2016 r., co oznacza, że jedynie w tej gminie BOF w 2016 r. kryterium nie zostało spełnione (wartość poniżej 50).

Kolejnym analizowanym wskaźnikiem funkcjonalnym, pokazującym przepływy ludności, jest „liczba uczniów dojeżdżających do szkół podstawowych i ponadpodstawowych

do Białegostoku na 1000 mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym w roku szkolnym 2019/2020” (F3n). Należy zauważyć, że najwięcej uczniów do Białegostoku przyjeżdżało z gmin BOF graniczących ze stolicą województwa podlaskiego. Natomiast w gminach: Czarna Białostocka i Łapy, które nie graniczą z Białymstokiem, strumień przyjeżdżających skierowany był głównie do szkół ponadpodstawowych i był najniższy w BOF (w Łapach 101,0 osób na 1000 w wieku przedprodukcyjnym, a w Czarnej Białostockiej 225,9 osób na 1000 w wieku przedprodukcyjnym). Na terenie tych gmin funkcjonują szkoły ponadpodstawowe, których organem prowadzącym jest Powiat Białostocki.

Wysokie wartości kolejnego wskaźnika: „liczba zameldowań z Białegostoku na 1000 mieszkańców” (F2n) wskazują na postępujący proces suburbanizacji dla miasta Białegostoku, czyli proces urbanizacji przedmieść i stref podmiejskich. W gminach, które nie graniczą z Białymstokiem (Łapy i Czarna Białostocka) wskaźnik ten zmalał w 2020 r. w porównaniu do 2011 r. i jest poniżej wartości wskazanej w kryterium. W gminach Dobrzyniewo Duże i Turośń Kościelna analizowany wskaźnik w 2020 r. w porównaniu do 2011 r. również zmalał, przy czym liczba zameldowań z Białegostoku na 1000 mieszkańców wynosi powyżej wartości krytycznej równej 3. W pozostałych gminach strefy zewnętrznej BOF wartość wskaźnika wzrosła w porównywanych latach. Konieczne jest zatem dalsze współdziałanie gmin BOF w zakresie spójności kierunków zagospodarowania przestrzennego pod kątem m.in. zapotrzebowania na nowe tereny do zabudowy mieszkaniowej, czy rozwoju infrastruktury – w skali całego obszaru funkcjonalnego.

Zarówno w 2011 r., jak i w 2020 r. kryteria oparte na wskaźnikach gospodarczych były spełnione we wszystkich gminach strefy zewnętrznej BOF. Należy zauważyć, że „liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców jako stosunek do średniej wojewódzkiej” (S2wn) wzrosła w gminach BOF w 2020 r. w porównaniu do 2011 r., natomiast „udział podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu (sekcja J-R) jako stosunek do analogicznego wskaźnika obliczonego dla Białegostoku” (S3rn) zmalał w 2020 r. w porównaniu do 2011 r. w czterech gminach: Łapy, Czarna Białostocka, Turośń Kościelna i Choroszcz.

W Zabłudowie wskaźnik M1wn – gęstość zaludnienia (bez lasów i wód) stanowi 48,1% średniej w województwie podlaskim, czyli poniżej 50%, natomiast w pozostałych gminach strefy zewnętrznej BOF, wskaźnik ten był wyższy od wartości krytycznej, zarówno w 2011 r., jak i w 2020 r. We wszystkich gminach BOF, z wyjątkiem Łap, wskaźnik wzrósł w 2020 r. w porównaniu do 2011 r.

W gminach Łapy i Czarna Białostocka „liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000 mieszkańców w latach 2011-2020 w stosunku do średniej wojewódzkiej” (M2wn) stanowi odpowiednio 29,9% i 38,3%, czyli jest znacznie poniżej 75%. W pozostałych gminach liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000 mieszkańców w latach 2011-2020 jest od ponad 1,5-krotnie (w Zabłudowie) do ponad 3-krotnie (w Wasilkowie) wyższa o średniej w województwie podlaskim.

Na podstawie powyżej przeprowadzonej analizy można przyjąć, że intensywność i kierunek powiązań funkcjonalnych w gminach BOF pozostaje na podobnym poziomie. Należy zwrócić uwagę, że szczególnie w gminach strefy zewnętrznej graniczących z Białymstokiem występuje silne oddziaływanie miasta centralnego. Analizowane wskaźniki wskazują na „miejskość” strefy podmiejskiej, czyli obszaru gmin: Choroszcz, Dobrzyniewo Duże, Juchnowiec Kościelny, Supraśl, Turośń Kościelna, Wasilków i Zabłudów. Słabsze powiązania funkcjonalne dotyczą gmin: Czarna Białostocka oraz Łapy, które nie graniczą z Białymstokiem, przy czym należy zwrócić uwagę, że na wartości wskaźników w 2020 r.

istotny wpływ miała sytuacja pandemiczna w Polsce, której konsekwencją był m.in. rozwój pracy zdalnej i kształcenia na odległość, obniżające przepływy ludności.

Uwzględniając powyższe uwarunkowania i przeprowadzoną analizę wskaźnikową, należy stwierdzić, że uzasadnione jest kontynuowanie zinstytucjonalizowanej formy współpracy międzygminnej w ramach Stowarzyszenia Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego.

Kluczowe wnioski z diagnozy

- Białostocki Obszar Funkcjonalny posiada zinstytucjonalizowaną formę współpracy (stowarzyszenie jednostek samorządu terytorialnego) od 2013 r.;
- Biuro Zarządu SBOF sprawnie koordynuje działania na rzecz rozwoju gmin BOF i wzmocnienia współpracy między nimi; ma doświadczenie pełnienia roli Instytucji Pośredniczącej; tworzy bazę wiedzy o BOF; promuje BOF;
- BOF ma doświadczenie w budowaniu współpracy jednostek samorządu terytorialnego;
- Gminy BOF mają doświadczenie w realizacji wspólnych projektów dofinansowanych z instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w perspektywie 2014-2020 i z innych źródeł;
- Stowarzyszenie BOF ma doświadczenie we wdrażaniu projektów dofinansowanych ze środków UE, których celem jest wspieranie i rozwój gmin Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego.

Wyzwania/Potrzeby

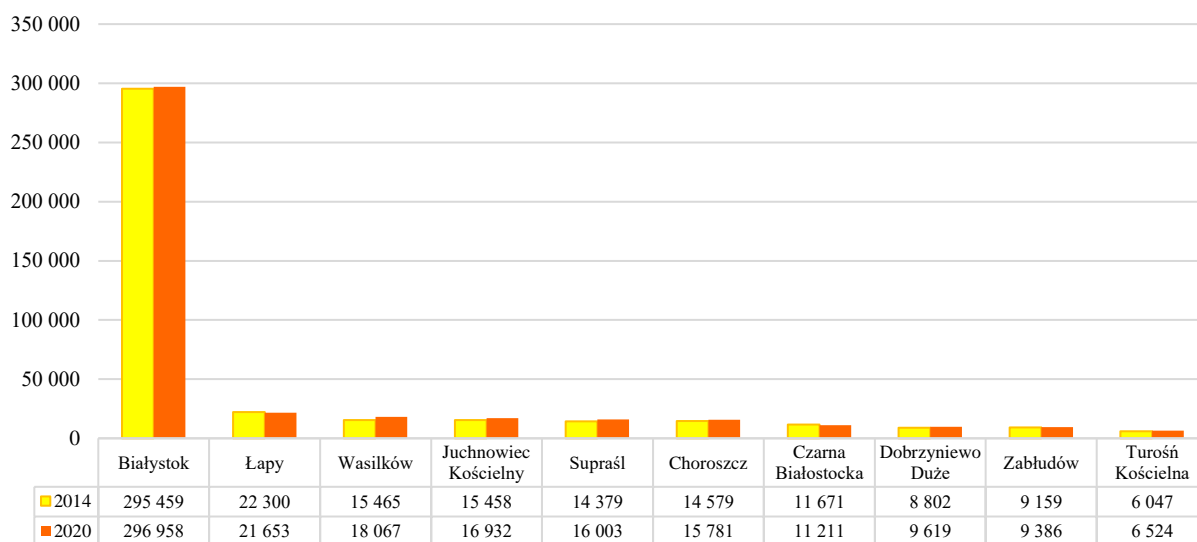
- Wzmacnianie współpracy jednostek samorządu terytorialnego w celu podnoszenia jakości życia mieszkańców BOF;
- Tworzenie narzędzi/instrumentów umożliwiających programowanie wspólnego rozwoju (dokumenty strategiczne, źródła finansowania rozwoju BOF, programy, platforma współpracy, centra kompetencji itp.);
- Realizacja wspólnych projektów w obszarach, które przyniosą relatywnie wyższe korzyści, przede wszystkim ekonomiczne i społeczne;
- Współdziałanie gmin BOF w zakresie spójności kierunków zagospodarowania przestrzennego;
- Potrzeba ciągłego rozwoju kwalifikacji i kompetencji pracowników Biura Zarządu SBOF i pracowników urzędów gmin BOF w celu wzmocnienia potencjału i zdolności administracyjnych BOF.

2.2. LUDNOŚĆ I PROCESY DEMOGRAFICZNE

Sytuacja demograficzna Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego jest stabilna. W 2020 r. BOF zamieszkiwało 422 tys. osób, czyli o 2,1% (8 815 osób) więcej niż w 2014 r., co na tle zmian demograficznych województwa podlaskiego wykazuje tendencje pozytywne. BOF jest jednym z mniejszych, pod względem liczby ludności, miejskim obszarem funkcyjnym ośrodków wojewódzkich w Polsce (11. miejsce wśród 17. MOF OW). W 2020 r. liczba ludności BOF stanowiła 36% ogółu mieszkańców Podlasia, czyli o 1,3 pp. więcej niż w 2014 r. Gminy BOF są zróżnicowane pod względem zmiany liczby mieszkańców w badanym okresie (wykres 2.1.). Największy przyrost ludności nastąpił w gminach: Wasilków (o 16,8%, czyli o 2 602 os.), Supraśl (o 11,3%, czyli o 1 624 os.), Juchnowiec Kościelny (o 9,5%, czyli o 1 474 os.), Dobrzyniewo Duże (o 9,3%, czyli o 817 os.), Choroszcz (o 8,2%, czyli o 1 202 os.), a także Turośń Kościelna (o 7,9%, czyli o 477 os.). W stolicy województwa liczba ludności wzrosła o 0,5% (czyli o 1 499 os.), a w gminie Zabłudów o 2,5% (czyli o 227 os.). Natomiast spadek liczby mieszkańców odnotowały gminy: Czarna Białostocka (o 3,9%, czyli o 460 os.)

i Łapy (o 2,9%, czyli o 647 os.). Należy zaznaczyć, że są to gminy najbardziej oddalone od Białegostoku, w których niekorzystny spadkowy trend demograficzny utrzymywał się również przed 2014 r. Gminy położone w sąsiedztwie stolicy województwa podlaskiego charakteryzuje z kolei największy przyrost liczby ludności, co potwierdza kontynuację naturalnego procesu rozlewania się Białegostoku i dalszą potrzebę działań inwestycyjnych i planistycznych w obszarze zagospodarowania przestrzennego, w szczególności widoczną na terenach przylegających do stolicy Podlasia. Dodatkowo, wyjątkowo duży przyrost liczby mieszkańców widoczny jest na obszarach wiejskich (wzrost o 10% w 2020 r. w porównaniu do roku bazowego), które charakteryzują się słabiej rozwiniętą infrastrukturą niż obszary miejskie. W Białostockim Obszarze Funkcjonalnym przeważa liczba kobiet. Ta prawidłowość utrzymuje się na stałym poziomie 110 kobiet na 100 mężczyzn od 2014 r.

Wykres 2.1 Liczba mieszkańców w gminach BOF w latach 2014 i 2020

Źródło: bdl.stat.gov.pl [dostęp: 12.03.2022].

Spółeczeństwo BOF starzeje się, chociaż na tle pozostałych MOF OW w Polsce sytuacja jest wciąż relatywnie korzystna³. W strukturze ludności według ekonomicznych grup wieku w 2020 r. w porównaniu do 2014 r. nastąpił ponad 20% wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym, a 5% spadek ludności w wieku produkcyjnym. Nadal największy udział w strukturze stanowi ludność w wieku produkcyjnym – 60%, jednak wskaźniki obciążenia demograficznego wykazują niekorzystne zmiany struktury ludności na rzecz udziału osób starszych. W 2030 r. liczba ludności w wieku 60+ będzie stanowiła ponad 28% ogółu mieszkańców BOF. Konieczne jest zaplanowanie systemowego wsparcia skierowanego do tej grupy ludności, w szczególności ich aktywizacji zawodowej i społecznej, profilaktyki zdrowotnej, a także zwiększenia dostępności przestrzeni dla osób ze szczególnymi potrzebami oraz dostosowania infrastruktury społecznej i zdrowotnej dedykowanej osobom starszym.

Pozytywne tendencje demograficzne widoczne są w grupie osób w wieku przedprodukcyjnym – w której nastąpił wzrost liczby ludności o 8% w 2020 r. w porównaniu

³ W 2019 r. wśród 17 miejskich obszarów funkcyjnalnych ośrodków wojewódzkich (MOF OW) Białostocki Obszar Funkcyjnalny zajmował: 5. miejsce pod względem procentowego udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym, 2. pod względem procentowego udziału ludności w wieku produkcyjnym, a dopiero 16. – pod względem procentowego udziału ludności w wieku poprodukcyjnym.

do 2014 r. Liczba urodzeń żywych w 2020 r. wzrosła o 331 w porównaniu do roku bazowego (o 8%). Niestety 2020 r. odznaczał się niespotykanym we wcześniejszych latach badanego okresu wzrostem liczby zgonów – o 892, czy o 25% w porównaniu do 2014 r., a w porównaniu do roku poprzedniego o 732, co było ponad 5-krotnie większe niż średnioroczny wzrost w analizowanym czasie. Wzrost liczby zgonów był najbardziej widoczny w grupie osób starszych. Odsetek zgonów wśród ludności w wieku niższym niż 60 lat nadal wskazywał tendencję malejącą. Przyczyną nadmiernej liczby zgonów była przede wszystkim pandemia COVID-19 oraz związana z nią niewydolność systemu ochrony zdrowia uniemożliwiająca profilaktykę, szybkie diagnozowanie i leczenie wielu chorób. Niezbędne są działania promocyjne zachęcające mieszkańców BOF do udziału w programach profilaktyki zdrowotnej. Ww. zmiany liczby urodzeń żywych i zgonów wpłynęły na to, że w 2020 r. po raz pierwszy przyrost naturalny w BOF był ujemny.

Ważną rolę w budowie potencjału demograficznego odgrywają migracje. Białostocki Obszar Funkcjonalny odznacza się dodatnim saldem migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały, zajmując 10. pozycję wśród 17 MOF OW. Gminy BOF są jednak zróżnicowane pod tym względem. Dodatni wskaźnik migracji wewnętrznych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców odznacza gminy: Wasilków (24), Choroszcz (18,9), Turośń Kościelną (18,2), Dobrzyniewo Duże (17), Supraśl (16,5), Juchnowiec Kościelny (16) i Zabłudów (12). Ujemny natomiast Czarną Białostocką (-4,2), Łapy (-4,2) oraz Białystok (-2,4). W przypadku dwóch pierwszych gmin potwierdza to pogłębiające się niekorzystne tendencje demograficzne, a w przypadku stolicy województwa podlaskiego – wynika z osiedlania się mieszkańców miasta – odznaczającego się jedną z największych w Polsce gęstością zaludnienia – w strefach podmiejskich, które charakteryzuje rozproszona zabudowa, relatywnie niższe ceny nieruchomości i łatwy dostęp do terenów rekreacyjnych. Analiza takiego ruchu mieszkańców potwierdza potrzeby inwestycyjne w zakresie podniesienia atrakcyjności osadniczej, m.in. poprzez rozwój infrastruktury komunalnej, edukacyjnej i rekreacyjnej, w szczególności na terenach o znacznym przyroście liczby mieszkańców. Saldo migracji zagranicznych we wszystkich gminach – poza Czarną Białostocką – jest dodatnie. W związku z inwazją Rosji na Ukrainę przewiduje się długookresowy wzrost liczby migrantów – uchodźców z Ukrainy, sięgający nawet ok. 30 tysięcy osób na terenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego. W konsekwencji pojawia się potrzeba związana z przygotowaniem odpowiedniej infrastruktury społecznej – szczególnie mieszkaniowej – jej wyposażenie, konieczne jest także zwiększenie liczby miejsc w przedszkolach, szkołach, a także organizacja kompleksowych działań pomocowych i edukacyjnych. Sytuacja ta staje się także wyzwaniem dla rynku pracy – z jednej strony szansą na pozyskanie nowych specjalistów z różnych dziedzin, a z drugiej – koniecznością dostosowania wykształcenia i kompetencji migrantów do warunków oferowanych przez rynek pracy Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego.

Kluczowe wnioski z diagnozy

- Liczba ludności Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego charakteryzuje się tendencją wzrostową, ale gminy są pod tym względem zróżnicowane;
- Największym przyrostem liczby mieszkańców odznaczają się gminy: Wasilków, Supraśl, Juchnowiec Kościelny, Dobrzyniewo Duże, Choroszcz, a także Turośń Kościelna;
- Szczególnie duży przyrost liczby mieszkańców widoczny jest na obszarach wiejskich BOF;
- Największym spadkiem liczby mieszkańców odznaczają się gminy: Czarna Białostocka i Łapy. Niekorzystne tendencje utrzymują się od dłuższego czasu, co może skutkować w przyszłości depopulacją tych jednostek samorządu terytorialnego;
- Społeczeństwo BOF starzeje się i tendencja ta będzie ulegała pogłębieniu;

Kluczowe wnioski z diagnozy

- Pozytywne tendencje demograficzne BOF widoczne są w grupie osób w wieku przedprodukcyjnym;
- Prognozowany jest przyrost znacznej liczby migrantów, w szczególności uchodźców z Ukrainy.

Wyzwania/Potrzeby

- Potrzeba zintegrowanych działań inwestycyjnych i planistycznych w zakresie zagospodarowania przestrzennego obszarów podmiejskich przylegających do Białegostoku;
- Konieczność rozwoju infrastruktury komunalnej, edukacyjnej i rekreacyjnej, szczególnie na obszarach wiejskich;
- Potrzeba zaplanowania systemowego wsparcia skierowanego do seniorów, w szczególności ich aktywizacji zawodowej i społecznej, profilaktyki zdrowotnej, a także zwiększenia dostępności przestrzeni dla osób ze szczególnymi potrzebami oraz dostosowania infrastruktury społecznej i zdrowotnej dedykowanej osobom starszym i rozwój usług publicznych o wysokiej jakości;
- Istnieje potrzeba dostosowania infrastruktury i organizacji opieki zdrowotnej, żłobkowej, jak również wychowania przedszkolnego, umożliwiających rodzicom elastyczny powrót na rynek pracy;
- Niezbędne są działania promocyjne zachęcające mieszkańców BOF do udziału w programach profilaktyki zdrowotnej;
- Potrzebne są inwestycje w obszarze infrastruktury społecznej, w tym mieszkaniowej – jej wyposażenie, a także zwiększenie liczby miejsc w przedszkolach, szkołach, organizacja kompleksowych działań pomocowych i edukacyjnych, w związku z prognozowanym przyjazdem znacznej liczby migrantów z Ukrainy;
- Sytuacja migracyjna stawia wyzwania dla rynku pracy;
- Niezbędne będzie dostosowanie wykształcenia i kompetencji migrantów do warunków oferowanych przez rynek pracy Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego.

2.3. EDUKACJA I WYCHOWANIE

Na terenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego w końcu września 2020 r. działało 214 placówek wychowania przedszkolnego, tj. o 23 więcej niż 6 lat wcześniej. Stanowiły one 32,3% wszystkich placówek wychowania przedszkolnego w województwie podlaskim. Wychowaniem przedszkolnym w gminach BOF w roku szkolnym 2020/2021 objęto 18 040 dzieci, tj. o 770 więcej niż w roku szkolnym 2019/2020 oraz o 3 944 więcej w porównaniu do roku szkolnego 2014/15 (odpowiednio o 4,4% i 27,9%). Do placówek zlokalizowanych na tym obszarze uczęszczało prawie 43% ogółu dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w województwie podlaskim. W analizowanym roku szkolnym wskaźnik „dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-6 lat” był najwyższy w Białymstoku i wynosił 1 069,4. Może to wynikać z faktu dowożenia dzieci z gmin sąsiadujących do placówek zlokalizowanych w mieście. W pozostałych gminach BOF wskaźnik nie przekroczył 1000, a najniższy odnotowano w gminach: Choroszcz – 605,4 Zabłudów – 648,5 Wasilków – 735,7, Supraśl – 763,6. W większości miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich w 2020 roku wskaźnik ten kształtował się na poziomie poniżej 1000 (w BOF – 983). Należy zauważyć, że gminy położone w bezpośrednim sąsiedztwie Białegostoku charakteryzuje największy przyrost liczby ludności, a to spowoduje konieczność zapewnienia opieki przedszkolnej dzieciom z tych obszarów oraz wymusi rozwój infrastruktury edukacyjnej.

We wrześniu 2020 r. na terenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego działało 115 szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży. Ich liczba wzrosła o 1 placówkę w stosunku do

poprzedniego roku oraz o 24 placówki w porównaniu z zanotowaną 6 lat wcześniej. W roku szkolnym 2020/2021 w szkołach podstawowych uczyło się 34 080 dzieci i młodzieży, tj. o 2,52% więcej niż w poprzednim roku szkolnym i o 44,71% więcej niż 6 lat wcześniej. Duży wzrost liczby uczniów w stosunku do roku szkolnego 2014/15 wynika głównie z wprowadzenia reformy edukacji, która całkowicie zlikwidowała gimnazja i wprowadziła 8-letnią szkołę podstawową. Uczniowie szkół podstawowych w BOF stanowili 38,36% wszystkich uczniów szkół podstawowych w województwie podlaskim. W omawianym roku szkolnym na jedną szkołę podstawową przypadało 297 uczniów, zaś przed rokiem wskaźnik ten ukształtował się na poziomie 292, a w roku szkolnym 2014/15 wyniósł 259. W województwie podlaskim we wrześniu 2020 roku na jedną szkołę podstawową przypadało 211 uczniów.

We wrześniu 2019 r. na terenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego działało 61 ponadpodstawowych szkół dla młodzieży, w których kształciło się łącznie 19,8 tys. uczniów. W porównaniu z poprzednim rokiem szkolnym przybyły 4 placówki, a w odniesieniu do roku szkolnego 2014/15 – 5 placówek, natomiast liczba uczniów zwiększyła się odpowiednio o 28,7% i 23,6%. W roku szkolnym 2019/20 wśród szkół ponadpodstawowych najwięcej uczniów skupiały licea ogólnokształcące, do których uczęszczało 10,4 tys. młodzieży. Dużą grupę, liczącą 7,8 tys. osób, tworzyli także uczniowie techników i ogólnokształcących szkół artystycznych dających uprawnienia zawodowe. W branżowych szkołach I stopnia uczyło się 1,6 tys. młodzieży. Uczniowie szkół ponadpodstawowych BOF stanowili 43,4% ogółu uczniów na tym etapie kształcenia w województwie podlaskim. W roku szkolnym 2019/20 najwięcej szkół ponadpodstawowych w BOF działało na terenie miasta Białystok. Do 55 szkół tego typu uczęszczało 19,0 tys. uczniów. Dopełnienie edukacji na poziomie średnim zawodowym stanowią szkoły policealne. W końcu września 2019 r. na terenie gmin BOF działalność oświatową prowadziło 28 placówek tego typu. Kształciły one łącznie 4,8 tys. osób, tj. o 10,8% mniej niż rok wcześniej i o 32,4% mniej niż na początku roku szkolnego 2014/15.

W analizowanym okresie na terenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego realizowano projekty zintegrowane skierowane do szkół zawodowych, których celem była poprawa jakości kształcenia dostosowanego do potrzeb rynku pracy. Szkoły zawodowe wspierane są również w ramach Centrum Kompetencji BOF i EcoCentrum Kompetencji BOF. Pomimo widocznej poprawy warunków i jakości kształcenia zawodowego, w dalszym ciągu istnieje potrzeba kontynuacji działań dostosowujących kształcenie zawodowe do nowych wyzwań gospodarczych, związanych m.in. z przemysłem 4.0 i gospodarką obiegu zamkniętego (GOZ). Ponadto w istniejącej infrastrukturze obserwuje się brak centrum kształcenia praktycznego dostosowanego do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

W roku akademickim 2020/2021 funkcjonowało 8 uczelni oraz 3 filie mające siedzibę na terenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego. W końcu grudnia 2020 r. w tych szkołach kształciło się 24 176 studentów, tj. o 0,14% więcej niż przed rokiem i o 25,5% mniej niż 6 lat wcześniej. Wśród najczęściej wybieranych kierunków były: zdrowie i opieka społeczna; technika, przemysł, budownictwo oraz prawo, administracja i biznes. Przeważającą grupę stanowili studenci studiów stacjonarnych, których udział w ogólnej liczbie studentów wynosił 74,3%. Studenci z terenu BOF to 85,24% ogółu studentów kształcących się w województwie podlaskim.

W związku z inwazją Rosji na Ukrainę obserwuje się napływ uchodźców z Ukrainy, a co za tym idzie rosnącą liczbę dzieci oraz młodzieży. W związku z powyższym pojawia się konieczność zwiększenia liczby miejsc w przedszkolach oraz szkołach, a także dostosowanie systemu kształcenia na wszystkich poziomach edukacji. Ważne jest, aby oddziały (klasy)

przygotowawcze uzyskały dodatkowe, systemowe wsparcie, w zakresie zarówno podniesienia kompetencji językowych dla osób z zagranicy, jak również organizacji dodatkowych zajęć skierowanych do wszystkich uczniów tych klas, podnoszących jakość edukacji i uatrakcyjnających kształcenie.

Kluczowe wnioski z diagnozy

- Zróżnicowana dostępność edukacji przedszkolnej na terenie BOF. Niedostosowanie infrastruktury przedszkolnej BOF oraz oferty zajęć dodatkowych do potrzeb mieszkańców;
- Niezadawalający stan infrastruktury szkół podstawowych (w niektórych gminach BOF występuje potrzeba budowy nowych szkół podstawowych) i ponadpodstawowych wymagający remontów, prac inwestycyjnych, a także podniesienie jakości kształcenia;
- Pomimo poprawy infrastruktury kształcenia zawodowego z wykorzystaniem instrumentu ZIT w ramach RPOWP 2014-2020 identyfikowane są kolejne potrzeby w tym zakresie;
- Niezbędne są dalsze działania dotyczące popularyzacji kształcenia zawodowego, a także poprawy jakości kształcenia odpowiadającego potrzebom rynku pracy;
- Potencjał uczelni wyższych funkcjonujących w Białymstoku;
- W związku z napływem znacznej liczby uchodźców, szczególnie z Ukrainy, niezbędne jest dostosowanie systemu kształcenia na wszystkich poziomach edukacji do nowych potrzeb.

Wyzwania/Potrzeby

- W celu upowszechnienia wychowania przedszkolnego wśród dzieci należy zwiększyć liczbę miejsc wychowania przedszkolnego na terenie BOF, w szczególności w gminach: Choroszcz, Juchnowiec Kościelny, Supraśl, Wasilków, Zabłudów;
- Objęcie edukacją przedszkolną jak największego odsetka dzieci poprzez zapewnienie wysokiej jakości kształcenia;
- Potrzeba rozwoju wśród uczniów szkół podstawowych kompetencji kluczowych z wykorzystaniem m.in. dostępnych obiektów popularyzujących naukę;
- Prace inwestycyjne, które poprawią warunki lokalowe w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych BOF, zwiększą komfort przebywania w nich uczniów oraz przyczynią się do podniesienia poziomu nauczania;
- Tworzenie warunków dających szansę na zdobycie wykształcenia uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi;
- Kontynuacja promocji i upowszechniania kształcenia zawodowego;
- Działania na rzecz wzmocnienia relacji pomiędzy pracodawcami a ośrodkami naukowymi i edukacyjnymi w celu zmniejszenia dystansu pomiędzy nauczaniem a potrzebami rynku pracy;
- Dostosowanie kształcenia zawodowego do nowych wyzwań, w szczególności związanych z przemysłem 4.0 i GOZ;
- Działania na rzecz podnoszenia jakości kształcenia zawodowego na różnych poziomach edukacji, w tym poprzez jej powiązanie z biznesem i skupienie na praktycznym aspekcie edukacji;
- Stymulowanie współpracy szkół branżowych z uczelniami wyższymi;
- Działania zapewniające dostosowanie systemu kształcenia na wszystkich poziomach edukacji w związku z napływem uchodźców z Ukrainy, a także dzieci i młodzieży z innych krajów.

2.4. POLITYKA SPOŁECZNA

POMOC SPOŁECZNA

Na koniec 2020 r. na terenie BOF działalność prowadziło 19 placówek stacjonarnej pomocy społecznej (łącznie z jedną filią w Zabłudowie), w tym 11 w mieście Białystok. Stanowiły one 32,8% ogółu instytucji świadczących usługi w ramach systemu pomocy

społecznej w województwie podlaskim. Ich liczba nie zmieniła się w odniesieniu do stanu z roku 2019 i 2018, ale wzrosła o 26,7% w porównaniu z 2014 r.

Stacjonarne zakłady pomocy społecznej na obszarze BOF, według stanu w koniec grudnia 2020 r., dysponowały 1,6 tys. miejsc (w województwie podlaskim – 3,5 tys. miejsc). Ich liczba nieznacznie zmniejszyła się w ujęciu rocznym. Natomiast w stosunku do lat poprzednich liczba miejsc wzrasta. Wśród gmin BOF najwięcej miejsc w takich placówkach, oprócz miasta Białystok (797), posiadała gmina Choroszcz (286). Warto zwrócić uwagę, iż na terenie BOF trzy gminy w 2020 r. nie posiadały placówek stacjonarnej pomocy społecznej, tj. Wasilków, Dobrzyniewo Duże oraz Turośń Kościelna.

W końcu 2020 r. w domach i zakładach pomocy społecznej przebywało 1,4 tys. mieszkańców (w województwie podlaskim – 3,1 tys.). Wśród mieszkańców były również osoby bezdomne, które odnotowano wyłącznie w mieście Białystok. Stanowiły one 13,4% ogółu mieszkańców placówek tego typu na terenie BOF.

W 2020 r. ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej na obszarze BOF skorzystało 15 tys. osób (w województwie podlaskim – 64,3 tys.), tj. 3,5% ogólnej liczby ludności zamieszkałej na tym terenie. Oznacza to, że w odniesieniu do roku poprzedniego i 2014 r. liczba korzystających zmniejszyła się odpowiednio o 8,6% i 47,0%.

W analizowanym roku wśród gmin BOF największy udział osób korzystających z pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem odnotowano w gminach Łapy (9,3%) i Turośń Kościelna (6,5%), a najmniejszy – w gminach: Supraśl (2,1%), Choroszcz (2,2%) i Wasilków (2,9%).

W Białostockim Obszarze Funkcjonalnym w 2019 r. ze środowiskowej pomocy społecznej skorzystało 3,9% ogółu ludności. Na tle pozostałych miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich BOF zajmuje 10. miejsce w rankingu, co potwierdza duże zapotrzebowanie w tym obszarze. Wyższe wartości zostały odnotowane w Kieleckim Obszarze Funkcjonalnym (5,5%) oraz w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym i Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Olsztyna (po 4,1%). Najniższy odsetek osób zaobserwowano we Wrocławskim Obszarze Funkcjonalnym (1,6%).

Ważnym wyzwaniem będzie również długoterminowa pomoc Ukrainie, która znalazła się w bardzo trudnej sytuacji w związku z agresją Rosji. Wielu Ukraińców, w tym głównie kobiety z dziećmi oraz osoby starsze, postanowiło opuścić kraj kierując się głównie w stronę Polski. Polacy angażują się w pomoc uchodźcom doraźnie, ale w kolejnych latach będzie potrzebna pomoc systemowa w tym obszarze.

OCHRONA ZDROWIA

W końcu 2020 r. w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej na terenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego działały 342 przychodnie, tj. 48,7% wszystkich placówek tego typu funkcjonujących w województwie podlaskim. W porównaniu z sytuacją sprzed roku, a także w stosunku do 2014 r. w gminach BOF odnotowano spadek ich liczby odpowiednio o 3,4% oraz 2,8%. Najwięcej przychodni zlokalizowanych było w mieście Białystok (288), tj. 84,2% ogółu takich placówek działających na terenie BOF.

Świadczeń zdrowotnych udzielano również w ramach praktyk lekarskich, których liczba w końcu 2020 r. wynosiła 22 (w mieście Białystok – 14), w odniesieniu do 2019 r. zmniejszyła się o 8,3%, a w porównaniu ze stanem w końcu 2014 r. – o 3,9%.

W 2020 r. w okresie epidemii COVID-19 zostały wprowadzone porady telemedyczne, które udzielane były za pośrednictwem systemu teleinformatycznego oraz systemu łączności na analogicznych zasadach jak wizyta pacjenta w gabinecie. Stosowanie teleporad było rekomendowane przez Ministerstwo Zdrowia, Narodowy Fundusz Zdrowia oraz Rzecznika

Praw Pacjenta. W dalszym ciągu są one ułatwieniem dla pacjentów, którzy nie mogą pojawić się osobiście u lekarza. Telemedycyna stanowi uzupełnienie i wzmocnienie tradycyjnych rozwiązań udzielania świadczeń zdrowotnych. Jednocześnie tereny na obszarze BOF są rozproszone, co dodatkowo wskazuje na potrzebę rozwijania i dofinansowania e-usług lekarskich.

Wyzwania związane z utrzymaniem usług na odpowiednim poziomie lub ich dostępnością będą stanowić odbicie problemów ogólnopolskich, takich jak długi czas oczekiwania na wizytę u specjalisty. Należy dodać, iż Białystok jest ośrodkiem wojewódzkim i z porad specjalistów korzystają mieszkańcy całego województwa.

Ważnym aspektem w kontekście zdrowia jest poprawa dostępu do wsparcia psychologicznego na terenie BOF. Sytuacja pandemiczna znacząco zwiększyła poczucie lęku i zagrożenia poprzez izolację i wyobcowanie, a także zmniejszyła drastycznie częstotliwość kontaktów społecznych, a w przypadku ofiar przemocy domowej spowodowała ciągły kontakt z oprawcą. Wymienione czynniki negatywnie wpłynęły na stan emocjonalny ludzi w każdym wieku. Mogły mieć też wpływ na wzrost liczby samobójstw w województwie podlaskim w 2020 r. (z 346 w 2018 r. do 498 w 2020 r.), a także w powiecie białostockim (ze 138 w 2018 r. do 215 w 2020 r.). W 2020 r. w województwie podlaskim aż 173 samobójstw zostało zakończonych zgonem.

W zakresie ambulatoryjnej opieki zdrowotnej (w przychodniach i w ramach praktyk lekarskich) w ciągu 2020 r. na terenie BOF udzielono łącznie 4,7 mln porad lekarskich i stomatologicznych (w województwie podlaskim – 10,0 mln), tj. więcej niż w 2019 r. i 2014 r. odpowiednio o 0,6% i 2,2%. Spośród gmin należących do BOF najczęściej (87,2%) porad udzieliły placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej znajdujące się w mieście Białystok, a najmniej (0,2%) – w gminie Turośń Kościelna.

Na terenie BOF w końcu 2020 r. sprzedażą leków i środków medycznych zajmowało się 148 aptek ogólnodostępnych i punktów aptecznych, które stanowiły 41% ogólnej liczby tych placówek w województwie podlaskim. W skali roku ich liczba zmniejszyła się o 6%, podobnie jak w stosunku do 2014 r. W mieście Białystok zlokalizowanych było 79% ogółu aptek i punktów aptecznych działających na terenie gmin BOF.

Na jedną aptekę i punkt apteczny w obrębie BOF w końcu 2020 r. przypadało 2 853 osób, tj. o 45 osób więcej niż w województwie podlaskim. Najwięcej ludności na jedną aptekę i punkt apteczny w BOF przypadało w gminie Zabłudów (9 386), a najmniej – w gminie Łapy (2 166).

ŻŁOBKI

W końcu grudnia 2020 r. na terenie BOF działało 71 placówek opieki nad dzieckiem do 3 lat, co stanowiło ponad połowę (59%) wszystkich takich placówek funkcjonujących w województwie podlaskim. Liczba żłobków i klubów dziecięcych na terenie BOF wzrosła o 11,0% w ujęciu rocznym i ponad 2-krotnie od 2014 roku (o ponad 144%).

Najwięcej tych placówek znajdowało się w mieście Białystok (52), tj. 74% ogółu prowadzących działalność tego typu na terenie BOF, natomiast w gminie Turośń Kościelna nie odnotowano żłobków i klubów dziecięcych.

Według stanu w końcu 2020 r., placówki opieki nad dzieckiem do lat 3 zlokalizowane na terenie BOF dysponowały ponad 2,95 tys. miejsc, tj. więcej niż rok i 6 lat wcześniej odpowiednio o 3% i 120,0%. W 2020 roku przebywało w nich 4,27 tys. dzieci, co oznacza spadek w porównaniu do 2019 r. o 1% oraz do 2014 r. – o 134%.

Najwięcej dzieci w wieku do 3 lat miało zapewnioną opiekę w żłobkach i klubach dziecięcych w mieście Białystok oraz w Wasilkowie. W przeliczeniu na 1000 dzieci w wieku do 3 lat najlepsza sytuacja wystąpiła w gminie Supraśl, gdzie wskaźnik ukształtował się na

poziomie 240, w mieście Białystok (237) oraz gminie Wasilków (205). Niekorzystne warunki są w gminie Turośń Kościelna, w której dzieci do lat 3 nie mają zapewnionej opieki. Warto zwrócić uwagę, iż w 2020 r. w gminie Dobrzyniewo Duże utworzono Klub Malucha Pod Malinową Chmurką, oferujący 18 miejsc opieki dla dzieci do lat 3 z terenu gminy Dobrzyniewo Duże.

ŚWIADCZENIA RODZINNE

Świadczenia rodzinne mają na celu finansowe wsparcie rodziny, jeśli na jej utrzymaniu pozostaje dziecko (dzieci) lub osoba niepełnosprawna wymagająca opieki i pomocy. Na terenie BOF w 2020 r. na ten cel wydatковано 98,9 mln zł (w woj. podlaskim – 333,5 mln zł). Kwota ta uległa zwiększeniu zarówno w relacji do 2019 r., jak i 2014 r. odpowiednio o 3,4% i 74,1%.

Wśród świadczeń rodzinnych dominującą pozycję stanowiły zasiłki rodzinne (wraz z dodatkami), na które w analizowanym roku przeznaczono 31,3 mln zł, tj. o 1,5% mniej niż w 2019 r., ale o 5,6% więcej w porównaniu z 2014 r.

W 2020 r. na terenie BOF zasiłki rodzinne na dzieci otrzymywało 7,5 tys. rodzin (w województwie podlaskim – 30,6 tys.). Zmalały one stosunkowo do roku poprzedniego o 22,7% i o 16,8% do 2014 r. Liczba dzieci, na które rodzice otrzymali zasiłek rodzinny ukształtowała się na poziomie 15,4 tys., w tym 94,3% stanowiły dzieci w wieku do 17 roku życia.

Kluczowe wnioski z diagnozy

- W Białostockim Obszarze Funkcjonalnym zaobserwowano zmniejszenie się liczby miejsc w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej, jednak w dalszym ciągu zwiększa się liczba mieszkańców, w tym także osób bezdomnych w domach i zakładach pomocy społecznej. Społeczeństwo BOF starzeje się. Od 2014 roku następuje wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym. Na terenie BOF trzy gminy w 2020 roku nie posiadały placówek stacjonarnej pomocy społecznej, tj. Wasilków, Dobrzyniewo Duże oraz Turośń Kościelna. Dlatego też konieczne jest wspieranie i zaplanowanie wsparcia skierowanego do tej grupy osób;
- W gminach BOF odnotowano spadek liczby placówek w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej. Najwięcej przychodni zlokalizowanych było w mieście Białystok, a w dalszej kolejności w gminach: Łapy (13), Wasilków (10) i Supraśl (9), natomiast tylko dwie przychodnie znajdowały się w gminie Turośń Kościelna. Zaobserwowano w stosunku do roku poprzedniego wzrost placówek w gminie Choroszcz oraz Supraśl;
- Wzrasta liczba miejsc w placówkach opieki nad dzieckiem do lat 3 zlokalizowanych na terenie BOF, która jednak nie zaspokaja potrzeb mieszkańców BOF;
- W latach 2014-2020 kwota świadczeń na rzecz wsparcia rodzin, które mają na utrzymaniu dziecko (dzieci) lub osoby niepełnosprawne wymagające opieki i pomocy, wzrasta, jednak w dalszym ciągu grupa ta potrzebuje dużego wsparcia;
- W dalszym ciągu w świadczeniach rodzinnych dominującą pozycję stanowią zasiłki rodzinne, jednak w porównaniu z rokiem poprzednim przeznaczono mniejszą kwotę na realizację tego zadania;
- Na terenie BOF zauważono zmniejszenie usług w zakresie ambulatoryjnej opieki zdrowotnej (w przychodniach i w ramach praktyk lekarskich). Duży wpływ na spadek usług miała sytuacja pandemiczna COVID-19. Spośród gmin należących do BOF najczęściej (86,8%) porad udzieliły placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej znajdujące się w mieście Białystok, a najmniej (0,1%) – w gminie Turośń Kościelna.

Wyzwania/Potrzeby

- Realizacja projektów wspierających osoby niesamodzielne;
- Rozwój infrastruktury społecznej, w tym domów pomocy społecznej, a także poprawa ich efektywności energetycznej;
- Potrzeba ciągłego wsparcia rodzin w opiece nad dziećmi do lat 3, umożliwiająca godzenie życia zawodowego z rodzinnym;
- Organizacja długoterminowej systemowej pomocy uchodźcom z Ukrainy;
- Wsparcie rodzin z pełnoletnimi osobami niesamodzielnymi, które nie posiadają systemowego wsparcia;
- Wsparcie psychologiczne mieszkańców BOF;
- Aktywizacja społeczna i zawodowa osób starszych, a także ich wsparcie.

2.5. KAPITAŁ SPOŁECZNY

Partycypacja społeczna mieszkańców Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego przybiera różne formy. Najczęściej spotykaną formą zaangażowania społeczeństwa jest działalność w fundacjach, stowarzyszeniach, a także organizacjach społecznych. W 2020 r. w BOF funkcjonowały 1 764 tego typu organizacje, czyli o 19% więcej niż w 2014 r. Zdecydowanie najwięcej z nich (1 390) prowadziło działalność na obszarze Białegostoku, ale największy przyrost liczby organizacji nastąpił w Dobrzyniewie Dużym (o 56%, z 16 do 25), w Wasilkowie (o 47%, z 30 do 44), a także w Supraślu (o 45%, z 38 do 55), co oznacza wzrost zaangażowania społecznego na obszarze tych gmin. Dostęp do fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w gminach BOF jest podobny, o czym świadczy ich liczba w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców, równa od 2,44 w Wasilkowie do 4,68 w Białymstoku. Co roku rozpoczynają również swoją działalność nowe podmioty tego rodzaju, w gminach BOF – od jednego do trzech, a w Białymstoku rokrocznie ok. 60. Tendencje wzrostowe już istniejących i powstawanie nowych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych wzmacniają potencjał społeczny Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego, w tym zdolności organizacyjne jego mieszkańców, które są niezbędne do realizacji wielu zadań w obszarze aktywizacji społecznej i zawodowej społeczności BOF. Rozwój takiej formy partycypacji społecznej jest podobny na obszarze całego kraju, przy czym w BOF wielkości te kształtują się powyżej średniej krajowej, ale poniżej najwyższych wartości (ponad dwukrotnie większych niż w BOF), które można odnotować np. w Sopocie, Warszawie, Poznaniu czy Opolu.

Kolejną formą partycypacji społecznej BOF jest budżet obywatelski. Są to środki wyodrębnione z budżetu gminy, przeznaczone na projekty obywatelskie wyłonione w procesie otwartego zgłaszania pomysłów, publicznej debaty i głosowania, przeprowadzanego w trybie konsultacji społecznych. Pomimo, że jedynie gminy posiadające status miast na prawach powiatu mają ustawowy obowiązek przekazania co najmniej 0,5% swoich wydatków zawartych w ostatnim przedłożonym sprawozdaniu z wykonania budżetu na utworzenie budżetu obywatelskiego, również w większości gmin miejsko-wiejskich tworzących strefę zewnętrzną Białegostoku ten instrument jest wykorzystywany (Choroszcz, Czarna Białostocka, Łapy, Supraśl i Wasilków). Budżet obywatelski cieszy się coraz większym zainteresowaniem mieszkańców BOF, którzy traktują go jako istotne źródło finansowania działań odpowiadających na najpilniejsze potrzeby lokalne.

Inną formą partycypacji społecznej, także wynikającą z ustawy o samorządzie gminnym, jest możliwość tworzenia sołectw w gminach miejsko-wiejskich i wiejskich oraz dzielnic, czy osiedli w przypadku gmin miejskich. Wszystkie jednostki samorządu terytorialnego tworzące BOF korzystają z takiej formy. W 2020 r. w BOF funkcjonowało łącznie 256 sołectw,

o 4 więcej niż w 2014 r. Najwięcej z nich prowadzi działalność w Juchnowcu Kościelnym (47) oraz w Zabłudowie (46), a najmniej (11) w Wasilkowie. Białystok – z uwagi na status gminy miejskiej – jest podzielony na osiedla (29). Utworzenie mniejszych jednostek w obrębie BOF ułatwia zaangażowanie społeczności w realizację działań i inwestycji odpowiadających na ich bezpośrednie potrzeby i wpływa na budowę społeczeństwa obywatelskiego w wyodrębnionych obszarach.

Partycypacja społeczna jest nierozłącznym elementem budowy kapitału społecznego. Wpływa na wypracowanie pozytywnych efektów zewnętrznych tj.: zasady wywiązywania się ze zobowiązań, normy współpracy i współdziałania. Kolejnym istotnym jej obszarem jest udział społeczeństwa BOF w wyborach. Frekwencja wyborcza jest ważnym wskaźnikiem poziomu aktywności obywatelskiej wskazującej na dbałość o interes grupowy. W 2018 r. ponad 55% mieszkańców BOF wzięło udział w wyborach samorządowych, czyli tyle ile przeciętnie w kraju, a o 2 punkty procentowe więcej niż średnio w województwie podlaskim. Największa frekwencja charakteryzowała gminę Turośń Kościelną (62,06%) i Supraśl (58,86%).

O ile partycypacja społeczna na poziomie gminy, sołectwa czy osiedla jest zauważalna i mieszkańcy angażują się widząc w tym potrzebę lokalną, o tyle trudniejsze jest włączenie społeczności, gdy analizowane są potrzeby ponadlokalne. Członkowie Stowarzyszenia Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego współpracują na rzecz podniesienia jakości życia wszystkich mieszkańców już od 2013 r. Zacieśnienie współpracy umożliwiły Zintegrowane Inwestycje Terytorialne wdrażane od 2014 r. Wspólne działania przyczyniły się również do identyfikacji kolejnych potrzeb inwestycyjnych, organizacyjnych, wypracowania rozwiązań systemowych w wielu obszarach tematycznych, które mają swoje odzwierciedlenie w strategii rozwoju ponadlokalnego. Działaniom na rzecz rozwoju BOF powinna również towarzyszyć partycypacja społeczności Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego. Budowa kapitału współpracy jest trudnym zadaniem, o czym może świadczyć także to, że w województwie podlaskim poza miejskim obszarem funkcjonalnym Białegostoku trud wdrażania ZIT w perspektywie finansowej 2021-2027 podejmują jeszcze tylko dwa nowe MOF-y – Łomży i Suwałki.

W celu lepszego rozpoznania potrzeb mieszkańców, w ramach działań Stowarzyszenia BOF, powstają tematyczne lokalne grupy działania, łączące specjalistów ze świata administracji samorządowej, rządowej, biznesu i nauki, a także społeczeństwa obywatelskiego. Stanowią one ciała konsultacyjne i inicjatywne. Z punktu widzenia rozwoju BOF ważne jest komplementarne podejście do budowy kapitału społecznego, angażujące różne środowiska i zasoby, co korzystnie wpłynie na efektywność działań. Bez kapitału społecznego tworzonego przez wszystkich interesariuszy rozwoju nie byłoby możliwe spojrzenie holistyczne – na cały Białostocki Obszar Funkcjonalny, a nie na każdą gminę z osobna. Silne powiązania funkcjonalne w BOF wskazują na konieczność dalszego implementowania takiego podejścia. Ważną rolę w tym procesie będzie odgrywała Komisja doradcza ds. przygotowania i wdrażania Strategii Stowarzyszenia Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego.

Kluczowe wnioski z diagnozy

- Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w BOF charakteryzuje się tendencją wzrostową. Najwięcej podmiotów tego typu prowadzi działalność w Białymstoku, ale największy ich przyrost nastąpił w Dobrzyniewie Dużym, Wasilkowie i w Supraślu, co oznacza wzrost zaangażowania społecznego w tych jednostkach samorządu terytorialnego;
- Budżet obywatelski cieszy się coraz większym zainteresowaniem mieszkańców Białegostoku i większości gmin miejsko-wiejskich, którzy traktują ten instrument jako istotne źródło finansowania działań społeczności odpowiadających na najpilniejsze potrzeby lokalne;

Kluczowe wnioski z diagnozy

- W 2018 r. ponad 55% mieszkańców BOF wzięło udział w wyborach samorządowych. Świadczy to o aktywności obywatelskiej ponad połowy mieszkańców BOF dbających o interes grupowy, a z drugiej strony o potrzebie włączenia w ten obszar pozostałej części obywateli;
- Członkowie Stowarzyszenia Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego współpracują na rzecz podniesienia jakości życia wszystkich mieszkańców już od 2013 r. Wspólne działania przyczyniły się również do identyfikacji kolejnych potrzeb inwestycyjnych i organizacyjnych w wielu obszarach tematycznych, które mają swoje odzwierciedlenie w strategii rozwoju ponadlokalnego;
- Budowa kapitału współpracy międzyinstytucjonalnej jest trudna, łatwiej jest realizować działania indywidualne w obrębie jednej jednostki samorządu terytorialnego;
- Z punktu widzenia rozwoju BOF ważne jest komplementarne podejście do budowy kapitału społecznego, angażujące różne środowiska i zasoby, co korzystnie wpłynie na efektywność działań.

Wyzwania/Potrzeby

- BOF posiada potencjał społeczny w postaci fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych, który należy zaangażować w celu sprawnej realizacji działań o charakterze ponadlokalnym, dotyczących aktywizacji społecznej i zawodowej mieszkańców Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego;
- Mieszkańcy BOF wykazują zaangażowanie społeczne, poprzez aktywny udział w budżecie obywatelskim, w wyborach samorządowych, co może świadczyć także o ich otwartości i stanowić potencjał do realizacji innych zadań zidentyfikowanych w procesie przygotowania strategii rozwoju ponadlokalnego;
- Realizacja projektów zintegrowanych odpowiadających na potrzeby BOF odbywa się przy ścisłej współpracy międzyinstytucjonalnej oraz zaangażowaniu różnych środowisk (administracja, nauka, biznes, społeczeństwo) we wszystkich obszarach tematycznych, co wymaga opracowania narzędzi/instrumentów/platformy współpracy, które będą temu sprzyjały, a także koordynacji działań za pośrednictwem Biura Zarządu SBOF;
- Zadania identyfikowane w strategii rozwoju ponadlokalnego będą realizowane przez różnych interesariuszy rozwoju, którzy powinni zostać włączeni w proces przygotowania tego dokumentu już na etapie tworzenia komisji doradczej ds. przygotowania i wdrażania strategii.

2.6. GOSPODARKA I RYNEK PRACY

GOSPODARKA

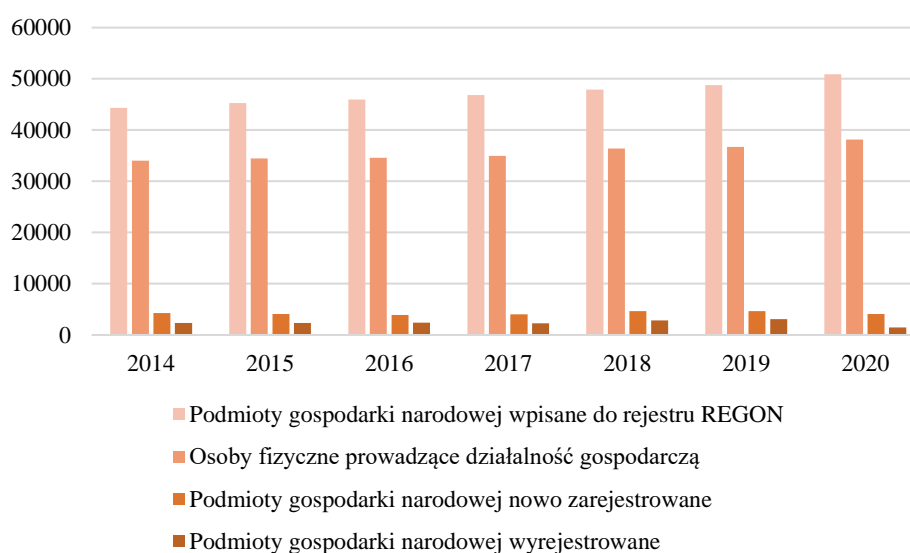
Według danych rejestru REGON, w 2020 r. na terenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego zarejestrowanych było 50,9 tys. podmiotów gospodarki narodowej (bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie) i stanowiły one 46,5% ogólnej liczby podmiotów w województwie podlaskim (wykres 2.2.). W porównaniu ze stanem w 2019 r. i 2014 r. liczba podmiotów w gminach BOF zwiększyła się odpowiednio o 4,4% i 14,8%. W 2020 r. na obszarze BOF najwięcej jednostek funkcjonowało w sekcjach: handel, naprawa pojazdów samochodowych (G) – 10,9 tys., budownictwo (F) – 6,8 tys. oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (M) – 5,8 tys.

W końcu grudnia 2020 r. rejestr REGON obejmował 12,7 tys. osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej (tj. więcej o 5,5% niż rok wcześniej i o 23,7% niż w 2014 r.) oraz 38,2 tys. osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (tj. więcej odpowiednio o 4% i 12,1%).

Wśród gmin BOF najwięcej podmiotów gospodarki narodowej, oprócz miasta Białystok (37,4 tys.), funkcjonowało w gminach: Juchnowiec Kościelny, Supraśl i Wasilków (po 2,1 tys.). We wszystkich gminach BOF ich liczba wzrosła, zarówno w ujęciu rocznym, jak i w porównaniu ze stanem w końcu 2014 r.

W 2020 r. na terenie BOF zarejestrowano 4,1 tys. nowych podmiotów gospodarki narodowej, tj. o 12,1% mniej niż w roku poprzednim i o 4,3% mniej w odniesieniu do 2014 r. Działalność zlikwidowało natomiast 1,9 tys. podmiotów, co oznacza, że ich liczba zmalała w porównaniu do 2019 r. i 2014 r. odpowiednio o 49% i 39,1%. Najwięcej podmiotów nowych i zlikwidowanych zanotowano w mieście Białystok – odpowiednio 3 tys. i 1,5 tys.

Wykres 2.2 Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON w Białostockim Obszarze Funkcjonalnym w latach 2014-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Białostocki Obszar Funkcjonalny w latach 2014-2019*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2020 oraz bdl.stat.gov.pl [dostęp: 08.04.2022].

Liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w BOF w 2020 r. wynosiła 1 206, co na tle pozostałych miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich plasowało Białostocki Obszar Funkcjonalny na przedostatniej pozycji w zestawieniu 17 obszarów funkcjonalnych w Polsce. Ostatnie miejsce w tym zestawieniu zajął Subregion Centralny Województwa Śląskiego (1 129 podmiotów), a pierwsze Warszawski Obszar Funkcjonalny (2 295).

Białostocki Obszar Funkcjonalny jest atrakcyjnym miejscem do rozwoju handlu. W 2020 r. na terenie BOF znajdowało się 87 supermarketów (w województwie podlaskim – 228) oraz 6 hipermarketów. Liczba hipermarketów w latach 2014-2020 nie ulegała zmianom. Liczba supermarketów w ujęciu rocznym wzrosła o 2 obiekty, natomiast w ciągu sześciu lat wzrosła o 5 obiektów. Wszystkie hipermarkety były zlokalizowane w mieście Białystok. Największą liczbę supermarketów odnotowano również w Białymstoku (70) oraz w gminach Łapy (5) i Juchnowiec Kościelny (3). W końcu 2020 r. na terenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego zarejestrowanych było 14 targowisk stałych i stanowiły one 18,2% wszystkich targowisk stałych działających na terenie województwa podlaskiego. W odniesieniu do stanu w końcu 2019 r. i 2014 r. ich liczba zwiększyła się odpowiednio o 1 i 2. Najwięcej zanotowano ich na terenie miasta Białystok (5) oraz w Łapach (4). Uzupełnieniem stałej sieci targowiskowej

były targowiska sezonowe, których w 2020 r. na terenie gmin BOF funkcjonowało 53. Stanowiły one 72,6% ogólnej liczby targowisk sezonowych znajdujących się w województwie podlaskim. W odniesieniu do roku poprzedniego ich liczba zwiększyła się o jedno, natomiast w stosunku do 2014 r. nastąpił spadek ich liczby o 14,5%. W 2020 r. roczne wpływy z opłaty targowej na targowiskach stałych i sezonowych działających na terenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego wyniosły 257,9 tys. zł i stanowiły 11,7% rocznych wpływów z opłaty targowej w województwie podlaskim. Były one niższe o 5% w stosunku do uzyskanych w roku poprzednim oraz o 33,2% w porównaniu z 2014 r. Najwyższe wpływy odnotowano w mieście Białystok i w gminie Łapy. Wyniosły one odpowiednio 132,7 tys. zł i 33,1 tys. zł, co stanowiło 51,5% i 12,8% rocznych wpływów z opłaty targowej wszystkich gmin tworzących Białostocki Obszar Funkcjonalny⁴.

Istotną barierą rozwoju Białegostoku i jego obszaru funkcjonalnego jest niepełna infrastruktura służąca organizacji różnego rodzaju imprez masowych, w tym targowo-wystawienniczych. Braku hali lub innego obiektu wystawienniczego nie rekompensuje w pełni dostępność do Stadionu Miejskiego, który – choć przystosowany jest do organizacji imprez różnego typu – ze względu na stałość murawy (w przeciwieństwie np. do Stadionu Narodowego w Warszawie) nie może przejmować organizacji takich imprez w pełnym zakresie. Z tego względu Białystok i jego obszar funkcjonalny traci na znaczeniu zarówno jako centrum kulturalne, sportowe, jak i biznesowe⁵.

W odniesieniu do terenów inwestycyjnych w 2019 r. na obszarze BOF na cele nierolnicze wyłączono 44 ha gruntów rolnych (w województwie podlaskim – 176 ha), co oznacza wzrost o 7 ha w odniesieniu do 2014 r. W ofercie BOF znajdują się obecnie tereny inwestycyjne pod zabudowę mieszkaniowo-usługową, ale także przemysłową, produkcyjno-usługową, magazyny czy działalność logistyczną. Większość terenów inwestycyjnych dostępnych jest w strefie zewnętrznej Białegostoku, w szczególności w gminach: Choroszcz, Dobrzyniewo Duże, Łapy, Wasilków, Zabłudów. Problemem jest jednak forma własności tych terenów (są to w większości tereny prywatne), a także brak profesjonalnego uzbrojenia i wyposażenia terenów w odpowiednie media.

RYNEK PRACY

W końcu 2020 r. na terenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego pracowało (poza podmiotami gospodarczymi o liczbie pracujących do 9 osób oraz gospodarstwami indywidualnymi w rolnictwie) 109,6 tys. osób, tj. o 1% mniej niż w 2019 r. i o 11,8% więcej niż w 2014 r. Osoby pracujące stanowiły w 2020 r. 46,7% ogólnej liczby pracujących w województwie podlaskim. Największy odsetek pracujących na terenie BOF oprócz miasta Białystok (80,6%) odnotowano w gminie Choroszcz (4%), zaś najmniejszy – w gminie Turośń Kościelna (0,4%). W 2020 r. w porównaniu z 2014 r. we wszystkich gminach należących do BOF zaobserwowano wzrost liczby pracujących, przy czym najwyższy odnotowano w gminie Zabłudów (o 132,6%), zaś najniższy – w gminie Łapy (o 10,7%), chociaż i tak był to większy wzrost niż w województwie podlaskim (o 9,3%).

W końcu 2020 r. na obszarze BOF na 1000 ludności przypadało 260 osób pracujących w analizowanej grupie podmiotów. Na przestrzeni lat 2014-2020 wśród gmin BOF najwyższą wartość analizowanego wskaźnika notowano w mieście Białystok – w 2020 r. wynosił on 298 (tj. więcej niż w 2014 r. o 22 osoby) oraz w gminie Choroszcz – 278 (więcej o 38 osób).

⁴ Białostocki Obszar Funkcjonalny w latach 2014–2019, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2020, s. 71.

⁵ *Białystok 2030. Badanie na rzecz aktualizacji Strategii Rozwoju Miasta.*, Geoprofit, Białystok 2020, s. 33.

Najniższy wskaźnik dotyczył gminy Turośń Kościelna, w której liczba pracujących na 1000 ludności w końcu analizowanego roku wynosiła 68, tj. o 20 osób więcej niż w końcu 2014 r.

W 2020 r. liczba bezrobotnych zarejestrowanych na terenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego wynosiła 13,2 tys. i była wyższa od zanotowanej przed rokiem (o 28,4%), a niższa od wartości w 2014 r. (o 37,1%). Osoby bezrobotne na terenie BOF stanowiły w 2020 r. 34,9% bezrobotnych zarejestrowanych ogółem w województwie podlaskim. Wzrost liczby bezrobotnych zaobserwowano we wszystkich gminach Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego, przy czym największy roczny wzrost stwierdzono w gminie Zabłudów (o 52,1%). W końcu 2020 r. udział bezrobotnych zarejestrowanych w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym na obszarze BOF wyniósł 5,2% i był mniejszy niż w województwie podlaskim (o 0,1 pp.). Zanotowano jego spadek w odniesieniu do stanu w 2014 r. o 2,7 pp. i wzrost w odniesieniu do roku poprzedniego o 1,2 pp. Analizując wartość tego wskaźnika zaobserwowano dość duże zróżnicowanie terytorialne. Rozpiętość między jego najniższą i najwyższą wartością w gminach należących do BOF wynosiła 3,7 pp. Najwyższy udział bezrobotnych zarejestrowanych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym wystąpił w gminie Łapy (7,8%), zaś najniższy w gminie Choroszcz (4,1%).

W końcu grudnia 2020 r. w gminach BOF, podobnie jak w województwie podlaskim, wśród bezrobotnych przeważali mężczyźni. Stanowili oni 53,8% ogółu osób zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy. Mężczyźni przeważali wśród bezrobotnych większości gmin należących do BOF. Odmienną sytuację zanotowano jedynie w gminach Dobrzyniewo Duże (49,4%) oraz Wasilków (46,6%).

Kluczowe wnioski z diagnozy

- Sytuacja społeczno-ekonomiczna poszczególnych gmin BOF jest zróżnicowana;
- Niski poziom przedsiębiorczości w BOF;
- Na terenie wszystkich gmin Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego nastąpił wzrost liczby podmiotów gospodarczych, ale nadal BOF zajmuje przedostatnie miejsce wśród wszystkich MOF OW w kraju pod względem liczby podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców;
- Niewystarczająca powierzchnia wolnych terenów inwestycyjne w strefie zewnętrznej BOF pod zabudowę mieszkaniowo-usługową, przemysłową, produkcyjno-usługową, magazyny czy działalność logistyczną, a dostępne tereny wymagają poprawy ich atrakcyjności poprzez profesjonalne uzbrojenie;
- Liczba hipermarketów i supermarketów w BOF w analizowanym okresie nie uległa większym zmianom, chociaż nadal stanowi ona 67% – w odniesieniu do hipermarketów i 38% – w odniesieniu do supermarketów, ogólnej liczby takich obiektów w województwie podlaskim. Wpływy z opłaty targowej na targowiskach stałych i sezonowych działających na terenie BOF w 2020 r. były niższe o 33,3% w porównaniu do roku 2014 r., co wynikało przede wszystkim ze zmniejszenia liczby targowisk sezonowych w Białymstoku. Najwyższe wpływy w 2020 r. odnotowano w mieście Białystok i w gminie Łapy;
- We wszystkich gminach należących do BOF w latach 2014-2020 nastąpił wzrost liczby osób pracujących (o 11,8%), przy czym największy przyrost odnotowano w gminie Zabłudów;
- Liczba bezrobotnych zarejestrowanych na terenie BOF w 2020 r. wynosiła 10,3 tys. i była wyższa od zanotowanej przed rokiem (o 28,4%), a niższa od wartości w 2014 r. (o 37,1%), stanowiąc 35% bezrobotnych zarejestrowanych w województwie podlaskim. Spadek liczby bezrobotnych w porównaniu do 2014 r. zaobserwowano we wszystkich gminach BOF, przy czym największy stwierdzono w gminie Choroszcz;
- Udział bezrobotnych zarejestrowanych w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym na obszarze BOF w 2019 r. wyniósł 4,0% i był niższy o 3,9 pp. w stosunku do roku 2014. Najwyższy udział bezrobotnych zarejestrowanych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym wystąpił w gminie Łapy, zaś najniższy w gminie Choroszcz.

Wyzwania/Potrzeby

- Brak infrastruktury targowo-wystawienniczej dla organizacji imprez o dużej skali. Z tego względu BOF traci na znaczeniu zarówno jako centrum kulturalne, sportowe, jak i biznesowe;
- Sieciowanie i współpraca gmin BOF. Rosnąca presja konkurencji, gwałtownie rozwijających się technologii czy zagrożeń środowiskowych, w tym zmian klimatu sprawia, iż pojedyncze organizacje, nawet te najsilniejsze, nie są w stanie samodzielnie sprostać pojawiającym się wyzwaniom. Niezbędna staje się współpraca, tworzenie złożonych sieci współpracy do rozwiązywania pojawiających się różnorodnych, najczęściej niestandardowych, problemów;
- Uzbrojenie terenów inwestycyjnych w strefie zewnętrznej BOF;
- Sprostanie bardzo silnej konkurencji innych ośrodków i regionów (zmniejszenie odpływu ludności i kapitału);
- Wspólne podejmowanie działań w zakresie kreowania pozytywnego wizerunku BOF wśród inwestorów oraz jego popularyzacji, a także tworzenia dobrego klimatu dla inwestycji.

2.7. SPORT, REKREACJA, TURYSTYKA

SPORT

W latach 2014-2020 liczba klubów sportowych na terenie BOF wzrosła o 9. W 2020 r. na terenie BOF działało 155 klubów sportowych, czyli 39,1% wszystkich klubów sportowych funkcjonujących w woj. podlaskim. Było ich o 14 mniej niż w 2018 r., a o 4 więcej niż w 2014 r. Najwięcej klubów sportowych zlokalizowanych było w mieście Białystok (110), zaś najmniej – w gminie Choroszcz (3).

W 2020 r. kluby sportowe liczyły 12,5 tys. członków, czyli mniej niż przed dwoma laty o 16,1%, a ćwiczyło w nich 12,8 tys. osób, tj. o 9,2% mniej niż w 2018 r., a o 19,3% więcej niż w 2014 r. Zdecydowaną większość ćwiczących stanowili mężczyźni (72%). Niezmiennie wśród ćwiczących dominowała też młodzież do lat 18 (69,1% ogółu ćwiczących).

Według najnowszych danych GUS z 2018 r. w ramach infrastruktury sportowej w BOF funkcjonowało 38 obiektów sportowych, z czego w samym Białymstoku – 5 stadionów, 2 hale sportowe o wymiarach od 36 × 19 m, 12 sal gimnastycznych o wymiarach poniżej 36 × 19 m i sal pomocniczych, 2 korty tenisowe oraz 6 pływalni krytych⁶. W pozostałych gminach infrastruktura jest bardziej ograniczona. Wprawdzie osiem gmin dysponuje po jednym stadionie, lecz w Wasilkowie i Zabłudowie nie ma żadnego. Tylko w Czarnej Białostockiej jest jedna sala gimnastyczna o wymiarach poniżej 36 × 19 m i sale pomocnicze. Jedynie w trzech gminach (Czarna Białostocka, Turośń Kościelna i Wasilków) są korty tenisowe. Poza Białymstokiem nie ma innej dużej hali sportowej oraz pływalni krytych. Przez to są one bardzo przeciążone. Liczba miejsc na tych obiektach jest niewystarczająca na potrzeby mieszkańców całego BOF. Rodzaje obiektów są dostosowane do potrzeb mieszkańców, ale wobec rozwijającej się mody na uprawianie sportu, aktywność fizyczną i zdrowy styl życia istnieje potrzeba dalszego rozwoju infrastruktury sportowej. W szczególności dotyczy to konieczności budowy hali widowiskowo-sportowej i basenu w Białymstoku oraz sal, boisk sportowych, a także przygotowania otwartych terenów zielonych na obszarze całego BOF, z przeznaczeniem na uprawianie sportów zawodowych, jak np. golf.

Porównując infrastrukturę sportową w innych obszarach funkcjonalnych miast wojewódzkich, BOF ma znaczne zaległości. Pod względem posiadanych hal sportowych

⁶ Dane dotyczące infrastruktury sportowej są pozyskiwane przez GUS w cyklach czteroletnich.

zajmuje końcowe pozycje w rankingu, a w przypadku mniejszych sal gimnastycznych, plasuje się na 9. miejscu w Polsce wśród 17 MOF OW.

REKREACJA

Sport i rekreacja stanowią ważne elementy kształtowania jakości życia w BOF. Organizowane są cyklicznie imprezy, które wpisały się już w kalendarz życia gmin i są rozpoznawalne w regionie i w Polsce. Rokrocznie organizowane są imprezy sportowe, takie jak: Białystok Półmaraton – biegi ulicami miasta, lekkoatletyczny Mityng Gwiazd na Rynku Kościuszki, Plaża Open czy Mistrzostwa Polski w triathlonie organizowane na plaży w Dojlidach⁷, Bieg Tropem Wilczym – Supraśl, biegi z cyklu „Cztery Pory Roku” – Łapy, Bieg Konopielki – Juchnowiec Kościelny, Narwiański Triathlon Bagienny – Łapy, SupraSki Festiwal – Supraśl, Ultra Śledź – Supraśl, Maratony Kresowe – Wasilków i Supraśl. Wydarzenia cieszą się dużym zainteresowaniem oraz frekwencją i stanowią ważny aspekt promocji tego obszaru. Ambasadorami promocji mogą być również wybitni reprezentanci Polski w różnych dyscyplinach sportowych, pochodzący z terenu BOF.

Na terenie BOF znajdują się tereny rekreacyjne służące zarówno odpoczynkowi na świeżym powietrzu, tj. parki, zieleńce, skwery, lasy, jak i aktywności fizycznej, np. siłownie „pod chmurką”, drogi rowerowe. Aktywność fizyczna mieszkańców BOF w znaczącym stopniu wpływa na ich kondycję, zdrowie, co pośrednio przekłada się na możliwości rozwojowe tego obszaru. Ponadto w kontekście adaptacji do zmian klimatu istnieje konieczność eliminacji wysp ciepła, szczególnie na obszarach miejskich BOF. Potwierdza to potrzebę tworzenia nowych terenów rekreacyjnych i ochrony bioróżnorodności na obszarach miejskich BOF.

TURYSTYKA

Według stanu na dzień 31 lipca 2020 r. na terenie BOF działalność prowadziło 48 turystycznych obiektów noclegowych, co stanowi 17,8% wszystkich obiektów tego typu w województwie podlaskim. Oznacza to, że było ich o trzy mniej niż rok wcześniej, ale o dziewięć więcej niż w 2014 r. Najwięcej obiektów zlokalizowanych było na terenie Białegostoku (29) i Supraśla (10). W dwóch gminach BOF funkcjonowały po dwa obiekty (Choroszcz i Juchnowiec Kościelny), a w pozostałych – po jednym obiekcie. Jedynie w gminie Turośń Kościelna nie działał żaden obiekt noclegowy. Obiekty te dysponowały blisko 3,8 tys. miejscami noclegowymi (w woj. podlaskim 14,5 tys.). Pomimo spadku liczby obiektów noclegowych wzrosła liczba miejsc noclegowych w stosunku do 2019 r. o 37, a od 2014 r. był to wzrost o 471 miejsc.

Na obszarze BOF w końcu lipca 2020 r. na 10 tys. ludności przypadało 89,3 miejsc noclegowych, czyli o 34,2 miejsca mniej niż w województwie podlaskim. Najwyższym wskaźnikiem charakteryzowały się gminy: Supraśl (255,6), Wasilków (153,9), Juchnowiec Kościelny (94,5) oraz Białystok (93,0), natomiast najniższy odnotowano w gminie Łapy (9,2) i Turośń Kościelna (0).

Z uwagi na rosnącą atrakcyjność turystyczną gmin BOF istnieje potrzeba rozwoju infrastruktury noclegowej na tym obszarze (zwiększenie liczby obiektów i miejsc noclegowych). W Białymstoku jest ona zadowalająca, jednak na terenie pozostałych gmin jest niewystarczająca.

W 2020 r. w turystycznych obiektach noclegowych zatrzymało się 162,5 tys. turystów, co oznacza, że było to aż o 139,3 tys. osób mniej (prawie o połowę) niż w 2019 r. (301,8 tys.

⁷ Informacje dotyczące aktywności sportowych w Białymstoku pochodzą ze „Strategii Rozwoju Miasta Białegostoku do 2030 roku”, Urząd Miejski w Białymstoku, Białystok 2021, s. 21.

osób). Udział w ogólnej liczbie korzystających z noclegów w województwie podlaskim w 2020 r. wyniósł tylko 19,58%, zaś w 2019 r. było to ponad dwukrotnie więcej – aż 43,8%. Sytuacja ta spowodowana była wprowadzeniem w 2020 r. ograniczeń związanych z COVID-19 (izolacje, zahamowanie turystyki krajowej i międzynarodowej). Spowodowały one, że liczba osób korzystających z noclegów znacznie się zmniejszyła. W okresie przed pandemią obserwowano tendencję wzrostową.

W 2020 r. turyści zagraniczni korzystający z bazy noclegowej stanowili 15,8% ogółu turystów na terenie BOF. W latach 2015-2019 ich udział był ponad dwukrotnie większy. Spadek liczby turystów, w szczególności z zagranicy był spowodowany, jak wspomniano wcześniej, ograniczeniami wynikającymi z pandemii, ale także sytuacją polityczną za wschodnią granicą Polski. Taką tendencję zanotowano w całym województwie i kraju. W 2020 r. liczba turystów zagranicznych korzystających z noclegów spadła aż o 72,1% w stosunku do 2019 r. (zaledwie 35,8 tys. udzielonych noclegów).

W najbliższych latach istnieje ogromna potrzeba wsparcia osłabionej ograniczeniami związanymi z COVID-19 branży turystycznej. Wyzwaniem będzie reaktywacja ruchu turystycznego, w szczególności transgranicznego. Najskuteczniejszym narzędziem byłby rozwój produktu turystycznego oraz intensywne kampanie promujące walory turystyczne BOF.

Ważnym obszarem działania Stowarzyszenia BOF jest promocja gospodarcza i turystyczna. Stowarzyszenie przygotowało dokument strategiczny pt. „Plan promocji gospodarczej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego z elementami promocji turystycznej na lata 2018-2023”. Ponadto, w ramach projektu realizowanego w 2021 r. „Razem otwieramy granicę” powstała „Strategia rozwoju transgranicznego produktu turystycznego”. Oba dokumenty integrują działania gmin BOF w zakresie promocji i rozwoju, a także poszukiwania źródeł finansowania inwestycji w obszarze promocji gospodarczej i turystycznej.

Na terenie BOF istnieją 33 oznakowane szlaki turystyczne. Większość z nich przebiega przez kilka gmin BOF. Jest to potencjał do współpracy gmin nad wspólnym wizerunkiem turystycznym i zintegrowanymi produktami turystycznymi (mapa 6.6.).

Kluczowe wnioski z diagnozy

- Mieszkańcy Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego coraz bardziej angażują się w działalność sportową. Nastąpiło zwiększenie liczby klubów sportowych, jednak w stosunku do wzrostu liczby ćwiczących niewystarczająca jest liczba trenerów, identyfikowane są również braki infrastruktury;
- Najwięcej klubów sportowych zlokalizowanych jest w mieście Białystok, zaś najmniej – w gminie Turośń Kościelna;
- Pandemia, wojna z Ukrainą – zahamowały ruch turystyczny, w szczególności zmniejszyła się liczba osób z zagranicy odwiedzających obszar BOF;
- BOF ma gotowe do wdrożenia dokumenty strategiczne w obszarze promocji gospodarczej i turystycznej.

Wyzwania/Potrzeby

- Rozwój infrastruktury sportowej, np. potrzeba budowy hali widowiskowo-sportowej i basenu w Białymstoku oraz sal, boisk sportowych, basenów na terenie pozostałych gmin BOF;
- Stworzenie nowych oraz rewitalizacja istniejących terenów i obiektów rekreacyjno-sportowych w BOF;
- Rozwój produktów turystycznych (poprzez: tworzenie nowych szlaków, zwiększenie liczby wydarzeń, wydłużenie sezonu turystycznego i pobyty turystycznych, np. dostosowując ofertę turystyczną i zwiększając liczbę całorocznych miejsc noclegowych na terenie gmin BOF);

- Reaktywacja ruchu turystycznego po pandemii, w szczególności transgranicznego, poprzez wykreowanie wizerunku turystycznego BOF oraz promocję turystyczną BOF i usprawnienie informacji turystycznej;
- Poszukiwanie źródeł finansowania pozwalających na wdrożenie dokumentów strategicznych BOF – działania zintegrowane gmin BOF w zakresie informacji, promocji i rozwoju.

2.8. KULTURA

W związku z ogłoszeniem w Polsce w 2020 r. stanu zagrożenia epidemicznego, a później pandemii ograniczona została możliwość prowadzenia działalności przez jednostki kultury. Część z nich nie podejmowała żadnej działalności, część starała się dotrzeć do odbiorców udostępniając swoją ofertę w internecie. Pandemia w sposób drastyczny ograniczyła aktywność instytucji kultury i poziom uczestnictwa mieszkańców w kulturze⁸. W 2020 r. w Białymstoku muzea i wystawy odwiedziło 20,2 tys. osób, tj. o 79,6% mniej w porównaniu z 2015 r. W przedstawieniach i koncertach teatrów i instytucji muzycznych uczestniczyło 58 tys. widzów i słuchaczy, co oznacza, że ich liczba (pomimo stałego wzrostu w latach 2016-2019) w porównaniu z 2015 r. zmniejszyła się o 66,9%. Kina zgromadziły 310,6 tys. widzów, czyli mniej o 56,3%. Najmniejsze wahania zanotowano w czytelnictwie – biblioteki odwiedziło 39,7 tys. czytelników (mniej o 1,8%). Dla porównania średnio w Polsce w 2020 r. w porównaniu z 2019 r. liczba czytelników spadła aż o 17,8%.

Powyższe informacje pokazują, że dane dotyczące działalności jednostek kultury i uczestnictwa mieszkańców BOF w kulturze w 2020 r. nie są porównywalne do informacji dotyczących lat 2014-2019. Dlatego – dla właściwego zobrazowania tej sfery funkcjonowania BOF – należy opierać się głównie na danych do 2019 r.

Głównym ośrodkiem kulturotwórczym jest miasto Białystok, z oferty kulturalnej którego korzystają mieszkańcy całego terenu Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego. Miasto jest obecnie organem prowadzącym siedem instytucji kultury: Białostocki Teatr Lalek, Galeria Arsenał, Galeria im. Słędzińskich, Muzeum Wojska, Muzeum Pamięci Sybiru, Białostocki Ośrodek Kultury, Dom Kultury „Śródmieście”. Na terenie Białegostoku działalność prowadzą również wojewódzkie instytucje kultury (organ prowadzący samorząd województwa podlaskiego): Opera i Filharmonia Podlaska – Europejskie Centrum Sztuki, Muzeum Podlaskie w Białymstoku wraz z oddziałami: Muzeum Historyczne, Muzeum Rzeźby Alfonsa Karnego, a także Teatr Dramatyczny im. A. Węgierki w Białymstoku i Podlaski Instytut Kultury (do 2020 r. Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury). Ważną rolę odrywają także domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice – na koniec 2020 r. było ich 17. W Białymstoku działają też 4 kina stałe. Zadanie własne Białegostoku w zakresie prowadzenia biblioteki publicznej zostało powierzone Książnicy Podlaskiej im. Ł. Górnickiego, na podstawie porozumienia zawartego z samorządem wojewódzkim w 1999 r.

BIBLIOTEKI

Z danych GUS wynika, że w końcu 2019 r. na terenie BOF działało 39 bibliotek publicznych łącznie z filiami (w województwie podlaskim – 231), z czego 43,6% zlokalizowanych było w mieście Białystok. Warto podkreślić, że ich liczba nie zmieniła się od 2014 r. przy tendencji spadkowej w całym kraju. Na 1 placówkę biblioteczną (łącznie z punktami bibliotecznymi) w obrębie BOF przypadało 10 tys. osób, tj. o 5,4 tys. osób więcej niż w województwie podlaskim. Największą liczbę ludności przypadającą na 1 placówkę

⁸ „Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Miasta Białegostoku”, Urząd Miejski w Białymstoku, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2021, s. 62-71.

biblioteczną zanotowano w mieście Białystok (16,5 tys.) i gminie Dobrzyniewo Duże (9,4 tys.), a najmniejszą – w gminach Choroszcz (3,1 tys.) i Turośń Kościelna (3,2 tys.). Dane te mogą świadczyć o statystycznie mniejszej dostępności do bibliotek, szczególnie w Białymstoku.

Warto podkreślić, że na terenie BOF liczba czytelników systematycznie rosła od 2014 r. z 51,8 tys. do 57,3 tys. rocznie. Ich udział w ogólnej liczbie wypożyczających w województwie podlaskim ukształtował się na poziomie aż 40,7%. W stosunku do 2014 r. zaobserwowano wzrost liczby czytelników o 10,7%. W mniejszym zakresie rosła liczba wypożyczonych woluminów z 986 tys. do 1 042 tys. w 2019 r. Widoczny jest spadek liczby woluminów przypadających na jednego czytelnika: z 19 do prawie 18. Najwięcej wypożyczeń na 1 czytelnika odnotowano w 2019 r. w gminach Czarna Białostocka (24,0 woluminów) i Choroszcz (22,5), a najmniej – w gminach: Supraśl (11,2), Dobrzyniewo Duże (14,6) i Juchnowiec Kościelny (14,8).

MUZEA

Według stanu z końca 2019 r., na terenie BOF działalność prowadziło 11 muzeów i oddziałów muzealnych, z czego 8 znajdowało się w mieście Białystok. Oznacza to wzrost liczby tego typu placówek na terenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego, bowiem w 2014 r. wskazano 9 muzeów i jednostek muzealnych. Różnica ta wynika także ze zmian organizacyjnych np. z wydzielenia odrębnej instytucji – Podlaskiego Muzeum Kultury Ludowej (Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej powstało we wrześniu 2016 r. w wyniku połączenia Białostockiego Muzeum Wsi i Działu Etnografii, wyłączonych ze struktur Muzeum Podlaskiego w Białymstoku), czy Muzeum Pamięci Sybiru (w 2017 r. z Muzeum Wojska). Warto podkreślić, że w całym województwie w 2020 r. funkcjonowało 21 tego typu jednostek. W ciągu 2019 r. muzea i wystawy zwiedziło 213,5 tys. osób, tj. o 8,2% więcej niż w 2014 r.

GALERIE SZTUKI

W 2019 r. w obrębie BOF funkcjonowały 3 galerie sztuki (wszystkie na terenie Białegostoku), które przyjęły 91,6 tys. zwiedzających, tj. więcej w odniesieniu do roku poprzedniego i 2014 odpowiednio o 72,0% i 71,1%.

Tak jak w całym kraju, w 2020 r. nastąpił spadek liczby zorganizowanych wystaw i zmniejszyła się z powodu pandemii liczba zwiedzających – w kraju liczba wystaw spadła o ponad 37%. Z 883 do 405 – taki spadek wydarzeń zanotowała np. Galeria im. Sleńdzińskich. Galeria Arsenał wykazała wzrost liczby działań z 56 do 72, ale tutaj zwiększyła się liczba działań edukacyjnych i spotkań online.

TEATRY I INSTYTUCJE MUZYCZNE

Na terenie BOF funkcjonuje 6 z 8 podlaskich teatrów i instytucji muzycznych (5 w stolicy regionu i 1 w gminie Supraśl – Teatr Wierszalin). W ich przedstawieniach i koncertach uczestniczyło w 2019 r. 231,8 tys. widzów i słuchaczy, czyli więcej niż w 2018 r. i 5 lat wcześniej odpowiednio o 2,8% i 20,5%.

I tutaj 2020 r. był szczególnie: 68,7% – taki spadek widzów w teatrach i instytucjach muzycznych zanotowano w Polsce. Dla porównania: Białostocki Teatr Lalek – spadek widzów ze 109,4 tys. do 32,3 tys. (gdy teatr od 2018 r. przyciągał ponad 100 tys. widzów rocznie).

CENTRA I DOMY KULTURY

Największy dostęp do wydarzeń kulturalnych na różnym poziomie mają mieszkańcy BOF w placówkach tego typu jak centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice – świadczy o tym ich liczba.

W końcu 2019 r. na terenie BOF znajdowało się 36 placówek tego rodzaju, z czego 17 (47,2%) w mieście Białystok. W 2019 r. instytucje te zorganizowały 2,1 tys. imprez, tj. o 17,3% mniej niż w 2018 r. Wzięło w nich udział 382,6 tys. osób. Najwięcej uczestników, oprócz miasta Białystok (269,7 tys.), odnotowano w Choroszczu (41,6 tys.), Łapach (17,4 tys.) i Wasilkowie (13,3 tys.).

Liczba imprez zorganizowanych powróciła w 2019 r. do poziomu z 2014 r. – 2 091 wydarzeń (dla porównania w 2016 r. – 2 800). Nie jest to proporcjonalne w stosunku do liczby uczestników imprez: w 2014 r. – to 497,4 tys., gdy w 2016 r. – 473,5 tys., a w 2019 r. – 382,6 tys.

Wg danych krajowych GUS w Polsce liczba imprez organizowanych przez centra, domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice spadła z powodu pandemii o ponad 50%. Jeszcze drastyczniej widać to w danych prezentowanych przez Białostocki Ośrodek Kultury – liczba wydarzeń zmniejszyła się w czasie pandemii do 146 z 598 (w 2019 r.). Trzeba jednak dodać, że 2019 r. w BOK-u był rekordowy, zazwyczaj liczba organizowanych tam wydarzeń oscylowała w granicach 370-395.

W sierpniu 2020 r. otwarte zostało Epi-Centrum Nauki w Białymstoku. To pierwsze tak duże centrum naukowe we wschodniej części Polski, w którym naukę poznawać można poprzez eksperymentowanie i zabawę. To inwestycja zrealizowana przez Białostocki Park Naukowo-Technologiczny w ramach projektu Laboratorium Młodego Mistrza i Odkrywcy. Projekt ten został zidentyfikowany w Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego i dofinansowany z instrumentu ZIT w ramach RPOWP 2014-2020.

KINA

Nieprzerwanie rośnie popularność kin. W końcu 2019 r., w obrębie BOF działało 5 kin stałych, z czego 4 zlokalizowane były w mieście Białystok i 1 w gminie Supraśl. Liczba kin na terenie BOF wzrosła o 2 w porównaniu ze stanem w końcu 2014 r. Liczba miejsc kinowych powiększyła się z 3 367 do 4 428, czyli o 1 061 miejsc.

W ciągu 2019 r. kina zgromadziły 938,9 tys. widzów (tj. 66,8% wszystkich widzów w województwie podlaskim). Było ich więcej zarówno w porównaniu z 2018 r., jak i 2014 r. odpowiednio o 5,2% i 44,7%.

WYDATKI NA KULTURĘ

Wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na terenie BOF w latach 2014-2019 podwoiły się z 42,59 mln zł do 80,91 mln zł, a w przeliczeniu na 1 mieszkańca to wzrost z prawie 102 zł na 190 zł (średnia krajowa to ok. 199 zł). Patrząc na dane z 2019 r. zdecydowanym liderem są Łapy – 266 zł, potem miasto Białystok – 205 zł. Stosunkowo najmniej wydają Wasilków – 85 zł oraz Czarna Białostocka – 95 zł na osobę.

Kluczowe wnioski z diagnozy

- Głównym ośrodkiem kulturotwórczym jest miasto Białystok, z oferty kulturalnej którego korzystają mieszkańcy całego terenu Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego;
- Liczba bibliotek na terenie BOF nie zmniejsza się od 2014 r. przy tendencji spadkowej w całym kraju. Dane dotyczące liczby osób przypadających na jedną bibliotekę świadczą o statystycznie mniejszej dostępności do bibliotek, szczególnie w Białymstoku i gminie Dobrzyniewo Duże;
- Na terenie BOF liczba sumaryczna czytelników systematycznie rosła, ale widoczny jest spadek liczby woluminów przypadających na jednego czytelnika;
- W latach 2014-2019 nastąpił wzrost liczby osób odwiedzających muzea i wystawy; Nastąpił również duży wzrost liczby odwiedzających białostockie galerie sztuki;
- Tendencją wzrostową odznacza się również liczba widzów w teatrach i instytucjach muzycznych, a także w kinach;

Kluczowe wnioski z diagnozy

- W BOF funkcjonuje stosunkowa duża liczba centrów i domów kultury, przy nierozwijającej się ofercie wydarzeń;
- Widoczne są duże dysproporcje w wydatkach na kulturę wśród gmin BOF.

Wyzwania/Potrzeby

- Większa dostępność do bibliotek i nowoczesnych nośników książek;
- Potrzeba rozwoju oferty galerii sztuki i teatrów w Białymstoku;
- Poprawa infrastruktury centrów i domów kultury; Rozwój atrakcyjnej oferty centrów i domów kultury, jako najbardziej dostępnych jednostek kultury, szczególnie poza Białymstokiem;
- Inwestycje w infrastrukturę służącą organizacji różnego rodzaju imprez masowych – brak sali widowiskowej, która mogłaby spełniać także rolę hali targowo-wystawienniczej.

2.9. STAN I OCHRONA ŚRODOWISKA

UKSZTAŁTOWANIE POWIERZCHNI

W strukturze powierzchni Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego dominują użytki rolne (mapa 6.2.). W 2020 r. zajmowały one 50,3% całkowitej powierzchni. Natomiast grunty leśne, łącznie z zadrzewionymi i zakrzewionymi – 37,8% powierzchni. Największy udział użytków rolnych w stosunku do powierzchni gminy BOF zanotowano w Juchnowcu Kościelnym (75,6%) i Turośni Kościelnej (64,0%), a gruntów leśnych oraz zadrzewionych i zakrzewionych – w Czarnej Białostockiej (77,0%) i Supraślu (69,6%). Znaczny odsetek (8,1%) powierzchni ogólnej BOF stanowiły grunty zabudowane i zurbanizowane, przy czym najwyższy udział wystąpił w Białymstoku (53,3%), a najniższy w gminie Czarna Białostocka (2,9%).

Jednym z poważniejszych wyzwań hydrologicznych terenów zurbanizowanych BOF jest rosnąca ilość powierzchni szczelnych, zmniejszona retencja i przyspieszony odpływ powierzchniowy, skutkujące podtopieniami, powodzią, a także pogorszeniem jakości ekosystemów wodnych i „zależnych od wody”, będących odbiornikami wód opadowych, np.: niedostatkami wody niezbędnej dla roślinności, pogorszeniem klimatu miasta i jakości powietrza. Obszary te wymagają zastosowania nowego podejścia polegającego na harmonizacji rozwiązań technicznych z inżynierią ekologiczną i kształtowaniem krajobrazu, czyli na tworzeniu tzw. błękitno-zielonej infrastruktury. Właściwie ukształtowany błękitno-zielony system przyrodniczy może znacząco łagodzić niektóre problemy środowiskowe terenów zurbanizowanych, a tym samym wpływać na jakość życia mieszkańców BOF. Różnorodność sposobów zagospodarowania przestrzeni i natężenia antropopresji w BOF powoduje konieczność różnicowania działań i ich dostosowania do lokalnej specyfiki i potrzeb.

W 2020 r. tereny o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych zajmowały w Białostockim Obszarze Funkcjonalnym 52,3 tys. ha, co stanowiło 30,3% powierzchni BOF. W porównaniu z 2019 r. pozostała ona na niezmiennym poziomie, natomiast w odniesieniu do stanu z 2014 r. zwiększyła się o 0,8%. Spośród gmin BOF, największy udział obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych w powierzchni ogólnej miały gminy Czarna Białostocka (74,6%) oraz Supraśl (66,7%), natomiast najmniejszy – miasto Białystok (1,0%) oraz gmina Juchnowiec Kościelny (9,9%). Najwyższą pozycję wśród prawnie chronionych form ochrony przyrody zajmują parki narodowe. W 2020 r. ich powierzchnia w BOF wynosiła 5,7 tys. ha (3,3% powierzchni). Ponadto, wśród prawnie chronionych obiektów i obszarów o szczególnych walorach

przyrodniczych zanotowano: rezerwy przyrody o powierzchni 2,1 tys. ha, parki krajobrazowe – 33,4 tys. ha, obszary chronionego krajobrazu – 11,1 tys. ha oraz pomniki przyrody – 113 szt.

W 2020 r. powierzchnia terenów zieleni ogólnodostępnej (parków spacerowo-wypoczynkowych i zieleńców) oraz zieleni osiedlowej w BOF wynosiła 602,1 ha i stanowiła 0,3% jego powierzchni ogólnej oraz 47,7% powierzchni tego rodzaju terenów zielonych w województwie podlaskim. W stosunku do stanu z 2014 r. zwiększyła się ona o 2,8%.

BOF zajmuje w Polsce siódme miejsce wśród miejskich obszarów funkcjonalnych pod względem udziału powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych w stosunku do całkowitej powierzchni OF. Największy udział odnotowano w Kieleckim Obszarze Funkcjonalnym (86,4%) oraz w Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Olsztyna (57,1%), najmniejszy zaś w Szczecińskim Obszarze Metropolitalnym (7,5%) oraz Wrocławskim Obszarze Funkcjonalnym (6,6%).

LESISTOŚĆ

W 2020 r. lasy w Białostockim Obszarze Funkcjonalnym zajmowały 63 tys. ha. Powierzchnia lasów zmniejszyła się o 43 ha w stosunku do 2019 r. W strukturze własnościowej przeważały lasy publiczne (46,8 tys. ha), a ich udział w ogólnej powierzchni lasów BOF wynosił 74,3%. W końcu 2020 r. wskaźnik lesistości w Białostockim Obszarze Funkcjonalnym wynosił 36,5 %, podczas gdy w województwie podlaskim – 31,0%. Wśród gmin BOF wskaźnik lesistości był zróżnicowany. Największą lesistością odznaczają się gminy Czarna Białostocka – 74,3% i Supraśl – 67,3%, natomiast najmniejszą - gminy Łapy – 13,4% i Juchnowiec Kościelny – 15,9%.

Wskaźnik lesistości lokuje BOF na 5. miejscu wśród MOF OW w Polsce. Największa lesistość występuje w MOF Zielonej Góry (50,5%) oraz w MOF Olsztyna (43,0%), zaś najmniejsza w Metropolii Krakowskiej oraz Lubelskim Obszarze Funkcjonalnym – odpowiednio 8,0% i 13,9%.

W 2020 r. w BOF zasadzono 669 drzew (w woj. podlaskim – 6,3 tys.), tj. o 92,5% mniej niż przed rokiem i 78 sztuk krzewów (w województwie – 4,5 tys.), czyli o 93,8% mniej w porównaniu z 2019 r. Z zadrzewień pozyskano 3,4 tys. m³ drewna (w woj. podlaskim – 35 tys. m³), co oznacza wzrost o 6,4% w stosunku do roku poprzedniego.

JAKOŚĆ POWIETRZA

W 2020 r. na obszarze BOF wyemitowano z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza 68 ton zanieczyszczeń pyłowych i 876,8 tys. ton zanieczyszczeń gazowych (łącznie z dwutlenkiem węgla), co stanowiło odpowiednio 13,5% i 42,7% ogólnej emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych w województwie podlaskim. Ilość wyemitowanych zanieczyszczeń pyłowych na terenie gmin BOF zmalała w ujęciu rocznym o 8,1%, a w porównaniu z 2014 r. spadła o 51,1%. Natomiast emisja zanieczyszczeń gazowych w 2020 r. zwiększyła się na obszarze BOF o 6,9% w stosunku do zanotowanej w poprzednim roku, a w odniesieniu do 2014 r. zmniejszyła się o 7,7%. Wśród gmin BOF, we wszystkich analizowanych latach, najwięcej zanieczyszczeń pyłowych i gazowych wyemitowano z zakładów szczególnie uciążliwych zlokalizowanych w mieście Białystok. W 2020 r. emisja tych zanieczyszczeń wynosiła w stolicy Podlasia odpowiednio 52 tony i 851,4 tys. ton i stanowiła 76,5% i 97,1% zanieczyszczeń pyłowych i gazowych emitowanych w BOF. W 2020 r. emisja zanieczyszczeń pyłowych w Białymstoku zmniejszyła się w porównaniu do 2019 r. o 10,3%, a w odniesieniu do 2014 r. o 54%, co wskazuje na pozytywny trend w kierunku poprawy jakości powietrza. W przypadku zanieczyszczeń gazowych tendencja jest niezadowolająca. W 2020 r. emisja zwiększyła się o 7,3% w porównaniu do 2019 r.,

a w odniesieniu do 2014 r. nastąpił niewielki spadek – o 6,4%. W BOF w 2020 r. 99,7% zanieczyszczeń pyłowych wytworzonych przez zakłady szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza było zatrzymane w urządzeniach oczyszczających (w województwie podlaskim – 98,7%). W przypadku zanieczyszczeń gazowych (bez dwutlenku węgla) wskaźnik ten wyniósł 60,1% (w województwie podlaskim – 30,9%).

ODPADY

W Białostockim Obszarze Funkcjonalnym w 2020 r. wytworzono i zagospodarowano poprzez składowanie 78,6 tys. Mg odpadów ogółem (z wyłączeniem odpadów komunalnych), tj. 3,3% wartości ogółem z województwa podlaskiego. Ilość odpadów wytworzonych i zagospodarowanych poprzez składowanie w BOF zmniejszyła się o 28,4% w stosunku do 2019 r. i o 34,5% w odniesieniu do 2014 r. W 2020 r. z gmin BOF zebrano 149,1 tys. Mg odpadów komunalnych (44% ogółu odpadów komunalnych zgromadzonych w woj. podlaskim), z czego 54,7% stanowiły niesegregowane (zmieszane) odpady komunalne i 45,3% – odpady zebrane selektywnie. Ilość niesegregowanych (zmieszanych) odpadów komunalnych wyniosła 81,5 tys. Mg, co stanowiło 38,5% ogółu odpadów tego rodzaju w województwie podlaskim. Jest to więcej o 2,5% w porównaniu z rokiem poprzednim. Zdecydowana większość odpadów (92,3%) została odebrana z gospodarstw domowych. Na jednego mieszkańca BOF przypadało 175,4 kg niesegregowanych (zmieszanych) odpadów komunalnych pochodzących z gospodarstw domowych, najwięcej w gminach: Supraśl (252,4 kg), Juchnowiec Kościelny (250,9 kg), Zabłudów (229,5 kg), Wasilków (164,81 kg), a najmniej – w gminie Łapy (108,4 kg), Czarna Białostocka (140,6 kg) oraz Dobrzyniewo Duże (141,1 kg). Masa odpadów zebranych selektywnie wzrasta z roku na rok. W 2020 r. w BOF zebrano w ten sposób 67,5 tys. ton odpadów komunalnych (w tym 94,1% z gospodarstw domowych), co stanowi 53,1% ogółu odpadów tego typu w woj. podlaskim. W 2020 r. w przeliczeniu na mieszkańca BOF selektywnie z gospodarstw domowych zebrano 150,6 kg odpadów. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Białymstoku (169 kg) i gminie Supraśl (153,4 kg), a najniższą – w gminach Zabłudów (84,1 kg) i Juchnowiec Kościelny (85,3 kg). W strukturze odpadów zebranych selektywnie dominowały bioodpady – 39,4%, odpady wielkogabarytowe – 16,3% oraz zmieszane odpady opakowaniowe – 13,7%. Pomimo zwiększenia udziału odpadów komunalnych zebranych selektywnie w stosunku do całości zebranych odpadów, wartość ta jest niezadowalająca, co oznacza konieczność rozwoju punktów selektywnej zbiórki odpadów komunalnych oraz prowadzenia skutecznej edukacji ekologicznej wśród mieszkańców gmin BOF z zakresu gospodarki odpadami.

W końcu 2020 r., podobnie jak rok wcześniej, w BOF funkcjonowały dwie instalacje przyjmujące odpady komunalne, o łącznej powierzchni 26,1 ha, usytuowane w gminach Juchnowiec Kościelny i Wasilków. W porównaniu z 2014 r., liczba instalacji zmniejszyła się o jedną (zamknięto instalację w gminie Łapy), a łączna powierzchnia instalacji zwiększyła się o 4,7 ha.

W 2020 r. z BOF odebrano 123 dam³ nieczystości ciekłych, czyli więcej o 11 dam³ niż w 2019 r. Najwięcej nieczystości wywieziono w gminie Choroszcz – 68,6 dam³ oraz w Białymstoku – 19,9 dam³, najmniej zaś w gminach Czarna Białostocka – 1,8 dam³ oraz Łapy – 0,07 dam³.

NAKLADY SŁUŻĄCE OCHRONIE ŚRODOWISKA

Wartość nakładów na środki trwałe służące ochronie środowiska (w cenach bieżących) w 2020 r. wyniosła 106,6 mln zł i stanowiła 35,7% ogółu nakładów tego rodzaju w woj. podlaskim. Nakłady były mniejsze niż w 2019 r. i w 2014 r., odpowiednio o 30,4% i 57,4%.

W strukturze nakładów na ochronę środowiska w 2020 r. dominowały inwestycje w gospodarkę ściekową i ochronę wód (74,9% ogółu) oraz w gospodarkę odpadami, ochronę i przywrócenie wartości użytkowej gleb oraz ochronę wód podziemnych i powierzchniowych (14,2% ogółu). Nakłady na środki trwałe służące gospodarce wodnej w BOF w 2020 roku wyniosły 16,7 mln zł (stanowi to 29,45% w stosunku do woj. podlaskiego). Były one o 49,1% niższe w stosunku do zanotowanych w 2019 roku, ale o ok. 15% wyższe niż w 2014 r.

Kluczowe wnioski z diagnozy

- Stosunkowo dobra jakość środowiska; ekosystemy (lasy, tereny podmokłe) są źródłem biomasy i mają potencjał sekwestracji dwutlenku węgla;
- Rosnąca ilość powierzchni szczelnych, zmniejszona retencja i przyspieszony odpływ powierzchniowy w zurbanizowanych przestrzeniach BOF;
- Lokalnie duże zanieczyszczenie powietrza, szczególnie z kotłowni gospodarstw domowych;
- Utrzymujące się zbyt małe ograniczanie ilości zanieczyszczeń gazowych;
- Wymagający usprawnienia system gospodarowania odpadami i wzrastające koszty zagospodarowania odpadów komunalnych.

Wyzwania/Potrzeby

- Przejście na system zeroemisyjny i gospodarkę obiegu zamkniętego (GOZ);
- Inwestycje w błękitno-zieloną infrastrukturę mające na celu poprawę jakości środowiska i łagodzenie skutków zmian klimatu;
- Konieczność zwiększenia retencji wodnej gleb i zmniejszenie zagrożenia suszą;
- Usprawnienie systemu gospodarowania odpadami komunalnymi i osadami ściekowymi, połączone z odzyskiem energii i surowców;
- Promowanie biogospodarki, w tym zapobiegającej emisji gazów cieplarnianych produkcji rolnej i leśnej; ochrona i renaturyzacja ekosystemów akumulujących węgiel w glebie i masie roślinnej.

2.10. GOSPODARKA WODNA BOF I JEJ UWARUNKOWANIA ZWIĄZANE ZE ZMIANAMI KLIMATU

2.10.1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA HYDROLOGICZNA BIAŁOSTOCKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO

WODY POWIERZCHNIOWE

Białostocki Obszar Funkcjonalny jest położony w regionie wodnym Narwi, jednym z siedmiu regionów wodnych dorzecza Wisły. Region wodny Narwi został wydzielony z regionu wodnego Środkowej Wisły i zajmuje powierzchnię około 13% powierzchni obszaru dorzecza Wisły⁹. W rejonie wodnym Narwi tereny rolnicze zajmują 57,1% powierzchni, lasy 35,4%, tereny przekształcone antropogenicznie 3,2% i pozostałe grunty 4,3%. Nie ma tu znaczących skupisk ludności. Największym miastem jest Białystok, do większych ośrodków miejskich zalicza się Łomżę i Suwałki. Miasta wykazują dużą podatność na zmiany klimatu oraz odznaczają się silnym sprzężeniem zwrotnym miasto – klimat, negatywnie oddziałując na warunki klimatyczne w skali co najmniej regionalnej.

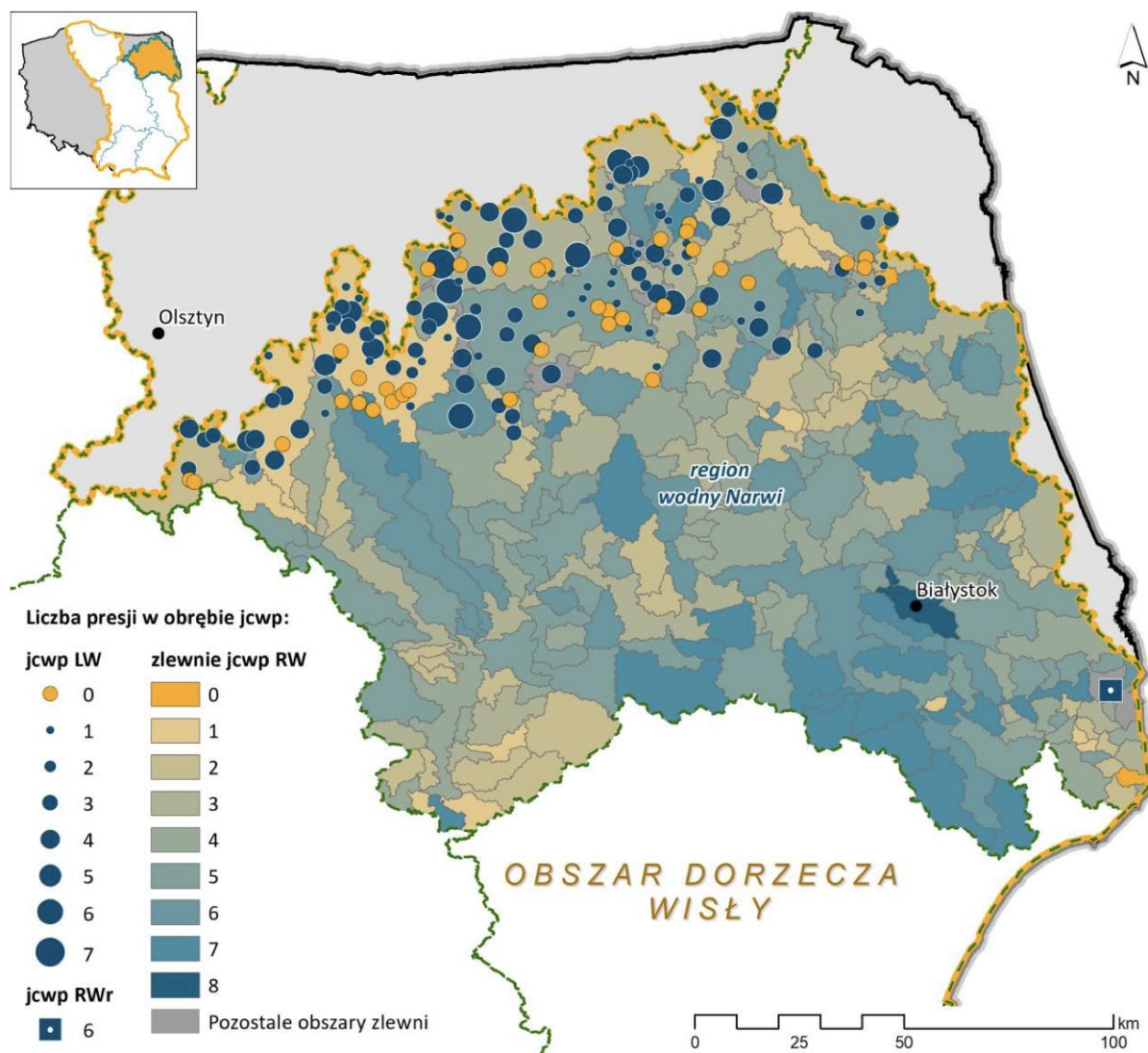
⁹ Projekt drugiej aktualizacji planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły. Ministerstwo Infrastruktury.

Jakość i ilość wód są poddane licznym presjom antropogenicznym, wpływającym na stan hydromorfologiczny, elementy biologiczne, fizykochemiczne, stan chemiczny i zasoby wód powierzchniowych (mapa 2.2). Ogólna ocena jakości środowiska wodnego w BOF jest zła. Nie ma cieków zaliczanych do pierwszej klasy elementów fizykochemicznych, do klasy drugiej należą jedynie Jednolita Część Wód Powierzchniowych (JCWP) Woronicza (RW2000172616289) i Małynka (RW2000172613529). Dobry stan/potencjał ekologiczny stwierdzono w Małynce, a dobrym stanem chemicznym odznaczały się jedynie cztery JCWP: Czarna (RW200017261669), Supraśl od Grzybówki do Pilnicy (RW200024261655), Narew od Narewki do Orlanki (RW200019261399) i Płoska (RW200017261649)¹⁰. Tym samym cały BOF jest zagrożony nieosiągnięciem celów środowiskowych określonych według art. 4 Ramowej Dyrektywy Wodnej¹¹ (mapa 2.3).

¹⁰ Klasyfikacja i ocena stanu w woj. podlaskim za 2018 r., <https://www.gios.gov.pl/pl/mkoopz/2-uncategorised/553-test12>, dostęp: 12.09.2022 r.

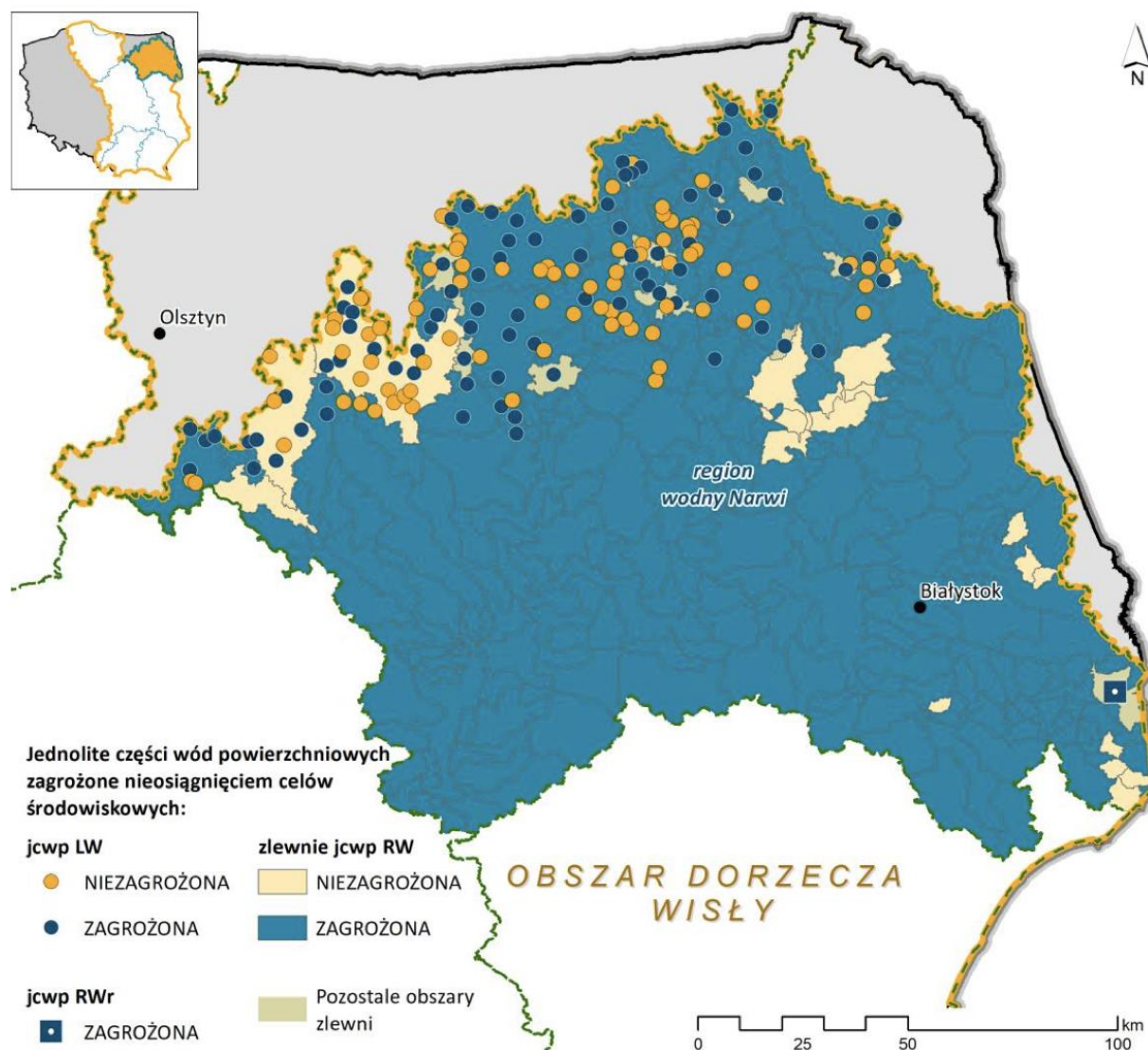
¹¹ Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej, DZ.U. UE L 327/1 z dnia 22.12.2002 r.

Mapa 2.2 Liczba zidentyfikowanych presji w poszczególnych JCWP w regionie wodnym Narwi

Źródło: Wilkos-Gładki E., *Kluczowe informacje dotyczące regionu wodnego Narwi (obszar dorzecza Wisły)*, CDM Smith Sp. z o.o., [https://www.apgw.gov.pl/assets/img/686.5_Kluczowe%20informacje%20dotycz%C4%85ce%20regionu%20wodnego%20Narwi%20\(obszar%20dorzecza%20Wis%C5%82y\).pdf](https://www.apgw.gov.pl/assets/img/686.5_Kluczowe%20informacje%20dotycz%C4%85ce%20regionu%20wodnego%20Narwi%20(obszar%20dorzecza%20Wis%C5%82y).pdf), dostęp: 12.09.2022 r.

Mapa 2.3 Ocena ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych w regionie wodnym Narwi

Źródło: Wilkos-Gładki E., Kluczowe informacje dotyczące regionu wodnego Narwi (obszar dorzecza Wisły), CDM Smith Sp. z o.o. ., [https://www.apgw.gov.pl/assets/img/686,5_Kluczowe%20informacje%20dotycz%C4%85ce%20regionu%20wodnego%20Narwi%20\(obszar%20dorzecza%20Wis%C5%82y\).pdf](https://www.apgw.gov.pl/assets/img/686,5_Kluczowe%20informacje%20dotycz%C4%85ce%20regionu%20wodnego%20Narwi%20(obszar%20dorzecza%20Wis%C5%82y).pdf), dostęp: 12.09.2022 r.

WODY PODZIEMNE

BOF leży w Jednolitej Części Wód Podziemnych (JCWPd) nr 52, kod PLGW200052, o powierzchni 6 102,1 km². JCWPd 52 znajduje się w dorzeczu Wisły, w regionie wodnym Środkowej Wisły, w regionie I – mazowieckim, II mazursko-podlaskim i IX – lubelsko-podlaskim, w zlewni II rzędu Narwi¹². BOF (części gmin Dobrzyniewo, Choroszcz, m. Białystok, Wasilków) leży w granicach głównego zbiornika wód podziemnych (GZWP) Pradolina rzeki Supraśl (GZWP nr 218).

W JCWPd 52 wyznaczono trzy główne piętra wodonośne. Najpłytszy poziom wodonośny Q1 jest zasilany infiltracyjnie. Bazę drenażu dla płytkiego systemu krążenia stanowi dolina Narwi. System koryt rzecznych wraz z otaczającymi je mokradłami tworzy dolinną strefę drenażową. Poziom Q2 jest zasilany poprzez przesączanie wód z poziomu Q1, lokalnie zasilanie poziomu może być ułatwione przez obecność okien hydrogeologicznych. Poziom Q3 występuje głównie we wschodniej części GZWP i obejmuje najstarsze osady czwartorzędowe. Poziom podglinowy Pg jest zasilany głównie na drodze przesączania przez poziomy i warstwy nadległe. Strukturę pola filtracji w tym poziomie determinuje układ współczesnej sieci hydrograficznej. Przepływ wód odbywa się w kierunku stref drenażowych, związanych z dolinami największych rzek, z kluczową rolą Narwi.

Ogólna ocena stanu JCWPd jest dobra, nie stwierdzono w niej ryzyka niespełnienia celów środowiskowych. Lokalnie jednak dochodzi do pogorszenia jakości wody podziemnej na skutek czynników naturalnych i antropopresji, szczególnie wód pierwszego poziomu wodonośnego¹³.

2.10.2. PROBLEMY GOSPODARKI WODNEJ W BOF

Niewłaściwa gospodarka przestrzenna, zwłaszcza wkraczanie inwestycji w strefy zalewowe rzek oraz niewystarczająca retencja naturalna i zbiornikowa uniemożliwia efektywne gospodarowanie zasobami wodnymi, zwłaszcza reagowanie na nadmiar lub deficyt wód¹⁴. Jednym z poważniejszych problemów staje się gospodarowanie wodą opadową na terenach zurbanizowanych. Rosnąca ilość powierzchni szczelnych, zmniejszona retencja i przyspieszony odpływ, często z obszarów większych niż zasięg naturalnej zlewni i przekraczający pojemność cieków, są wskazywane jako przyczyny podtopień i powodzi.

Jest bardzo prawdopodobne, że nadchodzące zmiany klimatyczne zwiększą ryzyko konfliktów przestrzennych i gospodarczych negatywnie oddziałując na społeczeństwo i gospodarkę.

Krótkoterminowe prognozy klimatyczne dla Polski opracowane dla warunków „średnich” (IPCC SRES A1B, KLIMADA¹⁵) wskazują m.in. na:

- 1) powolny wzrost średniej rocznej temperatury powietrza (zmiana nie jest istotna statystycznie w stosunku do okresu referencyjnego),
- 2) regionalne i lokalne wydłużenie czasu trwania temperatury >25°C,
- 3) regionalnie i lokalnie wydłużenie czasu trwania temperatury <-10°C,

¹² Karta informacyjna JCWPd nr 52; <https://www.pgi.gov.pl/dokumenty-pig-pib-all/psh/zadania-psh/jcwpd/jcwpd-40-59/4411-karta-informacyjna-jcwpd-nr-52/file.html>, dostęp: 12.09.2022 r.

¹³ *Rocznik hydrogeologiczny Państwowej Służby Hydrogeologicznej. Rok hydrologiczny 2020.*, PIG-PIB, Warszawa 2021.

¹⁴ *Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030*, Ministerstwo Środowiska, Warszawa październik 2013 r.

¹⁵ *Aktualizacja Programu wodno-środowiskowego kraju*, Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej, Warszawa, sierpień 2016 r.

- 4) zwiększenie częstości występowania wiatru o dużej prędkości (trąby powietrzne i tornada),
- 5) zwiększenie letniej sumy opadów w stosunku do opadów zimowych wraz ze zwiększeniem natężenia opadów,
- 6) spadek liczby dni z opadami śniegu oraz czasu trwania pokrywy śnieżnej,
- 7) zwiększenie częstości i czasu trwania suszy atmosferycznej, glebowej i hydrologicznej.

Najbardziej odczuwalnym elementem zmiany klimatu będzie zmienność pogody oraz rozchwianie klimatu, prognozowane jako zjawiska o narastającej sile i rosnącym prawdopodobieństwie wystąpienia. Z coraz większym natężeniem mogą występować trzy główne problemy związane z wodą: jej deficyt, nadmiar i zanieczyszczenie¹⁶.

Problematyka gospodarki wodnej w BOF jest przede wszystkim związana z dużym przekształceniem zlewni rzek miejskich, głównie Białej oraz postępującymi zmianami klimatu powodującego naprzemiennie coraz głębsze i dłużej trwające susze i intensywne wiosenno-letnie opady nawalne prowadzące do powstawania fal wezbraniowych i powodzi błyskawicznych powodujących niejednokrotnie znaczne szkody. Wyzwaniem będą również fale upałów letnich połączone z coraz wyższymi maksymalnymi dobowymi sumami letnich opadów przy równoczesnym spadku akumulacji śniegu w okresach zimowych oraz szybkim wzrostem średnich dobowych temperatur powietrza w półroczu chłodnym (listopad-kwiecień) i coraz mniejszymi opadami śniegu¹⁷.

Według Planu Zarządzania Ryzykiem Powodziowym w BOF obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi znajdują się jedynie w dolinie górnej Narwi oraz w dolinie Supraśli¹⁸. Ryzyko powodzi jest umiarkowane i wskazuje się go tylko dla gmin Łapy i Wasilków. W dolinie Narwi wezbrania nie powodują istotnych strat gospodarczych. Na obszarach chronionych w Narwiańskim Parku Narodowym są one traktowane jako pożądane zjawisko hydrologiczne warunkujące właściwy stan mokradeł i utrzymanie systemu rzeki wielokorytowej.

Znaczne obszary BOF są silnie zagrożone suszą rolniczą i hydrologiczną¹⁹. W BOF susze atmosferyczne występują między kwietniem i wrześniem. Susze wczesną wiosną (kwiecień) i późnym latem (wrzesień) występują sporadycznie i trwają krótko – między 1981 r. i 2015 r. zanotowano 3 susze w kwietniu oraz 5 we wrześniu, które trwały maksymalnie 4 dni. W maju i czerwcu liczba dni z suszą była znacznie większa: 12 susz w maju i 21 w czerwcu, a susza trwała przeciętnie 5 dni. W lipcu i sierpniu susze atmosferyczne w Białymstoku występowały niemal corocznie i trwały od 2 do 27 dni (przy średnim czasie trwania wynoszącym 8 dni). Warto podkreślić istotny statystycznie silnie rosnący trend liczby dni z suszą atmosferyczną w lipcu²⁰. Istnieje zatem konieczność zwiększania zasobów wodnych.

W Planie Przeciwdziałania Skutkom Suszy (PPSS)²¹ przewidziano dwa działania inwestycyjne realizowane w BOF:

¹⁶ Komunikat 01/2020 interdyscyplinarnego Zespołu doradczego do spraw kryzysu klimatycznego przy Prezesie PAN na temat zmiany klimatu i gospodarki wodnej w Polsce.

¹⁷ Górniak, A., 2021. Klimat województwa podlaskiego w czasie globalnego ocieplenia. Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku

¹⁸ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 października 2016 r. w sprawie przyjęcia Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły (Dz. U. Z 2016 r. poz. 1841)

¹⁹ Plan przeciwdziałania skutkom suszy (Dz. U. z 2021 r. poz. 1615)

²⁰ „Plan Adaptacji Miasta Białystok do zmian klimatu do roku 2030”, przyjęty Uchwałą Nr XIV/210/19 Rady Miasta Białystok z dnia 23 września 2019 r. (opracowanie: Instytut Ochrony Środowiska Państwowy Instytut Badawczy), s. 88

²¹ Dz. U. z 2021 r. poz. 1615

- przebudowę jazu z zabudową wyrwy na rzece Gruda w km 3 + 000 obręb Gąsówka Somachy, gm. Łapy (Lista A);
- przebudowę koryta i budowli piętrzących na rzece Kulikówka w km 0 + 000–5 + 300, gm. Dobrzyniewo Duże (oraz w gm. Krypno poza BOF; Lista B).

W BOF Plan Przeciwdziałania Skutkom Suszy rekomenduje następujące działania:

- 1 – zwiększenie ilości i czasu retencji wód na gruntach ornym,
- 3 – retencja i zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych na terenach zurbanizowanych,
- 4 – realizacja przedsięwzięć zmierzających do zwiększenia lub odtworzenia naturalnej retencji,
- 8 – budowa oraz przebudowa urządzeń melioracji wodnych dla zwiększenia retencji glebowej,
- 9 – wykorzystanie wód z systemów drenarskich do nawożenia i nawadniania upraw polowych,
- 25 – przegląd pozwoleń wodnoprawnych i pozwoleń zintegrowanych na obszarach o zasobach dyspozycyjnych o intensywnym i bardzo intensywnym stopniu wykorzystania.

W świetle katastrofy ekologicznej na Odrze, która wystąpiła latem 2022 r. to ostatnie zalecenie wydaje się nabierać szczególnego znaczenia dla ochrony jakości wód powierzchniowych.

PODSUMOWANIE

Ochrona zasobów wodnych i przeciwdziałanie skutkom suszy wymagają zagospodarowania i użytkowania zlewni rzecznych w sposób umożliwiający zatrzymywanie wody w okresie występowania jej nadmiaru i zasilanie wód powierzchniowych w okresie niedoboru. Działania takie mogą być realizowane poprzez rozwiązania techniczne i nietechniczne, prowadzące do utrzymania istniejących możliwości zatrzymywania wody przez naturalne i zmienione przez człowieka elementy krajobrazu oraz do odtworzenia utraconych zdolności retencyjnych zlewni.

Działania kształtujące i usprawniające gospodarkę wodną BOF powinny obejmować zagadnienia:

- gospodarki przestrzennej – większe wykorzystywanie terenów zielonych do łagodzenia negatywnych zjawisk hydrometeorologicznych: zmniejszanie zjawiska „wyspy ciepła”, uwzględnienie w planowaniu przestrzennym systemu korytarzy wietrzniowych miasta, zwiększenie chłonności wodnej na terenach zabudowanych i łagodzenia zagrożenia powodziowego;
- przemysłu i gospodarki komunalnej – uwzględnianie powodzi błyskawicznych w projektowaniu i modernizacji sieci kanalizacji burzowej; dostosowanie gospodarki wodnościekowej do warunków ekosystemu wodnego odbiornika w okresach głębokich susz glebowych i hydrologicznych, dostępności wody do spożycia i procesów przemysłowych;
- infrastruktury komunikacyjnej, technicznej i innej - uwzględnienie zagrożeń wynikających ze zmian termiki, oblodzenia i silnych wiatrów;
- rolnictwa – zwiększanie retencji i zasobów wody niezbędnych do produkcji rolnej; ograniczania ilości zanieczyszczeń obszarowych głównie mineralnymi związkami azotu.

W obszarach zurbanizowanych jednym z najpoważniejszych problemów hydrologicznych jest rosnąca ilość powierzchni szczelnych, zmniejszona retencja i przyspieszony odpływ powierzchniowy skutkujące podtopieniami, powodzią i pogorszeniem jakości ekosystemów wodnych i „zależnych od wody” będących odbiornikami wód opadowych. Wydarzenia ostatnich lat pokazują, że problemu nie da się rozwiązać opierając się wyłącznie na tradycyjnym inżynierskim systemie gospodarki wodno-ściekowej, czyli zbieraniu i przekazywaniu opadu systemem kanalizacji burzowej do cieków lub centralnych stawów retencyjnych. Konieczne jest nowe podejście polegające na harmonizacji rozwiązań technicznych z inżynierią ekologiczną i kształtowaniem krajobrazu, czyli tworzenie tzw. błękitno-zielonej infrastruktury, która może znacząco łagodzić problemy środowiskowe terenów zurbanizowanych, a tym samym wydatnie wpływać na jakość życia mieszkańców miast^{22,23,24,25}.

Na terenach rolniczych BOF podstawowym zadaniem będzie odbudowa i przebudowa systemów melioracyjnych i ich dostosowanie do regulowania stosunków wodnych gleb zamiast jednostronnego odprowadzania nadmiaru wody opadowej i roztopowej. Optymalne melioracje wodne powinny oprócz stwarzania dobrych warunków dla produkcji rolniczej, uwzględniać konieczność zachowania walorów przyrodniczych i ochronę zasobów wodnych w krajobrazie rolniczym. Działania powinny być ukierunkowane na retencję podziemną i zwiększenie zasobów wody glebowej i glebowo-gruntowej.

Natomiast na terenach zurbanizowanych BOF kluczowe będą:

- utworzenie wielofunkcyjnego systemu przyrodniczego, który oprócz zadań estetyczno-rekreacyjnych będzie świadczył także inne funkcje ekosystemowe, w tym związane z gospodarką wodną,
- budowa i modernizacja istniejących systemów odwadniania i zagospodarowania wód opadowych z uwzględnieniem dodatkowej retencji wodnej,
- kształtowanie powierzchni bioretencji w przestrzeni publicznej: tworzenie placów deszczowych, łąk kwietnych, ochrona naturalnych obszarów zalewowych.

Inwestycje te będą w szczególności realizowane w Białymstoku, który przeżywa obecnie coraz poważniejsze problemy środowiskowe, m.in. susze przeplatające się z podtopieniami po ulewnych opadach. Problem będzie narastał wraz z powiększającym się udziałem obszarów nieprzepuszczalnych (w niektórych dzielnicach Białegostoku zajmują one już ~80%) oraz coraz częstszymi deszczami nawalnymi o sumie opadu przekraczającej 50 mm.

Badania w zakresie nowoczesnej gospodarki wodnej przeprowadzone w zlewni rz. Białej w Białymstoku pokazały, że problemy z okresowymi niedoborami wody połączone z krótkimi epizodami powodzi wywołanymi opadami nawalnymi mogą być rozwiązane jedynie w drodze

²² A. Januchta-Szostak, *Rola urbanistyki i architektury w gospodarowaniu wodą*, „Zrównoważony Rozwój – Zastosowania” nr 5, 2014, s. 31–47.

²³ I. Wagner, K. Krauze, M. Zalewski, *Błękitne aspekty zielonej infrastruktury*, „Zrównoważony Rozwój – Zastosowania” nr 4, 2013, s. 145–155; A. Januchta-Szostak, *Miasta przyjazne rzekom*, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań 2019.

²⁴ M. Zalewski, *Woda jako podstawa jakości życia w miastach przyszłości*, „Zrównoważony Rozwój – Zastosowania” nr 5, 2014, s. 9–15.

²⁵ *Zielona infrastruktura – zwiększanie kapitału naturalnego Europy*, Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Bruksela, COM(2013) 249 final, dnia 6.05.2013 r., s. 3.

działań rozproszonych w zlewni²⁶. Szczególne znaczenie ma tutaj wykorzystanie doliny Białej jako strukturalnego ciągu zieleni (wraz z zakazem zabudowy obszarów dolinowych), mogącego równocześnie stanowić oś rekreacji mieszkańców miasta.

Takie działania mogą pozwolić na wyznaczenie miejsc mogących ulegać corocznym zalewom oraz spowalniających odpływ w okresach niżówek. Potrzebne jest także rozszczelnienie obszarów uszczelnionych w miastach i budowa systemów małej retencji.

W tym celu jednak będzie wymagany konsensus pomiędzy władzami miasta a mieszkańcami i inwestorami, w którym głównym problemem będzie właściwa komunikacja i skuteczne informowanie społeczeństwa o skutkach zmieniającego się klimatu i idących za tym wyzwaniach gospodarki wodnej BOF.

2.11. INFRASTRUKTURA KOMUNALNA. MIESZKALNICTWO

INFRASTRUKTURA KOMUNALNA

Na koniec 2020 r. na terenie BOF długość sieci wodociągowej wynosiła 1 788,3 km, a liczba przyłączy wodociągowych – 51,2 tys. szt. W porównaniu z 2014 r. długość sieci wodociągowej zwiększyła się o 8,9%, przy jednoczesnym wzroście liczby przyłączy do budynków o prawie 13%. Długość sieci wodociągowej zlokalizowanej na terenie BOF w końcu 2020 r. stanowiła 12,8% długości sieci wodociągowej na obszarze całego województwa podlaskiego, a liczba przyłączy – 25,1% ich ogólnej liczby w województwie. W przeliczeniu na 100 km² sieć wodociągowa na obszarze BOF wyniosła 103,5 km i była dużo wyższa niż przeciętna w województwie (69,1 km). W stosunku do 2014 r. gęstość sieci wodociągowej w BOF wzrosła o 8,4 km/100 km². Najgęstsza sieć wodociągowa w 2020 r. występowała w zachodnich gminach BOF (powyżej 60 km/100 km²), najmniejsza natomiast we wschodnich i północnych: Zabłudów, Supraśl, Czarna Białostocka (od 47,2-53,8 km/100 km²). W całym BOF najdłuższa sieć wodociągowa, ponad 100 km na 100 km² występowała w gminach: Choroszcz (105,8), Juchnowiec Kościelny (116,5) i w Białymstoku (578,3). Pod względem innych MOF, sieć wodociągowa na 100 km² w BOF jest niedostatecznie rozwinięta, aż 12 innych MOF w 2020 r. miało większą gęstość sieci niż BOF. Najlepsza sytuacja prezentowała się w Metropolii Krakowskiej – 338,9 km/100 km², najłabsza w MOF Zielonej Góry – 83,5 km/100 km².

W końcu 2020 r. w BOF z sieci wodociągowej korzystało 403,4 tys. osób, tj. ok. 96% ogółu ludności BOF i 38% ogółu korzystających z tej sieci na terenie województwa podlaskiego. W analizowanym okresie wzrosła liczba ludności korzystającej z tej sieci o 2,5% w stosunku do stanu z 2014 r. Zużycie wody z sieci wodociągowej na 1 osobę w gospodarstwach domowych w całym BOF w 2020 r. wyniosło około 32,6 m³ (w województwie podlaskim 35,9 m³). W 2020 r. największe zużycie wody na 1 mieszkańca odnotowano na terenie Turośni Kościelnej (35,6 m³) i Białegostoku (34,3 m³), a najmniejsze – w gminach: Czarna Białostocka (23,0 m³) i Zabłudów (22,7 m³).

Na koniec 2020 r. sieć kanalizacyjna w BOF wynosiła 1 244,7 km, przy liczbie przyłączy do budynków wynoszącej prawie 41 tys. szt. W porównaniu do 2014 r. długość sieci kanalizacyjnej zwiększyła się o 17,2%, przy równoczesnym wzroście liczby przyłączy do budynków odpowiednio o 23,4%. W końcu omawianego roku długość sieci kanalizacyjnej na

²⁶ Pusłowska-Tyszewska, D., Stańczyk, T., Chormański, J., Kardel, I., Oglęcki, P., Okruszko, T., Tyszewski, S., 2012. Problemy Gospodarki Wodnej Zlewni Zurbanizowanej na przykładzie rzeki Białej. Monografie Komitetu Gospodarki Wodnej PAN 34. ISBN 0867-7816.

terenie BOF stanowiła nieco ponad 33% ogólnej długości w województwie podlaskim, a liczba przyłączy prawie 41%. Sieć kanalizacyjna w przeliczeniu na 100 km² dla BOF wyniosła 72 km² i było to prawie cztery razy więcej niż w całym województwie (18,7 km²). Najmniejszą gęstością sieci w 2020 r. na 100 km² charakteryzowała się tylko gmina Zabłudów (5,9 km), przy tym było to około 5 razy mniej, niż w kolejnej gminie – Czarna Białostocka (27,7 km/100 km²). W większości gmin BOF w 2020 r. gęstość sieci kanalizacyjnej wahała się w przedziale od 40-80,6 km na 100 km². Ponad 100 km na 100 km² gęstość sieci wyniosła tylko w Białymstoku (504,1 km) i Łapach (102,2 km). Na obszarach miejskich, oprócz Białegostoku, sieć kanalizacyjna w 2020 r. była największa na 100 km² w gminach: Łapy (486,8 km) i Supraśl (458,7 km), najmniejsza w Zabłudowie (103,5 km). Na terenach wiejskich natomiast najlepsza sytuacja była w Juchnowcu Kościelnym (80,6 km), a najslabsza w Zabłudowie (1,4 km) i Czarnej Białostockiej (6,7 km), w pozostałych gminach BOF wskaźnik przekraczał 20 km na 100 km². W porównaniu do innych MOF ośrodków wojewódzkich w Polsce, gęstość sieci kanalizacyjnej w BOF przedstawiała się bardzo słabo. Jedynie w obszarze funkcjonalnym – Zielonej Góry i Olsztyna ta wartość w 2020 r. była niższa i wynosiła odpowiednio 71,5 km/100 km² oraz 64,4 km/100 km². Największa gęstość sieci kanalizacyjnej była w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym (285,4 km).

W 2020 r. w BOF z sieci kanalizacyjnej korzystało 370,8 tys. osób, tj. 88% ogółu ludności BOF i ok. 48,5% ludności korzystającej z tej sieci w województwie podlaskim. Było to o 3,6% w porównaniu z końcem 2014 r. Najwięcej korzystających z sieci kanalizacyjnej w 2020 r. mieszkało w Białymstoku (96,4%) oraz w Wasilkowie (86,7%) i Supraślu (86%), a najmniej – w gminach Zabłudów (24,5%) i Turośń Kościelna (33%). Średnio w woj. podlaskim wskaźnik ten wyniósł 65,1%.

Ilość ścieków odprowadzonych siecią kanalizacyjną z gospodarstw domowych w BOF w 2020 r. wynosiła 16,3 hm³, co stanowiło 48,6% ogółu takich ścieków w województwie podlaskim. Ilość ta wzrosła w BOF w porównaniu z 2014 r. o 4,5%. Najwięcej ścieków w 2020 r. odprowadzono w Białymstoku (12,8 hm³). W pozostałych gminach BOF wartość ta nie przekroczyła 10 hm³. Najmniej ścieków odprowadzono w Turośni Kościelnej (0,068 hm³) i Zabłudowie (0,10 hm³). Wielkość oczyszczalni komunalnych w RLM największa była w Białymstoku (740 tys.), a najmniejsza w Turośni Kościelnej (2,3 tys.) i Juchnowcu Kościelnym (2,4 tys.).

Część mieszkańców BOF korzysta z przydomowych systemów odprowadzania ścieków, czyli zbiorników bezodpływowych i przydomowych oczyszczalni ścieków. W BOF na koniec 2020 r. istniało 12,8 tys. takich urządzeń (w województwie podlaskim – 93,9 tys.), w tym 89,5% wszystkich tego typu instalacji w BOF to zbiorniki bezodpływowe. W 2014 r. ilość zbiorników stanowiła 94,5% tych instalacji. Od 2014 r. znacząco wzrosła liczba przydomowych oczyszczalni ścieków – o 107%, a zbiorników bezodpływowych tylko o 2,7%. Najwięcej zbiorników bezodpływowych znajdowało się na terenie gmin: Zabłudów – 2 890 szt. i Choroszcz – 2 396 szt., najmniej zaś w gminach Łapy – 84 szt. i Czarna Białostocka – 388 szt. W 2020 r. w BOF było 1 352 szt. przydomowych oczyszczalni ścieków, które stanowiły 7,6% ogólnej ich liczby w województwie podlaskim. Największa ich liczba wystąpiła w gminach: Dobrzyniewo Duże (302 szt.), Choroszcz (259 szt.) i Juchnowiec Kościelny (227 szt.). Najmniej tego typu instalacji odnotowano w gminach: Łapy (2 szt.), Zabłudów (21 szt.) i Dobrzyniewo Duże (56 szt.).

W 2020 r. w gminach BOF na potrzeby gospodarki narodowej i ludności zużyto 21,4 hm³ wody, co stanowiło 24,2% ogólnego zużycia wody w województwie podlaskim. Było ono na identycznym poziomie, jak w roku poprzednim i zaledwie o 0,1 hm³ (tj. o 0,5%) wyższe niż w 2014 r. W 2020 r. na terenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego najwięcej wody zużyto

na potrzeby eksploatacji sieci wodociągowej – 80,3% ogółu zużycia (w woj. podlaskim – 57,7%), a w dalszej kolejności na potrzeby rolnictwa i leśnictwa – 11,4% (w woj. podlaskim – 26,6%) oraz przemysłu – 8,3% (w woj. podlaskim – 15,7%). W gminie Dobrzyniewo Duże 100% zużytej wody zostało przeznaczone na eksploatację sieci wodociągowej. Odmienną strukturę zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności odnotowano w gminach Supraśl i Turośń Kościelna, w których najczęściej wody wykorzystano w rolnictwie i leśnictwie (odpowiednio 80,1% i 62,3% zużycia ogółem). Obszary miejskie i wiejskie BOF różnią się pod względem rozwoju sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. Braki infrastrukturalne są szczególnie widoczne na obszarach o rozproszonej zabudowie.

W 2020 r. na obszarze BOF do wód lub do ziemi odprowadzono 16,4 hm³ ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczenia, co stanowiło 39,6% ogółu ścieków tego rodzaju w województwie podlaskim. Ich ilość zwiększyła się w ujęciu rocznym i w odniesieniu do 2014 r. o odpowiednio 0,3% i 3,7%. W porównaniu z 2019 r. największy wzrost w odprowadzaniu ścieków nastąpił w gminie Zabłudów (o 48%), a spadek – w Białymstoku (o 1,6%), natomiast w relacji do 2014 r. odnotowano wzrost ilości ścieków we wszystkich gminach BOF z wyjątkiem miasta Białystok, w tym przypadku nastąpił spadek o 0,5%. Podobnie jak w poprzednich latach, w BOF ścieki były w całości oczyszczane. Zdecydowaną większość z nich oczyszczano w oczyszczalniach z podwyższonym usuwaniem biogenów, tj. wykorzystujących wysoko efektywne technologie oczyszczania umożliwiające zwiększoną redukcję azotu i fosforu. W 2020 r. udział tych ścieków w ogólnej ilości ścieków podlegających oczyszczaniu na obszarze BOF wyniósł 93,1%, ścieków oczyszczanych biologicznie – 6,45%, a w sposób mechaniczny – 1,2%.

W końcu 2020 r. w Białostockim Obszarze Funkcjonalnym funkcjonowało 13 oczyszczalni ścieków (w województwie podlaskim było ich 149), z czego 11 komunalnych i 2 przemysłowe. W stosunku do 2014 r. przybyła jedna oczyszczalnia, która powstała w gminie Zabłudów.

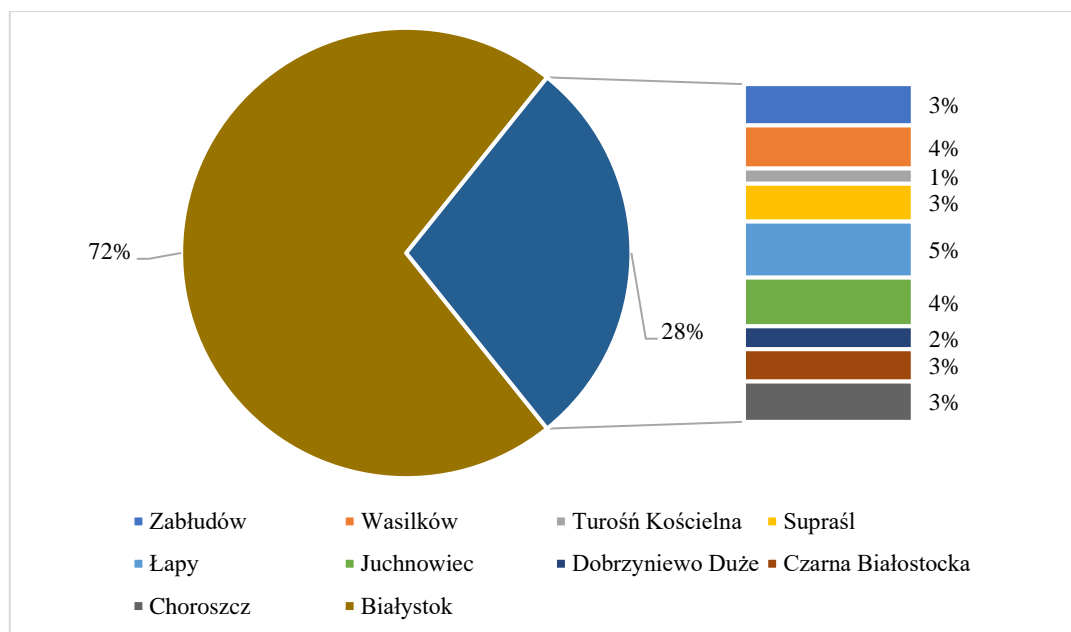
W gminach BOF udział ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków wśród ludności ogółem w końcu 2020 r. wynosił 90,0% i był o 21,3 pp. większy niż średnia w województwie podlaskim. Największy odsetek ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków odnotowano w mieście Białystok (99,6%) i gminie Łapy (94,7%), zaś najmniejszy – w gminach Turośń Kościelna (28,1%) i Zabłudów (31,5%). W tych gminach istnieją potrzeby inwestycyjne w tym zakresie. W Białostockim Obszarze Funkcjonalnym brakuje również instalacji do optymalizacji przetwarzania osadów ściekowych. Uruchomienie takiej instalacji zmniejszyłoby masę osadów, zwiększyło produkcję biogazu, zmniejszyło energochłonność wybranych etapów przeróbki osadów, czyli miałoby pozytywny wpływ na politykę klimatyczną oraz zużycie zasobów naturalnych.

BOF plasuje się na piątym miejscu wśród miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich w Polsce pod względem odsetka osób korzystających z oczyszczalni ścieków. Największy udział ludności korzystającej z oczyszczalni jest w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym (93,8%) oraz Warszawskim Obszarze Funkcjonalnym (91,2%), zaś najmniejszy w obszarze funkcjonalnym Lublina i Kielc, gdzie wynosi odpowiednio 77,3% i 82,2%.

Energia stanowi ważny zasób wpływający na wszystkie obszary działalności BOF, dlatego ważne jest właściwe planowanie zużycia energii, dbałość o bezpieczeństwo energetyczne, rozwój kompetencji w zakresie energetyki odnawialnej. Białostocki Obszar Funkcjonalny stworzył grupę zakupową energii elektrycznej, a także prowadzi prace przygotowawcze do utworzenia podobnej grupy dotyczącej energii ze źródeł odnawialnych. Największym konsumentem energii w BOF jest mieszkalnictwo i transport, a następnie

przemysł, handel, usługi i jednostki publiczne. W sektorze mieszkaniowym zapotrzebowanie na energię (ponad 3 000 GWh) jest zdominowane przez energię dla systemów ogrzewania i ciepłej wody (80-85% zużycia), podczas gdy oświetlenie i urządzenia elektryczne zużywają 15-20% energii. Gospodarstwa domowe zużywają około 300 GWh energii elektrycznej.

Wykres 2.3 Struktura całkowitego zużycia energii w BOF (w podziale na jednostki; w legendzie kolejność gmin odzwierciedla malejące zapotrzebowanie na energię)

Źródło: “Towards a zero-net energy transition. Creating a sustainable future of Białystok Functional Area”, BOF, Białystok 2022.

W Białymstoku zużycie energii elektrycznej przez jednostki komunalne wynosi około 40 GWh rocznie, z czego większość zużywana jest na oświetlenie, sygnalizację uliczną i iluminację – 18,2 GWh. Szkoły i przedszkola zużywają 7,5 GWh, administracja i budynki komunalne – 2,6 GWh.

W sumie w BOF zużywa się 5 130 GWh energii rocznie²⁷. Największym odbiorcą energii w BOF jest miasto Białystok, które zużywa ponad 70% energii rocznie (wykres 2.3.).

Całkowita produkcja energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych sięga około 240 GWh rocznie i do 2022 r. dynamicznie zwiększała się w związku z atrakcyjnością systemu prosumenckiego. Największym producentem ciepła odnawialnego w BOF jest Enea Ciepło sp. z o.o., która znaczną część ciepła wytwarzała z biomasy – głównie zrębków drzewnych i pozostałości z produkcji rolnej. Drugi co do wielkości producent, PUHP „Lech” sp. z o.o., wytwarzał ciepło w oparciu o spalanie odpadów komunalnych. Głównymi odbiorcami ciepła systemowego są spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, budynki użyteczności publicznej, obiekty handlowe i usługowe. Do sieci ciepłowniczej jest podłączonych stosunkowo niewiele domów jednorodzinnych.

Łączna moc instalacji odnawialnych źródeł energii w BOF na koniec 2020 r. wynosiła 99,1 MW i stanowiła 22,3% ogólnej mocy OZE zainstalowanych w województwie podlaskim.

²⁷ Źródło: “Towards a zero-net energy transition. Creating a sustainable future of Białystok Functional Area”, BOF, Białystok 2022.

W stosunku do 2019 r. i do 2014 r. odnotowano wzrost: odpowiednio o 4,2% i 20,4%. W 2020 r. w BOF najwyższą moc zainstalowaną stwierdzono w instalacjach biomasowych (87,5 MW), natomiast w województwie podlaskim – wiatrowych (197,8 MW).

Na koniec 2020 r. długość sieci gazowej ogółem (rozdzielczej i przesyłowej) w BOF wynosiła 1 197,8 km, co wyniosło 59,8% ogólnej długości sieci gazowej w województwie podlaskim. W stosunku do stanu w 2014 r. odnotowano wzrost długości sieci rozdzielczej o prawie 31%. W 2020 r. liczba przyłączy do budynków w BOF wynosiła 28,1 tys. szt., czyli 75,2% ich ogólnej liczby w województwie podlaskim. Liczba przyłączy wzrosła w porównaniu z 2014 rokiem o 27,6%. Najdłuższa sieć gazowa rozdzielcza istniała w Białymstoku (61,5 km, 18,3 tys. szt. przyłączy). Najkrótsza natomiast była w Czarnej Białostockiej (0,7 km i 6 przyłączy). Duży wzrost długości sieci gazowej rozdzielczej w stosunku do 2014 r. zanotowano w gminach: Choroszcz (prawie 4-krotny) oraz Wasilków (prawie 2-krotny).

Gęstość sieci gazowej rozdzielczej w 2020 r. wynosiła 69,3 km/100 km² i była znacznie większa, niż w całym województwie (9,9 km/100 km²). Jednak w poszczególnych gminach BOF zróżnicowanie gęstości tego rodzaju sieci, podobnie jak kanalizacyjnej, było bardzo duże. Najwyższy wskaźnik był w Białymstoku – 602,2 km/100 km², a najniższy w Czarnej Białostockiej 0,3 km/100 km². W większości gmin BOF, szczególnie zachodniej i południowo-zachodniej części, sieć ta plasowała się w granicach 10-39,9 km/100 km². Powyżej 50 km/100 km² sieć ta była jedynie w gminach: Wasilków (56,9 km) i Supraśl (65,3 km). Na obszarach miejskich największy wskaźnik (oprócz Białegostoku) także występował w gminach: Łapy (289 km) i Supraśl (447,7 km), a najmniejszy w Czarnej Białostockiej (5 km). Z kolei na terenach wiejskich w 2020 r. najlepsza sytuacja była w Supraślu (53,4 km/100 km²), a najslabsza w Zabłudowie (3,1 km/100 km²). Na pozostałych obszarach wiejskich wskaźnik wahał się w granicach: 27,9-38,2 km/100 km². W porównaniu z innymi MOF gęstość sieci gazowej kształtuje się słabo, bo aż 12 innych MOF miało sytuację lepszą w 2020 r. niż BOF. Największy wskaźnik był w Metropolii Krakowskiej (394 km/100 km²), najmniejszy w MOF Opola (37,4 km/100 km²). Problemem BOF jest zatem słabo rozwinięta sieć gazowa.

Na koniec 2020 r. w BOF z gazu sieciowego korzystało 306,6 tys. osób, tj. 72,6% ogółu ludności BOF i 87,4% ogółu ludności korzystającej z sieci gazowej w woj. podlaskim. Liczba osób korzystających z gazu w BOF zwiększyła się o prawie 4% w porównaniu do 2014 r. W odniesieniu do gmin BOF wskaźnik ten był najwyższy w Białymstoku (90,9%) oraz w Juchnowcu Kościelnym (61%), a najniższy w gminach: Czarna Białostocka (0,1%) i Łapy (8,1%).

W 2020 r. w BOF zużycie gazu z sieci w gospodarstwach domowych wyniosło 594,9 MWh, co stanowiło 81,1% jego ogólnego zużycia w województwie podlaskim. W porównaniu z 2014 r. było ono wyższe o 38,8%. W 2020 r. w BOF zużycie gazu na 1 mieszkańca wyniosło 1 409,3 kWh i było wyższe o 784,2 kWh niż w województwie podlaskim i o prawie 36% wyższe niż w BOF w 2014 r. Największe zużycie gazu na 1 mieszkańca zarejestrowano w gminach: Białystok (46 814,8 kWh) i Wasilków (6 279,3 kWh), a najmniejsze w gminach: Zabłudów (179,4 kWh) oraz Łapy (565,6 kWh).

ZASOBY MIESZKANIOWE

W BOF w 2020 r. zarejestrowano 184,5 tys. mieszkań (o 11% więcej niż w 2014 r.), co stanowiło około 39,6% ogółu mieszkań w zasobach województwa podlaskiego. Najwięcej mieszkań znajdowało się w Białymstoku (137,1 tys.) i Łapach (7,6 tys.), a najmniej w gminach Dobrzyniewo Duże (3,3 tys.) i Turośń Kościelna (2,5 tys.). Łączna powierzchnia użytkowa mieszkań wynosiła 12,9 mln m² (wzrost w stosunku do 2014 r. o 14%). Przeciętna powierzchnia użytkowa przypadająca na 1 mieszkanie wyniosła 69,7 m² i była mniejsza od średniej dla

województwa o ok. 10%. Jednocześnie w 2020 r. powierzchnia ta w BOF była o około 2,8% większa niż w 2014 r. Największą przeciętną powierzchnię użytkową mieszkań, powyżej 100 m², odnotowano w gminach: Supraśl (110,1 m²), Dobrzyniewo Duże (101,7 m²) i Turośń Kościelna (100,8 m²). Najmniejsza, poniżej 70 m², była w Białymstoku (60,8 m²) i w Czarnej Białostockiej (66,5 m²). Jest to związane z dominacją zabudowy wielorodzinnej.

Powierzchnia użytkowa mieszkań w przeliczeniu na 1 osobę była dość wyrównana i oscylowała między 30 a 40 m². Największą powierzchnię miały mieszkania w gminie Supraśl (43,4 m²) i tylko tam przekroczyła ona 40 m². Powierzchnię mniejszą niż 30 m² odnotowano w: Czarnej Białostockiej (25,7 m²), Łapach (27,6 m²) i Białymstoku (28,4 m²). Średnia dla BOF wyniosła w 2020 r. 30,4 m², a dla województwa 37,9 m².

W 2020 roku w stosunku do 2014 roku powierzchnia użytkowa mieszkań na 1 osobę wzrosła o ok. 12%. W 2020 r. w BOF w 1 mieszkaniu zamieszkiwały 2 osoby (średnia: BOF – 2,29, województwa – 2,52), a najwyższą przeciętną liczbę osób w mieszkaniu odnotowano w gminach: Dobrzyniewo Duże (2,92), Łapy (2,86). Najniższym zaludnieniem mieszkań odznaczał się Zabłudów (2,19) oraz Białystok (2,17) i tylko one plasowały się poniżej średniej BOF.

W końcu 2020 r. zdecydowana większość z ponad 184,5 tys. lokali mieszkalnych w gminach BOF była wyposażona w instalacje techniczno-sanitarne, takie jak: wodociąg – 180,9,1 tys. mieszkań (98% ogólnej liczby mieszkań w BOF), ustęp – 177,7 tys. (96,3%), łazienkę – 175,5 tys. (95,2%), centralne ogrzewanie – 168,7 tys. (91,5%), gaz z sieci – 136,9 tys. (74,2%). Mieszkania wyposażone w wodociąg w końcu 2020 r. w gminach należących do BOF stanowiły 41,5% ogółu mieszkań wyposażonych w ten rodzaj instalacji w województwie podlaskim (wzrost o 11% w stosunku do 2014 r.). W 2020 r. prawie we wszystkich gminach BOF wskaźnik wyposażenia mieszkań w wodociąg kształtował się na poziomie powyżej 90%, najwyższy był w mieście Białystok (99,7%), jedynie w gminie Zabłudów wynosił mniej – 75,1%. W 2020 r. wskaźnik ten był znacząco wyższy na terenach miejskich, gdzie we wszystkich gminach plasował się powyżej 97%, jedynie w Zabłudowie wynosił 90,7%. Na terenach wiejskich był on poniżej 90%. Dotyczy to gmin tj.: Choroszcz (89,9%), Czarna Białostocka (87%), Łapy (89,6%) i Zabłudów (67,4%). W końcu 2020 r. w BOF mieszkania wyposażone w ustęp i łazienkę stanowiły odpowiednio 42,7% i 43,1% w odniesieniu do całego województwa. W analizowanym okresie liczba mieszkań wyposażonych w te rodzaje instalacji wzrosła odpowiednio o 11,6% i 11,8%. W 2020 r. największy odsetek tego typu mieszkań był w Białymstoku (odpowiednio 98,8% i 98,1%) i w Wasilkowie (odpowiednio 95,5% i 93,4%), a najmniejszy – na terenie Zabłudowa (odpowiednio 68,5% i 66,1%). Na terenach miejskich oprócz gmin: Supraśl (tylko łazienki) i Zabłudów plasował się on powyżej 90%, a na terenach wiejskich był powyżej 90% jedynie w Supraślu i Wasilkowie (tylko ustęp). Najmniejszy wskaźnik był w Zabłudowie (odpowiednio 63,7% i 61,3%), w pozostałych był w granicach 77-89% dla ustępu i 74-89,5% dla łazienek. Mieszkania wyposażone w centralne ogrzewanie w BOF stanowiły 45,4% ogółu mieszkań z centralnym ogrzewaniem w całym województwie. Ich liczba wzrosła o 12,5% w stosunku do 2014 r. W 2020 r. najwięcej mieszkań posiadających centralne ogrzewanie znajdowało się w Białymstoku (96,2% ogółu mieszkań w tym mieście) i Łapach (85,3%). Zaś najmniej w gminach: Zabłudów (50,5%) i Turośń Kościelna (67,8%). Na terenach miejskich w 2020 r. najmniejszy wskaźnik występował w Supraślu (68,5%), a największy plasował się w Białymstoku (96,2%), Choroszcz (92,2%) i Łapach (90,6%). W 2020 r. liczba mieszkań posiadających doprowadzony gaz z sieci w gminach BOF stanowiła 89,3% ogółu mieszkań wyposażonych w tę instalację w województwie podlaskim i było to o 12,5% więcej niż w 2014 r. Największy odsetek mieszkań wyposażonych w gaz z sieci w 2020 r. odnotowano w Białymstoku (90,7%),

a najmniej – w gminach: Czarna Białostocka (0,1%), Łapy (6,2%) oraz Zabłudów (7,8%). W pozostałych gminach wskaźnik ten wahał się w granicach 15-49,1%. Na terenach miejskich w 2020 r., oprócz Białegostoku, najlepsza sytuacja była w Wasilkowie (50,7%), najgorsza w Łapach (8,5%). Na terenach wiejskich największy odsetek mieszkań wyposażonych w tę instalację był w Supraślu (57,7%), a najmniej w Zabłudowie (1,6%).

MIESZKANIA ODDANE DO UŻYTKOWANIA

W 2020 r. w BOF oddano do użytkowania 4 012 mieszkań, tj. o 68,8% więcej niż w 2014 r. i było to 62,5% ogółu mieszkań oddanych do użytkowania w województwie podlaskim. Najwięcej mieszkań oddano w Białymstoku (71%), po 6% w gminach: Choroszcz, Juchnowiec Kościelny, Supraśl i Wasilków, a w pozostałych do 2%. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców w 2020 r. w BOF oddano do użytkowania 9,5 mieszkania, co było powyżej średniej wojewódzkiej, czyli 5,5. Najwięcej mieszkań na 1000 mieszkańców oddano w gminach: Choroszcz (14,8), Supraśl (13,9), Juchnowiec Kościelny (13,9) i Wasilków (12,9), najmniej zaś w gminach: Łapy (1,2) i Czarna Białostocka (2,2).

W 2020 r. łączna powierzchnia użytkowa nowo wybudowanych mieszkań w BOF wyniosła 329,2 tys. m², tj. o 54,6% więcej niż w 2014 r. i stanowiło to 53,1% ogólnej powierzchni użytkowej mieszkań oddanych do użytkowania w województwie podlaskim. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytku w 2020 r. wynosiła 82,1 m² i była niższa o prawie 8,4% niż w 2014 r. Plasowało to BOF na 4. miejscu wśród innych miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich w Polsce. Najlepsza sytuacja była w Aglomeracji Opolskiej (107,9 m²), a najłabsza w Metropolii Krakowskiej (69,6 m²).

W analizowanym roku na obszarze BOF w budownictwie indywidualnym oddano 943 mieszkania, tj. więcej niż w 2014 r. o prawie 24%. Stanowiło to 23,5% ogółu mieszkań przekazanych do używania w BOF. Najwięcej mieszkań w budownictwie indywidualnym w 2020 r. wybudowano: w Białymstoku (201) oraz w gminach: Supraśl (128), Juchnowiec Kościelny (126), Choroszcz (120) i Wasilków (101), a najmniej w gminach: Czarna Białostocka (25) i Łapy (26). W pozostałych gminach BOF ta liczba nie przekroczyła 77.

W 2020 r. w BOF oddano do użytkowania średnio 2,2 mieszkania w budownictwie indywidualnym na 1000 ludności (w podlaskim 2,04). Wśród gmin BOF w danym roku najwyższy wskaźnik wystąpił w gminach: Turośń Kościelna (9,7) i Zabłudów (8,2), a najniższy – w Białymstoku (0,7) oraz w gminach: Łapy (1,2) i Czarna Białostocka (2,2). Wysoki wskaźnik, powyżej 7, był także w gminach: Choroszcz, Dobrzyniewo Duże, Juchnowiec Kościelny oraz Supraśl. Liczba nowych mieszkań oddanych do użytkowania jest dodatnio skorelowana z przyrostem mieszkańców gmin BOF.

Kluczowe wnioski z diagnozy

- Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura wodno-kanalizacyjna spowodowana rozproszeniem sieci osadniczej;
- Zdecydowanie najmniejszą gęstością sieci kanalizacyjnej w stosunku do innych gmin BOF charakteryzowała się gmina Zabłudów.
- W BOF gęstość sieci wodociągowej różni się między zachodnią (większa gęstość) i wschodnią (mniejsza gęstość) częścią obszaru funkcjonalnego. Najmniejsza gęstość występuje w gminach: Czarna Białostocka, Zabłudów, Supraśl i Wasilków. Jednocześnie infrastruktura ta jest słabiej rozwinięta na terenach wiejskich niż miejskich;
- Brak instalacji do hydrolizy osadów;
- Oprócz Białegostoku, gęstość sieci gazowej była najmniejsza ze wszystkich badanych typów infrastruktury komunalnej. Niedostatecznie rozwinięta sieć gazowa występuje szczególnie w gminach: Czarna Białostocka i Zabłudów;

Kluczowe wnioski z diagnozy

- Duże uzależnienie od „importu” energii; znaczący odpływ środków na jej zakup;
- Słaba efektywność wykorzystania energii w budynkach mieszkalnych, duże potrzeby termomodernizacyjne (szczególnie w domach jednorodzinnych).
- Duży udział paliw kopalnych w regionalnym miksie energetycznym; znacząca emisja gazów cieplarnianych, zwłaszcza w sektorze mieszkalnictwa i transportu;
- Słaba infrastruktura elektroenergetyczna ograniczająca przyłączanie nowych instalacji OZE;
- Brak systemowego zagospodarowania osadów ściekowych w BOF;
- Ograniczone kompetencje w zakresie energetyki odnawialnej i gospodarki zeroemisyjnej, niewystarczające doradztwo energetyczne; niskie kompetencje instalatorów OZE;
- W latach 2014-2020 notowano z roku na rok nieznaczny poprawę warunków mieszkaniowych na terenie BOF;
- Największy rozwój rynku mieszkaniowego liczony liczbą mieszkań oddanych do użytku, jak i w przeliczeniu na 1000 osób, występował w gminach przyległych do Białegostoku, najmniejszy był w gminach z ujemnym przyrostem liczby ludności (w Łapach i Czarnej Białostockiej);
- BOF jest dominującym obszarem w województwie w zakresie liczby mieszkań oddanych do użytkowania, jak i powierzchni tych mieszkań;
- Zauważalne są różnice między obszarami miejskimi (lepsza sytuacja) i wiejskim (gorsza sytuacja) w wyposażeniu mieszkań w infrastrukturę techniczno-sanitarną. Mieszkania najslabiej wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne w BOF znajdowały się w gminach: Turośń Kościelna, Dobrzyniewo Duże, Zabłudów i Czarna Białostocka.

Wyzwania/Potrzeby

- Potrzeba rozwoju infrastruktury wodno-kanalizacyjnej w gminach BOF. Istnieje potrzeba uzupełnienia i wyrównania szans rozwojowych w zakresie dostępu mieszkańców gmin BOF (przede wszystkich z obszarów wiejskich) do infrastruktury kanalizacyjnej i wodociągowej;
- Zwiększenie lokalnej produkcji energii ze źródeł odnawialnych, a także systemu akumulacji energii; termomodernizacja budynków;
- Poprawa efektywności i zarządzania energetycznego oświetleniem ulicznym;
- Rozwój sieci gazowej na terenie BOF. We wszystkich gminach BOF, z wyjątkiem Białegostoku, poprawy wymaga dostęp mieszkań do gazu sieciowego;
- Opracowanie planu zagospodarowania przestrzennego BOF, w szczególności na obrzeżach Białegostoku, uwzględniającego dynamiczny rozwój mieszkalnictwa;
- Analiza dostępności nowych terenów mieszkaniowych BOF do usług społecznych i terenów rekreacyjnych;
- Potrzeba rozwoju infrastruktury techniczno-sanitarnej w mieszkaniach, szczególnie w gminach: Turośń Kościelna, Dobrzyniewo Duże, Zabłudów i Czarna Białostocka.

2.12. DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA I MOBILNOŚĆ²⁸

Sieć drogową w Białostockim Obszarze Funkcjonalnym jest bardzo zróżnicowana. Podstawową sieć drogową o znaczeniu krajowym i międzynarodowym tworzą ciągi dróg: droga krajowa nr 8 (DK8 przebiegająca przez gminy: Białystok, Choroszcz, Czarna Białostocka, Wasilków), droga krajowa nr 19 (DK19 przebiegająca przez gminy: Białystok, Czarna Białostocka, Juchnowiec Kościelny, Wasilków, Zabłudów) oraz droga krajowa nr 65 (DK65 przebiegająca przez gminy: Białystok, Dobrzyniewo Duże, Supraśl). Przez BOF prowadzą

²⁸ Pełna diagnoza w zakresie dostępności komunikacyjnej i mobilności miejskiej BOF znajduje się w dokumencie pt. „Plan Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2035. Diagnoza stanu istniejącego.”, VIA VISTULA Sp. z o. o. na zlecenie Biura Zarządu Stowarzyszenia Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego, Białystok, sierpień 2022.

również drogi wojewódzkie: nr 675 (przebiegająca przez Białystok), nr 676 (przebiegająca przez gminy: Białystok, Choroszcz, Supraśl), nr 669 (przebiegająca przez gminę Białystok), nr 678 (przebiegająca przez gminy: Białystok, Juchnowiec Kościelny, Turośń Kościelna), nr 682 (przebiegająca przez gminy: Turośń Kościelna, Łapy). Perspektywa finansowa UE na lata 2014-2020 miała pozytywny wpływ na rozwój infrastruktury transportowej. W tym czasie wybudowano np. drogowe i kolejowe połączenie z Warszawą, drogi wojewódzkie nr 682 do Łap czy nr 676 do Supraśla. Pomimo tego, w wielu obszarach gmin BOF drogi nie mają nawet nawierzchni twardej.

Przez BOF przebiega międzynarodowa drogowa trasa europejska E67, pokrywająca się na terenie kraju z DK8, łącząca państwa Europy Zachodniej ze Skandynawią. Rozkład ruchu drogowego BOF opiera się na układzie węzłowym Białegostoku. Sieć drogowo-uliczną Białegostoku tworzą drogi publiczne (krajowe, wojewódzkie, powiatowe, gminne) oraz drogi wewnętrzne. Trzy kluczowe drogi krajowe przebiegające przez BOF to: DK 8 (S8), łącząca woj. podlaskie z centralnymi i południowo-zachodnimi regionami Polski, znajdująca się w ciągu sieci TEN-T, DK 19 z Rzeszowa przez Lublin i Białystok, do przejścia granicznego z Białorusią w Kuźnicy (Via Carpatia) – projektowana S19, a także DK 65, biegnąca od przejścia granicznego z Białorusią w Bobrownikach, przez Białystok i Ełk do Gołdapi. Ich uzupełnienie stanowią cztery drogi wojewódzkie (nr 676, 678, 675 i 669), a także sieć dróg powiatowych i gminnych. Długość dróg o nawierzchni twardej w powiecie białostockim to 807,8 km, dróg o nawierzchni twardej ulepszonej – 483,8 km oraz dróg gruntowych – 1 340,1 km. Sieć dróg w Białymstoku stanowią: drogi o nawierzchni twardej – 272,2 km, , drogi o nawierzchni twardej ulepszonej – 271 km oraz drogi gruntowe – 34,7 km. .

Rozwój układu drogowego wokół Białegostoku oraz na terenie gmin BOF determinuje inwestycja o strategicznym znaczeniu międzynarodowym – budowa szlaku Via Carpatia. W jej ramach, oprócz obwodnicy zachodniej i południowej, istotna jest realizacja obwodnicy północnej Białegostoku, która przejmie ruch tranzytowy z i do przejścia granicznego w Kuźnicy Białostockiej oraz ruch z i do przejścia granicznego w Budzisku, wyprowadzając go na drogę ekspresową S8 na węzle Białystok Zachód²⁹. Południową obwodnicę miasta Białegostoku dopnie nowy krajowy odcinek drogi nr 65 prowadzący od drogi S19 do DK65 prowadzącej do przejścia granicznego w Bobrownikach. Całość tej inwestycji sprawi, że Białystok i jego obszar funkcjonalny zostanie odciążony od ruchu tranzytowego, ale również usprawni poruszanie się po BOF bez konieczności wjazdu do Białegostoku.

Szczególnie silne powiązania transportowe łączą Białystok z Warszawą. Na całej długości trasy S8 Białystok Warszawa jest to droga ekspresowa w formacie 2+2. Jest to również główny szlak drogowy łączący BOF z innymi regionami w kraju.

Zgodnie z wykonanymi w latach 2020/2021 roku generalnymi pomiarami ruchu, w okolicach Białegostoku największym natężeniem ruchu charakteryzują się drogi dojazdowe z Choroszczy (DK8/S8), Turośni Kościelnej (DW 678) oraz z Wasilkowa (DK8). Problemy sprawia również dojazd do miasta od strony Łap drogą wojewódzką DW 678, przez Księżyńo i Kleosin w gminie Juchnowiec Kościelny.

Gminy BOF charakteryzuje niska dostępność komunikacyjna oraz zła jakość i niedostateczna liczba powiązań komunikacyjnych wewnętrznych i zewnętrznych. Niezbędne są inwestycje drogowe o szerokim oddziaływaniu. Priorytetem powinno być tworzenie wysokiej jakości powiązań transportowych i usuwanie wąskich gardeł w infrastrukturze transportowej. Brak obwodnic zewnętrznych Białegostoku skutkuje wykorzystywaniem ulic

²⁹ Strategia Rozwoju Miasta Białegostoku do 2030 roku”, op. cit., s. 13.

miasta i jego obwodnic wewnątrzmijskich dla ruchu tranzytowego, w tym ciężkiego ruchu towarowego w kierunku przejść granicznych w Bobrownikach i w Kuźnicy.

Dużym problemem jest również wysoka liczba dróg gruntowych, która stanowi nie lada wyzwanie w codziennych dojazdach mieszkańców oraz utrudnia rozwój usług (w tym komunikacyjnych) oraz przedsiębiorczości.

KOMUNIKACJA ZBIOROWA

Kluczowym organizatorem publicznego transportu zbiorowego na terenie BOF jest Białostocka Komunikacja Miejska (BKM), która w 2019 r. obsługiwała 213 szt. autobusów, poruszających się na 48 liniach komunikacji publicznej. W Białymstoku organizatorem komunikacji miejskiej jest gmina miejska Białystok, której zadania wykonuje Zarząd Białostockiej Komunikacji Miejskiej, będący jednostką organizacyjną Urzędu Miejskiego w Białymstoku. Usługi przewozowe świadczone są przez operatorów na terenie miasta Białystok i na terenie innych gmin w zakresie ustalonym porozumieniami międzygminnymi, na podstawie których gmina – strona porozumienia – powierza miastu Białystok realizację zadań własnych w zakresie prowadzenia lokalnego transportu zbiorowego na obszarze gminy. Porozumienia międzygminne zostały zawarte w 2009 r. i są sukcesywnie, w zależności od potrzeb gmin, aktualizowane, z sześcioma gminami: Choroszcz, Dobrzyniewo Duże, Juchnowiec Kościelny, Supraśl, Wasilków, Zabłudów. Bus pasy o długości 17,7 km występowały wyłącznie na terenie Białegostoku.

Białostocki Obszar Funkcjonalny dotyka również problem wykluczenia komunikacyjnego. Część miejscowości z obszaru BOF pozostaje bez dostępu do komunikacji publicznej, a część miejscowości posiada pozorny dostęp dysponując 1-2 połączeniami w ciągu dnia. Taka sytuacja sprawia, że znaczna część mieszkańców jako środek transportu wybiera transport indywidualny, co niesie za sobą inne problemy, takie jak m.in. brak odpowiedniej liczby miejsc parkingowych, korki w godzinach szczytu, zanieczyszczenie powietrza. Problem ten mogą w pewnym stopniu rozwiązać również węzły przesiadkowe, które przyczyniłyby się do wykorzystania różnych środków transportu publicznego i rowerowego, w zamian transportu indywidualnego.

TRANSPORT KOLEJOWY

Czynnikiem podnoszącym konkurencyjność, a także wpływającym na rozwój gospodarczy jest rozwinięta sieć kolejowa nastawiona na masowy transport pasażerów i towarów. Infrastruktura kolejowa na terenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego wymaga modernizacji. Przez obszar BOF przechodzą linie kolejowe: nr 6 (Zielonka – Kuźnica Białostocka), nr 32 (Białystok – Czeremcha), nr 36 (Łapy – Ostrołęka), nr 37 (Białystok – Zubki Białostockie) oraz nr 38 (Białystok – Bartoszyce). Na linii kolejowej nr 37 ruch pasażerski odbywa się sporadycznie, a ruch towarowy jest prowadzony w bardzo ograniczonym zakresie, co przyczynia się do powolnej degradacji tej linii. W podobnej sytuacji znajduje się linia nr 36 Łapy – Sokoły – Ostrołęka nieczynna od wielu lat. Główną linią kolejową na obszarze BOF jest linia nr 6, która przebiega z Białegostoku w kierunku południowo-zachodnim przez Łapy do Warszawy, natomiast w kierunku północno-wschodnim do Sokółki i przejścia granicznego z Białorusią w Kuźnicy Białostockiej. Odcinek kolejowy nr 6 wchodzi w skład linii kolejowej E 75 i I Paneuropejskiego Korytarza Transeuropejskiego o znaczeniu krajowym. Omawiana linia kolejowa została częściowo zmodernizowana i spełnia międzynarodowe standardy (m.in. dostosowanie linii do prędkości 160 km/h), jednak nadal wymaga szeregu działań usprawniających.

TRANSPORT LOTNICZY

Województwo podlaskie nie dysponuje portem lotniczym. W 2018 r. na lotnisku lokalnym Białystok Krywlany zakończono budowę pasa startowego (drogi startowej o nawierzchni utwardzonej o wymiarach 1 350 x 30 m), w celu przystosowania do pełnienia funkcji lotniska użytku publicznego o ograniczonej certyfikacji. W maju 2020 r. lotnisko Krywlany otrzymało certyfikat, zgodnie z którym mogą na nim lądować statki powietrzne zabierające na pokład do 30 pasażerów. Obecna formuła lotniska daje możliwość stopniowego rozwoju i dostosowania poziomu eksploatacji adekwatnie do realnego zapotrzebowania na usługi lotnicze przez budowę i wyposażanie lotniska w niezbędne urządzenia infrastruktury lotniskowej służące zapewnieniu bezpieczeństwa operacji lotniczych oraz obsłudze ruchu pasażerskiego i towarów. W ramach docelowej certyfikacji zostanie nadany kod referencyjny 3C (statki powietrzne o maksymalnej rozpiętości skrzydeł 24-36 m, odległości pomiędzy zewnętrznymi krawędziami skrajnych kół podwozia 6-9 m)³⁰. Potrzeba takiego dostosowania portu lotniczego w Białymstoku została również wskazana w „Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030”.

Realizacja strategicznych inwestycji w infrastrukturze drogowej, kolejowej i lotniczej docelowo wpłynie na znaczne podniesienie konkurencyjności, atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej, a przez to wzmocnienie potencjału społeczno-gospodarczego Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego i woj. podlaskiego.

SIEĆ POWIĄZAŃ ROWEROWYCH

Białostocki Obszar Funkcjonalny posiada najgęstszą sieć dróg rowerowych w województwie podlaskim. W 2020 r. długość dróg rowerowych wynosiła 277 km, z czego 158,9 km stanowiły drogi w mieście Białystok. Od 2014 r. rozbudowuje się połączenia rowerowe między Białymstokiem a gminami ościennymi, co ma zapewnić mieszkańcom BOF możliwość wyboru alternatywnego środka transportu (roweru) jako bezpiecznego i szybkiego sposobu dojazdu do Białegostoku.

W 2020 r. liczba ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszkańców w BOF wynosiła 6,6 km, co plasowało Białostocki Obszar Funkcjonalny na drugim miejscu wśród wszystkich MOF OW, za Bydgosko-Toruńskim Obszarem Funkcjonalnym (6,9 km).

W Białymstoku, od 2014 r. funkcjonuje Białostocka Komunikacja Rowerowa (BiKeR). W 2015 r. BiKeR został rozszerzony o gminy ościenne: Juchnowiec Kościelny (2 stacje) i Choroszcz (2 stacje). Trwają prace nad uruchomieniem systemu roweru miejskiego w Wasilkowie, który to od 2019 r. jest połączony z Białymstokiem nową ścieżką rowerową wybudowaną w ramach projektu partnerskiego finansowanego z ZIT RPOWP 2014-2020.

Rozwój infrastruktury rowerowej pozwoli na lepsze skomunikowanie Białegostoku z gminami Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego oraz poprawę połączeń w BOF. Kontynuacja budowy sieci dróg rowerowych, która została zapoczątkowana w BOF w latach 2014-2020 w ramach ww. projektu, będzie stanowiła ekologiczną alternatywę dla transportu indywidualnego oraz zwiększy powiązania funkcjonalne.

BEZPIECZEŃSTWO DROGOWE

W 2014 r. na terenie powiatu białostockiego odnotowano 95 wypadków drogowych, w których 20 osób zginęło, a 130 osób zostało rannych. W 2020 r. w porównaniu do 2014 r. bezpieczeństwo na drogach poprawiło się. W powiecie białostockim odnotowano 53 wypadki drogowe (o 42 mniej), w których zginęło 15 osób, a 58 zostało rannych. W Białymstoku w 2020

³⁰ Ibidem, s. 15.

r. odnotowano 69 wypadków (o połowę mniej niż w 2014 r.), w których zginęły 2 osoby, a 76 zostało rannych.

Wpływ na poprawę sytuacji na drogach mogło mieć wiele czynników, ale głównymi z nich były: poprawa infrastruktury drogowej oraz zaostrzenie kar za łamanie przepisów drogowych.

Kluczowe wnioski z diagnozy

- Nadmierny ruch tranzytowy i aglomeracyjny przebiegający przez rdzeń BOF;
- Niska dostępność komunikacyjna rdzenia BOF i jego strefy zewnętrznej;
- Brak funkcjonującego lotniska lokalnego pozwalającego na włączenie BOF do międzynarodowego systemu transportu powietrznego;
- Wykluczenie komunikacyjne części miejscowości na obszarze BOF;
- Niewystarczająca sieć połączeń rowerowych między Białymstokiem a strefą zewnętrzną oraz na obszarach gmin, jak również połączeń międzygminnych w BOF.

Wyzwania/Potrzeby

- Stworzenie nowoczesnej, spójnej sieci infrastruktury transportowej w BOF;
- Utrzymanie i utwardzenie istniejących dróg w związku z dużym odsetkiem dróg nieutwardzonych na obszarze gmin BOF;
- Stworzenie systemowych rozwiązań w obszarze zbiorowej komunikacji publicznej w BOF;
- Rozwój połączeń rowerowych w BOF, w szczególności międzygminnych;
- Poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym na terenie BOF;
- Poprawa dostępności zewnętrznej BOF poprzez budowę lotniska, o parametrach dopasowanych do rzeczywistych wymagań i możliwości BOF.

2.13. PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

W latach 2014-2020 w Białostockim Obszarze Funkcjonalnym udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (MPZP) w powierzchni ogółem BOF z roku na rok nieznacznie wzrastał – w 2020 r. wyniósł 22,6% (39 025 ha) czyli o 0,9% więcej niż w 2014 r. Mimo niewielkiego wzrostu pokrycie BOF miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego jest nadal niedostateczne. Jedynie dwie gminy BOF: Choroszcz i Łąpy, mają po 99,9% powierzchni objętej MPZP. Dostatecznie duży udział powierzchni objętej obowiązującymi MPZP na koniec 2020 r. miało również miasto Białystok (54,7%). W pozostałych gminach BOF wskaźnik ten był na bardzo niskim poziomie nieprzekraczającym 10%. Najgorsza sytuacja wystąpiła w gminie Zabłudów, w której pokrycie planami wyniosło jedynie 1% powierzchni. W badanym okresie największy przyrost (o 9,7%) powierzchni objętej obowiązującymi MPZP nastąpił w Białymstoku.

Słabe pokrycie miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego nie sprzyja rozwojowi gospodarczemu. Ponadto chaos i brak ładu przestrzennego negatywnie wpływają na szeroko rozumianą jakość życia mieszkańców. Wśród skutków wadliwie zarządzanej przestrzeni wymienić można m.in.: niekontrolowaną urbanizację, lokowanie inwestycji na obszarach zalewowych, brak pełnej ochrony zabytków przyrody, dewastację ładu przestrzennego oraz niską ocenę atrakcyjności polskich miast dla inwestorów. Jednym ze skutków jest również mała atrakcyjność terenów inwestycyjnych, gdyż inwestorzy lokując swoją działalność gospodarczą, szczególną uwagę przywiązują do planów zagospodarowania przestrzennego. Informacja o tym czy teren inwestycyjny jest objęty miejscowym planem

zagospodarowania przestrzennego jest istotnym elementem podczas szacowania długości czasu realizacji procesu inwestycyjnego. Jeśli teren jest objęty MPZP to formalności związane z budową są mniej uciążliwe, a procedury trwają znacznie krócej.

Zgodnie ze strukturą użytkowania grunty zabudowane i zurbanizowane ogółem w 2020 r. stanowiły 8,1% obszaru BOF i charakteryzowały się tendencją wzrostową – o 7,9% w porównaniu do 2014 r. Wśród nich przeważają tereny komunikacyjne (49,8%), w tym głównie drogi – dotyczy to poszczególnych gmin BOF oprócz Białegostoku. W Białymstoku wśród gruntów zabudowanych i zurbanizowanych największy był udział terenów osiedlowych – 3 828 ha, podczas gdy udział terenów komunikacyjnych to 1 620 ha. W 2020 r. tereny osiedlowe w BOF stanowiły 48,6% ogółu gruntów zabudowanych i zurbanizowanych.

W latach 2014-2020 na terenie BOF wydano łącznie 3 059 decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego (co stanowi 41% decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego wydanych w województwie podlaskim) i 11 136 decyzji o warunkach zabudowy (co stanowi 28% decyzji o warunkach zabudowy wydanych w województwie podlaskim), w tym: 331 dotyczących zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, 8 074 dotyczące zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, 804 dotyczące zabudowy usługowej i 1 927 dotyczących innej zabudowy.

W Białymstoku wydano najwięcej (1 179) decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, jak i najwięcej (2 839) decyzji o warunkach zabudowy, wśród których 73% stanowiły decyzje dotyczące zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, 17% decyzje dotyczące innej zabudowy, 7% decyzje dotyczące zabudowy usługowej, 3% decyzje dotyczące zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej. Najmniej (75) decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, jak i najmniej (289) decyzji o warunkach zabudowy wydano w gminie Czarna Białostocka.

W latach 2014-2020 zarówno liczba decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, jak i liczba decyzji o warunkach zabudowy ogółem we wszystkich gminach, oprócz Białegostoku, najwyższa była w 2020 r. W Białymstoku w 2020 r. wydano mniej decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego ogółem (118 szt.) niż w 2014 r. (145 szt.), a najwięcej zostało wydanych w 2016 r. i od tamtego czasu z roku na rok liczba ta ulega zmniejszeniu.

W Białymstoku w 2020 r. wydano mniej decyzji o warunkach zabudowy ogółem (288 szt.) niż w 2014 r. (490 szt.), a najwięcej, bo aż 528 szt. zostało wydanych w 2015 r.

W latach 2014-2020 wśród decyzji o warunkach zabudowy największy udział w każdej z gmin BOF miały decyzje o warunkach zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, a najmniejszy udział decyzje o warunkach zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, które wydawano głównie w Białymstoku, w gminach: Czarna Białostocka i Wasilków wydano po 3 decyzje, w gminach: Juchnowiec Kościelny i Supraśl wydano po 1 decyzji, a w gminach: Dobrzyniewo Duże, Turośń Kościelna i Zabłudów nie wydano ich w ogóle. Decyzje nie obejmują danych Choroszczy i Łap.

W gminnych planach rewitalizacji (GPR) w 2020 r. wskazane zostały obszary rewitalizacji o powierzchni 135,23 km². Łącznie gminy BOF planują do realizacji 248 projektów rewitalizacyjnych, z czego 66 jest w trakcie realizacji, a 36 zostało zrealizowanych. Wskazuje to na dalsze potrzeby inwestycyjne w tym obszarze.

Kluczowe wnioski z diagnozy

- Niedostateczne pokrycie BOF miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, a co za tym idzie: mała atrakcyjność terenów inwestycyjnych BOF, wydłużony czas realizacji procesu inwestycyjnego, brak ładu przestrzenno-krajobrazowego na terenie nieobjętym planami;

Kluczowe wnioski z diagnozy

- Niekontrolowane rozlewanie się rdzenia BOF;
- Brak programu funkcjonalnego dotyczącego integracji planistycznej BOF;
- Niezrealizowane w znacznym stopniu, a zidentyfikowane w ramach GPR, potrzeby inwestycyjne w obszarze rewitalizacji.

Wyzwania/Potrzeby

- Zwiększenie pokrycia BOF miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego;
- Zapewnienie ładu przestrzenno-krajobrazowego na terenie objętym planami z uwzględnieniem planów w sąsiednich gminach BOF;
- Skrócenie czasu realizacji procesu inwestycyjnego;
- Opracowanie programu funkcjonalnego dotyczącego integracji planistycznej BOF;
- Dostosowanie GPR do aktualnych wymogów prawnych i realizacja kluczowych, zidentyfikowanych w ich ramach inwestycji w obszarze rewitalizacji.

2.14. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE NA TERENIE BOF

INSTYTUCJE REALIZUJĄCE ZADANIA Z ZAKRESU BEZPIECZEŃSTWA

W Białymstoku funkcjonuje Komenda Miejska Policji, w której usytuowane jest stanowisko kierowania oraz 4 komisariaty policji. Na terenie pozostałych gmin BOF funkcjonują 3 komisariaty terenowe oraz 4 posterunki policji. Na terenie miasta działają: baza Lotniczego Pogotowia Ratunkowego, centrum powiadamiania ratunkowego, dyspozytornia medyczna oraz pogotowia techniczne: pogotowie energetyczne, pogotowie gazowe, pogotowie ciepłownicze, pogotowie wodno-kanalizacyjne. W Białymstoku działa również Miejskie Centrum Zarządzania Kryzysowego, które wykonuje czynności koordynacyjno-wykonawcze, związane z bezpieczeństwem na terenie Białegostoku.

W Białymstoku funkcjonuje Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej, w której usytuowane jest stanowisko kierowania. Na terenie miasta są 4 jednostki ratowniczo-gaśnicze, a 1 jednostka ratowniczo-gaśnicza w Łapach. Na terenie SBOF funkcjonują 54 jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych, w tym 19 jednostek włączonych do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego.

Analizując poziom przestępczości na terenie BOF należy zauważyć, że w 2020 r. liczba przestępstw ogółem, a także w przeliczeniu na 1000 mieszkańców nieznacznie spadła w porównaniu do 2019 r. Widoczny jest również wyraźny wzrost wykrywalności przestępstw stwierdzonych przez policję.

W celu koordynacji wszystkich działań w zakresie bezpieczeństwa publicznego na obszarze BOF jest potrzeba zbudowania nowego zintegrowanego centrum zarządzania kryzysowego.

ZAGROŻENIA NATURALNE

Występowanie zjawisk ekstremalnych na obszarze BOF dotyka swoimi skutkami zdecydowanie większą liczbę mieszkańców niż w innych częściach regionu. Budowa Centrum Zarządzania Kryzysowego w Białymstoku (CZK) oraz rozbudowa magazynów zasobów w gminach BOF w ujednolicony sprzęt, który mógłby być współdzielony na wypadek wystąpienia zjawisk ekstremalnych zdecydowanie poprawi bezpieczeństwo w tej części regionu oraz w znacznej mierze adoptuje 10 gmin regionu do zmian klimatycznych.

Białostocki Obszar Funkcjonalny coraz częściej nawiedzają groźne w skutkach zjawiska atmosferyczne. Z ostatnich kilku lat wymienić można m.in. bardzo intensywne, nawalne

deszcze, które skutkowały zalaniem znacznych powierzchni miasta Białystok i okolicznych gmin. Dotkliwie w skutkach były również silne wiatry, momentami przypominające huragany, które niszczyły infrastrukturę, mienie obywateli oraz dewastowały dziesiątki hektarów terenów zielonych. Doświadczenia służb ratowniczych z prowadzonych działań podczas usuwania skutków sytuacji nadzwyczajnych na terenie, który obecnie obejmuje Białostocki Obszar Funkcjonalny wykazały między innymi konieczność poprawy koordynacji działań, poprawy zasobów sprzętowych i materiałowych na terenie jednostek samorządowych, poprawy systemu informowania i ostrzegania o zagrożeniach.

BOF w 2019 r. opracował dokument pn. „Model poprawy funkcjonowania systemu przeciwdziałania i ograniczania skutków występowania zjawisk ekstremalnych na terenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2018-2023”. Program jest zgodny z wieloma dokumentami strategicznymi, zarówno rangi światowej, jak i krajowej. Dokument ten powstał przy współpracy BOF i Komendy Miejskiej PSP w Białymstoku. Wypracowane mechanizmy i modele ujęte w dokumencie stanowiły podstawę opracowania koncepcji zintegrowanego projektu partnerskiego. Projekt pozwala na skuteczniejsze przygotowanie małych środowisk do obserwowania zmian klimatu i szybkiego reagowania i niwelowania potencjalnych skutków zdarzeń ekstremalnych. Często w sytuacji zagrożenia istotnym problemem jest niewystarczająca liczba sprzętu, zaplecza technicznego, środków finansowych i ludzi. W związku z powyższym szeroko rozumiane współdziałanie gmin, umożliwi optymalizację kosztów, racjonalne dysponowanie środkami, a w konsekwencji przeniesienie posiadanych zasobów w miejsce wystąpienia zagrożenia. Projekt przewiduje doposażenie każdej gminy w niezbędne zasoby materiałowe wykorzystywane na wypadek wystąpienia zjawisk ekstremalnych takich jak wichury, podtopienia, epidemie. Zakupione miałyby być takie sprzęty jak np.: mobilne agregaty prądotwórcze, mobilne segmenty mieszkalne, lekki sprzęt transportowy do prowadzenia akcji ratowniczych, środki ochrony osobistej. Całość działań dotycząca współdzielenia zasobów zostanie uregulowana osobnym porozumieniem międzygminnym. Największa część inwestycji przewidziana jest w mieście Białystok, gdzie planowana jest budowa nowego Centrum Zarządzania Kryzysowego oraz magazyn zasobów. Obecnie CZK nie posiada własnych obiektów, co bardzo utrudnia prowadzenie działań oraz pracę bieżącą. Dodatkowo w obiekcie zlokalizowane miałyby być Miejskie Centrum Monitoringu, którego obsługą zajmuje się Straż Miejska w Białymstoku. Projekt w części dotyczącej pozostałych gmin BOF bazuje na istniejącej infrastrukturze, dążąc do efektywniejszego jej wykorzystania poprzez ewentualną rozbudowę, dostosowanie do zmagazynowania niezbędnych zasobów i ewentualne doposażenie stanowisk do zarządzania kryzysowego.

Województwo podlaskie, w którym zlokalizowany jest Białostocki Obszar Funkcjonalny leży na wschodniej granicy Unii Europejskiej. W związku z tym do gmin BOF napływa wielu migrantów. Aktualnie w związku z trwającą na Ukrainie wojną nastąpił gwałtowny wzrost uchodźców z tego obszaru, którzy kierują się przede wszystkim w stronę Polski. Identyfikowane są w związku z tym nowe potrzeby w obszarze szeroko rozumianego bezpieczeństwa publicznego, związane m.in. z zapewnieniem wsparcia, edukacji, miejsca zamieszkania dla osób przekraczających granicę, a także opieki medycznej i psychologicznej. Niezbędne jest zorganizowanie systemowej pomocy w tym obszarze.

Kluczowe wnioski z diagnozy

- Wzrastająca liczba zdarzeń ekstremalnych na terenie BOF wynikająca ze zmian klimatycznych;
- Konieczność zintensyfikowania działań celem poprawy koordynacji pracy wszystkich służb ratowniczych na terenie BOF;

Kluczowe wnioski z diagnozy

- Brak jednego wspólnego miejsca na terenie BOF, w którym zgromadzony byłby sprzęt niezbędny do podejmowania działań na wypadek wystąpienia zjawisk ekstremalnych;
- Brak środków finansowych na pokrycie kosztów zatrudnienia specjalistów odpowiedzialnych za zarządzanie kryzysowe w gminach BOF;
- Brak systemu informatycznego wspomagającego zarządzanie kryzysowe w BOF;
- Brak skutecznego przepływu informacji na terenie BOF;
- Nowe potrzeby poprawy bezpieczeństwa publicznego związane z konfliktem wojennym.

Wyzwania/Potrzeby

- Poprawa bezpieczeństwa na terenie BOF w przypadku wystąpienia sytuacji nadzwyczajnej poprzez wzmocnienie potencjału gminnych służb zarządzania kryzysowego;
- Stworzenie i wdrożenie programu współpracy gmin BOF na wypadek klęsk żywiołowych i zdarzeń nadzwyczajnych (porozumienie regulujące zasady wspólnego korzystania z zasobów ludzkich i magazynów gminnych na wypadek zaistnienia sytuacji nadzwyczajnych);
- Budowa Centrum Zarządzania Kryzysowego w Białymstoku (CZK) wraz z magazynem zasobów oraz przeniesienie do nowego obiektu Miejskiego Centrum Monitoringu wraz z rozbudową magazynów zasobów w gminach BOF w ujednolicony sprzęt, który mógłby być współdzielony na wypadek wystąpienia zjawisk ekstremalnych;
- Zakup wyposażenia do każdej gminy BOF na wypadek wystąpienia sytuacji nadzwyczajnej lub kryzysowej (zgodnie z potrzebami poszczególnych gmin) oraz dostosowanie istniejącej infrastruktury do zmagazynowania oraz zarządzania posiadanym zasobem materiałowym;
- Zakup sprzętu specjalistycznego do likwidacji zagrożeń związanych z pożarami lasu;
- Potrzeba inwentaryzacji i modernizacji/wyposażenia miejsc służących do schronienia w trakcie sytuacji kryzysowych;
- Remont lub modernizacja oraz wyposażenie obiektów służących utrzymaniu w gotowości służb – OSP i pogotowia ratunkowego;
- Przeprowadzenie akcji szkoleniowych dla służb odpowiedzialnych za zarządzanie kryzysowe na zasadach współdzielenia zasobów między gminami;
- Edukacja społeczeństwa w zakresie bezpieczeństwa publicznego.

3. ANALIZA STRATEGICZNA BOF

Analiza SWOT wskazuje mocne i słabe strony Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego oraz szanse i zagrożenia płynące z otoczenia zewnętrznego (tabela 3.1.).

Tabela 3.1 Analiza SWOT Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego

Lp.	MOCNE STRONY	Lp.	SŁABE STRONY
1.	Dobra jakość życia;	1.	Słabo rozwinięta kultura współpracy oraz osiągania synergii w sferze społecznej i gospodarczej; niewystarczająca partycypacja społeczna w zarządzaniu rozwojem BOF;
2.	Doświadczenie współpracy instytucjonalnej w Stowarzyszeniu BOF;	2.	Starzenie się społeczeństwa BOF;
3.	Integracja procesów rozwojowych BOF poprzez realizację projektów zintegrowanych w perspektywie 2014-2020;	3.	Niewystarczająca dostępność edukacji przedszkolnej. Niedostosowanie infrastruktury przedszkolnej oraz oferty zajęć dodatkowych do potrzeb;
4.	Rosnąca liczba mieszkańców BOF;	4.	Niezadawalający stan infrastruktury szkół podstawowych i ponadpodstawowych wymagający remontów lub innych prac inwestycyjnych;
5.	Relatywnie duży udział osób w wieku przedprodukcyjnym w gminach BOF (poza Białymstokiem)	5.	Niedostateczny poziom kompetencji kluczowych wśród młodzieży ³¹ ;
6.	Zwiększająca się liczba organizacji społecznych (fundacji, stowarzyszeń itd.) w BOF;	6.	Niewystarczająca przedsiębiorczość wśród młodzieży;
7.	Rosnąca popularność budżetu obywatelskiego, jako przejaw rosnącego kapitału społecznego i aktywności lokalnej;	7.	Niedostateczna popularność kształcenia zawodowego;
8.	Centrum Kompetencji BOF oraz EcoCentrum Kompetencji BOF;	8.	Niedostosowana do potrzeb przedsiębiorstw struktura i jakość kształcenia w szkołach średnich i wyższych;
9.	Szkoły wyższe i inne instytucje edukacyjne;	9.	Niedostosowane kompetencje osób dorosłych do wymagań rynku pracy;
10.	Edukacja w zakresie IT na poziomie wyższym i średnim;	10.	Niewystarczająca infrastruktura rekreacyjna i turystyczna;
11.	Branże kluczowe/wiodące i przedsiębiorstwa działające na poziomie międzynarodowym;	11.	Niedostateczna liczba miejsc w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej;
12.	Wolne tereny inwestycyjne w BOF;	12.	Braki/nierówny dostęp do usług społecznych;
13.	Korzystny wizerunek „zielonego regionu”;	13.	Zmniejszenie liczby placówek w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej;
14.	Dobra jakość środowiska; duży udział lasów i mokradeł będących źródłem biomasy i mających potencjał sekwestracji CO ₂ ;	14.	Niedostateczne dostosowanie infrastruktury do potrzeb osób z niepełnosprawnościami;
15.	Wdrażanie nowatorskich rozwiązań ochrony zasobów przyrody ożywionej: kwietne łąki,	15.	Wykluczenie cyfrowe; brak powszechnego dostępu do szybkiej sieci internetowej;

³¹ Kompetencje kluczowe to: kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji, kompetencje w zakresie wielojęzyczności, kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii, kompetencje cyfrowe, kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się, kompetencje obywatelskie, kompetencje w zakresie przedsiębiorczości, kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej (*Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie*, Dziennik Urzędowy UE 2018/C 189/01, Rocznik 61, 4 czerwca 2018 r., s. 7-8).

Lp.	MOCNE STRONY	Lp.	SŁABE STRONY
	zaniechanie wykaszania trawników w parkach i pasach dróg, ochrona owadów, pszczelarstwo miejskie;		
16.	Stosunkowo duże doświadczenie w realizacji projektów z zakresu energii odnawialnej oraz otwartość społeczeństwa na nowe rozwiązania;	16.	Słabe zaangażowanie przedsiębiorców w kształcenie zawodowe nowych kadr;
17.	Znaczny potencjał oszczędności zużycia energii dzięki poprawie charakterystyki energetycznej budynków i urządzeń domowych;	17.	Mała świadomość znaczenia gospodarki w rozwoju społecznym;
18.	Znaczący potencjał i rosnąca produkcja energii elektrycznej i ciepłej z OZE; duży potencjał do przejścia na system zeroemisyjny;	18.	Brak promocji i wspólnej oferty BOF skierowanej do inwestorów, w tym zagranicznych;
19.	Zintegrowany system gospodarki odpadami w Białymstoku; rosnące energetyczne i materiałowe wykorzystanie biomasy i odpadów;	19.	Niekorzystna struktura własności terenów i brak uporządkowanej polityki wodnej;
20.	Utworzenie <i>Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2035</i> ;	20.	Niewystarczająca ochrona dolin rzecznych i postępująca degradacja obszarów zalewowych;
21.	Dobra infrastruktura drogowa na terenie Białegostoku oraz gmin Czarna Białostocka, Choroszcz, Łapy, Turośń Kościelna i Wasilków;	21.	Słabo rozwinięty system retencjonowania wód opadowych; niewystarczająca i starzejąca się infrastruktura wodno-kanalizacyjna;
22.	Rozwinięty układ dróg rowerowych w Białymstoku, Czarnej Białostockiej, Choroszczy, Wasilkowie i na drogach wylotowych z miasta Białegostoku	22.	Stosunkowo mała odporność obszarów miejskich na zmianę klimatu osłabiająca jakość życia i bezpieczeństwo mieszkańców;
23.	Dobrze rozwinięty system komunikacji miejskiej w Białymstoku;	23.	Potrzeba modernizacji energetycznej budynków, zwłaszcza domów jednorodzinnych; brak bazy danych o charakterystyce energetycznej budynków w BOF;
24.	Zwartość obszaru BOF (relatywnie niewielkie odległości).	24.	„Monokultura węgla w energetyce” – duży udział paliw kopalnych w regionalnym bilansie energetycznym; zależność od importu energii elektrycznej;
		25.	Niezadawalająca jakość powietrza w ośrodkach miejskich, szczególnie w sezonie grzewczym; słaba świadomość wpływu zachowań i wyborów konsumenckich na jakość środowiska;
		26.	Słaba infrastruktura elektroenergetyczna ograniczająca przyłączenie prosumentów i producentów energii z OZE; brak lokalnego ośrodka decyzyjnego w zakresie modernizacji infrastruktury energetycznej;
		27.	Mały udział OZE i dalece niewystarczająca rola GOZ w gospodarce regionu;
		28.	Ograniczone kompetencje mieszkańców i administracji w zakresie energetyki odnawialnej i gospodarki zeroemisyjnej, niewystarczające doradztwo energetyczne; małe kwalifikacje i doświadczenie instalatorów systemów OZE;

Lp.	MOCNE STRONY	Lp.	SŁABE STRONY
		29.	Wyczerpywanie się pojemności składowiska odpadów na terenie ZUOK w Hryniewiczach;
		30.	Znacząca emisja gazów cieplarnianych w sektorze mieszkalnictwa i transportu; „przywiązanie” mieszkańców do jazdy samochodem; transport publiczny jako „drugi wybór” po podróży samochodem;
		31.	Niedostateczne połączenie gmin BOF z Białymstokiem siecią transportu publicznego;
		32.	Słabo rozwinięte powiązania dróg rowerowych między gminami BOF;
		33.	Brak lotniska obsługującego regularny transport pasażerski i towarowy;
		34.	Słabe pokrycie obszaru BOF miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego BOF (poza Białymstokiem, Choroszczą i Łapami);
		35.	Brak integracji planistycznej BOF – postępujące żywiołowe procesy suburbanizacyjne, skutkujące zagrożeniami dla środowiska przyrodniczego oraz wzrastającą energochłonnością BOF.

Lp.	SZANSE	Lp.	ZAGROŻENIA
1.	Kontynuacja polityki miejskiej na poziomie krajowym i UE;	1.	Odpływ ludności i kapitału na skutek silnej konkurencji innych ośrodków i regionów w kraju i zagranicą;
2.	Wspólne pozyskiwanie środków finansowych na rozwój;	2.	Depopulacja kraju i starzejące się społeczeństwo;
3.	Dostęp do programów/projektów wspierających rozwój kompetencji;	3.	Wstrzymanie krajowych i regionalnych inwestycji ważnych dla BOF;
4.	Rozwój trendu srebrnej gospodarki;	4.	Niekorzystna dla BOF polityka dotycząca ruchu przygranicznego;
5.	Zwiększenie zasobów rynku pracy wskutek migracji z krajów sąsiednich;	5.	Marginalizacja miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich w polityce regionalnej państwa i UE;
6.	Zwiększanie efektywności wykorzystania energii oraz rosnący udział OZE w związku z koniecznością poszukiwania stabilności i niezależności energetycznej;	6.	Postępujące zmniejszenie dochodów własnych gmin oraz dotacji i subwencji;
7.	Rosnąca świadomość ekologiczna społeczeństwa i władz samorządowych, co do konieczności przeciwdziałania zmianom klimatu;	7.	Niepewność kontynuacji współfinansowania zadań jednostek samorządu terytorialnego ze środków UE w perspektywie 2021-2027
8.	Rozwój technologii i spadek cen urządzeń i instalacji OZE;	8.	Zmieniające się, często nieprecyzyjne i niespójne przepisy prawa wpływające destrukcyjnie na inicjatywy biznesowe i rozwój JST, w tym rozwój rozproszonej energetyki odnawialnej;
9.	Rozwój krajowych i wojewódzkich powiązań komunikacyjnych z Białymstokiem;	9.	Brak równowagi między potrzebami rozwojowymi a ochroną środowiska;
10.	Poprawa stanu krajowej infrastruktury kolejowej;	10.	Uzależnienie inwestycji w OZE od finansowania i wsparcia UE.
11.	Rozwój powiązań komunikacyjnych terenów podmiejskich z miastem.		

Analiza SWOT pozwala formułować strategie, czy warianty strategiczne na podstawie dominujących relacji pomiędzy elementami macierzy: z jednej strony mocnymi i słabymi stronami, z drugiej zaś szansami i zagrożeniami. Te potencjalne warianty strategiczne można jednocześnie potraktować jako warianty scenariuszy rozwoju.

Pierwszy scenariusz to scenariusz **agresywnego rozwoju**. Zakłada on, że w analizowanej organizacji przeważają mocne strony a w jej otoczeniu silnie powiązane z nimi szanse. W tym scenariuszu organizacja koncentruje się na silnej ekspansji na podstawie zarówno licznych mocnych stron jak i szans w otoczeniu. W przypadku BOF analiza SWOT identyfikuje 24 mocne strony i 11 szans. Liczba mocnych stron i szans uzasadnia rozważenie powyższego scenariusza. W scenariuszu agresywnego rozwoju należy zakładać, że obszar BOF będzie szybko się rozwijał gospodarczo na podstawie kluczowych dynamicznych przedsiębiorstw. Będą one wykorzystywały nowe trendy w otoczeniu jak rozwój srebrnej gospodarki. Już obecnie wysoka jakość życia mieszkańców będzie ulegała dalszej poprawie. Przyczyniać się do tego będzie dalszy rozwój infrastruktury drogowej, ale i ścieżek rowerowych. Znaczną pozytywną rolę będzie odgrywał także rozwój krajowych i wojewódzkich powiązań komunikacyjnych z Białymstokiem, czy realizacja krajowych inwestycji dotyczących infrastruktury technicznej. Ważnym nurtem rozwoju, poprawiającym także jakość życia będzie dalsza poprawa jakości środowiska naturalnego i intensywnie realizowane działania proekologiczne. Dzięki już dotychczasowym doświadczeniom działań w tym obszarze BOF znakomicie wykorzysta szanse w postaci dostępności funduszy na działania związane z OZE i wdrażaniem szeroko pojętej polityki GOZ. Podobnie dotychczasowe pozytywne doświadczenia w zakresie edukacji jak centa kompetencji będą kontynuowane zapewniając wykorzystanie środków z programów wspierających rozwój kompetencji, ale przede wszystkim zapewniając dostosowanie kompetencji mieszkańców do potrzeb szybko rozwijającej się gospodarki, ale także potrzeby zmian świadomości ekologicznej mieszkańców. Prawdopodobieństwo realizacji powyższego **scenariusza agresywnego rozwoju** ograniczane jest poważnie przez istnienie wielu zagrożeń w otoczeniu jak i słabości wewnętrznych BOF.

Drugi scenariusz to **scenariusz defensywny**. Ten wariant rozwoju stosują organizacje, w których występuje dominacja słabych stron nad silnymi stronami, a jednocześnie te słabe strony są silnie powiązane z zewnętrznymi zagrożeniami. W scenariuszu defensywnym zadaniem organizacji jest przede wszystkim przetrwanie w nadziei na poprawę warunków w przyszłości. Scenariusz ten powinien być rozważany ze względu na dużą liczbę zidentyfikowanych słabych stron i zagrożeń. Analiza SWOT wskazała na 35 słabych stron i 10 zagrożeń i z tej perspektywy jest on bardziej prawdopodobny niż wyżej omówiony scenariusz agresywnego rozwoju. W scenariuszu defensywnym na możliwości rozwoju BOF silnie będzie oddziaływało niedostateczne zintegrowanie komunikacyjne obszaru BOF i brak lotniska obsługującego regularny transport pasażerski i towarowy. Brak skutecznego i zintegrowanego planowania przyczyni się do dalszej postępującej żywiłowo suburbanizacji skutkującej zagrożeniami dla elementów środowiska przyrodniczego. W sferze gospodarczej brak wspólnej oferty skierowanej do inwestorów będzie skutkował niskim poziomem inwestycji, brakiem tworzenia nowoczesnych miejsc pracy. Rozwój gospodarczy będzie także silnie ograniczany przez niedostosowanie kompetencji mieszkańców do potrzeb rynku pracy. Niskie zainteresowanie kształceniem zawodowym, nienadążanie programów i jakości kształcenia na poziomie średnim i wyższym za zmianami gospodarczymi uniemożliwi dostosowanie kompetencji absolwentów do potrzeb pracodawców. Braki kadrowe będą pogłębiane przez migrację szczególnie ludzi młodych. Rozwój oddolnej przedsiębiorczości będzie z kolei hamowany przez niski poziom postaw przedsiębiorczych wśród młodzieży. Generalnie BOF i jego mieszkańcy nie zdołają skutecznie adoptować się do gwałtownych zmian warunków

funkcjonowania, szczególnie związanych z rozwojem Gospodarki 4.0 i Gospodarki Obiegu Zamkniętego. Wynikać to będzie z utrzymywania się niedostatecznego poziomu kompetencji kluczowych wśród młodzieży, niskiego poziomu świadomości znaczenia gospodarki w rozwoju społecznym czy ograniczonych kompetencji w zakresie energetyki odnawialnej i gospodarki zeroemisyjnej. BOF nie będzie wytrzymał bardzo silnej konkurencji innych ośrodków i regionów co doprowadzi do odpływu ludności i kapitału. Niedostatek źródeł finansowania, zarówno ze środków samorządów jak i środków krajowych zahamuje inwestycje w infrastrukturę, co będzie prowadziło do jej stopniowej degradacji. Kryzys gospodarczy, spadek dochodów własnych i brak dostępu do środków zewnętrznych nie pozwolą na wdrożenia działań pro środowiskowych, nie nastąpi także rozwój OZE i przechodzenie na Gospodarkę Obiegu Zamkniętego. Spowoduje to utratę konkurencyjności przedsiębiorstw oraz pogorszenie stanu środowisk i obniżenie jakości życia mieszkańców. W scenariuszu defensywnym BOF będzie ulegał marginalizacji społeczno-gospodarczej.

Scenariusz aktywnego oddziaływania. W sytuacji istnienia wielu słabych stron i zagrożeń, ale także dużej liczby mocnych stron i szans możliwy jest trzeci scenariusz aktywnego oddziaływania. Organizacja, która działa w niekorzystnym otoczeniu nie jest w stanie rozwijać się bardzo dynamicznie. Jednocześnie jednak jest w stanie przewyższać zagrożenia w oczekiwaniu na poprawę warunków zewnętrznych. W przypadku BOF liczba zidentyfikowanych zagrożeń (10) jest zbliżona do liczby szans (11), co powoduje, iż otoczenie może tworzyć także korzystne perspektywy rozwoju. Organizacja funkcjonująca w przyjaznych uwarunkowaniach otoczenia, ale posiadająca znaczną liczbę słabych stron powinna koncentrować się na takim eliminowaniu wewnętrznych słabości, aby w przyszłości lepiej wykorzystała szanse otoczenia. W scenariuszu aktywnego oddziaływania zakłada się, iż BOF będzie aktywnie minimalizował swoje słabe strony i jednocześnie przeciwdziałał zagrożeniom dzięki zestawowi przyjętych w tym kontekście celów i działań. Podjęte zostaną działania na rzecz zacieśniania współpracy i wspólnego planowania w ramach BOF. Zostaną podjęte działania na rzecz dostosowywania kompetencji do potrzeb rozwijających się przedsiębiorstw. Współpraca podmiotów systemu edukacji i pracodawców zapewni stały dopływ wysoko wykwalifikowanych kadr do nowoczesnych przedsiębiorstw. Działania w zakresie kształtowania postaw przedsiębiorczych oraz kompetencji kluczowych na wszystkich etapach edukacji sprawią, iż nowe roczniki absolwentów wchodzące na rynek pracy będą doskonale przygotowane do wyzwań zmieniającej się gospodarki. Wzrośnie oddolna aktywność przedsiębiorcza, a zachęteni dostępem do wysokiej jakości kadr inwestorzy zewnętrzni w coraz większym stopniu będą tworzyli nowe atrakcyjne miejsca pracy. Wzrostowi konkurencyjności firm, ale także jakości życia będą sprzyjały działania podejmowane w obszarze zielonej transformacji. W szczególności rozwój OZE zapewni większą samowystarczalność energetyczną BOF, co będzie podnosiło konkurencyjność przedsiębiorstw, ale i warunki życia mieszkańców. Zachowanie wysokiej jakości środowiska zapewni atrakcyjność obszaru jako miejsca do życia. W scenariuszu aktywnego oddziaływania świadomie podejmowane działania i inwestycje będą budowały fundament dla przyspieszonego rozwoju obszaru, gdy tylko zewnętrzne warunki ulegną poprawie. Takimi warunkami przyspieszenia rozwoju będą: szeroki dostęp do środków UE, rozwój gospodarczy w kraju i w Europie, zakończenie konfliktu na wschodzie, stabilizacja polityki makroekonomicznej w Polsce, stabilizacja prawa w Polsce.

4. MISJA I WIZJA ROZWOJU BOF W PERSPEKTYWIE 2030 ROKU

MISJA

BIAŁOSTOCKI OBSZAR FUNKCJONALNY PRZYGOTOWANY NA PRZYSZŁOŚĆ

Na rozwój BOF w bardzo dużym stopniu będą wpływały zewnętrzne trendy globalne, europejskie i krajowe. Dynamika zmian otoczenia osiąga bezprecedensowy poziom. Już obecnie wiemy, iż będziemy musieli zmierzyć się z takimi trendami jak: konsekwencje zmian klimatycznych, wzrost napięć międzynarodowych, automatyzacja i sztuczna inteligencja, rozwój Gospodarki 4.0, konieczność wdrażania Gospodarki Obiegu Zamkniętego (GOZ), w tym transformacja energetyczna, globalne zagrożenia zdrowotne, pandemie, starzenie się społeczeństwa, zagrożenia demokracji, nienotowane wcześniej migracje, procesy suburbanizacji czy rosnąca konkurencja ze strony innych obszarów w kraju, Europie i na świecie. Wiele z tych zmian stanowi poważne zagrożenie dla możliwości rozwoju BOF, jednak można w nich także dostrzegać potencjalne szanse na poprawę położenia społeczno-gospodarczego obszaru. To czy te obiektywne trendy potrafimy pozytywnie wykorzystać, czy raczej przyczynią się do degradacji BOF zależy od zdolności do przygotowania się do tych i innych zmian, których konsekwencje będą nasilały się w przyszłości. **Budowanie zdolności adaptacyjnych jest zatem kluczowym wyzwaniem i misją BOF.** Przygotowanie do zmian, przygotowanie do przyszłości musi być realizowane w kilku kluczowych obszarach.

Sprawną i skuteczną realizacją aktualnych celów rozwoju BOF wymaga koncentracji na systemie zarządzania obejmującym cztery podstawowe funkcje (planowanie, organizowanie, przewodzenie i kontrolowanie). Przy realizacji działań w ramach poszczególnych funkcji konieczne jest zastosowanie inteligentnych narzędzi i metod. Kolejnym obszarem misji BOF jest dostosowanie kompetencji mieszkańców do rozwijającej się nowej cyfrowej i zautomatyzowanej gospodarki. Kluczowym wyzwaniem jest przygotowanie mieszkańców do ciągłych zmian, nawet tych, których jeszcze obecnie nie identyfikujemy. W tym zakresie najważniejsze jest wyposażenie dzieci i młodzieży w tak zwane kompetencje kluczowe, miękkie. Elementem misji BOF jest wsparcie mieszkańców w budowaniu zdolności do adaptacji do zmian i tworzenie potencjału wykorzystania szans jakie przyniesie przyszłość.

Ważnym wymiarem misji BOF jest pobudzanie przedsiębiorczości nie tylko w sferze gospodarczej, ale we wszystkich dziedzinach, jako instrumentu zapewniającego skuteczny rozwój społeczno-gospodarczy.

Współczesny model rozwoju prowadzący do rosnącej presji na środowisko i zasoby surowców, musi być zastąpiony przez nowoczesną, zeroemisyjną i zasobooszczędną gospodarkę o obiegu zamkniętym wzorowaną na funkcjonowaniu przyrody. Niezbędne będą działania na rzecz koordynacji ponadlokalnych aspektów zagospodarowania przestrzeni na obszarze BOF w kierunku wykorzystania atutów przestrzeni oraz ochrony jej wrażliwych walorów.

WIZJA

BOF przyszłości w sposób inteligentny i synergiczny wykorzystuje potencjał społeczny i gospodarczy, walory przyrodnicze i przestrzenne, aby odpowiedzieć na wyzwania przyszłości oraz tworzyć jak najlepsze warunki życia. Podstawowymi zasadami, na jakich oparty jest rozwój, są synergia, przedsiębiorcze myślenie i współdziałanie, wspólne wykorzystanie zasobów poprzez dzielenie się nimi, ograniczanie zużycia energii, ograniczenie terenochłonności, sprzyjanie wytwarzaniu energii ze źródeł odnawialnych, dążenie do zeroemisyjności netto.

BOF przyszłości to obszar zarządzany skutecznie i efektywnie w sposób zintegrowany i inteligentny, angażujący wszystkich interesariuszy na zasadach partnerstwa ze Stowarzyszeniem BOF jako liderem współpracy.

Od strony wiedzy, umiejętności i postaw mieszkańcy będą przygotowani do funkcjonowania w warunkach Gospodarki 4.0 i Gospodarki Obiegu Zamkniętego. Mieszkańcy będą także przygotowani do sprostania zagrożeniom zdrowotnym, zmianom klimatycznym, czy wyzwaniom związanym z postępującym starzeniem się społeczeństwa. Społeczeństwo będzie przygotowane na integrację migrantów.

Nastąpi upowszechnienie świadomości i postaw przedsiębiorczych. Społeczna świadomość znaczenia gospodarki przełoży się na tempo i kierunki zmian innych sfer rozwoju społecznego. Zostanie dopracowana kompleksowa oferta inwestycyjna całego obszaru. Pozwoli to na zajęcie czołowego miejsca pod względem atrakcyjności inwestycyjnej w odniesieniu do innych porównywalnych obszarów funkcjonalnych.

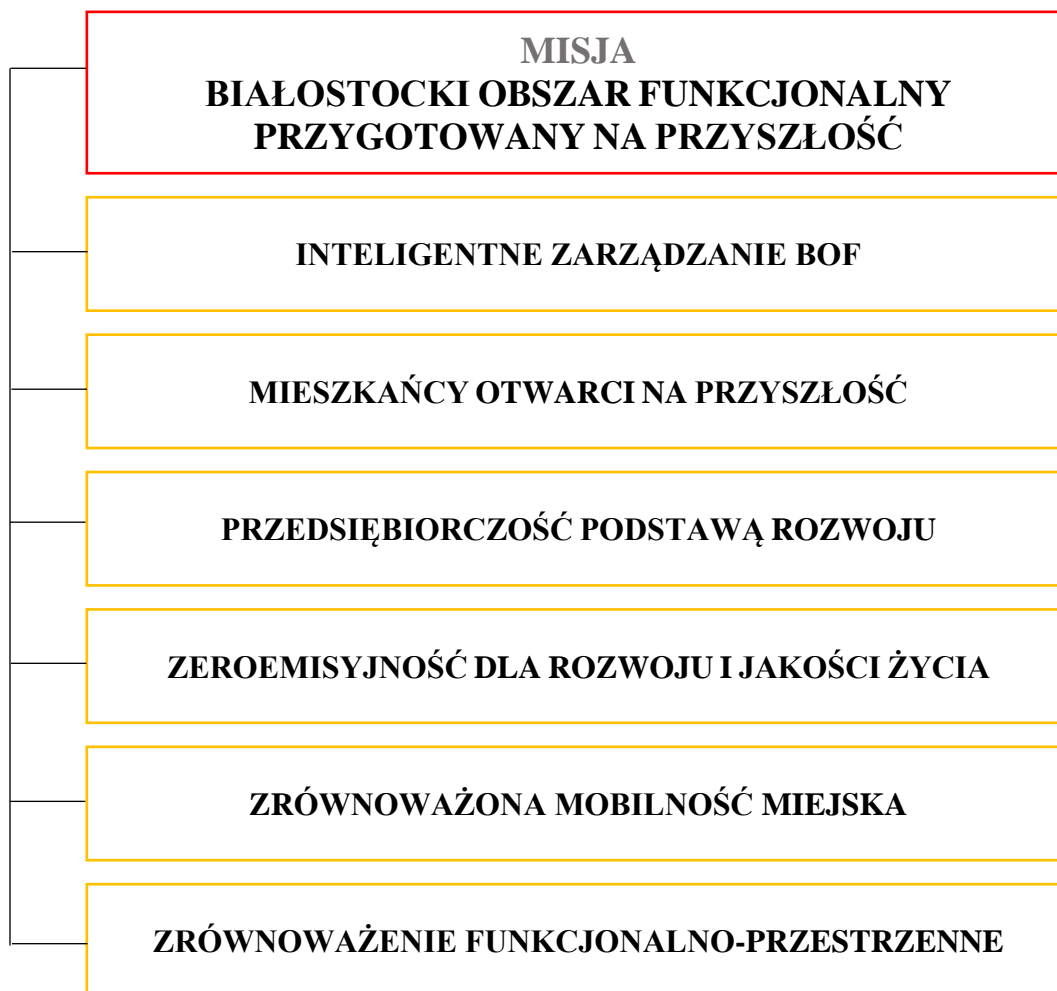
BOF stanie się wspólnotą mieszkańców żyjących w zielonej i przyjaznej przestrzeni, łączącej i inspirującej do pozytywnych zmian. Zostanie osiągnięta neutralność klimatyczna Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego. Wdrożone zostaną zasady GOZ; nastąpi zwiększenie efektywności gospodarowania odpadami i zasobami; powszechnie stosowany będzie recykling i domykanie obiegu surowców. Właściwy stosunek do zasobów środowiska, w tym lasów, dolin rzecznych oraz terenów mokradłowych, przy właściwym kształtowaniu infrastruktury zapewni odporność na skutki zmian klimatu.

Cechą obszaru BOF stanie się optymalne wykorzystanie atutów przestrzeni oraz ochrony jej wrażliwych walorów. Będzie się to odbywało z uwzględnieniem zintegrowanego podejścia oraz dążenia do zgodności z paradygmatem zrównoważonego rozwoju. Integracja w wymiarze funkcjonalno-przestrzennym obszaru BOF zapewni uzyskanie efektu synergii w zakresie funkcji oraz instytucji przy jednoczesnym umożliwieniu dobrego dostępu do usług mieszkańcom. Wdrożenie zrównoważonej mobilności miejskiej BOF obejmuje ideę zintegrowanego podejścia do transportu. Nastąpi zbilansowany rozwój wszystkich istotnych środków transportu z uwzględnieniem zmian ich struktury w kierunku bardziej zrównoważonej mobilności miejskiej.

5. CELE I KIERUNKI DZIAŁAŃ

Misja i wizja Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego będą realizowane na podstawie sześciu celów strategicznych.

Rysunek 5.1 Schemat celów rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego

MISJA					
BIAŁOSTOCKI OBSZAR FUNKCJONALNY PRZYGOTOWANY NA PRZYSZŁOŚĆ					
CELE STRATEGICZNE					
1	2	3	4	5	6
Inteligentne zarządzanie BOF	Mieszkańcy otwarci na przyszłość	Przedsiębiorczość podstawą rozwoju	Zeroemisyjność dla rozwoju i jakości życia	Zrównoważona mobilność miejska	Zrównoważenie funkcjonalno-przestrzenne
CELE OPERACYJNE					
1.1.	2.1.	3.1.	4.1.	5.1.	6.1.
Inteligentne planowanie strategiczne	Mieszkańcy kompetentni – przygotowani na gospodarkę 4.0	Promocja przedsiębiorczości	Zeroemisyjny rozwój	Integracja systemu publicznego transportu zbiorowego BOF	Integracja funkcjonalna
1.2.	2.2.	3.2.	4.2.	5.2.	6.2.
Inteligentne organizowanie	Mieszkańcy w dobrej kondycji	Promocja gospodarcza	BOF zielony, odporny, o dobrej jakości środowiska	Poprawa przestrzeni miejskiej	Racjonalne zagospodarowanie
1.3.	2.3.	3.3.		5.3.	6.3.
Inteligentne przewodzenie	Mieszkańcy aktywni i zintegrowani	Oferta inwestycyjna		Zrównoważony rozwój środków transportu	Sieciowa infrastruktura
1.4.	2.4.				6.4.
Inteligentne monitorowanie	Mieszkańcy bezpieczni				Poprawa kulturowych walorów przestrzeni

5.1. CEL STRATEGICZNY: INTELIGENTNE ZARZĄDZANIE BOF

Atutem Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego jest sformalizowana współpraca w postaci stowarzyszenia i doświadczenie we wdrażaniu instrumentu ZIT oraz pełnieniu funkcji Instytucji Pośredniczącej Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020. Sprawna i skuteczna realizacja celów rozwoju BOF wymaga systemu zarządzania obejmującego cztery podstawowe funkcje (planowanie, organizowanie, przewodzenie i kontrolowanie). Przy realizacji działań w ramach poszczególnych funkcji konieczne jest zastosowanie inteligentnych narzędzi i metod. Naturalnym liderem realizującym te działania jest Stowarzyszenie BOF, ale na wszystkich etapach realizacji strategii włączani są interesariusze – partnerzy społeczno-gospodarczy, przedstawiciele świata nauki, społeczność lokalna, administracja oraz podmioty ochrony środowiska.

CEL STRATEGICZNY 1.		
INTELIGENTNE ZARZĄDZANIE BOF		
Cel operacyjny	Kierunek działań	
1.1. Inteligentne planowanie strategiczne	1.1.1.	Tworzenie baz danych
	1.1.2.	Przygotowywanie analiz społeczno-gospodarczych w obszarze BOF
	1.1.3.	Opracowanie i aktualizacja strategii rozwoju BOF
	1.1.4.	Opracowywanie programów/planów funkcjonalnych
1.2. Inteligentne organizowanie	1.2.1.	Koordinacja wdrażania strategii i planów funkcjonalnych
	1.2.2.	Tworzenie struktur sieciowych integrujących działalność różnych podmiotów
	1.2.3.	Budowanie kanałów komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej
	1.2.4.	Pozyskiwanie źródeł finansowania celów i kierunków działań BOF
1.3. Inteligentne przewodzenie	1.3.1.	Kształtowanie kompetencji pracowników administracji samorządowej BOF oraz pracowników Biura Zarządu Stowarzyszenia BOF
	1.3.2.	Tworzenie systemu motywowania interesariuszy rozwoju BOF do współpracy
	1.3.3.	Pełnienie funkcji lidera projektów zintegrowanych
	1.3.4.	Rozwój dialogu społecznego i włączania społeczności lokalnych do procesów planowania, wdrażania oraz monitorowania polityk publicznych
	1.3.5.	Promowanie dobrych praktyk wśród decydentów BOF
1.4. Inteligentne monitorowanie	1.4.1.	Wdrażanie systemu realizacji strategii rozwoju BOF
	1.4.2.	Monitorowanie przygotowania i realizacji projektów ZIT
	1.4.3.	Monitorowanie przygotowania i realizacji projektów spoza ZIT

CEL OPERACYJNY 1.1.

INTELIGENTNE PLANOWANIE STRATEGICZNE

Białostocki Obszar Funkcjonalny od 2013 roku posiada zinstytucjonalizowaną formę współpracy jako stowarzyszenie jednostek samorządu terytorialnego. Rozwój społeczno-gospodarczy Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego wymaga koordynacji i integracji działań. Ważnym elementem inteligentnego planowania strategicznego jest dokonywanie systematycznej analizy otoczenia społeczno-gospodarczego BOF i na tej podstawie wskazywanie sposobów realizacji założonych celów. Planowanie strategiczne jest narzędziem służącym wzmocnieniu rozwoju społeczno-gospodarczego Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego.

Kierunek działań 1.1.1.

Tworzenie baz danych

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - rozproszenie zasobów; - potrzeba uzupełniania braków w danych statystyki publicznej; - konieczność agregacji danych na poziomie BOF. 	<ul style="list-style-type: none"> - proces zbierania i organizowania informacji w zakresie celów i kierunków działań BOF; - utworzenie uporządkowanego zbioru informacji w zakresie celów i kierunków działań BOF; - współpraca z Urzędem Statystycznym w Białymstoku w tworzeniu baz danych; - wykorzystanie narzędzi informatycznych wspierających tworzenie baz danych; - inicjatywy na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowanie strategii terytorialnych.

Kierunek działań 1.1.2.

Przygotowywanie analiz społeczno-gospodarczych w obszarze BOF

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - niezbędność uzupełniania braków w wiedzy w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru BOF; - niezbędność uzupełniania braków w wiedzy w zakresie zagospodarowania przestrzennego obszaru BOF. 	<ul style="list-style-type: none"> - przygotowanie analiz w obszarach społecznych, gospodarczych i przestrzennych w zakresie celów i kierunków działań BOF; - wsparcie eksperckie Stowarzyszenia BOF w programowaniu rozwoju obszaru funkcjonalnego – ekspertyzy, badania, analizy i opinie; - współpraca ze środowiskami naukowymi, badawczo-rozwojowymi w przygotowaniu analiz społeczno-gospodarczych; - stworzenie zestawu informacji przestrzennych umożliwiającego monitorowanie sytuacji i zmian przestrzennych na terenie BOF; - współpraca z Urzędem Statystycznym w Białymstoku w przygotowaniu analiz społeczno-gospodarczych;

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
	<ul style="list-style-type: none"> wykorzystanie narzędzi informatycznych wspierających przygotowywanie analiz w obszarach społecznych, gospodarczych i przestrzennych w BOF; inicjatywy na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowanie strategii terytorialnych.

Kierunek działań 1.1.3.

Opracowanie i aktualizacja strategii rozwoju BOF

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> potrzeba opracowania wspólnej strategii rozwoju BOF w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju, spójności społeczno-gospodarczej i przestrzennej, podnoszenia konkurencyjności gospodarki oraz tworzenia nowych miejsc pracy w BOF; potrzeba aktualizacji wspólnej strategii rozwoju BOF wraz ze zmieniającymi się uwarunkowaniami prawnymi, społecznymi i gospodarczymi; wymóg stosowania ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym; wymóg stosowania ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju; wymóg stosowania ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027. 	<ul style="list-style-type: none"> opracowanie „Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku” jako strategii ponadlokalnej zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym oraz jako strategii ZIT zgodnie z ustawą z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027; aktualizacja „Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku”; inicjatywy na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowanie strategii terytorialnych.

Kierunek działań 1.1.4.

Opracowywanie programów/planów funkcjonalnych

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> potrzeba kształtowania i prowadzenia polityki prowadzącej do osiągnięcia celów strategicznych w BOF: <i>Mieszkańcy otwarci na przyszłość, Przedsiębiorczość podstawą rozwoju, Zeroemisyjność dla rozwoju i jakości życia, Zrównoważona mobilność miejska oraz Zrównoważenie funkcjonalno-przestrzenne.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> opracowanie i aktualizacja „Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2035”; opracowanie i aktualizacja programów/planów funkcjonalnych w innych obszarach; opracowanie innych dokumentów wykonawczych na poziomie ponadlokalnym niezbędnych do wdrażania instrumentu ZIT, np. pakietu projektów; inicjatywy na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowanie strategii terytorialnych.

CEL OPERACYJNY 1.2.

INTELIGENTNE ORGANIZOWANIE

Strategiczne, skonsolidowane podejście do rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego wymaga skutecznej koordynacji pomiędzy różnymi instytucjami i osobami odpowiedzialnymi za wdrażanie strategii i innych programów/planów funkcjonalnych. Wskazuje to na potrzebę większej wymiany dobrych praktyk i współpracy zarówno na poziomie BOF, jak i na poziomie krajowym. Liczba jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład BOF oraz złożoność obszarów funkcjonowania BOF sprawia, że konieczne jest zapewnienie narzędzi i procedur gwarantujących spójność i efektywność realizowanych zadań. Zakres celów rozwoju BOF ma charakter przekrojowy i interdyscyplinarny, stąd ważnym aspektem jest współpraca – zarówno pomiędzy Członkami Stowarzyszenia BOF, ale również z partnerami zewnętrznymi.

Kierunek działań 1.2.1.

Koordynacja wdrażania strategii i programów/planów funkcjonalnych

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - zapewnienie sprawnej koordynacji w celu spójności i efektywności realizowanych zadań. 	<ul style="list-style-type: none"> - kontynuowanie współdziałania gmin BOF w formie stowarzyszenia; - współpraca z Koordynatorami (delegowanymi pracownikami gmin BOF) w ramach realizacji zadań związanych z działalnością Stowarzyszenia BOF oraz opracowaniem i wdrażaniem strategii; - spotkania robocze, warsztaty i konferencje – wymiana doświadczeń; - inicjatywy na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowanie strategii terytorialnych.

Kierunek działań 1.2.2.

Tworzenie struktur sieciowych integrujących działalność różnych podmiotów

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - poprawa koordynacji i współpracy pomiędzy Członkami BOF a innymi podmiotami; - podniesienie efektywności zarządzania całym obszarem BOF. 	<ul style="list-style-type: none"> - wzmocnienie form współpracy/wymiany doświadczeń pomiędzy Członkami Stowarzyszenia BOF oraz innymi partnerami wchodzącymi w skład instrumentów terytorialnych; - wsparcie tworzenia powiązań sieciowych oraz powiązań funkcjonalnych między miastami posiadającymi komplementarne zasoby lub komplementarną strukturę społeczną i gospodarczą m.in. w celu zachęcenia ich do udziału w europejskiej sieci miast i europejskich inicjatywach miejskich; - organizacja grup zakupowych w gminach BOF; - współpraca gmin BOF w zakresie sformalizowania partnerstwa w obszarze OZE; - inicjatywy na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowanie strategii terytorialnych.

Kierunek działań 1.2.3.

Budowanie kanałów komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - zapewnienie narzędzi i procedur gwarantujących spójność i efektywność realizowanych zadań; - potrzeba wykorzystania technologii informatycznych wspierających procesy planowania w BOF. 	<ul style="list-style-type: none"> - działania komunikacyjne o charakterze ciągłym, w tym prowadzenie strony internetowej, media społecznościowe; - działania komunikacyjne o charakterze okazjonalnym, w tym opracowanie biuletynów informacyjnych o charakterze periodycznym, sondaże/ankiety, konsultacje społeczne; - budowa pozytywnego wizerunku BOF; - promocja strategii; - spotkania, warsztaty i konferencje – wymiana doświadczeń; - działania informacyjne; - wykorzystanie narzędzi informatycznych w komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej; - inicjatywy na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowanie strategii terytorialnych.

Kierunek działań 1.2.4.

Pozyskiwanie źródeł finansowania celów i kierunków działań BOF

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - niewystarczające zasoby finansowe gmin BOF i Stowarzyszenia BOF jako wyzwanie dla skutecznego wdrażania strategii. 	<ul style="list-style-type: none"> - pozyskanie środków w ramach instrumentu ZIT z FEoP 2021-2027; - pozyskanie środków z FEoP 2021-2027 poza instrumentem ZIT; - pozyskanie środków w ramach programów krajowych; - pozyskanie środków w ramach innych programów Unii Europejskiej; - pozyskanie środków z funduszy celowych i dotacji celowych; - wykorzystanie środków własnych budżetów Członków Stowarzyszenia BOF; - pozyskanie innych środków finansowych; - inicjatywy na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowanie strategii terytorialnych.

CEL OPERACYJNY 1.3.

INTELIĞENTNE PRZEWODZENIE

Stowarzyszenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego ma za zadanie objąć przewodzenie strategiczne prowadzące do wypełnienia misji i osiągnięcia wizji rozwoju BOF. Skuteczność wdrożenia strategii rozwoju BOF zależy nie tylko od odpowiedniego przywództwa strategicznego, ale również od właściwej współpracy wszystkich Członków Stowarzyszenia BOF, co przenosi się na współpracę pomiędzy wóldarzami gmin, pracownikami urzędów gmin i miasta oraz pracownikami Biura Zarządu Stowarzyszenia BOF. Kompetencje pracowników administracji samorządowej BOF oraz pracowników Biura Zarządu Stowarzyszenia BOF są

bardzo cennym kapitałem, jakim dysponuje Stowarzyszenie BOF i przyczyniają się do osiągnięcia celów strategicznych w BOF: *Mieszkańcy otwarci na przyszłość, Przedsiębiorczość podstawą rozwoju, Zeroemisyjność dla rozwoju i jakości życia, Zrównoważona mobilność miejska oraz Zrównoważenie funkcjonalno-przestrzenne*. Podnoszenie kompetencji zespołu prowadzi do wzrostu wartości kapitału ludzkiego i efektywności działania.

Kierunek działań 1.3.1.

Kształtowanie kompetencji pracowników administracji samorządowej BOF oraz pracowników Biura Zarządu Stowarzyszenia BOF

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - niewystarczające kompetencje pracowników administracji samorządowej BOF oraz pracowników Biura Zarządu Stowarzyszenia BOF potrzebne do osiągnięcia celów strategicznych w BOF; - niedostateczny poziom kompetencji zarządczych w sektorze publicznym; - bardziej efektywne wykorzystanie kompetencji pracowników, ich wiedzy, kreatywności, również świadomość potrzeby uczenia się i samorozwoju; - znikoma i rozproszona oferta kształcenia wzmacniająca kompetencje zarządcze osób decydujących o strategicznym rozwoju BOF; - potrzeba większego wykorzystania potencjałów rozwojowych Białegostoku jako dużego ośrodka miejskiego i gmin w ramach BOF; - potrzeba rozwijania kompetencji relacyjnych we współpracy z różnymi interesariuszami rozwoju lokalnego; - niewystarczające przygotowanie kompetencyjne i wykorzystanie przywództwa w zarządzaniu rozwojem lokalnym; - konieczność zwiększenia dynamiki rozwoju lokalnego w poszczególnych obszarach; - potrzeba zwiększenia poziomu koordynacji współpracy multisektorowej i partnerstw lokalnych, w tym w ramach BOF. 	<ul style="list-style-type: none"> - organizacja szkoleń i doskonalenie kadr administracji samorządowej BOF oraz pracowników Biura Zarządu Stowarzyszenia BOF w celu uzupełnienia brakujących kompetencji; - dofinansowanie szkoleń i doskonalenia kadr administracji samorządowej BOF oraz pracowników Biura Zarządu Stowarzyszenia BOF w celu uzupełnienia brakujących kompetencji; - dofinansowanie programów edukacyjnych/studiów podyplomowych dla kadry menedżerskiej w sektorze publicznym (Akademia Menedżera w Sektorze Publicznym); - organizacja spotkań i wizyt studyjnych w celu wymiany doświadczeń i dobrych praktyk; - promocja programów edukacyjnych/studiów podyplomowych dla kadry menedżerskiej w sektorze publicznym (Akademia Menedżera w Sektorze Publicznym); - rozwój kompetencji przywódczych na każdym szczeblu zarządzania w sektorze publicznym; - rozwój kompetencji zarządzania partnerstwami lokalnymi; - rozwój kompetencji relacyjnych w pracy z różnymi grupami interesariuszy; - inicjatywy na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowanie strategii terytorialnych.

Kierunek działań 1.3.2.

Tworzenie systemu motywowania interesariuszy rozwoju BOF do współpracy

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - potrzeba tworzenia prostych i nieskomplikowanych procedur współpracy; - potrzeba wzmacniania partnerskiej współpracy przynoszącej efekty synergii. 	<ul style="list-style-type: none"> - budowanie trwałego partnerstwa w ramach BOF poprzez wypracowanie wspólnej wizji rozwoju BOF; - wypracowanie systemu i norm relacyjnych pozwalających na trwałą współpracę; - zarządzanie partycypacyjne obszarem BOF; - dzielenie się wiedzą oraz dobrymi praktykami;

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
	<ul style="list-style-type: none"> - inicjatywy na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowanie strategii terytorialnych.

Kierunek działań 1.3.3.

Pelnienie funkcji lidera projektów zintegrowanych

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - potrzeba realizacji projektów zintegrowanych przyczyniających się do rozwiązywania wspólnych problemów i skoordynowanego zaspakajania potrzeb BOF. 	<ul style="list-style-type: none"> - w przypadku projektów partnerskich wpisujących się w cele rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego, Stowarzyszenie BOF lub gmina BOF mogą pełnić funkcję lidera; - inicjatywy na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowanie strategii terytorialnych.

Kierunek działań 1.3.4.

Rozwój dialogu społecznego i włączania społeczności lokalnych do procesów planowania, wdrażania oraz monitorowania polityk publicznych

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - konieczność podnoszenia społecznej świadomości i wiedzy w zakresie opracowania i wdrażania strategii oraz jej wpływu na rozwój BOF. 	<ul style="list-style-type: none"> - stworzenie i odpowiednie prawne umocowanie działalności Komisji doradczej ds. przygotowania i wdrażania Strategii; - tworzenie lokalnych grup działania; - tworzenie sieci współpracy; - tworzenie centrów kompetencji; - szeroka partycypacja partnerów społecznych na wszystkich etapach prac nad strategią i innymi dokumentami; - inicjatywy na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowanie strategii terytorialnych.

Kierunek działań 1.3.5.

Promowanie dobrych praktyk wśród decydentów BOF

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - możliwość wykorzystania doświadczeń i sprawdzonych rozwiązań z zakresu rozwoju obszarów funkcjonalnych; - możliwość wykorzystania doświadczeń i sprawdzonych rozwiązań wpisujących się w obszary tematyczne strategii; - potrzeba podnoszenia skuteczności przedsięwzięć przyczyniających się do realizacji celów oraz kierunków działań BOF; 	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawianie dobrych praktyk w ramach spotkań i konferencji; - poznawanie dobrych praktyk podczas wizyt studyjnych decydentów BOF; - inicjatywy na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowanie strategii terytorialnych.

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - potrzeba inicjowania nowych przedsięwzięć mających wpływ na rozwój BOF. 	

CEL OPERACYJNY 1.4.

INTELIĞENTNE MONITOROWANIE

Inteligentne monitorowanie powinno być wykorzystywane jako instrument zarządzania rozwojem Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego. Monitorowanie powinno usprawnić proces podejmowania decyzji we wdrażaniu strategii i programów/planów funkcjonalnych. Monitoring to proces systematycznego zbierania i analizowania ilościowych (analiza tendencji i zmian wskaźników) i jakościowych informacji dotyczących postępów i efektów wdrażania strategii rozwoju i programów/planów funkcjonalnych. Monitoring pozwala na śledzenie i ostrzeganie, jak kształtują się aktualne postępy w realizacji strategii i czy są osiągnięte zakładane rezultaty.

Kierunek działań 1.4.1.

Wdrażanie systemu realizacji strategii rozwoju BOF

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - konieczność stworzenia systemu realizacji strategii; - potrzeba zaangażowania w proces wdrażania strategii realizatorów wewnętrznych i zewnętrznych; - potrzeba przypisania zadań realizacyjnych kluczowym przedstawicielom instytucjonalnego systemu realizacji strategii. 	<ul style="list-style-type: none"> - opracowanie systemu realizacji strategii; - wdrażanie systemu realizacji strategii; - sformalizowanie współpracy z IZ programem regionalnym FEdP 2021-2027 w ramach instrumentu ZIT; - sformalizowanie współpracy z IZ programami krajowymi; - dokonanie rangowania projektów proponowanych do realizacji w ramach strategii; - monitorowanie i ewaluacja strategii; - inicjatywy na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowanie strategii terytorialnych.

Kierunek działań 1.4.2.

Monitorowanie przygotowania i realizacji projektów w ramach ZIT

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - potrzeba oceny postępu prac w przygotowaniu projektów w ramach ZIT; - potrzeba oceny postępu w realizacji projektów w ramach ZIT w stosunku do pierwotnych planów; - konieczność identyfikacji i rozwiązywania problemów podczas realizacji projektów w ramach ZIT oraz zdiagnozowania przyczyn ich powstania i określenie sposobów rozwiązania lub przeciwdziałania. 	<ul style="list-style-type: none"> - opracowanie metod i procedur oraz zaprojektowanie narzędzi i dokumentów umożliwiających gromadzenie, przetwarzanie i redystrybucję danych adekwatnie do założonych potrzeb informacyjnych; - przygotowanie bazy danych projektów i wprowadzanie danych o projektach, w tym wskaźników produktu i rezultatu bezpośredniego;

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
	<ul style="list-style-type: none"> - monitorowanie realizacji projektów w ramach ZIT na podstawie informacji z Centralnego systemu informatycznego (SL 2021 oraz z aplikacją raportującą SRHD); - monitorowanie przygotowania i realizacji projektów w ramach ZIT na podstawie informacji od beneficjentów oraz innych zidentyfikowanych w trakcie procesu monitoringu źródeł danych; - wykorzystanie narzędzi informatycznych do monitorowania przygotowania i realizacji projektów w ramach ZIT; - inicjatywy na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowanie strategii terytorialnych.

Kierunek działań 1.4.3.

Monitorowanie przygotowania i realizacji projektów spoza ZIT

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - potrzeba oceny postępu w realizacji projektów spoza ZIT w stosunku do pierwotnych planów; - konieczność identyfikacji i rozwiązywania problemów podczas realizacji projektów spoza ZIT oraz zdiagnozowania przyczyn ich powstania i określenie sposobów rozwiązania lub przeciwdziałania. 	<ul style="list-style-type: none"> - opracowanie metod i procedur oraz zaprojektowanie narzędzi i dokumentów umożliwiających gromadzenie, przetwarzanie i redystrybucję danych adekwatnie do założonych potrzeb informacyjnych; - przygotowanie bazy danych projektów i wprowadzanie danych o projektach, w tym wskaźników produktu i rezultatu bezpośredniego; - monitorowanie przygotowania i realizacji projektów spoza ZIT na podstawie informacji od beneficjentów oraz innych zidentyfikowanych w trakcie procesu monitoringu źródeł danych; - wykorzystanie narzędzi informatycznych do monitorowania przygotowania i realizacji projektów spoza ZIT; - inicjatywy na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowanie strategii terytorialnych.

5.2. CEL STRATEGICZNY: MIESZKAŃCY OTWARCI NA PRZYSZŁOŚĆ

Kluczowym atutem Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego są jego mieszkańcy z ich kapitałem ludzkim i społecznym jako podwalinami rozwoju społeczno-gospodarczego tego obszaru. Obecnie wysoka dynamika zmian i niepewność we wszystkich sferach życia powoduje, że kluczowego znaczenia nabiera zdolność mieszkańców do dostosowywania się do przyszłych, w pewnym stopniu jeszcze nieznanymi nowych warunków. Niezbędne jest stałe dostosowanie kompetencji do rozwijającej się nowej cyfrowej i zautomatyzowanej gospodarki. Ważne jest przygotowanie się do sprostania wyzwaniom związanym ze zmianami klimatu, czy postępującym starzeniem się społeczeństwa. Mieszkańcy muszą być także przygotowani na sprostanie konsekwencjom globalnych i regionalnych migracji czy zagrożeń konfliktami międzynarodowymi. Celem strategicznym jest wsparcie mieszkańców w budowaniu zdolności do adaptacji do zmian i budowanie potencjału wykorzystania szans jakie przyniesie przyszłość.

CEL STRATEGICZNY 2.		
MIESZKAŃCY OTWARCI NA PRZYSZŁOŚĆ		
Cel operacyjny	Kierunek działań	
2.1. Mieszkańcy kompetentni – przygotowani na gospodarkę 4.0	2.1.1.	Zapewnianie kompetencji zawodowych adekwatnie do potrzeb pracodawców, w tym w ramach Gospodarki 4.0 i Gospodarki Obiegu Zamkniętego
	2.1.2.	Podnoszenie poziomu kompetencji cyfrowych
	2.1.3.	Kształtowanie kompetencji kluczowych (w tym przedsiębiorczości) na wszystkich etapach edukacji
	2.1.4.	Stworzenie nowoczesnego systemu doradztwa zawodowego i informacji zawodowej oraz edukacyjnej
	2.1.5.	Kompetencje zarządcze w biznesie
	2.1.6.	Kształcenie przez całe życie
	2.1.7.	Powszechna i wysokiej jakości edukacja przedszkolna, w tym rozwój infrastruktury
	2.1.8.	Promocja i upowszechnianie kształcenia zawodowego dostosowanego do potrzeb regionalnego rynku pracy, w tym doskonalenie infrastruktury edukacyjnej
	2.1.9.	Podnoszenie jakości kształcenia szkół podstawowych i ponadpodstawowych, w tym rozwój infrastruktury
	2.1.10	Zielone kompetencje mieszkańców
	2.1.11	Kompetencje Gospodarki Obiegu Zamkniętego w firmach, samorządach i instytucjach otoczenia
2.2. Mieszkańcy w dobrej kondycji	2.2.1.	Profilaktyka zdrowotna/chorób cywilizacyjnych/edukacja zdrowotna
	2.2.2.	Promocja zdrowego trybu życia
	2.2.3.	Wsparcie psychologiczno-psychiatryczne oferowane mieszkańcom, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży
	2.2.4.	Prewencja uzależnień (środki psychoaktywne, zaburzenia odżywiania, uzależnienia behawioralne)
	2.2.5.	Opieka długoterminowa i opieka nad osobami starszymi, w tym rozwój infrastruktury

	2.2.6.	Rozwój usług opiekuńczych świadczonych w społeczności lokalnej, w formach środowiskowych, dziennych i całodobowych, upowszechnianie systemów teleopieki
	2.2.7.	Poprawa infrastruktury i organizacji opieki zdrowotnej
	2.2.8.	Rozwój infrastruktury społecznej, w tym obiektów kultury
	2.2.9.	Aktywność sportowa mieszkańców, w tym dostępność obiektów sportowych i rekreacyjnych
	2.2.10	Promocja kultury i turystyki – edukacja kulturalna oraz wspieranie oddolnych inicjatyw
2.3. Mieszkańcy aktywni i zintegrowani	2.3.1.	Aktywizacja społeczna i zawodowa osób starszych, w tym rozwój odpowiedniej infrastruktury
	2.3.2.	Wsparcie dzieci i młodzieży o specjalnych potrzebach rozwojowych oraz ich rodzin, w tym rozwój odpowiedniej infrastruktury
	2.3.3.	Aktywizacja społeczna i zawodowa osób dorosłych z niepełnosprawnościami oraz wsparcie ich rodzin
	2.3.4.	Pomoc i wsparcie osobom w sytuacjach kryzysowych, w tym adekwatna infrastruktura
	2.3.5.	Działania prewencyjne wobec ryzykownych zachowań młodego pokolenia
	2.3.6.	Aktywizacja społeczna i zawodowa osób na rzecz włączenia społecznego
	2.3.7.	Przeciwdziałanie ubóstwu
	2.3.8.	Integracja cudzoziemców
	2.3.9.	Wsparcie rodzin w opiece nad dziećmi do lat 3, umożliwiające godzenie życia zawodowego z rodzinnym
	2.3.10	Integracja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym rozwój odpowiedniej infrastruktury
2.4. Mieszkańcy bezpieczni	2.4.1	Budowa zintegrowanego systemu zarządzania bezpieczeństwem

CEL OPERACYJNY 2.1.

MIESZKAŃCY KOMPETENTNI – PRZYGOTOWANI NA GOSPODARKĘ 4.0

Gwałtowne przekształcenia w sferze gospodarczej, ale i społecznej przejawiające się między innymi w rozwoju tak zwanej Gospodarki 4.0 oraz wdrażaniu Gospodarki Obiegu Zamkniętego sprawiają, iż mieszkańcy muszą stale dostosowywać swoje kompetencje do tych wyzwań. Kompetencje to wiedza, umiejętności, ale i postawy ludzi umożliwiające im skuteczne realizowanie swoich zamierzeń tak w pracy zawodowej jak również w sferze społecznej i osobistej. Wysokie kompetencje mieszkańców dostosowane do nowych wyzwań mogą stać się główną siłą napędową rozwoju społeczno-gospodarczego BOF.

Kierunek działań 2.1.1.

Zapewnianie kompetencji zawodowych adekwatnie do potrzeb pracodawców, w tym w ramach Gospodarki 4.0 i Gospodarki Obiegu Zamkniętego

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - niedobory kadr o kwalifikacjach i kompetencjach zgodnych z wymaganiami pracodawców; - system kształcenia zawodowego nie w pełni jeszcze uwzględniający potrzeby pracodawców, w tym w szczególności w zakresie Gospodarki 4.0 i GOZ; - potrzeba jak najbardziej efektywnego wykorzystania nowoczesnej bazy kształcenia praktycznego, będącej w dyspozycji szkół branżowych; - niewystarczające przygotowanie praktyczne uczniów szkół branżowych utrudniające podjęcie pracy w zawodzie; - potrzeba dalszego zacieśniania współpracy szkół zawodowych z pracodawcami; - konieczność lepszego dostosowania kompetencji nauczycieli kształcenia zawodowego do potrzeb gospodarki; - konieczność wypracowania obiektywnego systemu potwierdzania kompetencji na poziomie „umiejętności zawodowych” i „czynności zawodowych”; - niewystarczająca współpraca szkół branżowych z uczelniami wyższymi. 	<ul style="list-style-type: none"> - działania na rzecz podnoszenia jakości kształcenia zawodowego na różnych poziomach edukacji, w tym poprzez jej powiązanie z biznesem i skupienie na praktycznym aspekcie edukacji; - działania na rzecz identyfikacji potrzeb kompetencyjnych pracodawców, w tym w ramach Gospodarki 4.0 i GOZ; - działanie na rzecz wzmocnienia relacji pomiędzy pracodawcami a ośrodkami naukowymi i edukacyjnymi, w celu zmniejszenia dystansu pomiędzy nauczaniem a potrzebami rynku pracy; - stymulowanie przedsiębiorstw do zwiększenia otwartości i aktywności, czego skutkiem będzie aktywna współpraca ze szkołami; - podejmowanie starań na rzecz podniesienia znaczenia kształcenia ustawicznego i jego dopasowania do potrzeb lokalnego rynku pracy; - stworzenie oferty dodatkowych form edukacyjnych dla uczestników kształcenia zawodowego, w tym staży i szkoleń, zwiększających szanse na podjęcie pracy w wyuczonym zawodzie; - podnoszenie kompetencji nauczycieli kształcenia zawodowego adekwatnie do potrzeb pracodawców, w tym w ramach gospodarki 4.0 i GOZ; - stworzenie systemu weryfikacji i doskonalenia jakości kształcenia zawodowego praktycznego; - kompleksowe regionalne wsparcie rozwoju szkolnictwa zawodowego, wsparcie szkół kształcenia zawodowego.

Kierunek działań 2.1.2.

Podnoszenie poziomu kompetencji cyfrowych

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - postępująca cyfryzacja życia społecznego i gospodarki; - konieczność zapewnienia mieszkańcom i przedsiębiorcom dostępu do usług publicznych; - potrzeba zwiększenia dostępu do rynku pracy; - potrzeba zwiększania możliwości rozwoju firm. 	<ul style="list-style-type: none"> - wsparcie rozwoju kompetencji cyfrowych dzieci i młodzieży na każdym etapie edukacji; - prowadzenie działań edukacyjnych dedykowanych osobom dorosłym, w tym w szczególności 50+, m.in. poprzez specjalne kampanie i programy edukacyjne dla seniorów; - przedsięwzięcia na rzecz zwiększenia świadomości przedsiębiorców w zakresie cyfryzacji gospodarki; - akcje na rzecz zwiększenia świadomości mieszkańców poprzez kampanie informacyjne w

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
	<p>zakresie możliwości wykorzystywania rozwiązań cyfrowych, w tym e-administracji i e-zdrowia;</p> <ul style="list-style-type: none"> - wsparcie finansowania sprzętu i zmniejszenie kosztu dostępu do internetu dla niektórych grup narażonych na wykluczenie cyfrowe, - wspieranie wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, kształcenia ogólnego, kompleksowe regionalne wsparcie rozwoju szkolnictwa zawodowego, wsparcie szkół zawodowych, programów stypendialnych dla dzieci i młodzieży województwa podlaskiego, projekty pilotażowe realizowane w modelu popytowym w zakresie zajęć dodatkowych dla dzieci i młodzieży.

Kierunek działań 2.1.3.

Kształtowanie kompetencji kluczowych (w tym przedsiębiorczości) na wszystkich etapach edukacji

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - rosnące znaczenie kompetencji kluczowych w związku z wysoką dynamiką zmian w życiu społeczno-gospodarczym; - szybki rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz Gospodarki 4.0; - brak standardów i powszechnych wzorców funkcjonowania systemu edukacji w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych; - konieczność intensyfikacji działań systemu edukacji wzmacniających postawy wspierające zachowania przedsiębiorcze; - potrzeba zwiększenia poziomu zaangażowania uczelni wyższych, szkół, organizacji pozarządowych i pracodawców w działaniach na rzecz rozwoju kompetencji kluczowych; - konieczność zwiększenia świadomości metod i potrzeby kształtowania kompetencji przedsiębiorczych; - potrzeba kształtowania postaw przedsiębiorczych; - potrzeba kształcenia umiejętności praktycznych w zakresie przedsiębiorczości. 	<ul style="list-style-type: none"> - działania na rzecz zwiększenia świadomości na temat kompetencji kluczowych i ich roli w życiu zawodowym i osobistym; - opracowanie i wdrożenie narzędzi do diagnozowania kompetencji kluczowych miękkich, osobistych i przedsiębiorczych; - wprowadzenie dodatkowych zajęć rozwijających kompetencje kluczowe na wszystkich etapach edukacji; - doskonalenie metod i narzędzi edukacyjnych do efektywnego rozwijania kompetencji kluczowych; - przygotowanie nauczycieli do rozwijania kompetencji kluczowych; - promowanie metod i narzędzi dydaktycznych rozwijających kompetencje kluczowe w ramach zajęć obowiązkowych; - opracowanie i wprowadzenie programów uczniowskich dotyczących rozwijania kompetencji kluczowych, projektów uczniowskich, gier i symulacji; - promowanie postaw przedsiębiorczych na wszystkich etapach edukacji, poprzez wykorzystanie możliwości kształtowania programów nauczania przez nauczycieli; - wsparcie współpracy pomiędzy edukacją a biznesem i tworzenie rozwiązań systemowych; - wspieranie wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, kształcenia ogólnego, kompleksowe regionalne wsparcie rozwoju szkolnictwa zawodowego, wsparcie szkół zawodowych, programów stypendialnych dla dzieci i młodzieży województwa podlaskiego,

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
	projekty pilotażowe realizowane w modelu popytowym w zakresie zajęć dodatkowych dla dzieci i młodzieży.

Kierunek działań 2.1.4.

Stworzenie nowoczesnego systemu doradztwa zawodowego i informacji zawodowej oraz edukacyjnej

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - nierealne lub niekorzystne dla rozwoju BOF modele kariery zawodowej powodujące odpływ talentów oraz niewykorzystanie potencjału zasobów ludzkich; - potrzeba stworzenia jednolitego, komplementarnego systemu informacji edukacyjno-zawodowej funkcjonującego na kolejnych etapach edukacji (szkoła podstawowa, szkoła ponadpodstawowa, szkoła wyższa, kształcenie ustawiczne osób dorosłych); - niewystarczająca reprezentacja kierunków kształcenia zawodowego w zawodach kluczowych dla gospodarki BOF w wyborach edukacyjno-zawodowych dzieci i młodzieży na etapie wyboru szkoły ponadpodstawowej; - niewystarczająca reprezentacja kierunków politechnicznych, technicznych oraz innych kluczowych dla rozwoju społeczno-gospodarczego BOF w wyborach edukacyjno-zawodowych młodzieży na etapie wyboru szkoły wyższej; - niewystarczający system wsparcia doradczego, w szczególności w zakresie informacji zawodowej dla osób dorosłych w procesie kształcenia ustawicznego. 	<ul style="list-style-type: none"> - wsparcie doradztwa zawodowego i informacji zawodowej oraz edukacyjnej na wszystkich etapach edukacji; - rozwój doradztwa zawodowego i informacji zawodowej i edukacyjnej na rzecz osób dorosłych; - program szkoleń podnoszących kompetencje zawodowe doradców zawodowych bazujący na informacji edukacyjno-zawodowej współtworzonej przez placówki oświatowe i pracodawców funkcjonujących na terenie BOF; - opracowanie i wdrożenie w oparciu o zasoby internetowe jednolitego, komplementarnego systemu informacji edukacyjno-zawodowej - wspieranie wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, kształcenia ogólnego, kompleksowe wsparcie rozwoju szkolnictwa zawodowego, wsparcie szkół zawodowych, programów stypendialnych dla dzieci i młodzieży województwa podlaskiego, projekty pilotażowe realizowane w modelu popytowym w zakresie zajęć dodatkowych dla dzieci i młodzieży.

Kierunek działań 2.1.5.

Kompetencje zarządcze w biznesie

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - niedostateczny poziom kompetencji zarządczych w sektorze prywatnym; - potrzeba rozwijania kompetencji relacyjnych we współpracy z różnymi interesariuszami rozwoju lokalnego; - niewystarczające przygotowanie kompetencyjne i wykorzystanie przywództwa w zarządzaniu przedsiębiorstwem; 	<ul style="list-style-type: none"> - promocja programów edukacyjnych/studiów podyplomowych dla kadry menedżerskiej w biznesie (Akademia Menedżera Biznesu); - dofinansowanie programów edukacyjnych/studiów podyplomowych dla kadry menedżerskiej w biznesie (Akademia Menedżera Biznesu); - rozwój kompetencji przywódczych na każdym szczeblu zarządzania w biznesie;

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - konieczność zwiększenia dynamiki rozwoju lokalnego w poszczególnych obszarach; - potrzeba zwiększenia poziomu koordynacji współpracy multisektorowej i partnerstw lokalnych, w tym w ramach BOF. 	<ul style="list-style-type: none"> - rozwój kompetencji zarządzania partnerstwami lokalnymi; - rozwój kompetencji relacyjnych w pracy z różnymi grupami interesariuszy.

Kierunek działań 2.1.6.

Kształcenie przez całe życie

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - niedostosowanie kompetencji mieszkańców do zmieniających się potrzeb rynku pracy; - niedostateczny udział mieszkańców w kształceniu ustawicznym; - konieczność nadążania za zmianami cywilizacyjnymi; - potrzeba zwiększenia elastyczności i otwartości na zmiany. 	<ul style="list-style-type: none"> - promocja idei uczenia się przez całe życie; - doradztwo kompetencji dla mieszkańców; - stałe rozpoznawanie zmieniających się potrzeb kompetencyjnych pracodawców; - rozpoznawanie potrzeb edukacyjnych różnych grup wiekowych mieszkańców; - oferowanie na preferencyjnych warunkach możliwości kształcenia dla wszystkich grup wiekowych mieszkańców, - inwestycje w infrastrukturę kształcenia ustawicznego.

Kierunek działań 2.1.7.

Powszechna i wysokiej jakości edukacja przedszkolna, w tym rozwój infrastruktury

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - niedostateczny rozwój opieki przedszkolnej na terenie BOF, szczególnie poza Białymstokiem; - potrzeba wyrównywania szans edukacyjnych dzieci niezależnie od miejsca zamieszkiwania; - potrzeba rozwijania kompetencji kluczowych wśród dzieci; - potrzeba zapewnienia możliwości łączenia pracy z życiem rodzinnym mieszkańcom BOF. 	<ul style="list-style-type: none"> - wspieranie wysokiej jakości edukacji przedszkolnej; - modernizacja wyposażenia przedszkoli; - zajęcia dodatkowe w przedszkolach rozwijające kompetencje kluczowe dzieci; - doskonalenie kadry dydaktyczno-wychowawczej przedszkoli; - infrastruktura na potrzeby świadczenia usług wychowania przedszkolnego; - kompleksowa modernizacja energetyczna obiektów użyteczności publicznej.

Kierunek działań 2.1.8.

Promocja i upowszechnianie kształcenia zawodowego dostosowanego do potrzeb regionalnego rynku pracy, w tym doskonalenie infrastruktury edukacyjnej

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - niedostateczne zainteresowanie kształceniem zawodowym; - braki wiedzy wśród młodzieży i rodziców na temat warunków pracy na stanowiskach zawodowych w nowoczesnych przedsiębiorstwach; - braki wiedzy wśród młodzieży i rodziców na temat nowych i zmieniających się zawodów; - konieczność stałego dostosowywania infrastruktury szkół zawodowych do zmian w gospodarce. 	<ul style="list-style-type: none"> - promocja kształcenia zawodowego; - doradztwo zawodowe i edukacyjne w szkołach podstawowych; - informacja o nowych zawodach i warunkach pracy w nowoczesnych przedsiębiorstwach; - modernizacja wyposażenia szkół zawodowych, - kompleksowe wsparcie rozwoju szkolnictwa zawodowego, wsparcie szkół zawodowych, programów stypendialnych dla dzieci i młodzieży BOF, projekty pilotażowe realizowane w modelu popytowym w zakresie zajęć dodatkowych dla dzieci i młodzieży; - kompleksowa modernizacja energetyczna obiektów użyteczności publicznej; - infrastruktura szkolnictwa zawodowego oraz ustawicznego.

Kierunek działań 2.1.9.

Podnoszenie jakości kształcenia szkół podstawowych i ponadpodstawowych, w tym rozwój infrastruktury

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - konieczność stałego doskonalenia jakości kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego; - potrzeba rozwijania kompetencji kluczowych wśród dzieci i młodzieży; - potrzeba rozbudowy i modernizacji bazy dydaktycznej części szkół podstawowych i ponadpodstawowych. 	<ul style="list-style-type: none"> - inwestycje w rozwój infrastruktury szkół podstawowych i ponadpodstawowych prowadzących kształcenie ogólne; - modernizacja wyposażenia szkół podstawowych i ponadpodstawowych; - zajęcia dodatkowe w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych rozwijające kompetencje kluczowe dzieci i młodzieży; - doskonalenie kadry nauczycielskiej szkół podstawowych i ponadpodstawowych; - wspieranie wysokiej jakości kształcenia ogólnego, programy stypendialne dla dzieci i młodzieży, projekty pilotażowe realizowane w modelu popytowym w zakresie zajęć dodatkowych dla dzieci i młodzieży; - kompleksowa modernizacja energetyczna obiektów użyteczności publicznej.

Kierunek działań 2.1.10.

Zielone kompetencje mieszkańców

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - niski poziom kompetencji ekologicznych (eko-kompetencji) mieszkańców obszaru funkcjonalnego; - rosnąca emisja gazów cieplarnianych (GHG) i zanieczyszczeń, zwłaszcza z domowych pieców grzewczych i lokalnych kotłowni węglowych oraz z transportu spalinowego, powodujące okresowo złą jakość powietrza; - niewystarczający poziom świadomości społecznej o klimacie i stanie środowiska; - niewystarczająca wiedza o ekonomiczno-kulturowych źródłach kryzysu środowiskowego. 	<ul style="list-style-type: none"> - promocja wykorzystania OZE, efektywności energetycznej, innowacyjnego gospodarowania wodą, ochrony powietrza; - propagowanie informacji na temat zmian klimatycznych, działań i zachowań adaptacyjnych na terenach zurbanizowanych i wiejskich; - promocja zmiany zachowań i przyzwyczajęń dotyczących gospodarki odpadami; - działania informacyjno-edukacyjne z zakresu gospodarki odpadami, gospodarki o obiegu zamkniętym; - stworzenie platformy dyskusji i współpracy z uczelniami; inicjowanie i prowadzenie projektów badawczo-wdrożeniowych; wspólne kształtowanie i dostosowanie systemu kształcenia do wyzwań zrównoważonego rozwoju; - inicjowanie działań edukacyjnych i popularyzatorskich promujących dobre praktyki kształtowania i ochrony środowiska, wspieranie inicjatyw społecznych; - tworzenie zintegrowanych terytorialnie programów edukacyjnych w zakresie eko-kompetencji kierowanych do dzieci, młodzieży i osób dorosłych na terenie Białegostoku i jego obszaru funkcjonalnego; - promocja, doradztwo, podnoszenie świadomości i wiedzy mieszkańców, w zakresie efektywności energetycznej i wykorzystania OZE w budownictwie niskoemisyjnym.

Kierunek działań 2.1.11.

Kompetencje Gospodarki Obiegu Zamkniętego w firmach, samorządach i instytucjach otoczenia

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - niedostateczny poziom kompetencji Gospodarki Obiegu Zamkniętego w firmach, samorządach i instytucjach otoczenia; - wysokie koszty wykorzystania zasobów środowiskowych w firmach i samorządach; - braki wiedzy o potrzebach kompetencyjnych związanych z wdrażaniem GOZ w firmach i samorządach. 	<ul style="list-style-type: none"> - badania potrzeb kompetencyjnych związanych z wdrażaniem GOZ w firmach i samorządach; - programy edukacyjne, szkolenia, staże, wizyty studyjne dostarczające wiedzy z zakresu GOZ w firmach, samorządach i instytucjach otoczenia; - współpraca międzynarodowa na rzecz adaptacji najlepszych praktyk w zakresie GOZ; - upowszechnianie dobrych praktyk w zakresie GOZ; - promocja wykorzystania OZE, efektywności energetycznej, innowacyjnego gospodarowania wodą, ochrony powietrza;

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
	<ul style="list-style-type: none"> - stworzenie trwałej platformy dyskusji i współpracy z uczelniami; inicjowanie projektów badawczo-wdrożeniowych; wspólna praca nad dostosowaniem systemu kształcenia do wyzwań zrównoważonego rozwoju (budownictwo, architektura krajobrazu, gospodarka przestrzenna, ekoingenieria, itd.); - promocja, doradztwo, podnoszenie świadomości i wiedzy przedsiębiorców i władz lokalnych w zakresie efektywności energetycznej i wykorzystania OZE w budownictwie niskoemisyjnym.

CEL OPERACYJNY 2.2.

MIESZKAŃCY W DOBREJ KONDYCJI

Wysoka jakość życia nie jest możliwa bez zachowania dobrej kondycji fizycznej i psychicznej. W dobie globalnych zagrożeń zdrowotnych, procesu nieuchronnego starzenia się społeczeństwa, specyficznych zagrożeń dotyczących młodego pokolenia, działania na rzecz zdrowia mieszkańców mają wysoki priorytet. Najskuteczniejsze jest przy tym podejmowanie działań w zakresie prewencji zdrowotnej, do których można zaliczyć nie tylko klasyczną profilaktykę chorób, ale także promocję aktywności sportowej.

Kierunek działań 2.2.1.

Profilaktyka zdrowotna/chorób cywilizacyjnych/edukacja zdrowotna

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - niewystarczająca wiedza w zakresie profilaktyki zdrowia i potrzeby wykonywania badań profilaktycznych; - niedostateczna profilaktyka wczesna (utrwalania prawidłowych wzorców zdrowego stylu życia) oraz profilaktyka wtórna (wczesne wykrywanie chorób i szybkie działania lecznicze w celu powstrzymania rozwoju choroby); - potrzeba zwiększenia liczby programów profilaktycznych; - niezbędność uzupełniania braków w wiedzy na temat sposobów zapobiegania chorobom cywilizacyjnym wśród młodzieży; - potrzeba przeciwdziałania zapadaniu na choroby cywilizacyjne (np. cukrzyca, depresja, choroby serca). 	<ul style="list-style-type: none"> - prowadzenie edukacji zdrowotnej na wszystkich etapach edukacji poprzez dostosowanie programów kształcenia, wsparcie w podnoszeniu kompetencji wśród nauczycieli i podejmowanie konkretnych działań skierowanych do uczniów i nauczycieli; - działania na rzecz zwiększenia świadomości społecznej na temat epidemiologii chorób cywilizacyjnych; - systemowa promocja działań profilaktycznych, zwiększenie aktywności ze strony lekarzy pierwszego kontaktu, zaangażowanie innych podmiotów (w tym JST) oraz pracodawców w działania profilaktyczne; - prowadzenie kampanii informacyjnych i edukacyjnych z zakresu profilaktyki zdrowotnej oraz tworzenie miejskich programów profilaktyki zdrowotnej; - intensyfikacja współpracy z instytucjami i organizacjami zajmującymi się promocją zdrowia bądź działającymi na rzecz osób chorych;

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
	<ul style="list-style-type: none"> - zwiększenie współpracy z jednostkami ochrony zdrowia i Uniwersytetem Medycznym w Białymstoku w zakresie profilaktyki zdrowia/edukacji zdrowotnej; - działania na rzecz zwiększania świadomości pracodawców na temat znaczenia odpowiednich warunków pracy w zapobieganiu powstawania schorzeń.

Kierunek działań 2.2.2.

Promocja zdrowego trybu życia

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - potrzeba zwiększenia motywacji do prowadzenia zdrowego trybu życia i aktywności fizycznej; - rozpowszechniony siedzący tryb pracy, nauka i praca zdalna; - konieczność zmiany złych nawyków żywieniowych utrwalanych w dzieciństwie; - potrzeba przeciwdziałania uzależnieniom wśród osób na nie podatnych; - konieczność przeciwdziałania chorobom, takim jak otyłość; - konieczność przeciwdziałania występowaniu nadwagi dzieci i młodzieży oraz osób dorosłych. 	<ul style="list-style-type: none"> - działania na rzecz zwiększenia skuteczności programów edukacyjnych w zakresie zdrowego odżywiania (nastawienie na naukę a nie moralizowanie) i aktywności fizycznej; - edukacja rodziców; - działania na rzecz zwiększenia zaangażowania organizacji społecznych w promocję zdrowego trybu życia; - prowadzenie działań pobudzających nauczycieli wychowania fizycznego do większego zaangażowania i wprowadzania atrakcyjniejszych form zajęć; - akcje na rzecz zwiększania świadomości społecznej na temat zdrowego stylu życia, zwiększenia wiedzy na temat prawidłowego żywienia dzieci i młodzieży oraz prawidłowych diet w trakcie choroby; - działania na rzecz zwiększenia aktywności fizycznej, w tym poprzez udostępnianie i rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej oraz zwiększanie świadomości na temat skutków braku ruchu; - prowadzenie zorganizowanych, bezpłatnych działań promujących aktywność fizyczną przy wykorzystaniu dostępnej infrastruktury sportowej; - promocja zdrowej żywności; - prowadzenie działań edukacyjnych na etapie wczesnoszkolnym; - wsparcie finansowania małej infrastruktury sportowej (siłownie na świeżym powietrzu, przyrządy do ćwiczeń); - rozwój terenów sportowo-rekreacyjnych.

Kierunek działań 2.2.3.

Wsparcie psychologiczno-psychiatryczne oferowane mieszkańcom, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - zła kondycja psychiczna dzieci i młodzieży, czego skutkiem są zaburzenia zachowania, dysfunkcyjne relacje z innymi, zaburzenia odżywiania, izolacja społeczna; - problemy zawodowe opiekunów; - problemy zdrowotne i społeczne w dorosłości; - wykluczenie społeczne i alienacja w środowisku rówieśniczym; - dysfunkcyjne relacje rodzinne. 	<ul style="list-style-type: none"> - działania na rzecz lepszego przygotowania nauczycieli w zakresie zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży; - zwiększenie dostępności psychologów w placówkach szkolnych oraz zwiększenie dostępności psychiatrów w poradniach psychologiczno-pedagogicznych; - tworzenie ośrodków specjalistycznych; - działania na rzecz przygotowania doradców zawodowych w zakresie doradztwa dla dzieci z problemami; - prowadzenie działań wspierających opiekunów osób zależnych, poprzez systemowe wsparcie rodziców dzieci z problemami; - działania na rzecz promocji zdrowia psychicznego i zmiany negatywnych stereotypów na temat psychiatrii i chorób psychicznych; - działania na rzecz zwiększania dostępności terapii osób dorosłych, w tym terapii długoterminowej; - wykorzystywanie metod terapeutycznych opartych na przedsiębiorczości (spółdzielnie socjalne) oraz metod aktywizujących poprzez edukację i pracę, w celu wsparcia dzieci; - tworzenie telefonów zaufania i anonimowego wsparcia; - zwiększenie dostępności do opieki psychiatrycznej; - działania na rzecz poprawy relacji rodzinnych; - zwiększanie świadomości rodziców w sprawach zdrowia psychicznego ich dzieci, w tym traum z dzieciństwa.

Kierunek działań 2.2.4.

Prewencja uzależnień (środki psychoaktywne, zaburzenia odżywiania, uzależnienia behawioralne)

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - rozpad rodzin i więzi społecznych; - patologiczne ubóstwo; - problemy ze zdrowiem psychicznym; - problemy zdrowotne; - problemy z prawem; - wypadanie z ról społecznych; - wzrost liczby samobójstw; - potrzeba prowadzenia działań prewencyjnych w zakresie uzależnień. 	<ul style="list-style-type: none"> - zwiększenie finansowania na działania prewencji uzależnień; - pomoc rodzinom dotkniętym problemem uzależnień; - zwiększenie dostępności pomocy psychologicznej; - aktywizacja osób dotkniętych problemem uzależnień oraz ich rodzin; - realizacja działań profilaktycznych oraz wprowadzanie mechanizmów oceny skuteczności

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
	<p>prowadzonych działań, poprzez subiektywną ocenę odbiorców komunikatów lub wskaźniki obiektywne, uzyskiwane np. przez regularne pomiary wykonywane w szkołach, w których prowadzone są akcje i stałe działania profilaktyczne.</p>

Kierunek działań 2.2.5.

Opieka długoterminowa i opieka nad osobami starszymi, w tym rozwój infrastruktury

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - narastający problem opieki osób starszych i niewystarczającej opieki senioralnej; - osoby starsze zdane są na siebie lub na rodzinę; - wzrost zapotrzebowania na opiekę szpitalną; - brak aktywności zawodowej opiekunów osób starszych; - potrzeba rozwinięcia oferty usług opiekuńczych dla osób starszych; - potrzeba ułatwienia dostępu do dziennych ośrodków wsparcia. 	<ul style="list-style-type: none"> - rozwój infrastruktury placówek opieki długoterminowej i dziennych ośrodków wsparcia; - promowanie kierunków studiów związanych z geriatrią; - wsparcie systemu ochrony zdrowia, w tym wsparcie finansowania sprzętu specjalistycznego; - zwiększenie liczby miejsc w placówkach opieki długoterminowej, rozbudowanie oferty usług opiekuńczych dla osób starszych i dziennych ośrodków wsparcia; - tworzenie miejsc integracji dla osób starszych; - wprowadzanie specjalistycznych usług opiekuńczych, - zwiększenie dostępności do usług społecznych, teleopieka domowa dla seniorów, - działania dedykowane infrastrukturze społecznej, infrastrukturze integracyjnej sprzyjającej włączeniu społecznemu.

Kierunek działań 2.2.6.

Rozwój usług opiekuńczych świadczonych w społeczności lokalnej, w formach środowiskowych, dziennych i całodobowych, upowszechnianie systemów teleopieki

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - niewydolność tradycyjnego systemu usług opiekuńczych; - rosnące zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze związane ze starzeniem się społeczeństwa; - wielokrotnie niższe koszty usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania niż usług stacjonarnych. 	<ul style="list-style-type: none"> - analiza potrzeb w zakresie usług opiekuńczych świadczonych w społeczności lokalnej; - opracowanie standardu usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania; - prowadzenie nadzoru nad prawidłowością i jakością świadczonych usług; - zapewnienie wzrostu liczby usług opiekuńczych świadczonych w społeczności lokalnej, w formach środowiskowych, dziennych i całodobowych; - zwiększenie dostępności do usług społecznych, teleopieka domowa;

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
	<ul style="list-style-type: none"> - działania dedykowane infrastrukturze społecznej, infrastrukturze integracyjnej sprzyjającej włączeniu społecznemu.

Kierunek działań 2.2.7.

Poprawa infrastruktury i organizacji opieki zdrowotnej

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - konieczność stałego doskonalenia infrastruktury opieki zdrowotnej; - niedostateczne finansowanie systemu ochrony zdrowia ze środków NFZ; - brak współpracy i współdziałania w ramach systemu ochrony zdrowia na terenie BOF. 	<ul style="list-style-type: none"> - współpraca jednostek systemu ochrony zdrowia na terenie BOF; - wsparcie systemu ochrony zdrowia, w tym wsparcie finansowania sprzętu specjalistycznego; - działania dedykowane infrastrukturze społecznej i infrastrukturze integracyjnej sprzyjającej włączeniu społecznemu.

Kierunek działań 2.2.8.

Rozwój infrastruktury społecznej, w tym obiektów kultury

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - potrzeba stałego doskonalenia infrastruktury społecznej (ochrona zdrowia, pomoc społeczna, oświata, kultura). 	<ul style="list-style-type: none"> - inwestycje w nowe obiekty infrastruktury społecznej (ochrona zdrowia, pomoc społeczna, oświata, kultura); - modernizacja obiektów infrastruktury społecznej (ochrona zdrowia, pomoc społeczna, oświata, kultura); - działania dedykowane infrastrukturze społecznej, infrastrukturze integracyjnej sprzyjającej włączeniu społecznemu; - zachowanie i modernizacja obiektów dziedzictwa kulturowego, rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej.

Kierunek działań 2.2.9.

Aktywność sportowa mieszkańców, w tym dostępność obiektów sportowych i rekreacyjnych

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - zależność stanu zdrowia mieszkańców od aktywności sportowej; - potrzeba poprawy kondycji mieszkańców przy wykorzystaniu infrastruktury sportowo-rekreacyjnej; - potrzeba intensyfikacji kontaktu z innymi ludźmi. 	<ul style="list-style-type: none"> - działania na rzecz zwiększenia skuteczności programów edukacyjnych w zakresie aktywności fizycznej; - dalsza rozbudowa infrastruktury sportowo-rekreacyjnej;

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
	<ul style="list-style-type: none"> - bezpłatny dostęp do wybranych obiektów sportowych dla mieszkańców, np. ogólnodostępnych siłowni; - tworzenie nowych ośrodków sportowych; - działania na rzecz zwiększenia zaangażowania nauczycieli w promocję aktywności fizycznej w szkołach i ich otoczeniu; - prowadzenie działań promujących uprawianie popularnych dyscyplin sportowych, w celu zwiększenia aktywności sportowej mieszkańców; - prowadzenie działań zachęcających do wspólnej aktywności fizycznej, organizacja zajęć sportowych dla mieszkańców, organizacja sportowych imprez masowych np. biegowych; - szerokie udostępnianie infrastruktury sportowej w szkołach i innych obiektach należących do gmin na potrzeby mieszkańców; - prowadzenie kampanii pro-sportowych (np. w szkołach) zwiększających wiedzę o korzyściach z uprawiania sportu i wpływie niezdrowego odżywiania na zdrowie; - realizacja zadań z zakresu upowszechniania kultury fizycznej; - wsparcie finansowania małej infrastruktury sportowej w BOF (siłownie na świeżym powietrzu, przyrządy do ćwiczeń); - działania na rzecz zmiany sposobów prowadzenia zajęć z wychowania fizycznego na bardziej atrakcyjne; - działania dedykowane infrastrukturze społecznej, infrastrukturze integracyjnej sprzyjającej włączeniu społecznemu.

Kierunek działań 2.2.10.

Promocja kultury i turystyki – edukacja kulturalna oraz wspieranie oddolnych inicjatyw

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - uczestnictwo w kulturze buduje kapitał społeczny; - uczestnictwo w kulturze wpływa bezpośrednio na otwartość na innych, niedyskryminację, rozwój relacji zaufania i współpracy; - potrzeba wzrostu aktywności i partycypacji społeczności lokalnych; - zagrożenie zaniku solidarności międzyludzkiej; - konieczność zwiększenia poziomu współpracy między aktorami odpowiedzialnymi za rozwój kultury; - potrzeba udokumentowania substancji zabytkowej, ale też tkanki społecznej; 	<ul style="list-style-type: none"> - wspieranie środowisk twórczych i promocja dokonań lokalnych twórców; - promocja młodych środowisk twórczych i wykorzystanie ich potencjału; - stwarzanie warunków do aktywizacji społeczności BOF w sferze kultury; - zwiększanie kompetencji kulturowych mieszkańców; - rozwój funkcji kulturalnych poprzez wykorzystanie potencjału szkolnictwa artystycznego; - poprawa stanu istniejącej infrastruktury; - edukacja kulturalna mieszkańców;

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - potrzeba kształtowania świadomego, wyrobionego odbiorcy; - potencjał rozwoju turystyki na obszarze BOF. 	<ul style="list-style-type: none"> - promocja działań kulturalnych i wsparcie animatorów życia kulturalnego; - przebudowa systemu komunikacji dotyczącej podejmowania decyzji i przekazywania informacji o efektach prowadzonej polityki kulturalnej; - zachowanie i modernizacja obiektów dziedzictwa kulturowego, rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej; - ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych; - ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury; - ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa naturalnego i ekoturystyki poza obszarami Natura 2000; - fizyczna odnowa i bezpieczeństwo przestrzeni publicznych.

CEL OPERACYJNY 2.3.

MIESZKAŃCY AKTYWNI I ZINTEGROWANI

Wyzwania przed jakimi stają mieszkańcy BOF sprawia, iż część z nich znajduje się w trudnej sytuacji spowodowanej na przykład brakiem odpowiedniej pracy, chorobą, dolegliwościami podeszłego wieku, czy ubóstwem. W związku ze wzrostem zagrożeń tego typu szczególne znaczenia mają działania w stosunku do mieszkańców w trudnej sytuacji. Powinni oni móc liczyć na pomoc doraźną, ale także mieć szansę na trwałą integrację społeczną. Wysoka aktywność zawodowa i społeczna powinny być na miarę możliwości udziałem wszystkich mieszkańców.

Kierunek działań 2.3.1.

Aktywizacja społeczna i zawodowa osób starszych, w tym rozwój odpowiedniej infrastruktury

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - niski poziom dochodów (ryzyko ubóstwa); - problemy psychiczne; - przyspieszony proces starzenia się; - alienacja społeczna; - pogarszający się stan zdrowia; - potrzeba wsparcia w ponownym wejściu na rynek pracy; - potrzeba zwiększenia podaży pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> - promocja działań profilaktycznych, kampanii informacyjnych i edukacyjnych z zakresu profilaktyki zdrowotnej oraz aktywności fizycznej skierowanych do osób starszych; - akcje i kampanie przełamujące stereotypy dotyczące osób starszych i systemu opieki nad osobami zależnymi; - działania na rzecz zwiększenia świadomości pracodawców na temat zatrudniania osób starszych i/lub opiekunów/osób zależnych, programów WLB (<i>Work Life Balance</i>: równowaga praca - życie) oraz odpowiedniego przygotowania stanowisk pracy;

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
	<ul style="list-style-type: none"> - wspomaganie rozwoju kompetencji osób starszych i/lub opiekunów, edukacja ustawiczna, aktualizowanie wiedzy i umiejętności; - tworzenie programów wspierania kompetencji osób starszych i/lub opiekunów, szkolenia dla osób mających przerwę w pracy; - prowadzenie akcji służących integracji międzypokoleniowej; - wspieranie różnych form aktywności społecznej i zawodowej seniorów; - prowadzenie działań na rzecz zwiększenia aktywności osób starszych poprzez rozwój oferty kulturalno-rekreacyjnej, inicjatywy mające na celu łączenie pokoleń; - działania dedykowane infrastrukturze społecznej, infrastrukturze integracyjnej sprzyjającej włączeniu społecznemu.

Kierunek działań 2.3.2.

Wsparcie dzieci i młodzieży o specjalnych potrzebach rozwojowych oraz ich rodzin, w tym rozwój odpowiedniej infrastruktury

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - mniejsza aktywność zawodowa rodziców i opiekunów; - uzależnienie od świadczeń pomocy; - niższy standard życia rodziny, ubóstwo; - odrzucenie przez społeczeństwo, stereotypy, stygmatyzacja; - brak integracji społecznej, izolacja społeczna; - obciążenie psychiczne opiekunów; - niższa jakość życia, słabe funkcjonowanie osób z niepełnosprawnościami; - rozpad rodzin; - konieczność rozwoju kompetencji rodziców dzieci o specjalnych potrzebach rozwojowych; - potrzeba zwiększenia dostępności opieki specjalistycznej; - konieczność korzystania z prywatnej pomocy specjalistów. 	<ul style="list-style-type: none"> - działania na rzecz rozbudowy oferty opieki dziennej dla dzieci i młodzieży; - wsparcie rodziców i opiekunów dzieci o specjalnych potrzebach rozwojowych poprzez stwarzanie możliwości rozwoju ich kompetencji, szkolenia podnoszące ich umiejętności wychowawcze, specjalistyczne poradnictwo, tworzenie grup wsparcia; - minimalizowanie barier architektonicznych w szkołach i przestrzeni BOF (m.in. windy, szerokie wejścia, dostosowane toalety); - tworzenie programów aktywizujących zawodowo rodziców; - akcje i kampanie społeczne na rzecz zwiększenia świadomości społecznej, zmniejszania dyskryminacji i większej tolerancji wobec osób o specjalnych potrzebach rozwojowych; - tworzenie oddziałów integracyjnych oraz wsparcie finansowania pozwalającego na zatrudnienie wykwalifikowanego personelu dla dzieci z potrzebami; - działania na rzecz skoordynowania opieki lekarskiej pomiędzy ośrodkami oraz zwiększenia dostępności do poradni psychologiczno-pedagogicznych; - pobudzanie do większej aktywności organizacji społecznych działających na rzecz osób o specjalnych potrzebach rozwojowych, w celu

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
	tworzenia grup wsparcia i prowadzenia działań pomocowych; – wsparcie finansowania sprzętu specjalistycznego oraz kadr; – rozwój systemu informacji o potrzebach w zakresie usług społecznych; – działania na rzecz rozwoju opieki prenatalnej; – wyznaczenie placówek i osób świadczących opiekę wychowawczą dla rodziców i opiekunów; – rozwój infrastruktury na potrzeby wsparcia dzieci i młodzieży o specjalnych potrzebach rozwojowych; – działania dedykowane infrastrukturze społecznej, infrastrukturze integracyjnej sprzyjającej włączeniu społecznemu.

Kierunek działań 2.3.3.

Aktywizacja społeczna i zawodowa osób dorosłych z niepełnosprawnościami oraz wsparcie ich rodzin

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> – ubóstwo rodzin, ponoszenie coraz większych kosztów finansowych; – pułapka świadczeniowa; – pozostawanie osób z niepełnosprawnościami w domu, brak integracji społecznej; – obniżenie potencjału rynku pracy; – konieczność wsparcia członków rodziny w podjęciu i utrzymaniu zatrudnienia; – potrzeba wsparcia rozwoju talentów osób z niepełnosprawnościami; – konieczność zmiany trudnej sytuacji rodzin, w których funkcjonują osoby z niepełnosprawnościami (zarówno dzieci, jak i dorośli). 	<ul style="list-style-type: none"> – rozwinięcie/dywersyfikacja form wsparcia; – zwiększenie liczby miejsc pobytu całodobowego; – wsparcie rodzin osób z niepełnosprawnościami; – rozwój wsparcia dziennego osób z niepełnosprawnościami; – działania na rzecz zmiany stereotypowego wizerunku osób z niepełnosprawnościami, ze szczególnym uwzględnieniem edukacji szkolnej, zwiększenie świadomości społecznej dzieci i młodzieży odnośnie osób z niepełnosprawnościami, zwalczanie stereotypów, pokazanie codziennego życia oraz próba integracji z osobami z niepełnosprawnościami; – działania na rzecz tworzenia miejsc pracy dla osób z niepełnosprawnościami; – działania na rzecz dezinstytucjonalizacji wsparcia osób z niepełnosprawnościami; – wsparcie osób z niepełnosprawnościami poprzez instrumenty rehabilitacji społecznej; – integracja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym; – zwiększenie dostępności do usług społecznych; – działania dedykowane infrastrukturze społecznej, infrastrukturze integracyjnej sprzyjającej włączeniu społecznemu.

Kierunek działań 2.3.4.

Pomoc i wsparcie osobom w sytuacjach kryzysowych, w tym adekwatna infrastruktura

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - negatywny wpływ sytuacji kryzysowych na dzieci; - choroby; - większa liczba samobójstw; - problemy finansowe; - izolacja społeczna; - dysfunkcyjność; - generowanie kolejnych problemów społecznych; - potrzeba wsparcia osób w sytuacjach kryzysowych. 	<ul style="list-style-type: none"> - stworzenie domu matki i dziecka; - przeciwdziałanie przemocy; - rozwijanie kwalifikacji przydatnych na rynku pracy wśród osób długotrwale bezrobotnych; - wsparcie psychologiczne osób dotkniętych problemem bezdomności, w tym osób starszych i obcokrajowców; - rozszerzenie oferty specjalistycznej pomocy i jej popularyzacja wśród osób potrzebujących; - prowadzenie działań korekcyjno-edukacyjnych oraz psychologiczno-terapeutycznych wobec osób stosujących przemoc oraz indywidualne i grupowe wsparcie osób doświadczających kryzysu; - wsparcie psychologiczne rodzin w sytuacjach kryzysowych; - wsparcie procesu leczenia alkoholizmu, - integracja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym; - zwiększenie dostępności do usług społecznych; - działania dedykowane infrastrukturze społecznej, infrastrukturze integracyjnej sprzyjającej włączeniu społecznemu.

Kierunek działań 2.3.5.

Działania prewencyjne wobec ryzykownych zachowań młodego pokolenia

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - uzależnienia wśród młodzieży (m.in. alkohol, komputer, internet); - problemy psychiczne; - zaniedbanie edukacji; - demoralizacja; - izolacja społeczna; - potrzeba wsparcia rodzin w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych; - potrzeba poprawy relacji rodzinnych. 	<ul style="list-style-type: none"> - działania na rzecz zwiększenia świadomości rodziców i opiekunów na temat zagrożeń dotyczących osoby młode; - działania na rzecz rozwoju kompetencji wychowawczych rodziców i opiekunów; - akcje i wydarzenia integrujące rodziny; - rozwój atrakcyjnych form spędzania wolnego czasu dla młodych osób; - edukacja na temat skutków uzależnień np. od alkoholu; - edukacja dotycząca problemów psychicznych, w tym szkolenia nauczycieli; - prowadzenie w szkołach warsztatów edukacji antydyskryminacyjnej na wszystkich etapach kształcenia; - prowadzenie działań na rzecz zwiększenia atrakcyjności i innowacyjności prowadzonych w szkołach zajęć, szkolenie nauczycieli w zakresie prowadzenia kreatywnych zajęć oraz edukacja w zakresie technik uczenia się;

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
	<ul style="list-style-type: none"> - podnoszenie kompetencji wychowawczych rodziców i opiekunów; - zapewnienie optymalnych form pieczy zastępczej dzieciom i młodzieży pozbawionych opieki rodziców.

Kierunek działań 2.3.6.

Aktywizacja społeczna i zawodowa osób na rzecz włączenia społecznego

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - długotrwałe bezrobocie; - brak zarobkowych źródeł dochodu; - doświadczanie marginalizacji; - problem z włączeniem się w życie społeczne; - wysoki wskaźnik osób bezrobotnych; - potrzeba przeciwdziałania bezrobociu kobiet, osób młodych oraz po 50 roku życia. 	<ul style="list-style-type: none"> - działania na rzecz rozwoju kwalifikacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w celu zwiększenia ich aktywności zawodowej, m.in. w postaci kursów i szkoleń; - wsparcie osób bezrobotnych w poszukiwaniu pracy, zwiększanie dostępu do doradztwa zawodowego oraz zwiększanie świadomości na temat realiów rynku pracy BOF; - rozwój infrastruktury społecznej w postaci żłobków oraz opieka dla osób zależnych, które pozwoliłyby na pogodzenie obowiązków opiekuńczych z pracą; - działania na rzecz aktywizacji społecznej i integracji; - działania na rzecz zwiększenia kompetencji kobiet powracających na rynek pracy, pomoc w zakresie doradztwa zawodowego; - integracja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym; - zwiększenie dostępności do usług społecznych; - działania dedykowane infrastrukturze społecznej, infrastrukturze integracyjnej sprzyjającej włączeniu społecznemu..

Kierunek działań 2.3.7.

Przeciwdziałanie ubóstwu

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - zagrożenie bezdomnością; - długotrwałe bezrobocie; - problem z zaspokojeniem podstawowych potrzeb; - wzrost przestępczości; - pogorszenie dobrobytu rodziny i standardu życia; - wzrost śmiertelności; - marginalizacja, wykluczenie społeczne, izolacja; - deprywacja emocjonalna, społeczna i intelektualna dzieci; - przejmowanie wzorów życia i kulturowe dziedziczenie ubóstwa; 	<ul style="list-style-type: none"> - działania na rzecz rozwoju kwalifikacji potrzebnych na rynku pracy BOF, organizowanie szkoleń, staży dopasowanych do potrzeb pracodawców; - działania na rzecz zwiększenia świadomości na temat kwestii finansowych, przeciwdziałanie analfabetyzmowi finansowemu; - wsparcie przedsiębiorców i osób, które straciły pracę wskutek pandemii, czy kryzysu gospodarczego;

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - uzależnienie od świadczeń pomocy społecznej; - konieczność pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb bytowych osób i rodzin będących w trudnej sytuacji życiowej; - umożliwienie udziału w kulturze; - potrzeba wspomagania w wypełnianiu obowiązków rodzicielskich. 	<ul style="list-style-type: none"> - zwiększanie możliwości korzystania z usług doradców zawodowych; - rozwój placówek kulturalnych mogących pełnić funkcje integrujące grupy osób wykluczonych; - działania wspierające dla osób samotnie prowadzących gospodarstwa domowe zagrożonych ubóstwem; - wsparcie w kwestiach opiekuńczo-wychowawczych; - rozwój polityki mieszkaniowej, zwiększenie liczby i jakości mieszkań dostępnych cenowo; - integracja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym; - zwiększenie dostępności do usług społecznych; - działania dedykowane infrastrukturze społecznej, infrastrukturze integracyjnej sprzyjającej włączeniu społecznemu.

Kierunek działań 2.3.8.

Integracja cudzoziemców

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - wykluczenie społeczne; - problem z asymilacją kulturową; - konflikty narodowościowe; - narastanie zachowań ksenofobicznych; - pogłębienie problemu przemocy; - konieczność rozwoju językowego cudzoziemców; - potrzeba ułatwienia integracji cudzoziemców; - potrzeba zmiany mentalności niektórych mieszkańców, przekonań nacjonalistycznych, przeciwdziałania rasizmowi; - potrzeba zwiększania zasobów pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> - przeciwdziałanie rasizmowi, przemocy i prześladowaniom osób innej narodowości; - kampanie informacyjne, akcje prezentujące wielokulturowość, edukacja antydyskryminacyjna na wszystkich etapach edukacji; - wsparcie nauczycieli w rozwijaniu kompetencji umożliwiających im pracę z dziećmi innej narodowości, prowadzenie zajęć dodatkowych np. z języka polskiego umożliwiających zminimalizowanie zaległości i problemów w nauce, przeciwdziałanie analfabetyzmowi; - działania wspomagające podejmowanie zatrudnienia obcokrajowcom, dostęp do doradców zawodowych, możliwość rozwijania kompetencji, pomoc w wypełnianiu kwestii formalnych; - prowadzenie działań umożliwiających rozwój edukacyjny i kulturowy oraz nakierowanych na wsparcie integracji ze środowiskiem lokalnym; - stymulowanie wzrostu działań placówek kulturalnych, które mogłyby pełnić funkcje integrujące grupy osób wykluczonych ze względu na narodowość; - integracja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym; - zwiększenie dostępności do usług społecznych; - działania dedykowane infrastrukturze społecznej, infrastrukturze integracyjnej sprzyjającej włączeniu społecznemu.

Kierunek działań 2.3.9.

Wsparcie rodzin w opiece nad dziećmi do lat 3, umożliwiające godzenie życia zawodowego z rodzinnym

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - niewystarczający system opieki nad dziećmi do lat 3; - trudności w godzeniu życia zawodowego z rodzinnym. 	<ul style="list-style-type: none"> - tworzenie żłobków i klubów dziecięcych; - rozwój zdeinstytucjonalizowanej opieki nad dziećmi do lat 3.

Kierunek działań 2.3.10.

Integracja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym rozwój odpowiedniej infrastruktury

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - wykluczenie społeczne; - ubóstwo; - deprywacja emocjonalna, społeczna i intelektualna dzieci; - długotrwałe bezrobocie; - problem z zaspokojeniem podstawowych potrzeb; - potrzeba zwiększania zasobów pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> - tworzenie i rozwój działalności Centrów Integracji Społecznej, Klubów Integracji Społecznej; - poradnictwo i wsparcie indywidualne oraz grupowe w zakresie podniesienia kompetencji życiowych i umiejętności społeczno-zawodowych umożliwiających docelowo powrót do życia społecznego, w tym powrót na rynek pracy i aktywizację zawodową; - poradnictwa specjalistyczne, w tym: poradnictwo prawne w zakresie prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów; poradnictwo rodzinne, obejmujące wsparcie rodziny naturalnej i zastępczej, opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną; poradnictwo psychologiczne; - zajęcia w ramach podnoszenia kluczowych kompetencji o charakterze zawodowym lub zdobywania nowych kompetencji i umiejętności zawodowych, umożliwiających aktywizację zawodową; - działania diagnostyczne i terapeutyczne dla dzieci z rodzin zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, z zaburzeniami komunikacyjnymi, dysleksją i dyskalkulią dla dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym; - integracja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym; - zwiększenie dostępności do usług społecznych; - działania dedykowane infrastrukturze społecznej, infrastrukturze integracyjnej sprzyjającej włączeniu społecznemu.

CEL OPERACYJNY 2.4.

MIESZKAŃCY BEZPIECZNI

We współczesnym świecie rośnie liczba zagrożeń bezpieczeństwa mieszkańców. Zagrożenia z jednej strony wynikają z postępujących zmian klimatycznych i ich konsekwencji w postaci nasilenia się zjawisk ekstremalnych, ale także prawdopodobnych migracji klimatycznych. Z drugiej strony stajemy w obliczu wyzwań związanych z konfliktami międzynarodowymi, a w szczególności wojną w Ukrainie, której konsekwencje będą długofalowe, a napięcia polityczne i militarne w obszarze wschodniego sąsiedztwa trwałe. Wywołuje to potrzebę koncentracji na tworzeniu systemu zarządzania bezpieczeństwem na obszarze BOF.

Kierunek działań 2.4.1.

Budowa zintegrowanego systemu zarządzania bezpieczeństwem

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - potrzeba zwiększenia świadomości zagrożeń; - zagrożenia związane z występowaniem zjawisk ekstremalnych np. powodzie, gradobicia; - pogłębianie się zjawisk niekorzystnych na skutek zmian klimatycznych; - wojna w Ukrainie i prawdopodobnie trwałe napięcia polityczne i militarne we wschodnim sąsiedztwie. 	<ul style="list-style-type: none"> - działania na rzecz zwiększenia świadomości społecznej w zakresie potencjalnych zagrożeń i ich skutków oraz odpowiednich zasad postępowania; - prowadzenie działań na rzecz eliminowania przyczyn i źródeł zagrożeń; - doskonalenie zarządzania informacją w systemach bezpieczeństwa; - monitoring przyczyn i źródeł zagrożeń odnoszących się do przestępstw o podłożu ksenofobicznym; - przygotowywanie i wdrażanie zasad oraz stałe całodobowe prowadzenie monitoringu zagrożeń według zakresu potrzeb i uwarunkowań ich występowania; - systematyczna edukacja na temat możliwości występowania zagrożeń oraz zasad ich zapobiegania, przygotowanie materiałów informacyjnych, prowadzenie spotkań i szkoleń, udzielanie niezbędnej pomocy osobom zagrożonym; - stworzenie zintegrowanego systemu zarządzania kryzysowego w BOF.

5.3. CEL STRATEGICZNY: PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ PODSTAWĄ ROZWOJU

Zrozumienie znaczenia gospodarki dla rozwoju społeczności Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego ma znaczenie fundamentalne. Rozwój przedsiębiorczości ma więc charakter kluczowy. Nie dotyczy to jedynie potocznego rozumienia tego pojęcia, jako tworzenia przedsiębiorstw, ale wymaga podejścia znacznie szerszego – zaczynając więc od szerokiej świadomości społecznej zagadnień ekonomicznych, poprzez przedsiębiorcze myślenie oraz promocję posiadanych zasobów i możliwości gospodarczych, a także ich rozsądne wykorzystywanie, aż po tworzenie większej tkanki gospodarczej, właśnie rozumianej jako ilość powstających i rozwijających się przedsiębiorstw. Wymagać to będzie zarówno działań w obszarze edukacji szkolnej i społecznej, jak i integracji instytucjonalnej i promocyjnej. Społeczna świadomość znaczenia gospodarki przełoży się na tempo i kierunki zmian innych sfer rozwoju społecznego.

CEL STRATEGICZNY 3.		
PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ PODSTAWĄ ROZWOJU		
Cel operacyjny	Kierunek działań	
3.1 Promocja przedsiębiorczości	3.1.1.	Przedsiębiorczość w edukacji szkolnej
	3.1.2.	Przedsiębiorczość mieszkańców BOF
	3.1.3.	Utworzenie „Centrum rozwoju przedsiębiorczości BOF”
3.2 Promocja gospodarcza	3.2.1.	Wewnętrzna promocja gospodarcza
	3.2.2.	Zewnętrzna promocja gospodarcza
3.3 Oferta inwestycyjna	3.3.1.	Stworzenie wspólnej oferty inwestycyjnej BOF
	3.3.2.	Tworzenie warunków do inwestowania

CEL OPERACYJNY 3.1.

PROMOCJA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Rozwój przedsiębiorczego myślenia powinien być istotnym elementem głównie w edukacji szkolnej, na każdym jej etapie. Programy nauczania połączone z upowszechnianiem lokalnych dobrych przykładów powinny spowodować zarówno inne rozumienie roli gospodarki, jak też stosowanie innych sposobów rozwiązywania lokalnych problemów, zaś w rozumieniu potocznym wzrost skłonności do podejmowania racjonalnego ryzyka, będącego motorem przyspieszonego rozwoju.

Kierunek działań 3.1.1.

Przedsiębiorczość w edukacji szkolnej

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Konieczność zmiany postrzegania roli gospodarki wśród dzieci i młodzieży; - Niski poziom przedsiębiorczości; 	<ul style="list-style-type: none"> - Rozwój infrastruktury biznesowej; - Wspieranie wysokiej jakości edukacji przedszkolnej; - Wspieranie kształcenia ogólnego;

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Niski poziom postaw przedsiębiorczych wśród dzieci i młodzieży; - Niedostateczny poziom kluczowych kompetencji; - Niewystarczająca partycypacja obywateli. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kompleksowe regionalne wsparcie rozwoju szkolnictwa zawodowego; - Wsparcie szkół zawodowych; - Wdrożenie programów stypendialnych dla dzieci i młodzieży województwa podlaskiego; - Wdrożenie projektów pilotażowych realizowanych w modelu popytowym w zakresie zajęć dodatkowych dla dzieci i młodzieży; - Instytucjonalne wsparcie rozwoju przedsiębiorczości; - Rankingi – np. przedsiębiorcza szkoła.

Kierunek działań 3.1.2.

Przedsiębiorczość mieszkańców BOF

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Niski poziom świadomości znaczenia gospodarki; - Niski poziom partycypacji społecznej w rozwiązywaniu problemów i inicjowaniu kreatywnych działań; - Standardowość zachowań w poszczególnych sferach społecznych; - Naśladownictwo. 	<ul style="list-style-type: none"> - Rozwój infrastruktury biznesowej; - Instytucjonalne wsparcie rozwoju przedsiębiorczości; - Rankingi – np. przedsiębiorcza gmina.

Kierunek działań 3.1.3.

Utworzenie „Centrum rozwoju przedsiębiorczości BOF”

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Niski poziom przedsiębiorczości; - Niski poziom nakładów inwestycyjnych; - Niski poziom innowacyjności; - Niski poziom kreatywności w rozwiązywaniu problemów; - Relatywnie niskie dochody mieszkańców BOF; - Zmieniające się przepisy prawne wpływające destrukcyjnie na inicjatywy biznesowe; - Odływ ludności i kapitału; - Standardowość zachowań w poszczególnych sferach społecznych; - Niski poziom współpracy różnych środowisk (biznesu, administracji, edukacji i organizacji społecznych). 	<ul style="list-style-type: none"> - Rozwój infrastruktury biznesowej; - Rozwój przedsiębiorczości w edukacji szkolnej; - Wsparcie rozwoju start-up'ów; - Rozwój przedsiębiorczego myślenia; - Upowszechnianie wiedzy o wiodących branżach i najważniejszych przedsiębiorstwach lokalnych wśród mieszkańców BOF; - Promocja lokalnych wiodących branż i przedsiębiorstw na zewnątrz; - Inwentaryzacja posiadanych zasobów i stworzenie narzędzia łączącego te zasoby ze środowiskiem inwestorów; - Przygotowanie nowych terenów pod aktywność gospodarczą; - Opracowanie oferty terenów inwestycyjnych; - Budowanie gospodarki sprzyjającej włączeniu społecznemu; - Budowanie partnerskich relacji z przedsiębiorcami, opartych na wzajemnym zaufaniu;

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
	– Instytucjonalne wsparcie rozwoju przedsiębiorczości („Centrum rozwoju przedsiębiorczości BOF”).

CEL OPERACYJNY 3.2.

PROMOCJA GOSPODARCZA

Białostocki Obszar Funkcjonalny jest głównym twórcą rozwoju gospodarczego całego regionu. Przedsiębiorstwa w nim zlokalizowane, jak i branże, w których działają, prezentują często najwyższy poziom europejski, a nierzadko – światowy. Wiedza mieszkańców BOF w tym obszarze jest niewystarczająca. Dlatego z jednej strony działania skierowane na budowanie wewnętrznego poczucia dumy z gospodarki BOF, z drugiej zaś promocja najlepszych przedsiębiorstw i branż na zewnątrz, przyniosą efekt lokalnego patriotyzmu gospodarczego i zmiany zewnętrznego wizerunku BOF.

Kierunek działań 3.2.1.

Wewnętrzna promocja gospodarcza

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> – Niski poziom przedsiębiorczości i kreatywności; – Niski poziom świadomości posiadanych zasobów; – Niski poziom współpracy szkół ponadpodstawowych i wyższych z przedsiębiorstwami; – Niski poziom świadomości mieszkańców BOF na temat sukcesów lokalnych przedsiębiorstw; – Niski poziom świadomości mieszkańców BOF na temat wiodących branż na terenie BOF; – Nieodpowiednie do potrzeb rynku pracy kierunki kształcenia; – Niski poziom wewnętrznej motywacji rozwojowej; – Odływ ludności i kapitału; – Niedostatecznie wykształcona wspólnotowość i poczucie wartości BOF. 	<ul style="list-style-type: none"> – Rozwój infrastruktury biznesowej; – Wspieranie kształcenia ogólnego; – Kompleksowe regionalne wsparcie rozwoju szkolnictwa zawodowego; – Wsparcie szkół zawodowych; – Wdrożenie programów stypendialnych dla dzieci i młodzieży województwa podlaskiego; – Wdrożenie projektów pilotażowych realizowanych w modelu popytowym w zakresie zajęć dodatkowych dla dzieci i młodzieży; – Upowszechnianie wiedzy o wiodących branżach i najważniejszych przedsiębiorstwach wśród mieszkańców BOF (w ramach „Centrum rozwoju przedsiębiorczości BOF”), konkursy wiedzy itp.; – Realizacja kampanii promocyjnej kreującej wizerunek BOF, jako prężnego ośrodka rozwoju gospodarczego; – Aktywizacja interesariuszy promocji BOF w obszarach: gospodarczym, społecznym, kulturalnym.

Kierunek działań 3.2.2.

Zewnętrzna promocja gospodarcza

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Stereotypowy, negatywny wizerunek zewnętrzny BOF; - Niski poziom konkurencyjności, atrakcyjności inwestycyjnej, przedsiębiorczości i rozwoju rynku pracy; - Niski poziom innowacyjności; - Niedobór wysokiej jakości miejsc pracy; - Niski poziom nakładów inwestycyjnych zewnętrznych i wewnętrznych. 	<ul style="list-style-type: none"> - Wykreowanie spójnego i atrakcyjnego wizerunku gospodarczego BOF; - Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej poprzez zwiększenie zewnętrznej dostępności komunikacyjnej rdzenia BOF (komunikacja lotnicza); - Wdrożenie Planu Promocji Gospodarczej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego ze szczególnym uwzględnieniem promocji turystycznej na lata 2019-2023; - Budowa sieci współpracy różnych interesariuszy w zakresie promocji gospodarczej BOF; - Rozwój infrastruktury biznesowej; - Skoncentrowanie działań promocyjnych na wybranych, najbardziej perspektywicznych branżach, dla których BOF posiada realne zachęty i atuty; - Powołanie komórki ds. promocji gospodarczej w strukturze organizacyjnej Stowarzyszenia BOF we współpracy z Białymstokiem.

CEL OPERACYJNY 3.3.

OFERTA INWESTYCYJNA

Białostocki Obszar Funkcjonalny charakteryzuje się niskim poziomem nakładów inwestycji wewnętrznych i zewnętrznych. Dotychczasowa polityka zmierzająca do nadania charakteru lokalizacyjnego („brama na Wschód”) albo nie przynosiła efektu, albo uzależniona jest silnie od układów geopolitycznych (wojna w Ukrainie). Dlatego podjęte zostać powinny działania, które stworzą kompleksową ofertę całego obszaru, zastosują nowoczesne narzędzia monitorowania i elastycznego reagowania, jak też spowodują nietypowe/oryginalne podejście do tworzenia i promowania oferty inwestycyjnej. Pozwoli to na zajęcie czołowego miejsca lokalizacyjnego w odniesieniu do innych porównywalnych obszarów funkcjonalnych.

Kierunek działań 3.3.1.

Stworzenie wspólnej oferty inwestycyjnej BOF

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Brak wspólnej oferty inwestycyjnej BOF; - Rozproszone informacje na temat oferty inwestycyjnej poszczególnych gmin BOF; - Niskie nakłady inwestycyjne; - Niski poziom innowacyjności; - Niski poziom aktywności inwestycyjnej; - Bogactwo przyrodnicze BOF; - Niski poziom konkurencyjności firm. 	<ul style="list-style-type: none"> - Analiza oferty inwestycyjnej poszczególnych gmin BOF; - Rozwój infrastruktury biznesowej; - Współpraca instytucjonalna w zakresie stworzenia wspólnej oferty inwestycyjnej BOF, w szczególności w ramach regionalnych inteligentnych specjalizacji; - Wdrażanie koncepcji <i>smart city</i>;

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
	<ul style="list-style-type: none"> - Wykorzystanie potencjału turystyki i uzdrowiska dla rozwoju BOF; - Wykorzystanie potencjału przyrodniczego na potrzeby rozwoju srebrnej gospodarki; - Rozwój e-usług publicznych.

Kierunek działań 3.3.2.

Tworzenie warunków do inwestowania

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Wolne tereny inwestycyjne w BOF, w tym prywatne; - Niewystarczająca liczba przedsiębiorstw konkurencyjnych na poziomie krajowym, europejskim, czy światowym; - Brak świadomości mieszkańców BOF o roli gospodarki; - Niski poziom inwestycji kapitału w rozwój firm; - Słabe pokrycie BOF planami miejscowymi; - Niski poziom inwestycji zewnętrznych 	<ul style="list-style-type: none"> - Rozwój infrastruktury biznesowej; - Podnoszenie kwalifikacji przedsiębiorców w zakresie opracowania i wdrażania nowych modeli biznesowych w oparciu o założenia GOZ i gospodarki 4.0; - Wspieranie kształcenia ogólnego; - Kompleksowe regionalne wsparcie rozwoju szkolnictwa zawodowego; - Wsparcie szkół zawodowych; - Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej poprzez zwiększenie zewnętrznej dostępności komunikacyjnej rdzenia BOF (komunikacja lotnicza); - Zwiększenie pokrycia BOF planami miejscowymi; - Uzbrajanie terenów inwestycyjnych w BOF; - Instytucjonalne wsparcie rozwoju przedsiębiorczości.

5.4. CEL STRATEGICZNY: ZEROEMISYJNOŚĆ DLA ROZWOJU I JAKOŚCI ŻYCIA

Troska o klimat i środowisko są najważniejszymi komponentami strategii i programów rozwojowych na wszystkich poziomach planowania, a „zielony rozwój” staje się priorytetem, którego realizacja ma wspierać innowacje środowiskowe, przeciwdziałać negatywnym skutkom cywilizacyjnym i prowadzić do powstania nowego ekosystemu BOF będącego przyjaznym miejscem do życia i pracy. Wyzwaniem dla obszarów zurbanizowanych XXI wieku jest przewyciężenie zależności od wyczerpujących się zasobów naturalnych i utraty różnorodności biologicznej oraz adaptacja do zmian klimatu i łagodzenie ich skutków.

CEL STRATEGICZNY 4.		
ZEROEMISYJNOŚĆ DLA ROZWOJU I JAKOŚCI ŻYCIA		
Cel operacyjny	Kierunek działań	
4.1 Zeroemisyjny rozwój	4.1.1.	Optymalizacja zużycia energii i wykorzystania odnawialnych źródeł energii
	4.1.2.	Zmniejszenie emisji w sektorze mobilności
	4.1.3.	Modelowa modernizacja budynków i obiektów użyteczności publicznej
	4.1.4.	Wdrażanie zasad gospodarki obiegu zamkniętego; zwiększenie efektywności gospodarowania odpadami i zasobami; recykling i domykanie obiegu surowców
4.2 BOF zielony, odporny, o dobrej jakości środowiska	4.2.1.	Dobrej jakości różnorodne przyrodniczo tereny zielone o dużej wartości usług ekosystemowych
	4.2.2.	Poprawa jakości powietrza, gleb i wód
	4.2.3.	Przebudowa i ochrona obszarów zielonych w celu stworzenia wielofunkcyjnego systemu przyrodniczego, chroniącego klimat i łagodzącego szkodliwe skutki urbanizacji: <ul style="list-style-type: none"> – sekwestracja dwutlenku węgla, – redukcja wysp ciepła, – poprawa jakości powietrza, – łagodzenie niekorzystnych zjawisk hydrologicznych.

CEL OPERACYJNY 4.1.

ZEROEMISYJNY ROZWÓJ

Neutralność klimatyczna Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego jest wyzwaniem ambitnym, ponieważ jego realizacja wymaga zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych o około 75% w stosunku do schyłku drugiej dekady XXI w. Podstawowym działaniem na rzecz zrównoważonego rozwoju energetyki i ochrony klimatu jest stałe zwiększanie efektywności wykorzystania energii, dlatego priorytetem powinna być zasada „zmniejszanie zużycia energii jest ważniejsze niż jej wytwarzanie”. Takie podejście prowadzi w pierwszej kolejności do optymalizacji zużycia energii, a dopiero później dostosowanego jej wytwarzania do rosnących potrzeb, w miarę możliwości ze źródeł odnawialnych.

Kierunek działań 4.1.1.

Optimalizacja zużycia energii i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w sektorze mieszkalnictwa

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Polityka energetyczna państwa do 2040 r. (PEP 2040); - Rosnące koszty zakupu energii; odpływ środków na zakup nośników energii; - Brak samowystarczalności energii; - Znaczna potrzeba modernizacji energetycznej budynków mieszkalnych; - Brak bazy danych o charakterystyce energetycznej budynków w BOF; - Niewystarczające doradztwo energetyczne; - Konieczność poprawy jakości powietrza i przeciwdziałanie zmianom klimatu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Wspieranie rozwoju wspólnot energetycznych – organizowanie obywatelskiego, rozproszonego wytwarzania i zużycia energii, umożliwiającego mieszkańcom udział w korzyściach transformacji energetycznej; - Wspieranie mieszkańców w modernizacji systemów grzewczych w domach jednorodzinnych w kierunku rozwiązań przyjaznych dla klimatu; - Prowadzenie edukacji ekologicznej dotyczącej negatywnych skutków zanieczyszczenia powietrza.

Kierunek działań 4.1.2.

Mobilność zeroemisyjna i przyjazna dla środowiska

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - PEP 2040; - Rosnące koszty energii; odpływ z regionu środków na zakup nośników energii; - Potrzeba niezależności energetycznej; - Słabo rozwinięte powiązania dróg rowerowych między gminami BOF; - Konieczność poprawy jakości powietrza i przeciwdziałanie zmianom klimatu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tworzenie stref ultraniskoemisyjnych (ULEZ) z bezemisyjnym transportem publicznym; - Tworzenie lepszych warunków dla rozwoju mobilności zeroemisyjnej; - Tworzenie stref wolnych od samochodów w centrach miast BOF; - Rozbudowa systemu tras rowerowych i pieszych.

Kierunek działań 4.1.3.

Modelowa modernizacja budynków i obiektów użyteczności publicznej

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Ustawa z 20 kwietnia 2021 r. o zmianie ustawy o efektywności energetycznej; - PEP 2040; - Rosnące koszty energii; - Niezależność energetyczna; - Konieczność poprawy jakości powietrza i przeciwdziałanie zmianom klimatu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kompleksowa renowacja energetyczna urządzeń i budynków; - Upowszechnianie instalacji i urządzeń do oszczędnego wykorzystania wody; - Wykorzystanie OZE i ciepła odpadowego do zmniejszenia emisji CO₂; - Dostosowanie budynków do potrzeb mobilności zeroemisyjnej – np. punkty ładowania pojazdów elektrycznych; - Wyposażenie budynków w panele informujące o chwilowym zużyciu i produkcji energii oraz emisji gazów cieplarnianych.

Kierunek działań 4.1.4.

Wdrażanie zasad gospodarki obiegu zamkniętego; zwiększenie efektywności gospodarowania odpadami i zasobami; recykling i domykanie obiegu surowców

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Malejące zasoby i rosnąca konkurencja o surowce; - Zwiększony odpływ środków na zakup surowców i energii; - Rosnące obciążenie mieszkańców kosztami unieszkodliwiania odpadów komunalnych; - Wyczerpywanie się pojemności składowiska odpadów na terenie ZUOK w Hryniewiczach; - Zmniejszenie wydatków poprzez GOZ. 	<ul style="list-style-type: none"> - Zwiększenie efektywności energetycznej instalacji przetwarzania odpadów; zwiększony odzysk surowców i energii z odpadów: ZUOK Hryniewicze; Wodociągi Białostockie Sp. z o. o. - Stworzenie modelowych PSZOK w gminach BOF.

CEL OPERACYJNY 4.2

BOF ZIELONY, ODPORNY, O DOBREJ JAKOŚCI ŚRODOWISKA

Jednym z kluczowych zadań nowoczesnej zielonej infrastruktury BOF, oprócz ochrony różnorodności biologicznej, wypoczynku i rekreacji, jest łagodzenie skutków urbanizacji i adaptacja gmin BOF do zmian klimatu poprzez wspieranie rozwoju zeroemisyjnego. Cele te można osiągnąć poprzez poprawę jakości środowiska i racjonalne gospodarowanie zasobami przyrody, w tym przez zwiększoną ochronę terenów biologicznie czynnych. Kluczowe dla osiągnięcia celu są: wzmocnienie ochrony zieleni, zwiększona retencja wody opadowej, zwiększenie wiązania C w biotycznych i abiotycznych komponentach ekosystemów wzmacniające sekwestrację nieuniknionej emisji CO₂, a przede wszystkim zwiększenie świadomości mieszkańców i ich wrażliwości na potrzebę ochrony wielofunkcyjnych terenów zielonych.

Kierunek działań 4.2.1

Dobrej jakości różnorodne przyrodniczo tereny zielone o dużej wartości usług ekosystemowych

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Presja inwestycyjna na tereny otwarte w miastach; - Ekspansja strefy podmiejskiej; fragmentacja ekosystemów; - Niski poziom świadomości ekologicznej mieszkańców BOF; - Niskie pokrycie BOF miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego; - Pogarszanie się jakości środowiska i krajobrazu, zwłaszcza na terenach wiejskich. 	<ul style="list-style-type: none"> - Systematyczne zwiększanie powierzchni i lepsza ochrona terenów zielonych (zabezpieczanie przed zabudową kluczowych stref i pasów terenów otwartych); - Tworzenie stref ochronnych rezerwatów; - Tworzenie nowych form ochrony przyrody (o mniejszej randze ochrony), jak np. użytki ekologiczne; - Przeciwdziałanie fragmentacji terenów biologicznie czynnych; - Wdrożenie „uchwały krajobrazowej” BOF - zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń.

Kierunek działań 4.2.2

Poprawa jakości powietrza, gleb i wód

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Ciągłe niezadawalający stan środowiska; - Niezadawalająca (zła) jakość powietrza w BOF, szczególnie w sezonie grzewczym; - Mała świadomość wpływu jednostkowych zachowań i wyborów konsumenckich na jakość środowiska; - Potrzeba retencjonowania wód opadowych. 	<ul style="list-style-type: none"> - Walka ze smogiem; - Adaptacja terenów zurbanizowanych do zmian klimatu; - Budowa, przebudowa lub remont urządzeń wodnych i infrastruktury towarzyszącej służących zmniejszeniu skutków powodzi lub suszy; - Mała retencja; - Zwiększenie zdolności retencyjnej na terenach zurbanizowanych w obszarze BOF; - Usuwanie dzikich wysypisk odpadów.

Kierunek działań 4.2.3

Przebudowa i ochrona obszarów zielonych w celu stworzenia wielofunkcyjnego systemu przyrodniczego, chroniącego klimat i łagodzącego szkodliwe skutki urbanizacji

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Niekorzystna struktura własności terenów zieleni i brak uporządkowanej polityki wodnej; - Problemy hydrometeorologiczne na terenach zurbanizowanych; - Brak równowagi między potrzebami rozwojowymi a ochroną środowiska; - Niewystarczająca ochrona dolin rzecznych i postępująca degradacja obszarów zalewowych; - Słabo rozwinięty system retencjonowania wód opadowych; - Niewystarczająca i starzejąca się infrastruktura wodno-kanalizacyjna; - Okresowe niedobory wody. 	<ul style="list-style-type: none"> - Opracowanie ogólnodostępnej Ulicznej Mapy Drzew wyposażonej w kalkulator korzyści: oszczędności energii, poprawy jakości powietrza, wiązania CO₂ dla drzew i terenów zielonych w mieście; - Działania na rzecz zwiększonej retencji wody na terenach zurbanizowanych („miasto gąbka”) i obszarach wiejskich: retencja glebowa („krajobrazowa”) zamiast zbiorników retencyjnych; - Odtworzenie odcinków doliny rzeki Białej w Białymstoku; renaturyzacja i ochrona terenów podmokłych; - Zagospodarowanie zieleni miejskiej dla zwiększenia sekwestracji węgla w glebach: łąki zamiast trawników, zmniejszenie liczby koszeń w ciągu roku, pozostawianie liści drzew w parkach itp.

5.5. CEL STRATEGICZNY: ZRÓWNOWAŻONA MOBILNOŚĆ MIEJSKA

Zrównoważona mobilność miejska obejmuje ideę zintegrowanego podejścia do transportu. Promuje zbilansowany rozwój wszystkich istotnych środków transportu, zachęcając jednocześnie do podjęcia działań na rzecz osiągnięcia zmiany w kierunku bardziej zrównoważonych środków transportu. W przeciwieństwie do tradycyjnego podejścia w planowaniu transportu, koncepcja zrównoważonej mobilności miejskiej kładzie szczególny nacisk na zaangażowanie obywateli i interesariuszy, koordynację polityk między sektorami (transportu, zagospodarowania przestrzennego, ochrony środowiska, rozwoju gospodarczego, polityki społecznej, zdrowia, bezpieczeństwa, itp.), między poziomami samorządów oraz między sąsiadującymi ze sobą organami władzy.

CEL STRATEGICZNY 5.	
ZRÓWNOWAŻONA MOBILNOŚĆ MIEJSKA	
Cel operacyjny	Kierunek działań
5.1. Integracja systemu publicznego transportu zbiorowego BOF	5.1.1. Ożywienie gospodarcze w celu ułatwienia rozwoju obszaru BOF po pandemii i konflikcie na Ukrainie
	5.1.2. Likwidacja wykluczenia transportowego dzięki poprawie dostępności do usług publicznego transportu zbiorowego
	5.1.3. Rozszerzenie współpracy i integracji obszaru BOF na rzecz budowania jego spójności
	5.1.4. Rozwój gmin ościennych pod kątem integracji z Białymstokiem
5.2. Poprawa przestrzeni miejskiej	5.2.1. Poprawa bezpieczeństwa komunikacyjnego
	5.2.2. Zwiększenie dostępności do systemów transportowych
	5.2.3. Promowanie i rozwój nowych form i usług z zakresu mobilności
	5.2.4. Poprawa infrastruktury w gminach ze szczególnym uwzględnieniem ostatniego bezpiecznego kilometra w obszarze szkół
5.3. Zrównoważony rozwój środków transportu	5.3.1. Zapobieganie zmianom klimatycznym i negatywnemu wpływowi transportu na środowisko
	5.3.2. Zwiększenie konkurencyjności transportu niesamochodowego w podróżach
	5.3.3. Promowanie transportu bezemisyjnego i wdrażanie nowoczesnego taboru do obsługi

CEL OPERACYJNY 5.1

INTEGRACJA SYSTEMU PUBLICZNEGO TRANSPORTU ZBIOROWEGO BOF

Integracja systemu publicznego transportu zbiorowego BOF przyczyni się w znacznym stopniu do intensyfikacji rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru oraz wpłynie na poprawę jakości życia mieszkańców BOF. Ponadto przyczyni się do likwidacji wykluczeń transportowych, poprawy sytuacji na rynku pracy i dostępu do usług społecznych. Nastąpi wzmocnienie powiązań funkcjonalnych w zakresie wspólnej organizacji transportu Białegostoku i gmin ościennych.

Kierunek działań 5.1.1.

Ożywienie gospodarcze w celu ułatwienia rozwoju obszaru BOF po pandemii i konflikcie na Ukrainie

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Pogorszenie się stanu gospodarki oraz sytuacji ekonomicznej mieszkańców BOF na skutek m.in. pandemii Covid-19 i konfliktu na Ukrainie. 	<ul style="list-style-type: none"> - Działania na rzecz wspierania rozwoju kluczowych branż gospodarczych BOF; - Działania na rzecz wsparcia branż, które najbardziej ucierpiały w związku z wojną w Ukrainie i ograniczeniem w imporcie i eksporcie dóbr; - Realizacja inwestycji wynikających z Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2035.

Kierunek działań 5.1.2.

Likwidacja wykluczenia transportowego dzięki poprawie dostępności do usług publicznego transportu zbiorowego

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Zbyt niska dostępność do transportu publicznego sprawia, że wiele osób jest pozbawionych możliwości uczestnictwa w różnego rodzaju aktywnościach (tzw. wykluczenie komunikacyjne); - Spadek konkurencyjności transportu publicznego jako alternatywy dla indywidualnego transportu samochodowego, co wpływa niekorzystnie na podział zadań przewozowych; - W gminach, w których nie zorganizowano obsługi transportowej w ramach usług użyteczności publicznej, relatywna cena przejazdu jest zdecydowanie wyższa (bilety jednorazowe) oraz często brak możliwości korzystania z biletów okresowych; - Niedostateczne połączenie gmin BOF z Białymstokiem siecią transportu publicznego; - Brak współdziałania w realizacji zadań lokalnego transportu zbiorowego na terenie BOF z przewoźnikiem kolejowym. 	<ul style="list-style-type: none"> - Działania prowadzące do likwidacji zjawiska wykluczenia transportowego na terenie BOF; - Realizacja inwestycji wynikających z Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2035.

Kierunek działań 5.1.3.

Rozszerzenie współpracy i integracji obszaru BOF na rzecz budowania jego spójności

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Brak integracji taryfowej; przewoźnicy posiadają swoje bilety, sposoby dystrybucji oraz platformy do wymiany informacji i sprzedaży biletów; - Integracja w obszarze BOF występuje na bardzo niskim poziomie i w małym zasięgu – jedynie w Białymstoku publiczny transport zbiorowy jest zintegrowany (przewoźnicy miejscy); - Potrzeba współpracy interesariuszy świadczących usługi na terenie BOF w zakresie integracji systemu transportowego, a także pod kątem możliwości i oferty usługowej świadczonej dla użytkowników; - Integracja różnych gałęzi transportu, a także całego BOF jest istotna z uwagi na źródła i cele codziennych podróży – mieszkańcy strefy zewnętrznej BOF w głównej mierze dojeżdżają do i z Białegostoku. 	<ul style="list-style-type: none"> - Działania prowadzące do zintegrowanego systemu transportu publicznego BOF; - Działania prowadzące do integracji taryfowej różnych przewoźników świadczących usługi transportu zbiorowego na terenie BOF; - Inwestycje w infrastrukturę drogową umożliwiającą rozwój transportu publicznego na terenie gmin BOF; - Budowa centrów przesiadkowych na obrzeżach rdzenia BOF/w gminach sąsiadujących z Białymstokiem; - Zakup, modernizacja niskoemisyjnego i bezemisyjnego taboru na potrzeby transportu publicznego; - Budowa instalacji do dystrybucji nośników energii dla niskoemisyjnego transportu; - Wyposażenie dróg/ulic w infrastrukturę służącą obsłudze transportu publicznego (np. zatoki, podjazdy, zjazdy, pętle) oraz pasażerów (np. przystanki, wysepki); - Budowa, przebudowa, rozbudowa liniowej i punktowej infrastruktury transportu publicznego i niezmotoryzowanego; - Inteligentne Systemy Transportowe; - Przygotowanie i aktualizacja Planów Zrównoważonej Mobilności Miejskiej; - Realizacja inwestycji wynikających z Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2035.

Kierunek działań 5.1.4.

Rozwój gmin ościennych pod kątem integracji z Białymstokiem

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Postępująca suburbanizacja; - Brak zintegrowania BOF pod kątem dostępności do usług, dostępności architektonicznej, cyfrowej oraz komunikacyjnej. 	<ul style="list-style-type: none"> - Działania mające na celu rozwój powiązań funkcjonalnych Białegostoku z obszarem funkcjonalnym; - Działania prowadzące do uspoźnienia dostępności do usług cyfrowych i komunikacyjnych dla wszystkich mieszkańców gmin BOF; - Realizacja inwestycji wynikających z Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2035.

CEL OPERACYJNY 5.2

POPRAWA PRZESTRZENI MIEJSKIEJ

Realizacja celu wpłynie przede wszystkim na poprawę bezpieczeństwa komunikacyjnego mieszkańców BOF. Przyczyni się do zmian postaw społecznych w kierunku rezygnacji z transportu indywidualnego na rzecz transportu przyjaznego środowisku (komunikacja zbiorowa, rowerowa, ruch pieszy itp.).

Kierunek działań 5.2.1.

Poprawa bezpieczeństwa komunikacyjnego

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> – Każde miasto, obszar funkcjonalny, w którym przebywają różni uczestnicy ruchu powinien być bezpieczny z uwagi na minimalizację ryzyka wypadków oraz dążenia do wdrożenia wizji zero; – Bezpieczeństwo komunikacyjne jest istotnym czynnikiem poprawiającym przestrzeń publiczną oraz możliwości przebywania w tej przestrzeni przez różnych uczestników ruchu – piesi i rowerzyści będą chętniej korzystać z przestrzeni, jeśli będzie ona przede wszystkim bezpieczna; – Bezpieczeństwo należy poprawiać w całym BOF, gdyż jak wskazują analizy bezpieczeństwa, na przestrzeni ostatnich lat wskaźniki wypadkowe mają tendencję spadkową, lecz powolną. 	<ul style="list-style-type: none"> – Działania mające na celu podniesienie bezpieczeństwa komunikacyjnego na terenie BOF dla różnych uczestników ruchu; – Realizacja inwestycji wynikających z Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2035.

Kierunek działań 5.2.2.

Zwiększenie dostępności do systemów transportowych

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> – Transport indywidualny jest w BOF priorytetyzowany, co potwierdzają badania pokazujące podział zadań przewozowych w BOF; – Uboga oferta publicznego transportu zbiorowego (niska częstotliwość, dostępność przestrzenna, mało atrakcyjny czas przejazdu) może zniechęcać do użytkowania tych form przemieszczania się (również w kontekście kolei); – Dostępność infrastrukturalna musi ulec poprawie gdyż obecnie poza Białymstokiem przystanki w pojedynczych gminach są dobre jakościowo i spełniają swoją rolę, jednak w wielu miejscach brak jest dróg dojazdu, wejść na perony co pogarsza możliwości użytkowania. 	<ul style="list-style-type: none"> – Działania mające na celu podniesienie atrakcyjności transportu publicznego dla mieszkańców BOF; – Działania prowadzące do zmiany świadomości i nawyków mieszkańców BOF w kwestii wyboru transportu publicznego zamiast transportu indywidualnego; – Działania prowadzące do poprawy infrastruktury połączeń i punktów przesiadkowych transportu publicznego; – Realizacja inwestycji wynikających z Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2035.

Kierunek działań 5.2.3.

Promowanie i rozwój nowych form i usług z zakresu mobilności

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - W BOF poza komunikacją indywidualną na dobrym poziomie funkcjonuje publiczny transport zbiorowy (w Białymstoku oraz gminach gdzie dojeżdża BKM lub przewozy organizuje PKS NOVA) jednak brak jest alternatywnych form mobilności – carsharing w formie innej niż komercyjny, system hulajnóg elektrycznych w obszarze strefy zewnętrznej BOF czy innych; - Dodatkowo platformy obsługujące środki publicznego transportu zbiorowego działają głównie w Białymstoku oraz tam gdzie dojeżdża BKM (jakdojade.pl), co jest istotne z punktu widzenia atrakcyjności oraz możliwości planowania podróży publicznym transportem zbiorowym w innych obszarach BOF. 	<ul style="list-style-type: none"> - Działania prowadzące do rozwoju alternatywnych form mobilności – np. carsharing w formie innej niż komercyjny; - Działania prowadzące do rozwoju/rozszerzenia platform internetowych, typu „jakdojade.pl” na cały obszar BOF; - Realizacja inwestycji wynikających z Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2035.

Kierunek działań 5.2.4.

Poprawa infrastruktury w gminach ze szczególnym uwzględnieniem ostatniego bezpiecznego kilometra w obszarze szkół

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Bezpieczeństwo w obszarze szkół powinno stanowić priorytet, gdyż mowa jest o niechronionych uczestnikach ruchu drogowego i w każdym przypadku należy kłaść nacisk na konieczność likwidacji jakichkolwiek barier w obszarze szkół, gdyż mogą one generować zdarzenia potencjalnie niebezpieczne; - Ostatni bezpieczny kilometr to istotne działania gdyż dotyczą dościa (dojazdu) codziennego dzieci na teren szkoły w podróżach obowiązkowych; - Modernizacja wybranych dróg gruntowych na drogi utwardzone, po których mogą poruszać się pojazdy transportu zbiorowego. 	<ul style="list-style-type: none"> - Działania prowadzące do poprawy bezpieczeństwa komunikacyjnego w obszarze szkół na terenie BOF; - Poprawa stanu dróg dojazdowych do szkół na terenie BOF; - Realizacja inwestycji wynikających z Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2035.

CEL OPERACYJNY 5.3

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ ŚRODKÓW TRANSPORTU

Realizacja celu przyczyni się do poprawy jakości powietrza, a tym samym do łagodzenia negatywnych skutków zmian klimatycznych. Wprowadzenie bezemisyjnego taboru oraz większe wykorzystanie transportu publicznego wpłynie na redukcję emisji gazów cieplarnianych. Wymiana taboru na bardziej komfortowy z punktu widzenia użytkowników oraz usprawnienie organizacji przewozów pasażerskich w BOF zachęca mieszkańców do zwiększenia częstotliwości korzystania z transportu publicznego.

Kierunek działań 5.3.1.

Zapobieganie zmianom klimatycznym i negatywnemu wpływowi transportu na środowisko

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Transport indywidualny, czyli wykorzystanie samochodów do podróży w dużym stopniu przyczynia się do negatywnego wpływu na środowisko, co potwierdzają badania emisji (czynniki takie jak CO₂, NO_x, PM_{2,5}, PM₁₀), dlatego należy dążyć do ich eliminacji w celu poprawy jakości i przestrzeni dla mieszkańców; - Coraz więcej miast Polski zwraca uwagę na kwestię klimatyczne oraz redukcję negatywnego wpływu na środowisko, dlatego redukcja emisji odtransportowej jest kluczowa w centrach miast, także zgodnie z polityką Unii Europejskiej; - Działania związane z wprowadzaniem Stref Czystego Transportu i innych przedsięwzięć mających na celu eliminację negatywnego wpływu na środowisko dotyczą coraz większej liczby polskich miast o liczbie mieszkańców powyżej 100 000, dlatego Białystok ma w tej kwestii potencjał. 	<ul style="list-style-type: none"> - Działania mające na celu tworzenie Stref Czystego Transportu; - Działania prowadzące do wymiany taboru transportu publicznego na bezemisyjny; - Działania mające na celu ograniczenia wjazdu pojazdów indywidualnych do centrów miast/gmin BOF; - Działania proświadczeniowe związane z negatywnym wpływem emisji spalin pochodzących z transportu indywidualnego na zmianę klimatu; - Realizacja inwestycji wynikających z Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2035.

Kierunek działań 5.3.2.

Zwiększenie konkurencyjności transportu niesamochodowego w podróżach

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Obecnie (co potwierdza podział zadań przewozowych), bardzo duża liczba mieszkańców BOF korzysta z komunikacji indywidualnej, a coraz mniej z transportu publicznego, należy temu przeciwdziałać, gdyż duża liczba podróży komunikacją indywidualną ma negatywny wpływ na przestrzeń miejską, emisję spalin i zajętość przestrzeni dla pieszych i rowerzystów; - Układ drogowo-uliczny w Białymstoku jest rozbudowany w celu zapewnienia powiązań komunikacyjnych wewnętrznych i zewnętrznych, pozwalających na eliminację ruchu tranzytowego z centrum miasta. Niezbędne są działania, które pozwolą na zmniejszenie źródeł celów podróży do centrum Białegostoku, jak np. ograniczenia dla ruchu pojazdów indywidualnych (np. strefy ograniczonego ruchu, ulice jednokierunkowe, eliminacja tranzytu przez centrum), przyczyniające się do zmniejszenia mocnego przywiązania mieszkańców do podróży samochodami osobowymi oraz zwiększenia atrakcyjności transportu zbiorowego pod względem czasu przejazdu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Działania mające na celu podnoszenie konkurencyjności i atrakcyjności transportu publicznego; - Wprowadzanie ograniczeń dla ruchu pojazdów indywidualnych (np. strefy ograniczonego ruchu, ulice jednokierunkowe, eliminacja tranzytu przez centrum miast/gmin BOF); - Realizacja działań edukacyjnych w zakresie wdrażania rozwiązań związanych ze zrównoważoną mobilnością; - Realizacja inwestycji wynikających z Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2035.

Kierunek działań 5.3.3.

Promowanie transportu bezemisyjnego i wdrażanie nowoczesnego taboru do obsługi

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Tabor obsługujący linie publicznego transportu zbiorowego w Białymstoku jest sukcesywnie wymieniany na nowy i ta tendencja powinna być utrzymana nie tylko w ramach BKM, ale także wśród innych operatorów; - Bezemisyjny transport publiczny przyczynia się do poprawy jakości powietrza i ekologii w obszarze miejskim; - Pojazdy kursujące codziennie po sieci dróg BOF emitują zanieczyszczenia, których można uniknąć z uwagi na możliwości jakie daje wymiana taboru oraz dofinansowania z programów UE; - Podróżowanie rowerem oraz pieszo to podstawowe formy poruszania się, które nie tylko pozytywnie wpływają na zdrowie i samopoczucie, ale także są przyjazne dla środowiska naturalnego i nie tworzą barier przestrzennych w miastach i poza nimi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Działania prowadzące do wymiany taboru transportu zbiorowego na bezemisyjny; - Zachęcanie mieszkańców do korzystania z transportu rowerowego oraz na innych jednośladach elektrycznych (np. skutery, hulajnogi); - Rozbudowa dróg rowerowych prowadząca do połączenia gmin BOF między sobą i z Białymstokiem; - Promowanie podróżowania rowerem oraz pieszo; - Realizacja inwestycji wynikających z Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2035.

5.6. CEL STRATEGICZNY: ZRÓWNOWAŻENIE FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNE

Wysokie walory środowiska, zwartość przestrzenna BOF, potencjał terenów inwestycyjnych, a także poprawiające się powiązania transportowe są istotnymi czynnikami, na których można opierać podstawy dalszego rozwoju obszaru BOF. Jednocześnie narasta szereg zjawisk przestrzennych, jak żywiolowa suburbanizacja czy zagospodarowywanie terenów niezgodnie z charakterystyką ich walorów, co prowadzi do niwelowania części atutów przestrzennych obszaru. Realizacja celu strategicznego ma za zadanie wesprzeć koordynację ponadlokalnych aspektów zagospodarowania przestrzeni na obszarze BOF w kierunku wykorzystania atutów przestrzeni oraz ochrony jej wrażliwych walorów. Ma się to odbywać z uwzględnieniem zintegrowanego podejścia oraz dążenia do zgodności z paradygmatem zrównoważonego rozwoju.

CEL STRATEGICZNY 6.		
ZRÓWNOWAŻENIE FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNE		
Cel operacyjny	Kierunek działań	
6.1. Integracja funkcjonalna	6.1.1.	Kreowanie „miejsc centralnych” o wysokich walorach funkcjonalnych i przestrzennych
	6.1.2.	Koordynacja przestrzenna rozwoju infrastruktury społecznej
	6.1.3.	Usługi pierwszej potrzeby w bezpośredniej bliskości
	6.1.4.	Koordynacja lokalizacji centrów zaopatrzenia podmiotów działalności gospodarczej
6.2. Racjonalne zagospodarowanie	6.2.1.	Kompleksowe ujęcie planowania nowych oraz modernizacji istniejących zespołów zabudowy - miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego
	6.2.2.	Ochrona terenów rozwojowych (inwestycyjnych)
	6.2.3.	Planowanie rozwoju zagospodarowania z uwzględnieniem ochrony walorów krajobrazu przyrodniczego oraz kulturowego
	6.2.4.	Ochrona przed zagospodarowaniem wartościowych terenów rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz o walorach rekreacyjno-turystycznych
6.3. Sieciowa infrastruktura	6.3.1.	Wzmocnienie pewności zasilania, w tym przez rozwój układów dwukierunkowych oraz zwiększanie udziału sieci doziemnych
	6.3.2.	Objęcie BOF kolektywnymi systemami zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków
	6.3.3.	Promocja i wspieranie rozwoju infrastruktury OZE, w tym w szczególności w formule prosumenckiej
	6.3.4.	Uwzględnianie ochrony wartości krajobrazowych przy planowaniu rozwoju infrastruktury
	6.3.5.	Objęcie całego obszaru BOF infrastrukturą szerokopasmowego Internetu
6.4. Poprawa kulturowych walorów przestrzeni	6.4.1.	Rozwój systemu przestrzeni publicznych o wartościach społecznych
	6.4.2.	Ochrona historycznych układów i sylwet miejscowości, zwłaszcza ośrodków gminnych oraz ekspozycji historycznych dominant

CEL OPERACYJNY 6.1.

INTEGRACJA FUNKCJONALNA

Integracja BOF w wymiarze funkcjonalno-przestrzennym, zwłaszcza w sferze funkcji usługowych oraz społecznych, pozwoli uzyskać efekt synergii w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego. Umożliwi uniknięcie m.in. nieefektywnego dublowania się aktywności różnych instytucji i organizacji oraz inwestycji, przy jednoczesnym zapewnieniu dobrego dostępu do usług publicznych mieszkańcom BOF.

Kierunek działań 6.1.1.

Kreowanie „miejsc centralnych” o wysokich walorach funkcjonalnych i przestrzennych³²

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Rozproszenie usług publicznych; - Potrzeba miejsc koncentracji i integracji aktywności gospodarczej i społecznej. 	<ul style="list-style-type: none"> - Działania dedykowane infrastrukturze społecznej, infrastrukturze integracyjnej sprzyjającej włączeniu społecznemu; - Rozwój infrastruktury na potrzeby świadczenia usług wychowania przedszkolnego; - Zwiększenie dostępności do usług społecznych; - Zachowanie i modernizacja obiektów dziedzictwa kulturowego, rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej.

Kierunek działań 6.1.2.

Koordinacja przestrzenna rozwoju infrastruktury społecznej

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Wzrost zapotrzebowania na usługi opiekuńcze; - Rozproszenie przestrzenne potencjalnych beneficjentów; - Niedobór liczby placówek infrastruktury społecznej. 	<ul style="list-style-type: none"> - Rozwój infrastruktury na potrzeby świadczenia usług wychowania przedszkolnego, - Inwestycje w infrastrukturę edukacyjną szkół podstawowych i ponadpodstawowych prowadzących kształcenie ogólne; - Rozwój infrastruktury szkolnictwa zawodowego oraz ustawicznego; - Działania dedykowane rozwojowi infrastruktury społecznej oraz integracyjnej sprzyjającej włączeniu społecznemu.

³² Inspiracją do utworzenia tego kierunku działań było „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego”, uchwalone uchwałą Nr XII/165/19 Rady Miasta Białystok z dnia 18 czerwca 2019 r. Pod pojęciem „miejsc centralnych” rozumiane są ośrodki usługowe w miejscowościach gminnych, które powinny być rozwijane, ponieważ zwykle nie pełnią wszystkich swoich funkcji, usługi są rozproszone, a forma przestrzenna nie jest skryształizowana, np. są zdominowane przez powierzchnie dla samochodów, a nie dla pieszych.

Kierunek działań 6.1.3.

Usługi pierwszej potrzeby w bezpośredniej bliskości

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Utrudniona dostępność usług pierwszej potrzeby; - Rozproszenie przestrzenne odbiorców usług. 	<ul style="list-style-type: none"> - Działania dedykowane rozwojowi infrastruktury społecznej oraz integracyjnej sprzyjającej włączeniu społecznemu.

Kierunek działań 6.1.4.

Koordinacja lokalizacji centrów zaopatrzenia podmiotów działalności gospodarczej

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Wymóg efektywności i sprawności funkcjonowania podmiotów gospodarczych; - Dążenie do ograniczania zużycia energii oraz redukcji transportochłonności; - Niskie pokrycie miejskimi planami zagospodarowania przestrzennego niektórych gmin BOF; - Potrzeba wykorzystania efektu synergii w ramach współpracy gmin. 	<ul style="list-style-type: none"> - Skoordynowane ponadlokalnie planowanie zagospodarowania przestrzennego; - Wzrost pokrycia obszaru BOF miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego lokalizującymi strefy gospodarcze pozwalające na współpracę międzygminną; - Rozwój infrastruktury biznesowej.

CEL OPERACYJNY 6.2.

RACJONALNE ZAGOSPODAROWANIE

Racjonalne zagospodarowanie ma na celu zagospodarowanie terenów stosownie do ich najistotniejszych walorów, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Kierunek działań 6.2.1.

Kompleksowe ujęcie planowania nowych oraz modernizacji istniejących zespołów zabudowy - miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Żywiołowość rozwoju przestrzennego; - Postępująca suburbanizacja; - Konieczność racjonalnego gospodarowania terenami oraz ochrony walorów środowiska; - Potrzeba tworzenia zrównoważonej struktury funkcjonalno-przestrzennej. 	<ul style="list-style-type: none"> - Planowanie bazujące na kompleksowym podejściu zintegrowanym; - Skoordynowane ponadlokalnie planowanie zagospodarowania przestrzennego; - Utworzenie komórki zajmującej się koordynacją planistyczną BOF.

Kierunek działań 6.2.2.

Ochrona terenów inwestycyjnych

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Procesy żywiołowego rozwoju przestrzennego; - potrzeby terenowe rozwoju przedsięwzięć biznesowych. 	<ul style="list-style-type: none"> - Rozwój infrastruktury biznesowej; - Wzrost pokrycia obszaru BOF miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego lokalizującymi strefy gospodarcze pozwalające na współpracę międzygminną.

Kierunek działań 6.2.3.

Planowanie rozwoju zagospodarowania z uwzględnieniem ochrony walorów krajobrazu przyrodniczego oraz kulturowego

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Żywiołowe procesy rozwoju przestrzennego; - Potrzeba harmonijnych założeń funkcjonalno-przestrzennych; - Wymogi ochrony dziedzictwa przyrodniczego oraz kulturowego. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych; - Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury; - Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa naturalnego i ekoturystyki poza obszarami Natura 2000; - Fizyczna odnowa i bezpieczeństwo przestrzeni publicznych.

Kierunek działań 6.2.4.

Ochrona przed zagospodarowaniem wartościowych terenów rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz o walorach rekreacyjno-turystycznych

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Żywiołowe procesy rozwojowe w przestrzeni; - Konieczność zabezpieczenia potrzeb strategicznych w zakresie zaopatrzenia w żywność. 	<ul style="list-style-type: none"> - Działania na rzecz bezpieczeństwa żywnościowego; - Ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych; - Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury; - Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa naturalnego i ekoturystyki poza obszarami Natura 2000; - Fizyczna odnowa i bezpieczeństwo przestrzeni publicznych.

CEL OPERACYJNY 6.3.

SIECIOWA INFRASTRUKTURA

Sieciowa infrastruktura – celem jest uzyskanie korzyści, w drodze współpracy ponadlokalnej, z rozwoju kolektywnych systemów w ramach wybranych rodzajów infrastruktury technicznej.

Kierunek działań 6.3.1.

Wzmocnienie pewności zasilania, w tym przez rozwój układów dwukierunkowych oraz zwiększanie udziału sieci doziemnych

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Brak pewności zasilania przez istniejące systemy elektroenergetyczne w przypadku wystąpienia gwałtownych zjawisk atmosferycznych; - Potrzeba kolektywnych inwestycji w lokalne, zbiorowe systemy wytwarzania oraz dystrybucji energii. 	<ul style="list-style-type: none"> - Produkcja energii i/lub ciepła ze źródeł odnawialnych z przeznaczeniem na potrzeby własne, projekty grantowe, inicjatywy takie, jak klastry energii, czy działalność spółdzielni energetycznych; - Wymiana/modernizacja oświetlenia ulicznego na energooszczędne wraz z wymianą słupów oświetleniowych i systemami zarządzania oświetleniem ulicznym; - Wymiana/modernizacja oświetlenia w przestrzeni publicznej na energooszczędne wraz z wymianą słupów oświetleniowych i systemami zarządzania oświetleniem; - Wymiana/modernizacja oświetlenia w budynkach użyteczności publicznej na energooszczędne.

Kierunek działań 6.3.2.

Objęcie BOF kolektywnymi systemami zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Nieefektywność i zagrożenie środowiska indywidualnymi systemami odprowadzania ścieków; - Nieefektywność indywidualnych systemów zaopatrzenia w wodę. 	<ul style="list-style-type: none"> - Projekty dotyczące ograniczania strat wody oraz jej efektywnego wykorzystania; - Optymalizacja gospodarki osadowej na terenie BOF; - Rozbudowa infrastruktury gospodarki wodno-ściekowej w BOF, w szczególności poza obszarami w ramach KPOŚK.

Kierunek działań 6.3.3.

Promocja i wspieranie rozwoju infrastruktury OZE, w tym w szczególności w formule prosumenckiej

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Zapotrzebowanie na energię; - Rosnące koszty energii; - Potencjał kapitału prywatnego do rozwoju infrastruktury OZE; - Bezpieczeństwo energetyczne; - Potrzeby ograniczania emisji. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kompleksowa modernizacja energetyczna obiektów użyteczności publicznej, kompleksowa modernizacja energetyczna wielorodzinnych budynków mieszkalnych, efektywne sieci ciepłownicze i chłodnicze wraz z magazynami ciepła, promocji, doradztwa, podnoszenia świadomości i wiedzy mieszkańców, przedsiębiorców i władz lokalnych województwa podlaskiego w zakresie efektywności energetycznej i wykorzystania OZE w budownictwie niskoemisyjnym;

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
	<ul style="list-style-type: none"> - Produkcja energii i/lub ciepła ze źródeł odnawialnych z przeznaczeniem na potrzeby własne, projekty grantowe.

Kierunek działań 6.3.4.

Uwzględnianie ochrony wartości krajobrazowych przy planowaniu rozwoju infrastruktury

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Unikalne walory obszaru BOF (np. Dolina Supraśli, Dolina Narwi); - Narastająca suburbanizacja; - Potrzeba ochrony potencjału walorów turystycznych. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych; - Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury; - Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa naturalnego i ekoturystyki poza obszarami Natura 2000; - Fizyczna odnowa i bezpieczeństwo przestrzeni publicznych.

Kierunek działań 6.3.5.

Objęcie całego obszaru BOF infrastrukturą szerokopasmowego Internetu

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Niska jakość połączeń internetowych; - Ograniczenia w przesyłaniu danych; - Rosnące potrzeby mieszkańców oraz przedsiębiorstw. 	<ul style="list-style-type: none"> - E-usługi publiczne, cyberbezpieczeństwo, digitalizacja i udostępnienie zasobów publicznych, Smart City; - Rozwój infrastruktury biznesowej.

CEL OPERACYJNY 6.4.

POPRAWA KULTUROWYCH WALORÓW PRZESTRZENI

Poprawa kulturowych walorów przestrzeni – ochrona i rozwój kulturowych aspektów przestrzeni publicznej, zarówno w zakresie ochrony jej reliktywów jak i wzmocnienia jej roli społecznej.

Kierunek działań 6.4.1.

Rozwój systemu przestrzeni publicznych o wartościach społecznych

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Żywiołowość procesów rozwojowych w przestrzeni; - Zapotrzebowanie wspólnot sąsiedzkich na przestrzenie społeczne służące integracji oraz koncentrowaniu aktywności wspólnotowych. 	<ul style="list-style-type: none"> - Fizyczna odnowa i bezpieczeństwo przestrzeni publicznych. - Zachowanie i modernizacja obiektów dziedzictwa kulturowego, rozwój infrastruktury do

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
	prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej; <ul style="list-style-type: none"> - Ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych; - Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury; - Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa naturalnego i ekoturystyki poza obszarami Natura 2000.

Kierunek działań 6.4.2.

Ochrona historycznych układów i sylwet miejscowości, zwłaszcza ośrodków gminnych, oraz ekspozycji historycznych dominant

Przesłanki	Przykładowe typy projektów
<ul style="list-style-type: none"> - Żywiłość procesów rozwojowych w przestrzeni; - Potrzeba zachowania tradycyjnych form i układów przestrzennych jako dziedzictwa pokoleń, a także jako znaków w przestrzeni oraz miejsc integrujących wspólnoty. 	<ul style="list-style-type: none"> - Zachowanie i modernizacja obiektów dziedzictwa kulturowego, rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej; - Ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych; - Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury; - Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa naturalnego i ekoturystyki poza obszarami Natura 2000; - Fizyczna odnowa i bezpieczeństwo przestrzeni publicznych.

Tabela 5.1 Cele zrealizowane w ramach ZIT z FEdP 2021-2027

Lp.	Cel Polityki	Cel szczegółowy FEdP 2021-2027	Cel strategiczny SR BOF 2030	Cel operacyjny SR BOF 2030	Przykładowe typy projektów
EFRR					
1.	CP2 Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej	Działanie 2.1. Cel szczegółowy (i): Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	Cel strategiczny 6. Zrównoważenie funkcjonalno-przestrzenne	Cel operacyjny 6.3. Sieciowa infrastruktura	wymiana/modernizacja oświetlenia ulicznego na energooszczędne wraz z wymianą słupów oświetleniowych i systemami zarządzania oświetleniem ulicznym; wymiana/modernizacja oświetlenia w przestrzeni publicznej na energooszczędne wraz z wymianą słupów oświetleniowych i systemami zarządzania oświetleniem; wymiana/modernizacja oświetlenia w budynkach użyteczności publicznej na energooszczędne;
		Działanie 2.2. Cel szczegółowy (ii): Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju	Cel strategiczny 6. Zrównoważenie funkcjonalno-przestrzenne	Cel operacyjny 6.3. Sieciowa infrastruktura	produkcja energii elektrycznej i/lub ciepła ze źródeł odnawialnych z przeznaczeniem na potrzeby własne, projekty grantowe, inicjatywy takie, jak klastry energii i spółdzielnie energetyczne;
		Działanie 2.3. Cel szczegółowy (iv): Wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a	Cel strategiczny 4. Zeroemisyjność dla rozwoju i jakości życia	Cel operacyjny 4.2. BOF zielony, odporny, o dobrej jakości środowiska	adaptacja terenów zurbanizowanych do zmian klimatu, budowa, przebudowa lub remont urządzeń wodnych i

Lp.	Cel Polityki	Cel szczegółowy FEdP 2021-2027	Cel strategiczny SR BOF 2030	Cel operacyjny SR BOF 2030	Przykładowe typy projektów
		także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego			infrastruktury towarzyszącej służących zmniejszeniu skutków powodzi lub suszy, mała retencja;
2.	CP4 Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych (EFRR)	Działanie 4.1. Cel szczegółowy (ii): Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia na odległość oraz online	Cel strategiczny 2. Mieszkańcy otwarci na przyszłość Cel strategiczny 6. Zrównoważenie funkcjonalno-przestrzenne	Cel operacyjny 2.1. Mieszkańcy kompetentni – przygotowani na gospodarkę 4.0 Cel operacyjny 6.1. Integracja funkcjonalna	infrastruktura na potrzeby świadczenia usług wychowania przedszkolnego, infrastruktury szkolnictwa zawodowego oraz ustawicznego;
3.	CP5 Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów oraz inicjatyw lokalnych	Działanie 5.1. Cel szczegółowy (i): Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich	Cel strategiczny 1. Inteligentne zarządzanie BOF Cel strategiczny 2. Mieszkańcy otwarci na przyszłość Cel strategiczny 6. Zrównoważenie funkcjonalno-przestrzenne	Cel operacyjny 1.1. Inteligentne planowanie strategiczne Cel operacyjny 1.2. Inteligentne organizowanie Cel operacyjny 1.3. Inteligentne przewodzenie Cel operacyjny 1.4. Inteligentne monitorowanie Cel operacyjny 2.2. Mieszkańcy w dobrej kondycji	ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych, ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury, ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa naturalnego i ekoturystyki poza obszarami Natura 2000, fizyczna odnowa i bezpieczeństwo przestrzeni publicznych, inicjatywy na rzecz rozwoju terytorialnego, w tym przygotowanie strategii terytorialnych;

Lp.	Cel Polityki	Cel szczegółowy FEdP 2021-2027	Cel strategiczny SR BOF 2030	Cel operacyjny SR BOF 2030	Przykładowe typy projektów
				<p>Cel operacyjny 6.2. Racjonalne zagospodarowanie</p> <p>Cel operacyjny 6.3. Sieciowa infrastruktura</p> <p>Cel operacyjny 6.4. Poprawa kulturowych walorów przestrzeni</p>	
4.	<p>CP2 Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej</p>	<p>Działanie 6.1 Cel szczegółowy (viii): Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej</p>	<p>Cel strategiczny 5. Zrównoważona mobilność miejska</p>	<p>Cel operacyjny 5.1. Integracja systemu publicznego transportu zbiorowego BOF</p> <p>Cel operacyjny 5.2. Poprawa przestrzeni miejskiej</p> <p>Cel operacyjny 5.3. Zrównoważony rozwój środków transportu</p>	<p>zakup, modernizacja niskoemisyjnego i bezemisyjnego taboru na potrzeby transportu publicznego, budowa instalacji do dystrybucji nośników energii dla niskoemisyjnego transportu, wyposażenie dróg/ulic w infrastrukturę służącą obsłudze transportu publicznego (np. zatoki, podjazdy, zjazdy, pętle) oraz pasażerów (np. przystanki, wysepki); budowa, przebudowa, rozbudowa liniowej i punktowej infrastruktury transportu publicznego i niezmotoryzowanego; Inteligentne Systemy Transportowe;</p>

Lp.	Cel Polityki	Cel szczegółowy FEdP 2021-2027	Cel strategiczny SR BOF 2030	Cel operacyjny SR BOF 2030	Przykładowe typy projektów
					przygotowanie i aktualizacja Planów Zrównoważonej Mobilności Miejskiej.
EFS+					
5.	CP4 Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych (EFS+)	Działanie 8.1. Cel szczegółowy f): Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami	Cel strategiczny 2. Mieszkańcy otwarci na przyszłość Cel strategiczny 3. Przedsiębiorczość podstawą rozwoju	Cel operacyjny 2.1. Mieszkańcy kompetentni – przygotowani na gospodarkę 4.0 Cel operacyjny 3.1. Promocja przedsiębiorczości	wspieranie wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, wspieranie kształcenia ogólnego, wsparcie szkół zawodowych, kompleksowe regionalne wsparcie rozwoju szkolnictwa zawodowego, programy stypendialne dla dzieci i młodzieży województwa podlaskiego, projekty pilotażowe realizowane w modelu popytowym w zakresie zajęć dodatkowych dla dzieci i młodzieży.

Lp.	Cel Polityki	Cel szczegółowy FEdP 2021-2027	Cel strategiczny SR BOF 2030	Cel operacyjny SR BOF 2030	Przykładowe typy projektów
6.		Działanie 8.3. Cel szczegółowy k): Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej	Cel strategiczny 2. Mieszkańcy otwarci na przyszłość Cel strategiczny 6. Zrównoważenie funkcjonalno-przestrzenne	Cel operacyjny 2.2. Mieszkańcy w dobrej kondycji Cel operacyjny 2.3. Mieszkańcy aktywni i zintegrowani Cel operacyjny 6.1. Integracja funkcjonalna	zwiększenie dostępności do usług społecznych, teleopieka domowa dla seniorów.
		Działanie 8.4. Cel szczegółowy l): Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	Cel strategiczny 2. Mieszkańcy otwarci na przyszłość	Cel operacyjny 2.3. Mieszkańcy aktywni i zintegrowani	integracja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

Źródło: opracowanie własne Stowarzyszenia BOF.

6. MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ BOF WRAZ Z USTALENIAMI I REKOMENDACJAMI W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ

6.1. WPROWADZENIE

W sensie przyrodniczo-geograficznym Białostocki Obszar Funkcjonalny położony jest na Nizinie Północnopodlaskiej, a w jej obrębie w granicach Wysoczyzny Białostockiej.

W układzie administracyjnym BOF położony jest w granicach powiatu białostockiego – największego pod względem powierzchni w Polsce.

Białostocki Obszar Funkcjonalny składa się z ośrodka centralnego – rdzenia, oraz 9 gmin (w tym 6 miejsko-wiejskich oraz 3 wiejskich) (mapa 6.1). Białostocki Obszar Funkcjonalny w „Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030” został wyznaczony jako Obszar Strategicznej Interwencji rangi regionalnej. W ramach BOF od 6 grudnia 2013 roku funkcjonuje Stowarzyszenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego, które zrzesza wszystkie jednostki samorządu lokalnego z obszaru BOF, a od 20 lipca 2015 r. pełni funkcję Instytucji Pośredniczącej ZIT.

Podobnie jak inne miejskie obszary funkcjonalne ośrodków wojewódzkich BOF stoi przed wyzwaniem dotyczącymi m.in. rozwoju gospodarczego, środowiska przyrodniczego, infrastruktury technicznej oraz społecznej, polityki przestrzennej, przeciwdziałania degradacji terenów zagrożonych marginalizacją oraz interwencji na terenach zidentyfikowanych stanów kryzysowych, konfliktów przestrzennych oraz środowiskowych o wymiarze ponadlokalnym. Rozwiązania wypracowane w ramach „Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 r.” związalizowane w modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej i wsparte ustaleniami oraz rekomendacjami w zakresie polityki przestrzennej mają za zadanie ukierunkować procesy rozwojowe BOF zgodnie z zasadami ładu przestrzennego oraz zrównoważonego rozwoju.

Na mapie 7.11 przedstawiono syntezę modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej.

6.2. ANALIZA KLUCZOWYCH UWARUNKOWAŃ ROZWOJOWYCH BIAŁOSTOCKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO

ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Pod względem pokrycia terenu gminy otaczające Białystok różnią się znacząco wzajemnie w układzie północny-wschód vs. południe-zachód. Gminy położone na północ i wschód od miasta centralnego charakteryzują się bardzo dużą lesistością: zawierają w swoich granicach kompleks leśny Puszczy Knyszyńskiej. Determinuje to możliwości związane z urbanizacją oraz gospodarką rolną. Jednocześnie jest to obszar atrakcyjny turystycznie, z rejonami wciąż dość ograniczonej antropopresji (mapa 6.2). Niemniej, dużym problemem jest postępująca antropopresja w formie dość chaotycznej suburbanizacji, stanowiąca zagrożenie dla rolniczej przestrzeni produkcyjnej, obiektów przyrodniczych oraz krajobrazu. Gminy położone od północnego zachodu po południowe otoczenie Białegostoku zdominowane są przez krajobrazy otwarte z przewagą rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz o względnie większym poziomie urbanizacji. To zróżnicowanie uwarunkowań środowiska przyrodniczego, wraz z występowaniem na części obszaru dużego udziału różnych form jego ochrony, generuje

całkowicie odmienne warunki gospodarowania przestrzenią i tym samym charakteru gospodarczego poszczególnych gmin.

Od strony zachodniej oraz od południa (z pewnymi odstępstwami) granicę obszaru stanowi środkowy odcinek doliny Narwi, w tym od zachodu Narwiański Park Narodowy. Granica po stronie północnej i wschodniej przebiega w kompleksie leśnym Puszczy Knyszyńskiej. Wszystkie te elementy, w większości objęte systemem obszarów Natura 2000, są niezwykle cenne (mapa 6.3).

Kluczowymi rekomendacjami w zakresie polityki przestrzennej w wymiarze ponadlokalnym jest ochrona dolin rzecznych, pozostałych terenów wodno-błotnych oraz kompleksów leśnych, zarówno ze względu na ich rangę przyrodniczą (m.in. korytarze ekologiczne), zapewnienie odpowiednich warunków wodno-klimatycznych na obszarze BOF, istotny wkład w mitygację skutków zmian klimatu, potencjał wkładu w dążenie do zeroemisyjności obszaru, a także potencjał rekreacyjny oraz turystyczny w wymiarze ponadlokalnym.

INFRASTRUKTURA TRANSPORTOWA

Obszar BOF jest istotnym węzłem transportowym o randze ponadregionalnej, w tym z powiązaniem na kierunkach międzynarodowych (Litwa, oraz pośrednio pozostałe Kraje Bałtyckie – zwłaszcza w zakresie transportu kolejowego oraz Białoruś). Na stacji Białystok zbiegają się linie kolejowe z pięciu kierunków, w tym międzynarodowe z kierunku Grodna oraz Wołkowyska – obecnie z niefunkcjonującymi przejściami granicznymi. Trwają prace w ramach realizacji linii Rail Baltica ze stolicy do Krajóv Bałtyckich. Modernizowany jest węzeł oraz dworzec Białystok. Od lat miasto Białystok prowadzi inwestycje o znaczeniu krajowym, regionalnym oraz lokalnym, jak również o znaczeniu ponadlokalnym, które mają zarówno poprawić drogowe skomunikowanie regionu, jak i ośrodka wojewódzkiego, ale także dostosować do współczesnych potrzeb przebiegające na obszarze województwa (w tym BOF) elementy międzynarodowej infrastruktury drogowej. Drogą ekspresową S8 połączono Białystok ze stolicą i centrum kraju. Praktycznie zrealizowano domknięcie wewnętrznej obwodnicy Białegostoku (Trasa Generalska, Trasa Niepodległości, ul. K. Ciołkowskiego). Ponadto rozpoczynają się prace na białostockim odcinku drogi S19, w tym częściowo nad zewnętrzną obwodnicą Białegostoku, która będzie miała duże znaczenie dla całego obszaru BOF (mapa 6.4).

Na obszarze BOF najwięcej dróg rowerowych występuje w Białymstoku (ponad 160 km). Poza miastem centralnym stan nasycenia siecią dróg rowerowych jest zróżnicowany. Najdłuższy odcinek drogi rowerowej poza Białymstokiem występuje wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 676 pomiędzy Białymstokiem a Supraślem (ponad 10 km). Przez obszar BOF przebiega wschodni szlak rowerowy Green Velo, jednak jego odcinki częściowo prowadzone są drogami dostępnymi dla pojazdów mechanicznych. Największym wyzwaniem w tym zakresie pozostaje efektywne powiązanie Białegostoku ze strefą podmiejską.

Główne wyzwania dla Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego to:

- 1) W zakresie infrastruktury kolejowej:
 - a) wytyczenie oraz realizacja obwodnicy kolejowej Białegostoku, która ma umożliwić omijanie węzła Białystok przez składy z ładunkami niebezpiecznymi oraz ruch w relacji Warszawa – Kraje Bałtyckie przez węzeł Białystok bez konieczności zmiany kierunku jazdy;
 - b) efektywne włączenie transportu kolejowego w obsługę pasażerską w skali BOF.
- 2) W zakresie infrastruktury drogowej:

- a) realizacja zewnętrznej, ekspresowej obwodnicy Białegostoku, głównie w ramach realizacji trasy S19;
- b) dalszy rozwój systemu ścieżek rowerowych poza obszarem Białegostoku; realizacja parkingów strategicznych na peryferiach i/lub obrzeżach Białegostoku, umożliwiających korzystanie z miejskiego transportu zbiorowego przez mieszkańców strefy podmiejskiej.

INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Przez obszar BOF w jego części południowej przebiega międzynarodowy gazociąg Jamał (mapa 6.5). Prowadzenie elementów infrastruktury technicznej, zwłaszcza o znaczeniu ponadlokalnym bywa utrudnione ze względu na duży udział obszarów przyrody prawnie chronionej w powierzchni BOF. Istotnym ograniczeniem w pasie na północ od Białegostoku jest strefa ochronna ujęć wody komunalnej w dolinie rzeki Supraśl. Dużym problemem jest znaczny udział indywidualnych instalacji utylizacji ścieków (zbiorniki szczelne). W tym kontekście istotnym wyzwaniem dla obszarów poza Białymstokiem jest scentralizowanie tej infrastruktury. Mieszkańcy pozytywnie odpowiedzieli na możliwość dofinansowania instalacji fotowoltaicznych, stąd, zwłaszcza w strefie podmiejskiej, energetyka prosumencka występuje w stopniu zauważalnym.

TURYSTYKA I REKREACJA

Walory turystyczne oraz towarzysząca im infrastruktura stanowią jedną z istotnych wartości obszaru BOF (mapa 6.6, mapa 6.12). Koncentrują się one głównie w ośrodku centralnym – Białymstoku oraz w zachodniej i północno-wschodniej części obszaru. Łączą się one z potencjałem rekreacyjnym, istotnym głównie dla mieszkańców BOF. W modelu wskazano główne walory turystyczne (kulturowe i przyrodnicze) oraz infrastrukturę z nimi związaną, w tym centra turystyczno-wypoczynkowe oraz szlaki turystyczne (mapa 6.6). Określono przebieg nowego szlaku turystycznego integrującego walory BOF – szlak Perły BOF (mapa 6.12). Zwraca się uwagę na konieczność jeszcze ściślejszej integracji zarządzania obszarami koncentracji walorów turystyczno-rekreacyjnych. Należy zaznaczyć, że wciąż jeszcze dość słabo wypromowany potencjał turystyczny zawierają gminy Zabłudów oraz Juchnowiec Kościelny, zwłaszcza w rejonie doliny Narwi, a także obszar gminy Dobrzyniewo Duże. W ramach zadań mających wesprzeć infrastrukturę turystyczną przewidziano rozwój oraz integrację systemu ścieżek rowerowych na obszarach gmin poza Białymstokiem z systemem ścieżek miasta centralnego.

Rozwój infrastruktury sportowej oraz rekreacyjnej jest warunkiem koniecznym realizacji celu Strategii Mieszkańcy w dobrej kondycji. Najlepszą infrastrukturą z tego zakresu szczyli się Białystok (stadion piłkarski, stadion lekkoatletyczny, sztuczne lodowisko, baseny pływackie, tor samochodowy). Istnieją zamierzenia uzupełnienia tej infrastruktury, przede wszystkim o nowoczesną halę sportową. W pozostałych gminach występują podstawowe elementy infrastruktury dla aktywnej rekreacji, zwykle związane z kompleksami szkół podstawowych, w tym boiska, tzw. Orliki oraz siłownie na świeżym powietrzu. Zamierzenia w zakresie rozwoju infrastruktury rekreacyjnej ma m.in. gmina Turośl Kościelna.

INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

W zakresie infrastruktury społecznej (w tym ochrony zdrowia) diagnoza dla BOF wykazała generalnie równomierny, choć zróżnicowany, rozkład przestrzenny elementów tej infrastruktury (uwzględniając wiodącą rolę Białegostoku) (mapa 6.7). Na terenach wiejskich

i miejsko-wiejskich żłobki występują incydentalnie, a przedszkola wyłącznie w ośrodkach gminnych. Szkoły ponadpodstawowe występują jedynie w Białymstoku, Czarnej Białostockiej, Łapach oraz Supraślu. Nierównomiernie przestrzennie, choć generalnie zgodnie z rozmieszczeniem potencjału demograficznego, rozmieszone są domy pomocy społecznej. W gminach poza Białymstokiem, nie występują hospicja. Zasadniczo, rozmieszczenie elementów infrastruktury społecznej oraz koncentracja usług występuje w ośrodkach gminnych, natomiast bardzo słabo reprezentowane są one w pozostałych miejscowościach. Stąd, istotnym problemem bywa bliska dostępność usług pierwszej potrzeby, która jest kompensowana dominacją samochodów prywatnych jako środków transportu w strefie podmiejskiej Białegostoku. W związku z osiedlaniem się młodych rodzin w strefie podmiejskiej Białegostoku, występuje zapotrzebowanie na rozbudowę lub lokalizację nowych szkół podstawowych.

6.3. MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ BOF

TERENY URBANIZACJI

Tereny zurbanizowane koncentrują się w Białymstoku oraz wokół niego, a także w miejscowościach, zwłaszcza gminnych (mapa 6.8). W gminach o dużej lesistości obserwuje się urbanizację o charakterze enklaw, zarówno miejskich (Czarna Białostocka Supraśl), rolniczych jak i rekreacyjnych. Bardzo duże zróżnicowanie wykazuje wskaźnik pokrycia obszarów gmin miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego: od odpowiednio: 99,99% oraz 99,9% w gminach Choroszcz oraz Łapy do odpowiednio: 1,8% oraz 1% w gminach Dobrzyniewo Duże oraz Zabłudów. Tereny zurbanizowane (funkcja przemysłowo-składowa) koncentrują się w południowej oraz zachodniej części Białegostoku, a także w niektórych pozostałych ośrodkach gminnych lub ich bezpośrednim otoczeniu (Czarna Białostocka, Wasilków, Zabłudów, a przede wszystkim Łapy, w gminach Supraśl oraz Dobrzyniewo Duże).

6.4. KIERUNKI ZMIAN W STRUKTURZE PRZESTRZENNEJ BOF

Obserwuje się intensyfikację zagospodarowania w obszarze BOF jak i w Białymstoku. Wiąże się to zarówno z ciągłym wzrostem liczby ludności całego obszaru, stałym rozwojem infrastruktury, zwłaszcza transportowej, jak i z ujawnionymi w ubiegłych latach wraz z dobrą koniunkturą gospodarczą i finansową aspiracjami w zakresie posiadania własnego domu, domu pod miastem, drugiego domu czy drugiego mieszkania jako źródła dodatkowego dochodu z wynajmu lub lokaty oszczędności. Podobnie swój wkład w urbanizację ma rozwój infrastruktury przedsiębiorstw. W wyniku pojawienia się wielostronnych zjawisk kryzysowych, trudno budować wiarygodne prognozy na temat stopnia, w jakim te tendencje utrzymają się w przyszłości, ale zjawisko napływu ludności z regionu do obszaru BOF wydaje się być utrwalone. Mieszkaniowe tereny rozwojowe znajdują się we wschodniej oraz południowej części Białegostoku, a także w pewnym stopniu w Choroszczy, Czarnej Białostockiej, Wasilkowie oraz Łapach. Widoczna jest też tendencja do lokalizowania się mieszkalnictwa w części strefy podmiejskiej bezpośrednio przyległej do Białegostoku.

Kluczowe wyzwania Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego w sferze przestrzennej:

- 1) Ułatwiony dostęp do usług dla ludności i podmiotów gospodarczych oraz infrastruktury społecznej dzięki integracji funkcjonalno-przestrzennej.
- 2) Ograniczenie terenochłonności inwestycji i transportochłonności obszaru dzięki kompleksowemu i skoordynowanemu ponadlokalnie planowaniu zagospodarowania.

- 3) Wzrost pewności zasilania w energię oraz powszechny dostęp do infrastruktury liniowej.
- 4) Zachowanie tożsamości przestrzennej i walorów przyrodniczych.

6.5. ROZMIESZCZENIE KLUCZOWYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ INWESTYCYJNYCH I PLANOWANE ZMIANY W PRZESTRZENI BOF – CHARAKTERYSTYKA OBSZARÓW INWESTYCYJNYCH I KIERUNKÓW INTERWENCJI

Planowane kluczowe działania pokazane są na Mapie 9.

6.6. USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ W BOF

Przestrzeń fizyczna musi pomieścić wszystkie potrzebne mieszkańcom zasoby i potencjały. Wzajemne relacje przestrzenne tych zasobów wpływają na poziom warunków do życia oraz rozwoju, jaki dany obszar oferuje. Dobre warunki do życia mogą wynikać z walorów naturalnych, jednak w sytuacji obszaru zurbanizowanego, podlegającego dynamicznym przekształceniom, mogą być one kształtowane jedynie w wyniku świadomie moderowanego rozwoju przestrzennego realizowanego na podstawie odpowiednio sformułowanej polityki przestrzennej. Przestrzeń wysokiej jakości, o określonym, oczekiwanym zestawie cech sprzyjających efektywnemu zaspokajaniu potrzeb mieszkańców jest dobrem ograniczonym, wobec tego powinna być wykorzystywana racjonalnie i efektywnie, z ochroną najbardziej wrażliwych i unikalnych zasobów. Przestrzeń wysokiej jakości jest jednym z trzech celów operacyjnych w ramach celu strategicznego Zasobni mieszkańcy w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030. Z dobrą jakością życia, dobrymi dla niej warunkami przestrzennymi, a także dążeniem do realizacji konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju wiąże się dobra dostępność w bliskości miejsca zamieszkania podstawowych usług dla ludności przy jednoczesnym ograniczeniu obligatoryjnych przemieszczeń (do miejsca pracy, do lokalizacji usług przede wszystkim pierwszego poziomu, a także w celu realizacji kontaktów społecznych).

Stąd w Strategii Rozwoju BOF do 2030 roku w obszarze zagospodarowania przestrzennego w ramach celu operacyjnego Integracja funkcjonalna przewidziano kierunki działań:

- 1) kreowanie miejsc centralnych o wysokich walorach funkcjonalnych i przestrzennych;
- 2) koordynacja przestrzenna rozwoju infrastruktury społecznej;
- 3) usługi pierwszej potrzeby w bezpośredniej bliskości;
- 4) koordynacja lokalizacji centrów zaopatrzenia podmiotów działalności gospodarczej.

Z kolei w ramach celu Racjonalne zagospodarowanie:

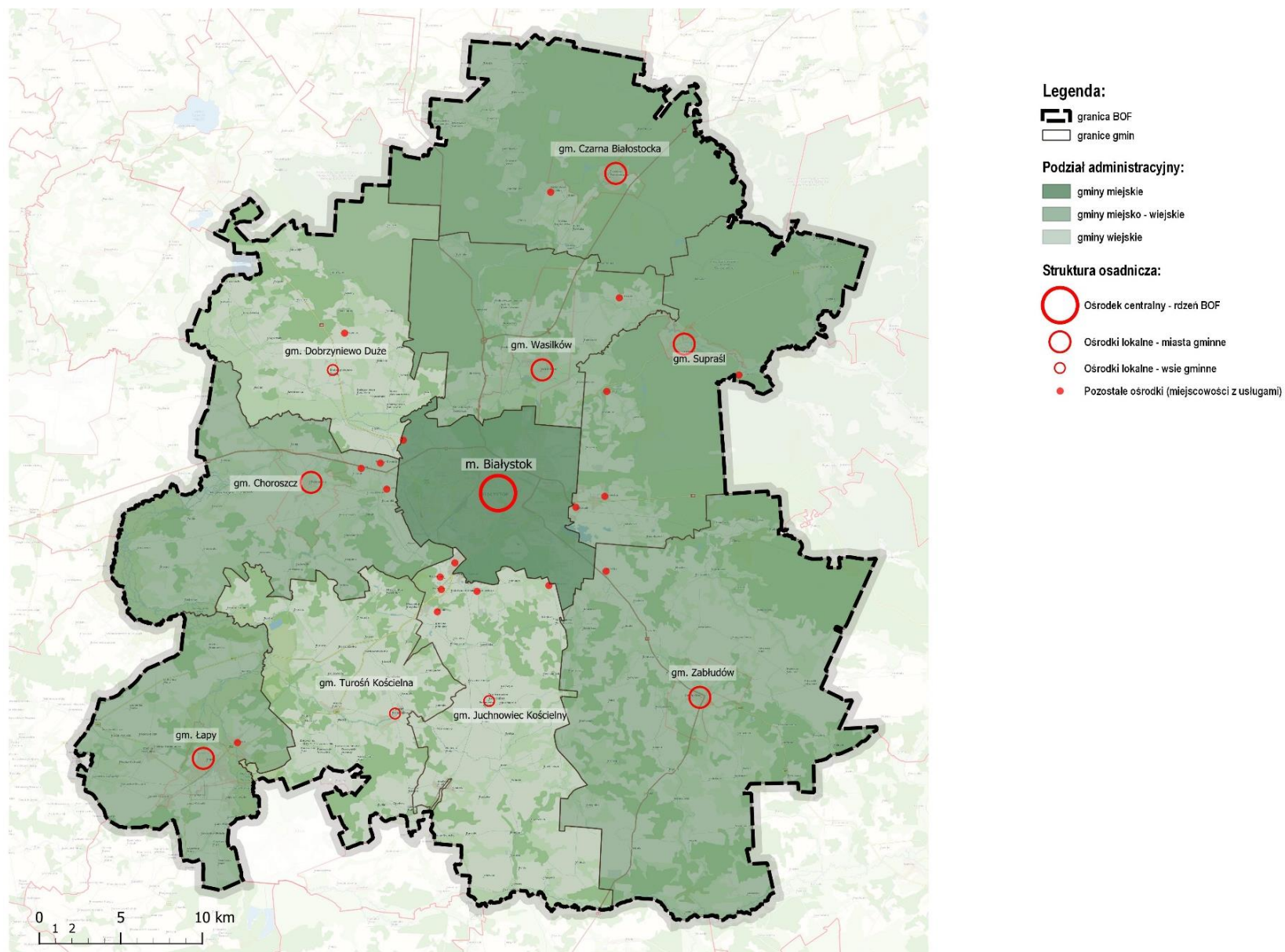
- 1) kompleksowe ujęcie planowania nowych oraz modernizacji istniejących zespołów zabudowy – miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego;
- 2) ochrona terenów rozwojowych (inwestycyjnych);
- 3) planowanie rozwoju zagospodarowania z uwzględnieniem ochrony walorów krajobrazu przyrodniczego oraz kulturowego;
- 4) ochrona przed zagospodarowaniem wartościowych terenów rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz o walorach rekreacyjno-turystycznych.

Ponadto kształtowanie polityki przestrzennej BOF powinno zakładać:

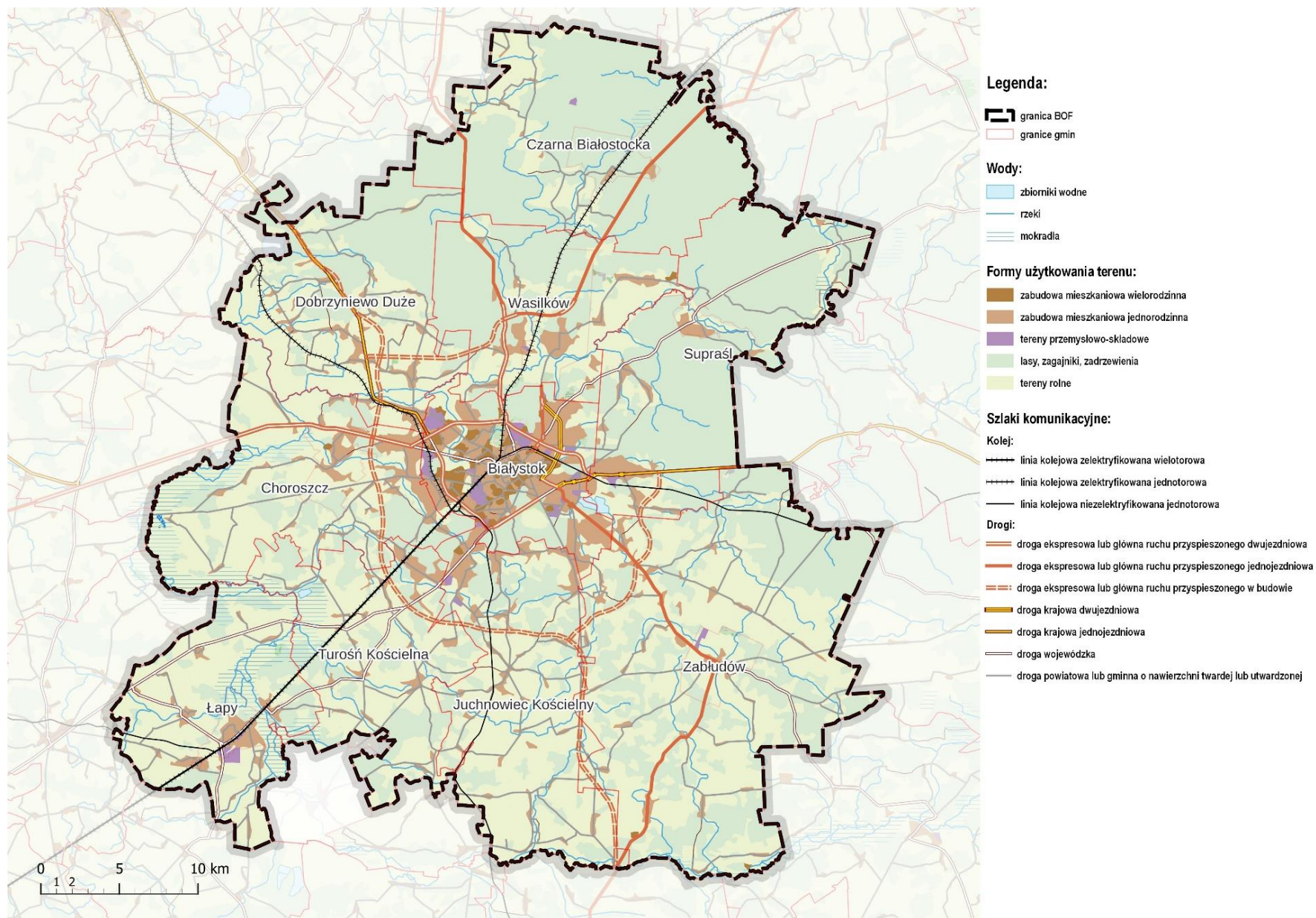
- 1) integrację planistyczną gmin BOF;

- 2) utworzenie komórki zajmującej się koordynacją planistyczną BOF;
- 3) rozwój powiązań Białegostoku z gminami ościennymi;
- 4) rozwój społecznych funkcji przestrzeni publicznej;
- 5) zwiększanie samodzielności jednostek strukturalnych (w Białymstoku) oraz większych miejscowości na obszarze gmin BOF;
- 6) kształtowanie hierarchicznego systemu miejsc centralnych jako obszarów koncentracji zabudowy usługowej o różnym zasięgu oddziaływania, wyposażonych w starannie zaaranżowane przestrzenie publiczne sprzyjające kontaktom społeczności lokalnych;
- 7) tworzenie możliwie najlepszych warunków zamieszkiwania, korzystania z usług i miejsc pracy oraz rekreacji;
- 8) tworzenie warunków rozwoju aktywności gospodarczej i możliwości zwiększenia liczby miejsc pracy, zwłaszcza w sektorze produkcyjno-usługowym;
- 9) efektywna ochrona obszarów przyrody chronionej;
- 10) ochrona kulturowych walorów przestrzeni.

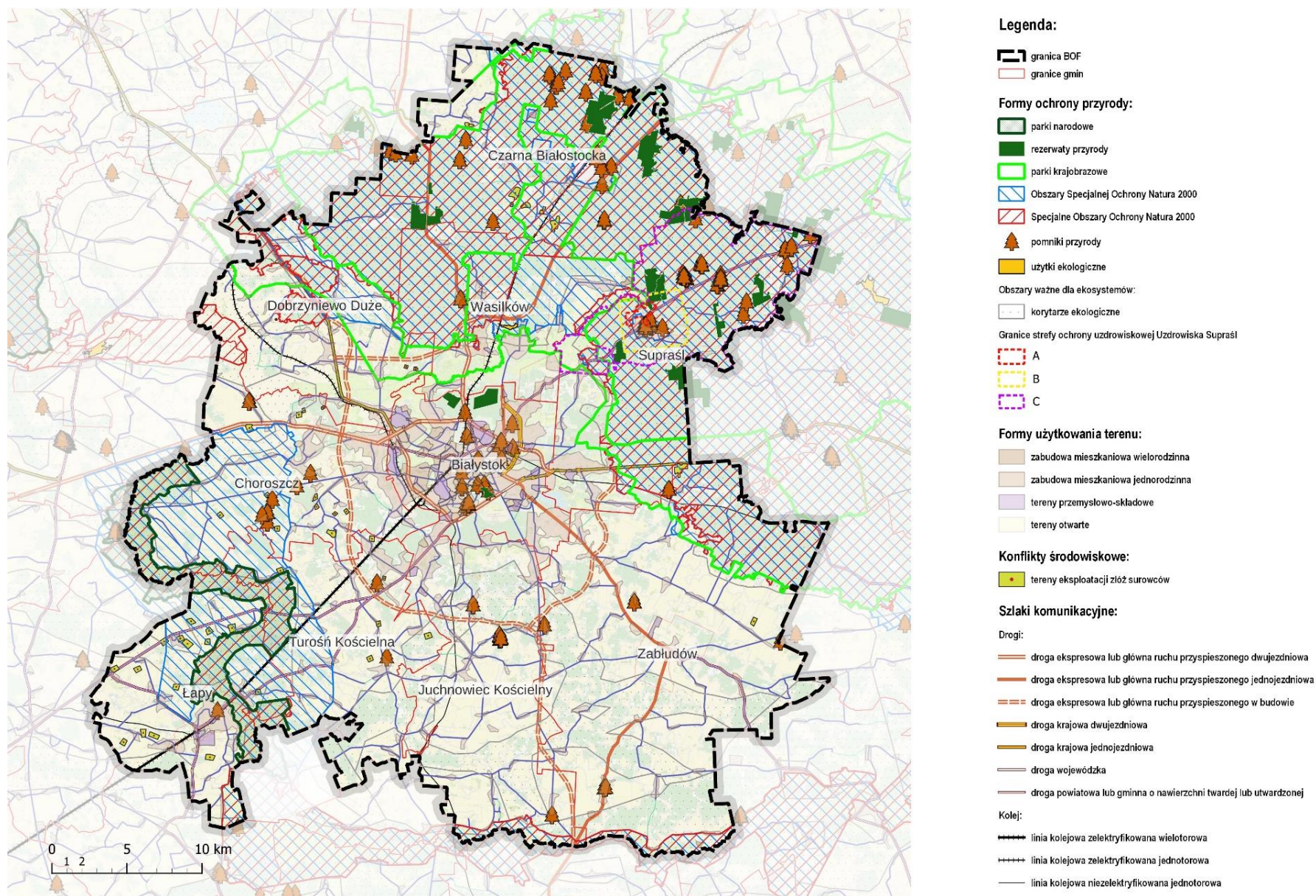
Mapa 6.1 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Podział administracyjny

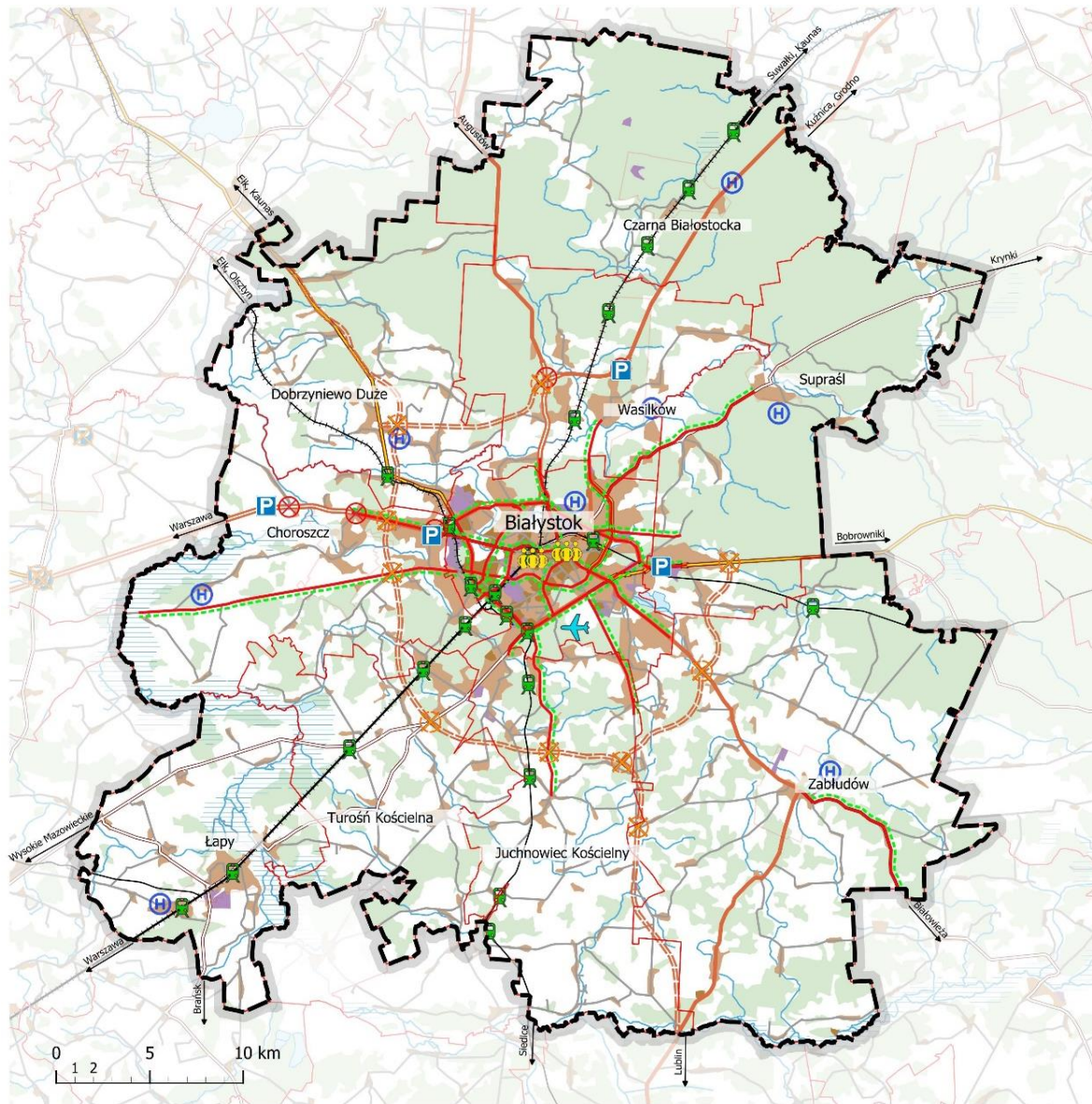
Mapa 6.2 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Gospodarowanie przestrzenią

Mapa 6.3 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Środowisko przyrodnicze, zasoby naturalne i ochrona środowiska

Mapa 6.4 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Komunikacja

Legenda:

- granica BOF
- granice gmin

Formy użytkowania terenu:

- zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna
- zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna
- tereny przemysłowo-składowe
- lasy, zagajniki, zadrzewienia
- tereny rolne oraz pozostałe

Szlaki komunikacyjne:

Drogi:

- droga ekspresowa lub główna ruchu przyspieszonego dwujezdniowa
- droga ekspresowa lub główna ruchu przyspieszonego jednojezdniowa
- droga ekspresowa lub główna ruchu przyspieszonego w budowie
- droga krajowa dwujezdniowa
- droga krajowa jednojezdniowa
- droga wojewódzka
- droga powiatowa lub gminna o nawierzchni twardej lub utwardzonej

Kolej:

- linia kolejowa zelektryfikowana wielotorowa
- linia kolejowa zelektryfikowana jednotorowa
- linia kolejowa nieelektryfikowana jednotorowa

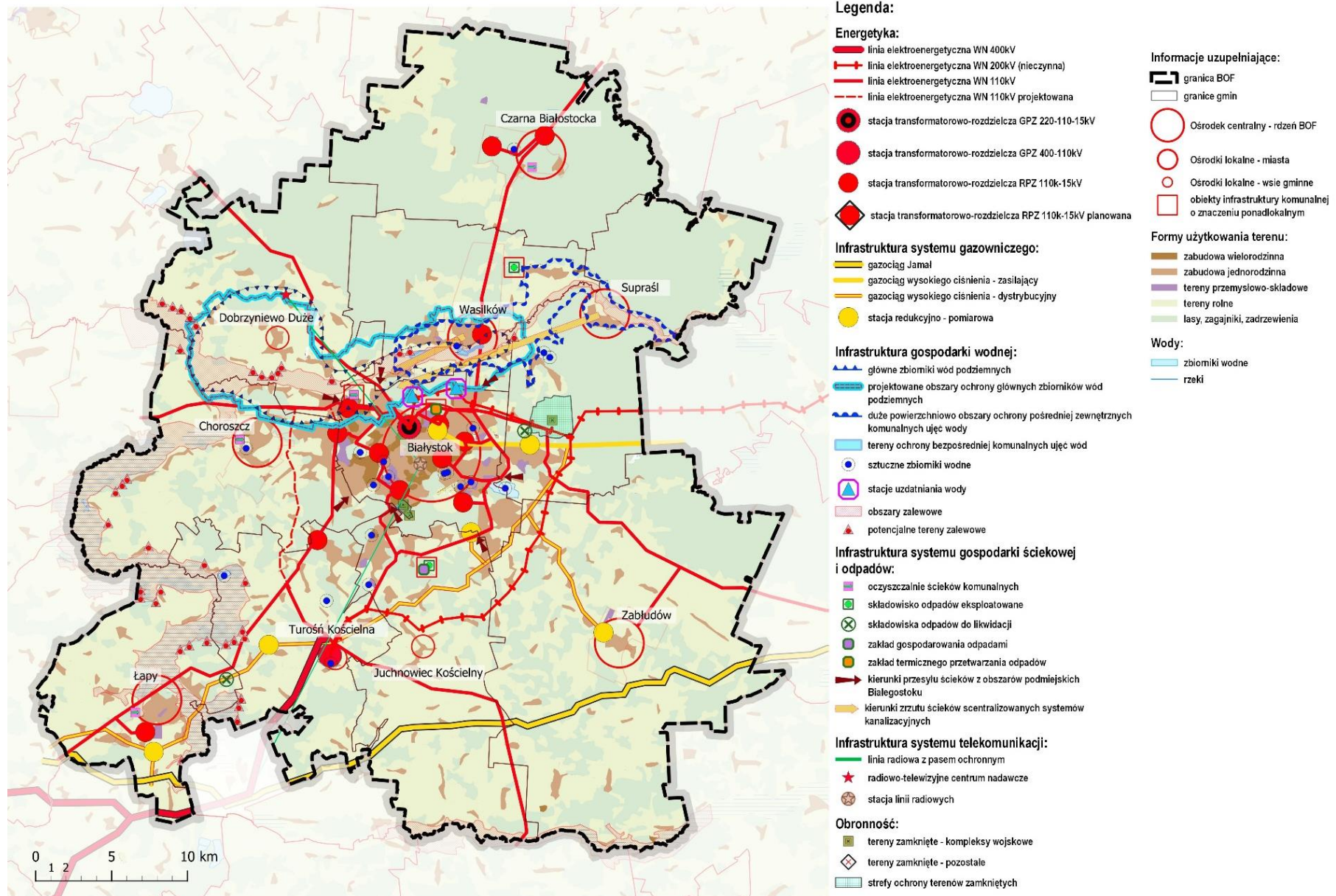
Pozostałe elementy komunikacyjne:

- drogi rowerowe
- węzły drogowy na drodze ekspresowej
- węzły drogowy na drodze ekspresowej-planowane
- przystanki kolejowe
- centra przesiadkowe istniejące i planowane
- miejsca obsługi podróżnych MOP i parkingi strategiczne
- lotnisko
- ładowiska

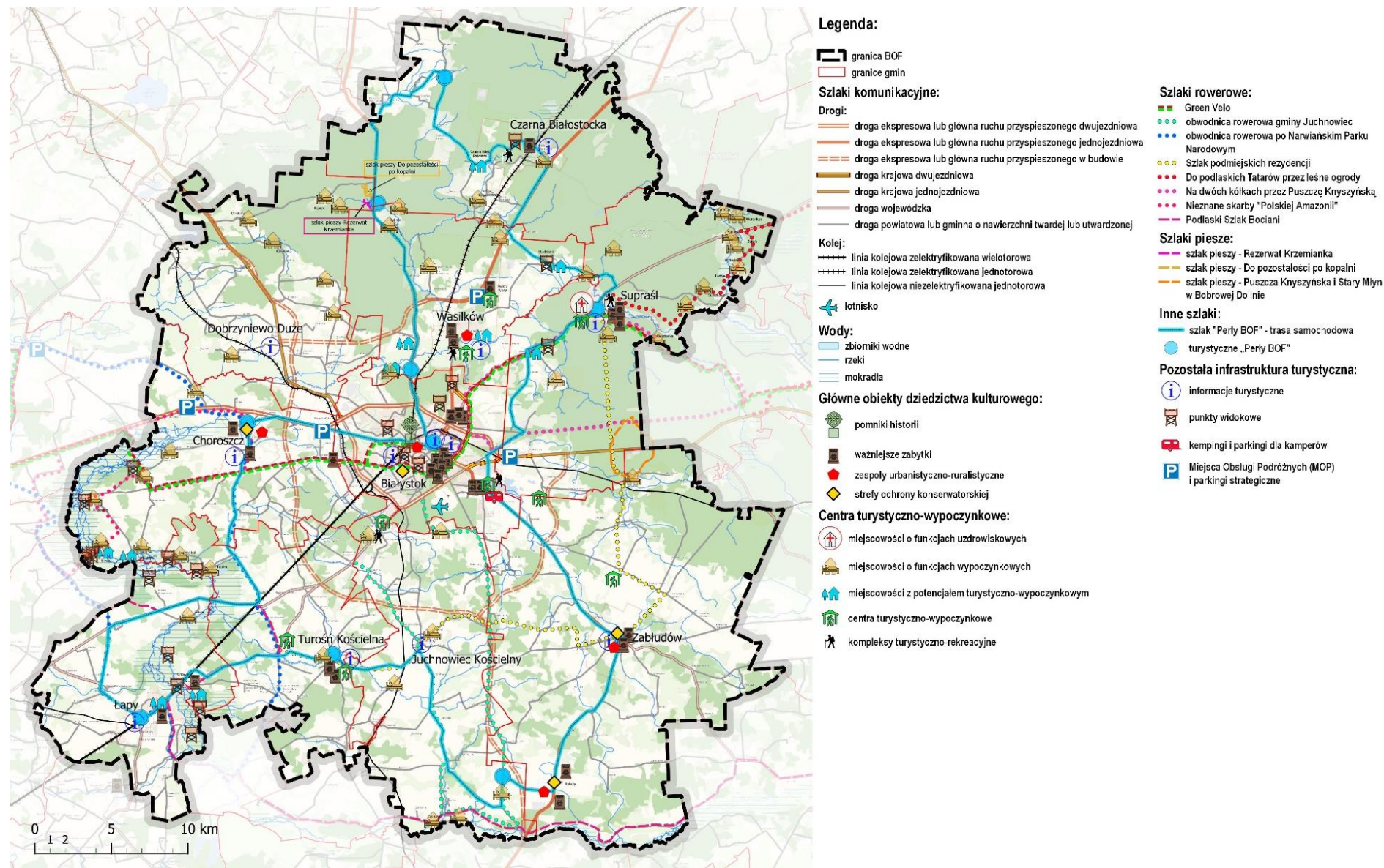
Wody:

- zbiorniki wodne
- rzeki
- mokradła

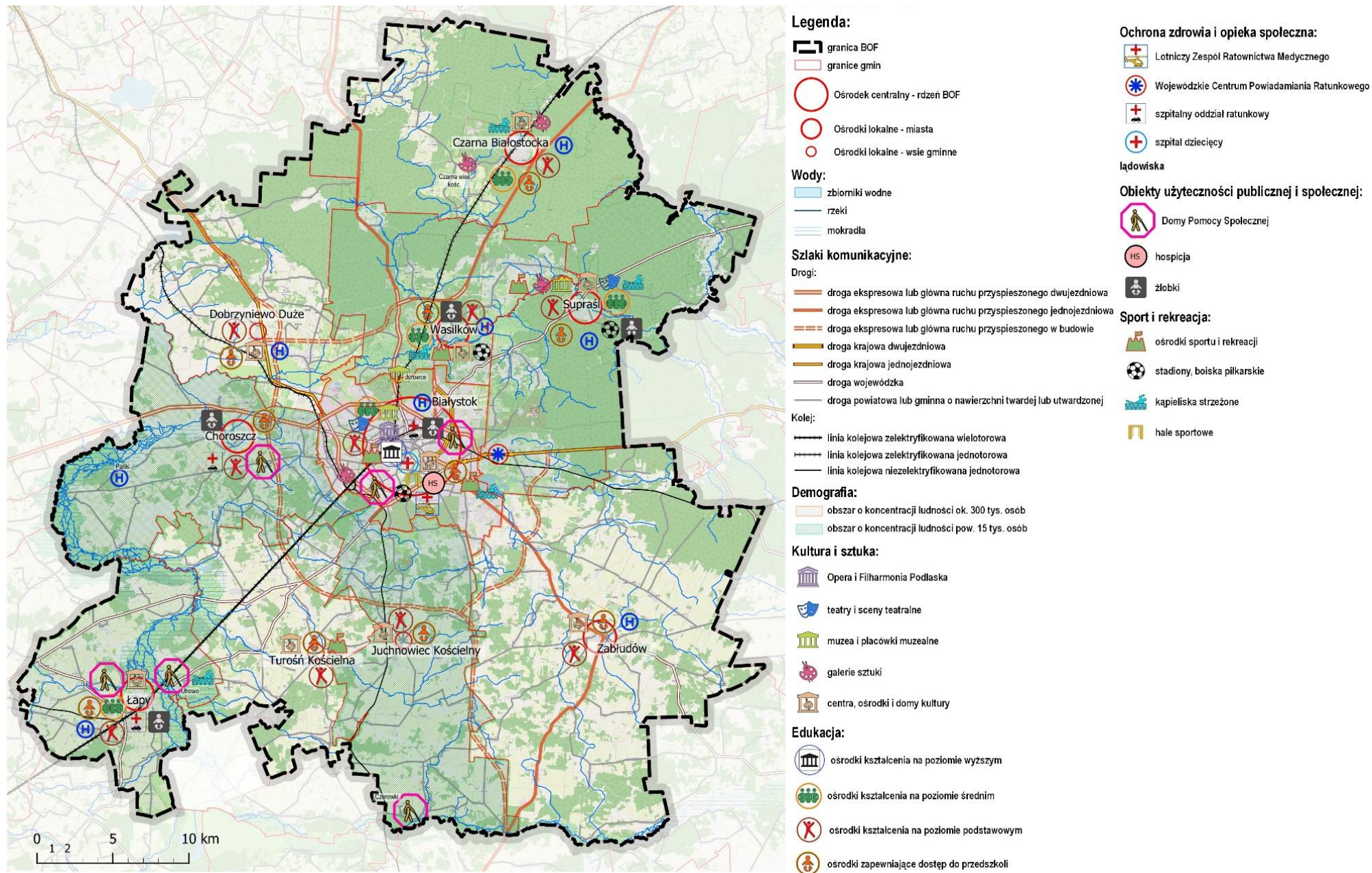
Mapa 6.5 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Infrastruktura techniczna

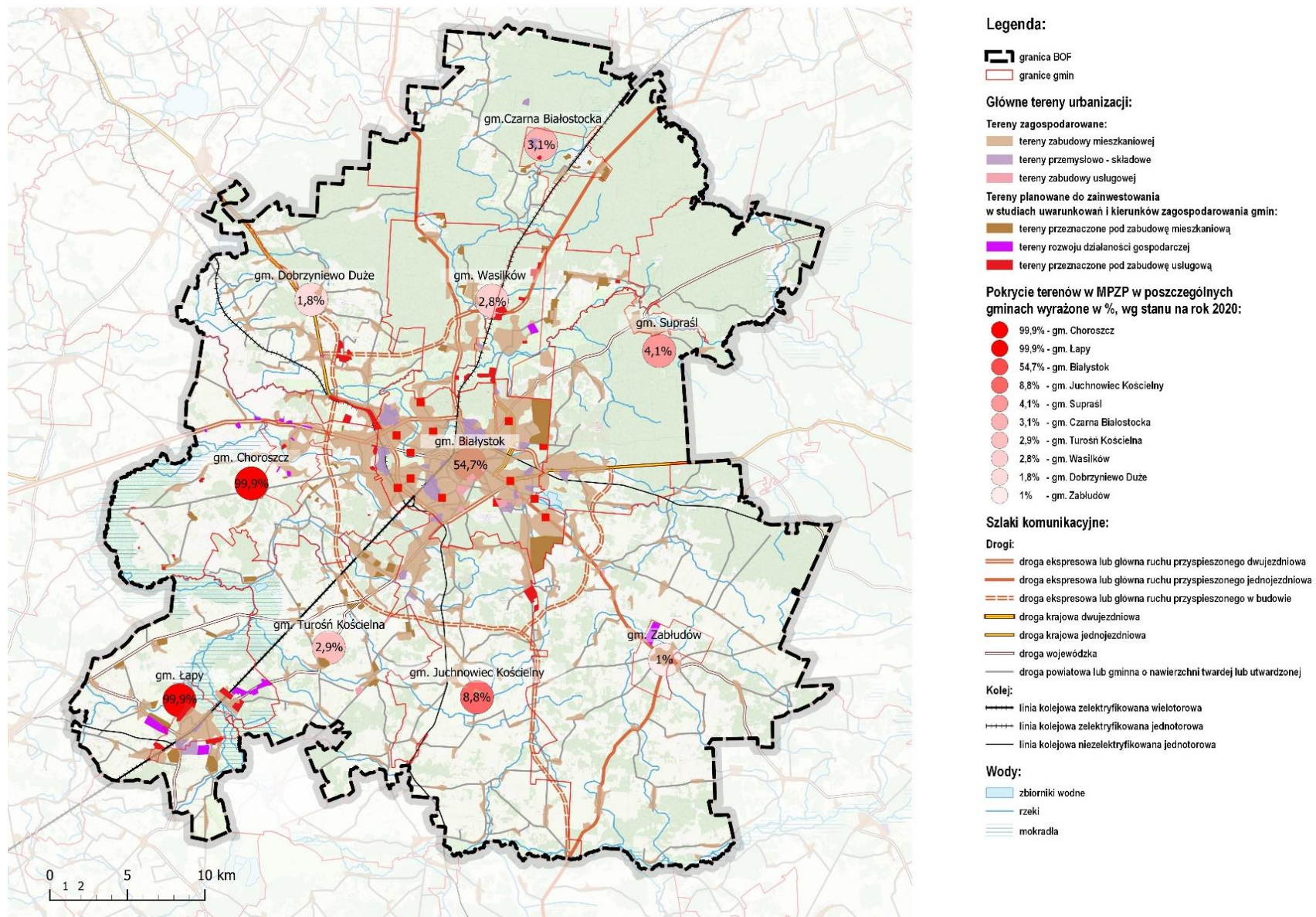
Mapa 6.6 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Turystyka

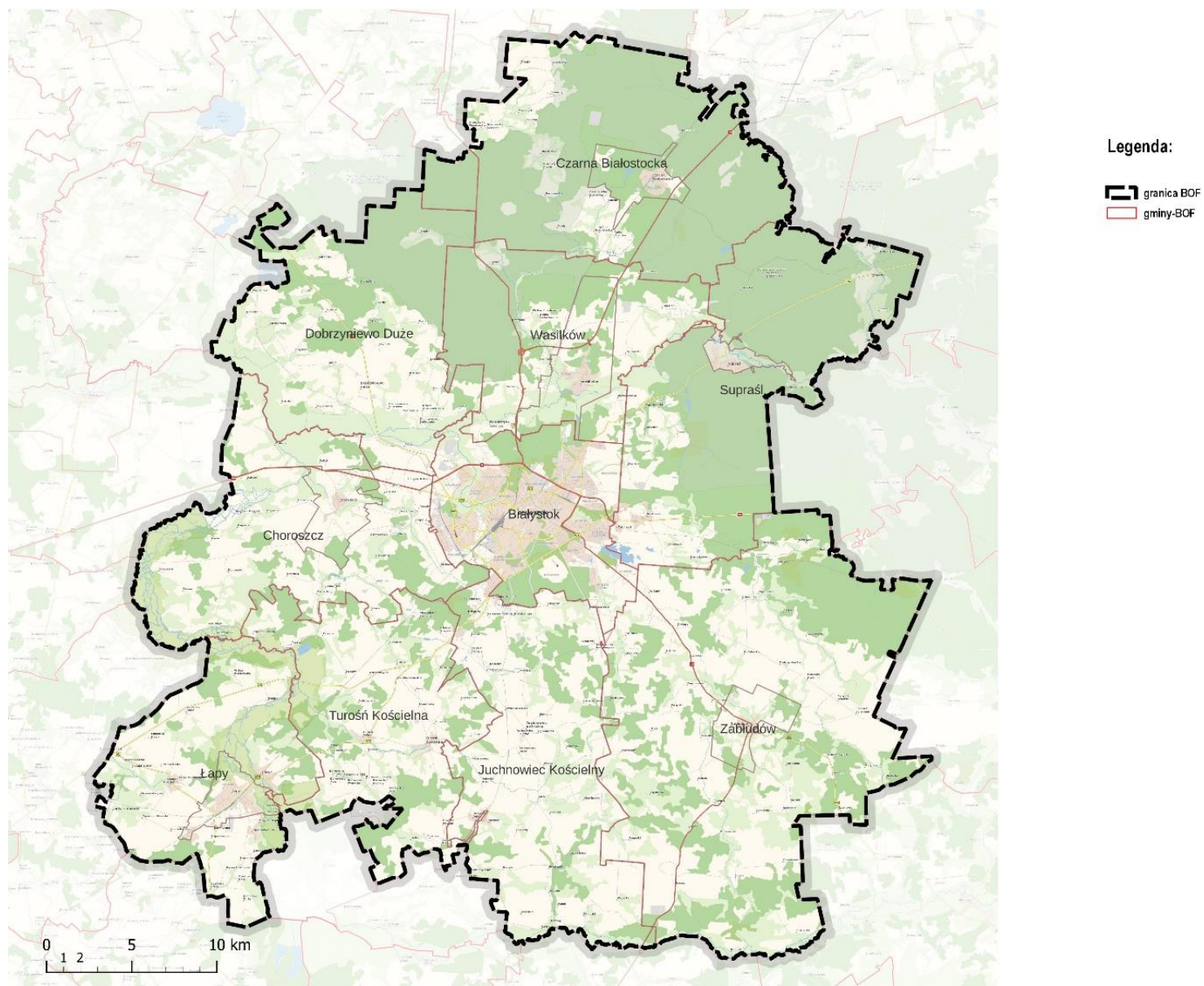
Mapa 6.7 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Demografia, mieszkanictwo i infrastruktura społeczna

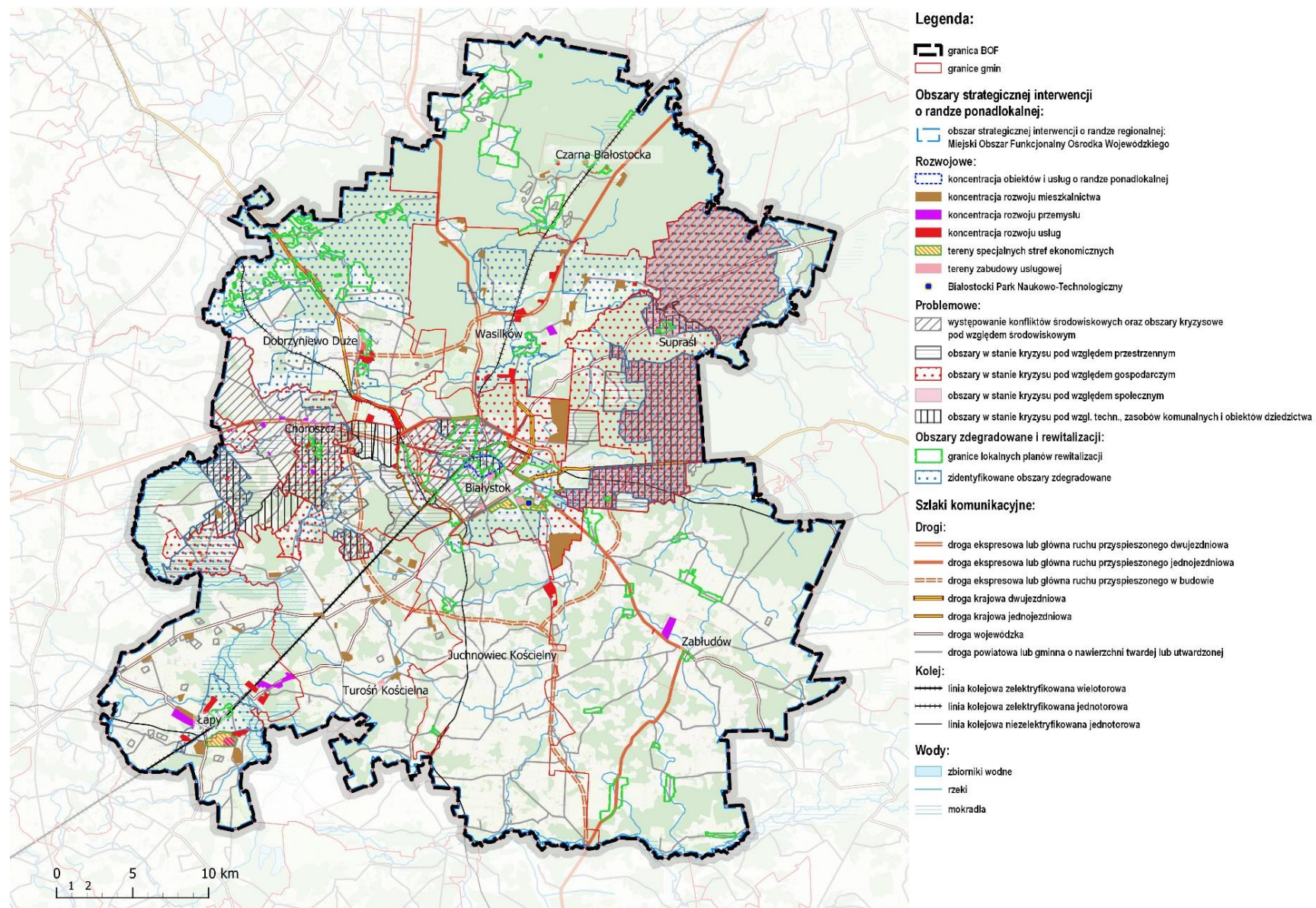
Mapa 6.8 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Tereny urbanizacji i polityki przestrzennej

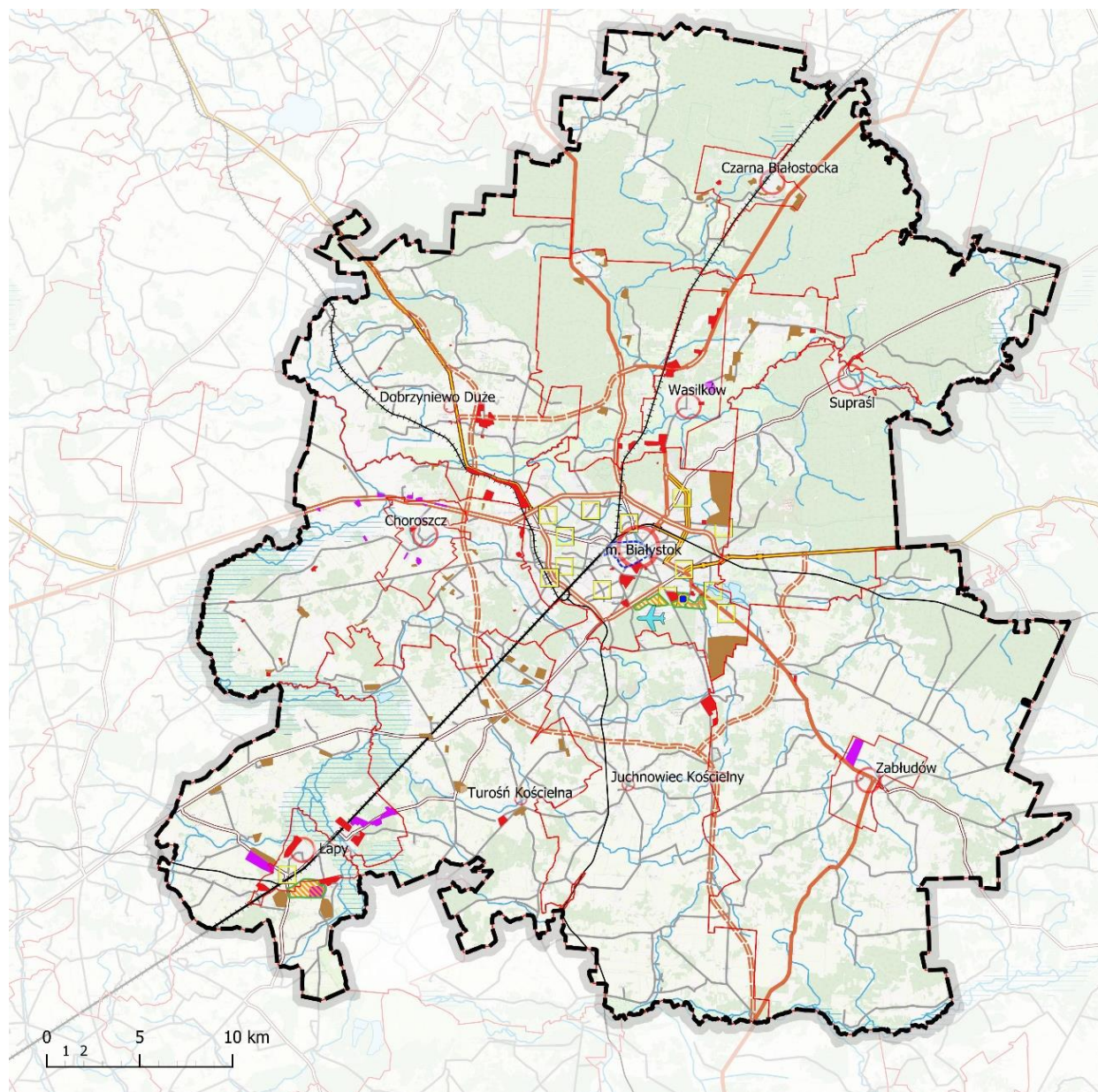
Mapa 6.9 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Planowane kluczowe działania (mapa zostanie uzupełniona po opracowaniu listy projektów)

Mapa 6.10 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Obszary strategicznej interwencji o randze ponadlokalnej

Mapa 6.11 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Synteza modelu

Legenda:

- granica BOF
- granice gmin

Struktura osadnicza:

- Ośrodek centralny - rdzeń BOF
- Ośrodki lokalne - miasta
- Ośrodki lokalne - wsie gminne

Wody:

- zbiorniki wodne
- rzeki
- mokradła

Szlaki komunikacyjne:

Drogi:

- droga ekspresowa lub główna ruchu przyspieszonego dwujezdniowa
- droga ekspresowa lub główna ruchu przyspieszonego jednojezdniowa
- droga ekspresowa lub główna ruchu przyspieszonego w budowie
- droga krajowa dwujezdniowa
- droga krajowa jednojezdniowa
- droga wojewódzka
- droga powiatowa lub gminna o nawierzchni twardej lub utwardzonej

Kolej:

- linia kolejowa zelektryfikowana wielotorowa
- linia kolejowa zelektryfikowana jednotorowa
- linia kolejowa nieelektryfikowana jednotorowa

Inna infrastruktura komunikacyjna:

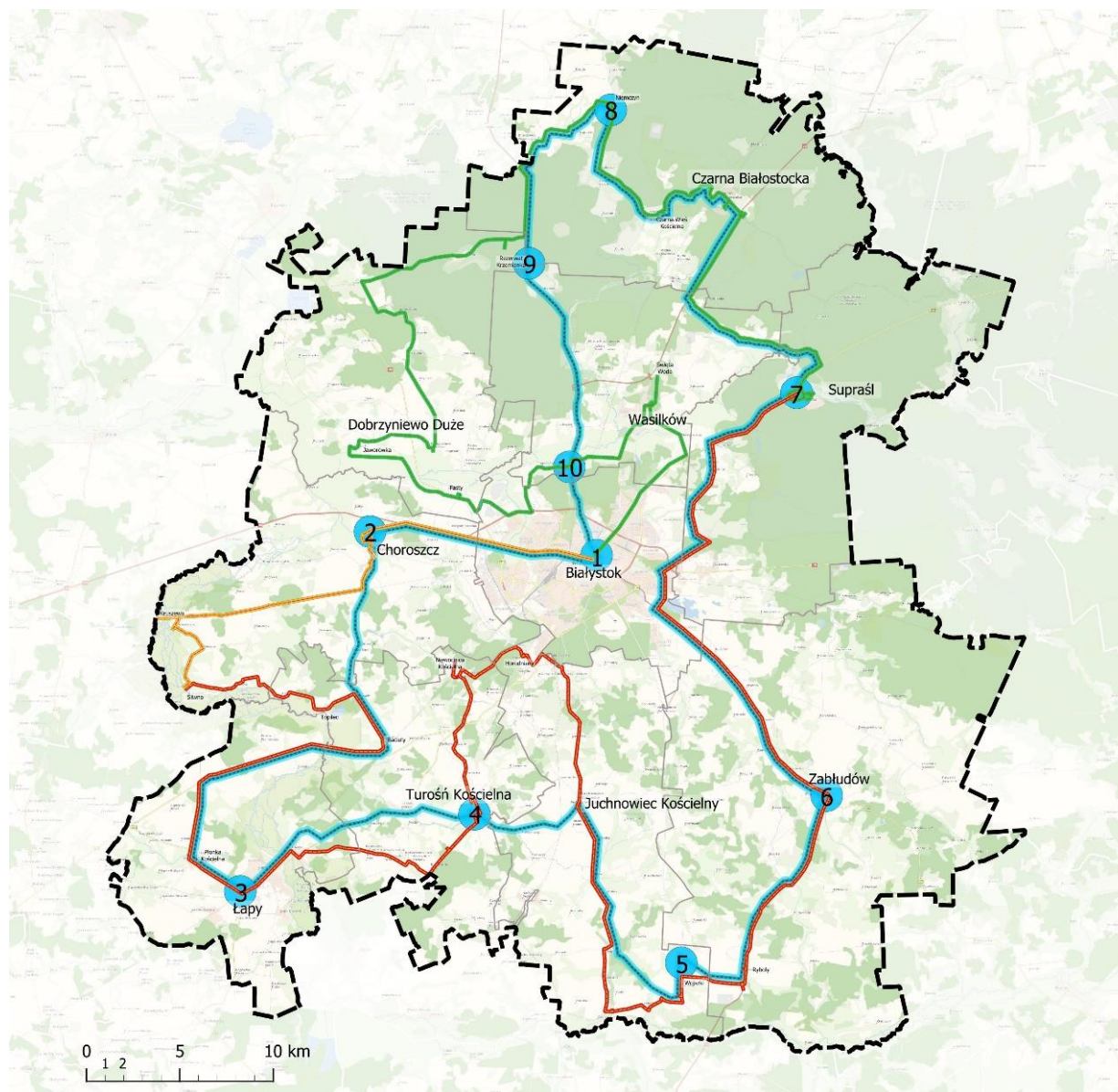
- lotnisko

Obszary strategicznej interwencji o randze ponadlokalnej:

Rozwojowe:

- koncentracja obiektów i usług o randze ponadlokalnej
- koncentracja rozwoju mieszkalnictwa
- koncentracja rozwoju przemysłu
- koncentracja rozwoju usług
- tereny specjalnych stref ekonomicznych
- istniejące oraz kształtujące się miejsca centralne z potencjałem ponadlokalnym
- Białostocki Park Naukowo-Technologiczny

Mapa 6.12 PERŁY Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego - Trasa rowerowa

Legenda:

Szlak "PERŁY BOF":

Trasa rowerowa:

- szlak Perły BOF - trasa rowerowa - Etap 1
"Barokowy BOF" - Białystok i gm. Choroszcz
- szlak Perły BOF - trasa rowerowa - Etap 2
"Domy i dwory" - gm. Lapy, Turośl Kościelna Juchnowiec Kościelny, Zabłudów
- szlak Perły BOF - trasa rowerowa - Etap 3
"Rzemiosło" - gm. Supraśl, Czarna Białostocka, Dobrzyniewo Duże, Wasilków

Trasa samochodowa:

- szlak Perły BOF - trasa samochodowa

Turystyczne "Perły BOF":

- 1 Białystok/Barokowy Białystok/Zespół pałacowo-parkowy Branickich
- 2 Choroszcz/Dworska Choroszcz/Muzeum Wnętrz Pałacowych
- 3 Lapy/Kolejarskie Lapy/Osiedle kolejarskie Lapy-Osse
- 4 Turośl Kościelna/Myśliwska Turośl/Dwór myśliwski z drugiej połowy XVII w. w Turośni Kościelnej
- 5 Juchnowiec Kościelny/Nadnarwiańskie Wojszki/Drewniana zabudowa wsi Wojszki
- 6 Zabłudów/Mozaika kultur/Zabytkowy układ urbanistyczny miasta
- 7 Supraśl/Fabrykancki Supraśl/Domy Tkaczy
- 8 Czarna Białostocka/Rzeczpospolita Rzemieślnicza/Centrum Rękodziela Ludowego w Niemczynie
- 9 Dobrzyniewo Duże/Kopalnie Krzemienia
- 10 Wasilków/Tradycja i Folklor/Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej

Pozostałe oznaczenia:

- granica BOF
- granice gmin

7. OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI

7.1. OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI OKREŚLONE W STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO WRAZ Z ZAKRESEM PLANOWANYCH DZIAŁAŃ

Obszar Strategicznej Interwencji (OSI), zgodnie z art. 5 pkt 6b) ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju³³ jest to określony w strategii rozwoju obszar o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania, potencjałów rozwojowych, do którego kierowana jest interwencja publiczna łącząca inwestycje, w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne lub w zasoby ludzkie, finansowane z różnych źródeł lub rozwiązania regulacyjne.

Cały teren BOF jest Obszarem Strategicznej Interwencji (OSI 00). Wynika to ze „Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030” (SRWP 2030), która wskazuje Białystok i jego obszar funkcjonalny jako jeden z OSI (mapa 7.1). W SRWP 2030 stwierdza się, że: „Stolica województwa podlaskiego jest najsilniejszym biegunem wzrostu w całym województwie. Białystok wraz z gminami: Choroszcz, Czarna Białostocka, Dobrzyniewo Duże, Juchnowiec Kościelny, Łapy, Supraśl, Turośń Kościelna, Wasilków, Zabłudów, tworzy Białostocki Obszar Funkcjonalny (BOF).

Potencjał społeczny i gospodarczy Białegostoku powoduje, że jest on naturalnym rynkiem pracy i aktywności gospodarczej dla mieszkańców okolicznych gmin. Stolica województwa jest miejscem, gdzie mieszkańcy całego regionu korzystają z funkcji gospodarczych, naukowych i społecznych wyższego rzędu, których nie mogą otrzymać na szczeblu lokalnym. Dlatego, zgodnie z KSRR, zakłada się skierowanie do stolic województw działań, które w szczególności sposób wzmocnią mechanizmy planowania i zarządzania strategicznego oraz inicjatywę współpracy i partnerstwa pomiędzy miastami i wewnątrz miejskich obszarów funkcjonalnych, a także wypromują podejście partycypacyjne w zakresie zarządzania miastami. Zakres interwencji na obszarze Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego powinien się koncentrować na wsparciu kształcenia wyższego i edukacji zawodowej w celu zapewnienia wykształconych kadr na potrzeby dynamicznego rynku pracy oraz ukierunkowaniu posiadanego potencjału na wzmocnianie innowacyjności i konkurencyjności sektora przedsiębiorstw, również na arenie międzynarodowej. Służyć temu będzie realizacja celu operacyjnego 1.1 Przemysły przyszłości, celu operacyjnego 1.2 Podlaski system otwartych innowacji czy celu operacyjnego 2.1 Kompetentni mieszkańcy. Wyjątkową rolę należy także przypisywać działaniom w zakresie uczelni wyższych służących rozwojowi inteligentnych specjalizacji regionu oraz wspieraniu efektywnych rozwiązań dotyczących szkolnictwa zawodowego. Zgodnie z przyjętym przez Unię Europejską podejściem do zmian klimatycznych istnieje potrzeba wspierania rozwiązań opartych na środowisku naturalnym, włączających jego elementy w przestrzeń miejską (np. architektura zielono-niebieska) do rozwiązywania problemów zanieczyszczenia środowiska i ułatwienia adaptacji do zmian klimatu. BOF może też odegrać ważną rolę w wypracowywaniu modelowych rozwiązań dla całego województwa w zakresie celów dotyczących rewolucji energetycznej i gospodarki obiegu zamkniętego (cel operacyjny 1.4.) Priorytetem jest wspieranie stosowania zaawansowanych technologicznie i innowacyjnie rozwiązań w zarządzaniu miastem i podnoszenie jakości jego przestrzeni,

³³ Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Dz. U. 2006 Nr 227 poz. 1658, t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1057.

a także poprawa wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej, czemu będzie sprzyjać realizacja działań w ramach celu operacyjnego 3.1 Dobre zarządzanie oraz celu operacyjnego 2.3 Przestrzeń wysokiej jakości. Istotna, zarówno dla przedsiębiorców, jak i dla mieszkańców BOF, będzie realizacja działań w celu operacyjnym 1.5 E-podlaskie. Realizacja celów związanych z partnerskim regionem jest ważna we wszystkich obszarach funkcjonalnych, ale w przypadku BOF należy liczyć na aktywne działania w zakresie dobrego zarządzania (cel operacyjny 3.1.) oraz partnerstw międzynarodowych i ponadlokalnych (cel operacyjny 3.3.) oddziałujące na cały region”³⁴.

Tabela 7.1 Cele SRWP 2030 dedykowane OSI 00 BOF wraz z zakresem planowanych działań

Lp.	Cel operacyjny SRWP 2030	Zakres planowanych działań
1.	1.1 Przemysł przyszłości	<ul style="list-style-type: none"> – promocja gospodarcza regionu w wymiarze krajowym i międzynarodowym; – wzmacnianie relacji na linii biznes – nauka.
2.	1.2 Podlaski system otwartych innowacji	<ul style="list-style-type: none"> – stymulowanie współpracy nauki i gospodarki; – wspieranie innowacji sieciowych (np. platform start-upowych); – innowacje społeczne jako forma rozwiązywania wyzwań społeczno-gospodarczych (starzenie się społeczeństwa, rewolucja cyfrowa, zmiany klimatu, konieczność ciągłego dostosowywania kompetencji mieszkańców i inne).
3.	1.4 Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego	<ul style="list-style-type: none"> – wspieranie rozwoju odnawialnych źródeł energii (OZE) i energetyki rozproszonej; – rozbudowa i modernizacja infrastruktury energetycznej przesyłowej i dystrybucyjnej, w tym rozwoju inteligentnych systemów przesyłu i dystrybucji energii; – rozbudowa sieci gazowniczej; – realizacja strategii niskoemisyjnych m.in. w obszarach, takich jak: transport publiczny, efektywność energetyczna, jakość powietrza; – rozwój i wdrażanie w przedsiębiorstwach, instytucjach i gospodarstwach domowych technologii gospodarki obiegu zamkniętego; – edukacja ekologiczna; – wspieranie rozwiązań opartych na środowisku naturalnym, włączających jego elementy w przestrzeń BOF (np. zielono-błękitna infrastruktura) do rozwiązywania problemów zanieczyszczenia środowiska i ułatwienia adaptacji do zmian klimatu*; – wypracowywanie przez BOF modelowych rozwiązań dla całego województwa w zakresie celów dotyczących rewolucji energetycznej i gospodarki obiegu zamkniętego*.
4.	1.5 E-podlaskie	<ul style="list-style-type: none"> – poprawa jakości obsługi mieszkańców i przedsiębiorstw dzięki usługom cyfrowym (e-biznes, e-edukacja, e-administracja, e-zdrowie); – wykorzystywanie technologii cyfrowych do poprawy konkurencyjności w działalności gospodarczej, w tym w turystyce; – wdrażanie koncepcji smart city i smart village; – poprawa standardu życia mieszkańców i konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez równy dostęp do Internetu (przy optymalnym wykorzystaniu istniejących zasobów sieci szkieletowo-dystrybucyjnych); – działania na rzecz przygotowywania społeczeństwa, przedsiębiorców, nauki i administracji do tworzenia i korzystania z rozwiązań cyfrowych.
5.	2.1. Kompetentni mieszkańcy	<ul style="list-style-type: none"> – szkolnictwo wyższe na potrzeby inteligentnych specjalizacji regionu;

³⁴ „Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030”, Załącznik do Uchwały Nr XVIII/213/2020 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 27 kwietnia 2020 r., s. 56–57.

Lp.	Cel operacyjny SRWP 2030	Zakres planowanych działań
		<ul style="list-style-type: none"> – szkolnictwo zawodowe dopasowane do potrzeb rynku pracy, współpracujące w procesie kształcenia z pracodawcami; – kształcenie ustawiczne powszechne i wykorzystujące potencjał regionalnych instytucji edukacyjnych zgodne z potrzebami rozwijającej się gospodarki regionu; – wysokiej jakości edukacja cyfrowa powszechna na wszystkich etapach kształcenia; – rozwój kompetencji kluczowych i talentów uczniów we wszystkich szkołach; doskonalenie kadry nauczycieli pod kątem nowoczesnych metod kształcenia i potrzeb rozwijającego się regionalnego popytu na kompetencje.
a.	2.3. Przestrzeń wysokiej jakości	<ul style="list-style-type: none"> – rozwój i modernizacja infrastruktury komunikacyjnej oraz różnych form transportu (w tym autobusowej komunikacji publicznej); – rozwój funkcji komunikacyjnych regionu w ruchu osobowym i towarowym (w tym drogowych, kolejowych i lotniczych) o znaczeniu regionalnym i międzynarodowym; – rozwój i modernizacja infrastruktury i przestrzeni dla usług zdrowotnych i społecznych, w tym związanych ze starzeniem się społeczeństwa; – rozwój i modernizacja infrastruktury edukacyjnej i kulturalnej; – rozwój i modernizacja infrastruktury ochrony środowiska i przestrzeni dla gospodarki o obiegu zamkniętym; – działania związane z zapobieganiem i ograniczaniem skutków zmian klimatu, w tym w zakresie infrastruktury służącej retencjonowaniu wód oraz ochronie przeciwpowodziowej; – ochrona zasobów kulturowych, przyrodniczych i wartości krajobrazowych; – wspieranie działań rewitalizacyjnych i związanych z odnową wsi; – wspieranie rozwoju nowoczesnych przestrzeni dla biznesu (m.in. tereny inwestycyjne, przestrzenie coworkingowe, inkubatory przedsiębiorczości, parki naukowo-technologiczne i przemysłowe).
b.	3.1. Dobre zarządzanie	<ul style="list-style-type: none"> – wzmacnianie kompetencji administracji; – wzmacnianie zarządzania publicznego na poziomie regionalnym i lokalnym; – poprawa wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej*; – aktywne działania BOF w zakresie dobrego zarządzania*.
6.	3.3. Partnerstwa międzynarodowe i ponadregionalne	<ul style="list-style-type: none"> – wspieranie inicjatyw współpracy podmiotów z województwa podlaskiego z otoczeniem krajowym i zagranicznym (finansowe, organizacyjne, szkoleniowe); – wspieranie aktywności organizacji, których celem jest poszukiwanie i zawiązywanie nowych form współpracy terytorialnej z otoczeniem województwa podlaskiego; – rozwój współpracy transgranicznej; – aktywne działanie BOF w zakresie partnerstwa międzynarodowego i ponadregionalnego*.

* Planowane działania dodane przez SBOF wpisujące się w SRWP 2030.

Źródło: „Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030”, Załącznik do Uchwały Nr XVIII/213/2020 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 27 kwietnia 2020 r.

7.2. OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI KLUCZOWE DLA BIAŁOSTOCKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO WRAZ Z ZAKRESEM PLANOWANYCH DZIAŁAŃ

Obszary Strategicznej Interwencji kluczowe dla BOF:

- 1) Kształcenie zawodowe na potrzeby Gospodarki 4.0 i Gospodarki Obiegu Zamkniętego;
- 2) Kompetencje kluczowe;
- 3) Rozwój przedsiębiorczości BOF;

4) Zrównoważona mobilność miejska.

7.2.1. KSZTAŁCENIE ZAWODOWE NA POTRZEBY GOSPODARKI 4.0 I GOSPODARKI OBIEGU ZAMKNIĘTEGO (OSI 01)

Wyzwaniem przyszłości zidentyfikowanym w analizie SWOT są „niedostosowane kompetencje osób dorosłych do wymagań rynku pracy”. Problem ten może się pogłębiać w wyniku utrzymywania się innej słabej strony: „niedostosowana do potrzeb przedsiębiorstw struktura, programy i jakość kształcenia na poziomie szkół średnich i wyższych”. Istotną słabością z punktu widzenia możliwości zaspokojenia potrzeb kadrowych pracodawców jest także „niedostateczna popularność kształcenia zawodowego”. Powyższe słabe strony BOF mogą uwidocznić się z jeszcze większą siłą w wyniku dynamicznych zmian zachodzących w sferze gospodarczej związanych z cyfryzacją, automatyzacją czy zastosowaniem sztucznej inteligencji, zmian określanych jako rozwój Gospodarki 4.0. Dodatkowe nowe potrzeby kompetencyjne będą wynikały z konieczności wdrażania Gospodarki Obiegu Zamkniętego (GOZ). Te rewolucyjne zmiany powodują, iż system kształcenia zawodowego nie będzie w stanie bez odpowiedniego zintegrowanego wsparcia zapewnić dostosowania struktury i jakości kształcenia do zmieniających się potrzeb pracodawców.

Zapewnienie adekwatnych do potrzeb praktyki kompetencji jest szczególnie ważne w świetle kluczowej z punktu widzenia rozwoju gospodarczego mocnej strony BOF jaką są „branże kluczowe/wiodące i przedsiębiorstwa działające na poziomie międzynarodowym”. Taką branżą jest na przykład branża metalowa, z której znaczna część przedsiębiorstw podlega gwałtownej transformacji w kierunku Przemysłu 4.0. Duża część firm tej branży z terenu BOF jest przy tym skupiona w Klastrze Obróbki Metali, który posiada status krajowego klastra kluczowego i zgłasza duże, a jednocześnie dynamicznie zmieniające się zapotrzebowanie na kadry pracownicze o wysokich kompetencjach zawodowych. Bez wsparcia całego systemu kształcenia zawodowego, dostosowującego go do potrzeb Gospodarki 4.0 i GOZ Białostocki Obszar Funkcjonalny nie wykorzysta swoich kluczowych potencjałów rozwojowych, a braki kadrowe staną się podstawowym hamulcem rozwoju społeczno-gospodarczego.

Działania w zakresie dostosowania systemu kształcenia zawodowego do nowych potrzeb gospodarki muszą być realizowane w sposób całościowy i zintegrowany. Decyduje o tym z jednej strony rozmieszczenie nowoczesnych przedsiębiorstw nie tylko na terenie Białegostoku, ale i wszystkich pozostałych gmin BOF. Co więcej widać nawet tendencję do przenoszenia nowoczesnej działalności gospodarczej poza teren Białegostoku ze względu na dostępność terenów inwestycyjnych. Jednocześnie jednak firmy niezależnie od konkretnej lokalizacji korzystają z kadr pochodzących z całego obszaru BOF. Szkoły zawodowe natomiast skupione są w Białymstoku (13), a także w gminach: Czarna Białostocka (1) i Łapy (1). Jednak uczniowie szkół zawodowych pochodzą oczywiście ze wszystkich gmin BOF. Szkolnictwo zawodowe stanowi więc jednolity system przygotowania kadr technicznych na potrzeby całej gospodarki obszaru BOF. W związku z tym takie działania jak promocja kształcenia zawodowego, rozpoznawanie potrzeb kompetencyjnych pracodawców, kształtowanie optymalnych kierunków kształcenia i programów kształcenia, doradztwo edukacyjno-zawodowe, czy system zapewnienia jakości kształcenia, najskuteczniej i najefektywniej mogą być realizowane w ramach wspólnego zintegrowanego działania. Zintegrowane podejście zapewni uniknięcie powielania działań i kosztów w poszczególnych szkołach czy gminach. Zapewni także efekt synergii, także przy działaniach promocyjnych na poziomie całego BOF. Szczególnie identyfikacja i zaspokajanie nowych potrzeb edukacyjnych związanych z Gospodarką 4.0 i GOZ wymaga skoordynowanej współpracy z uczelniami wyższymi

i wiodącymi przedsiębiorstwami. Opracowywanie nowych programów kształcenia, pakietów edukacyjnych, pomocy edukacyjnych, wyposażenia nowoczesnych pracowni powinno być skoordynowane, aby optymalnie wykorzystać wszystkie dostępne zasoby i nie powielać działań w wielu szkołach. Spójne działania doprowadzą także do realizacji założeń SRWP 2030 w zakresie GOZ, która stwierdza, iż BOF może „...odegrać ważną rolę w wypracowywaniu modelowych rozwiązań dla całego województwa w zakresie celów dotyczących rewolucji energetycznej i gospodarki obiegu zamkniętego (cel operacyjny 1.4.)”.

OSI 01 „Kształcenie zawodowe na potrzeby Gospodarki 4.0 i gospodarki obiegu zamkniętego” wpisuje się w cel operacyjny 2.1. Mieszkańcy kompetentni – przygotowani na gospodarkę 4.0 (mapa 7.2.).

Nr	Kierunki działań SR BOF 2030	Planowane projekty
2.1.1.	Zapewnianie kompetencji zawodowych adekwatnie do potrzeb pracodawców, w tym w ramach Gospodarki 4.0 i Gospodarki Obiegu Zamkniętego	„Zintegrowany Program Rozwoju i Promocji Kompetencji Zawodowych BOF w zakresie Gospodarki 4.0 oraz Gospodarki Obiegu Zamkniętego”
2.1.2.	Podnoszenie poziomu kompetencji cyfrowych	
2.1.6.	Kształcenie przez całe życie	
2.1.8.	Promocja i upowszechnianie kształcenia zawodowego dostosowanego do potrzeb regionalnego rynku pracy, w tym doskonalenie infrastruktury edukacyjnej	
2.1.11	Kompetencje Gospodarki Obiegu Zamkniętego w firmach, samorządach i instytucjach otoczenia	

7.2.2. KOMPETENCJE KLUCZOWE (OSI 02)

Wiele słabych stron w analizie SWOT BOF związanych jest z ograniczonym poziomem kapitału społecznego i powiązanych z tym niewystarczających kompetencji. W odniesieniu do młodego pokolenia wskazuje się bezpośrednio na: „niedostateczny poziom kompetencji kluczowych wśród młodzieży” oraz na „niski poziom postaw przedsiębiorczych wśród młodzieży”. Należy jednak uwzględnić także takie negatywne cechy dotyczące wszystkich mieszkańców jak: „słabo rozwinięta kultura współpracy oraz osiągania synergii w sferze społecznej i gospodarczej”, „niewystarczająca partycypacja obywateli”, czy „niedostosowane kompetencje osób dorosłych do wymagań rynku pracy”. Z punktu widzenia możliwości rozwoju gospodarczego powyższe słabości istotnie ograniczają możliwości wykorzystania mocnej strony BOF jaką są „branże kluczowe/wiodące i przedsiębiorstwa działające na poziomie międzynarodowym”, które wymagają wysokich kompetencji pracowników, w tym kompetencji podstawowych. Dzięki funkcjonowaniu innej mocnej strony jaką jest „Centrum Kompetencji BOF oraz EcoCentrum Kompetencji BOF” zidentyfikowano w ramach wieloletnich analiz, iż pracodawcy przywiązują wielką wagę do kompetencji podstawowych pracowników. Okazało się, iż często bardziej cenią u absolwentów kompetencje miękkie niż kompetencje twarde – zawodowe. Jednocześnie w obszarze kompetencji miękkich występują największe luki kompetencyjne rozumiane jako różnica pomiędzy wagą jaką przykładają do konkretnych kompetencji pracodawcy a stanem danej kompetencji u absolwentów. Niedostatek kompetencji miękkich u pracowników, w tym w szczególności u absolwentów staje się barierą rozwoju gospodarczego BOF. Waga tej bariery będzie jeszcze rosła, bowiem w ramach rozwijającej się Gospodarki 4.0 znaczenie kompetencji miękkich będzie jeszcze większe niż dotychczas. Wykorzystanie mocnej strony BOF jaką są „branże kluczowe/wiodące i przedsiębiorstwa działające na poziomie międzynarodowym” będzie zależało od wyposażenia absolwentów w kompetencje podstawowe. Potencjał takiego wzmocnienia kompetencji jest znaczny, gdyż jest powiązany z takimi mocnymi stronami obszaru BOF jak „relatywnie duży

udział osób w wieku przedprodukcyjnym w gminach BOF (poza Białymstokiem)” oraz „szkoły wyższe i inne instytucje edukacyjne”.

Na rozwój kompetencji podstawowych należy także patrzeć zgodnie z wytycznymi Rady Unii Europejskiej, które wskazują na potrzebę wspierania ludzi w nabywaniu umiejętności i kompetencji warunkujących samorealizację, zdrowie, szanse na zatrudnienie oraz włączenie społeczne³⁵. Rada podkreśla, iż obecnie wymagania dotyczące kompetencji uległy zmianie w związku z rosnącą liczbą miejsc pracy poddanych automatyzacji oraz z coraz istotniejszą rolą technologii we wszystkich dziedzinach pracy i życia, a także w wyniku zwiększającego się znaczenia kompetencji społecznych, obywatelskich i w zakresie przedsiębiorczości, które pozwalają zapewnić odporność i zdolność dostosowania się do zmian. Bezpośrednio wskazuje się, iż w naszym szybko zmieniającym się społeczeństwie istotniejsze niż kiedykolwiek wcześniej są takie umiejętności jak, umiejętność rozwiązywania problemów, krytycznego myślenia, zdolność do współpracy, umiejętność kreatywnego myślenia, myślenia komputacyjnego i samoregulacji³⁶. W zaleceniach Rady zauważa się przy tym, że wysoki odsetek nastolatków i dorosłych posiada niewystarczające umiejętności podstawowe. Znajduje to pełne potwierdzenie we wzmiankowanych analizach prowadzonych w BOF. Rada UE w swoich zaleceniach definiuje osiem kompetencji kluczowych:

- 1) Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- 2) Kompetencje w zakresie wielojęzyczności,
- 3) Kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii,
- 4) Kompetencje cyfrowe,
- 5) Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się,
- 6) Kompetencje obywatelskie,
- 7) Kompetencje w zakresie przedsiębiorczości,
- 8) Kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Wszystkie kompetencje kluczowe uważa się za jednakowo ważne; każda z nich przyczynia się do udanego życia w społeczeństwie. Potrzeba wsparcia rozwoju kompetencji kluczowych dotyczy całego obszaru BOF i powinna być realizowana we wszystkich szkołach podstawowych i szkołach kształcenia ogólnego. Działanie to posiada charakter strategiczny ze względu na zidentyfikowane cechy obszaru i wynikające z tego znaczenie z perspektywy długofalowego rozwoju. Działania w zakresie rozwoju kompetencji kluczowych uczniów powinny mieć charakter całościowy, zintegrowany i objąć na równych zasadach wszystkie 60 szkół podstawowych i 12 liceów ogólnokształcących z terenu wszystkich gmin BOF. Potrzeba zastosowania zintegrowanego podejścia wynika także z dążenia do niepowielania działań w poszczególnych szkołach i uzyskiwania efektów skali działania. W szczególności należy brać pod uwagę zasadność wykorzystania trzech grup dobrych praktyk wskazanych w Zaleceniach Rady. Po pierwsze w kształtowaniu kompetencji kluczowych konieczne jest wykorzystanie różnych podejść do uczenia się i kontekstów uczenia się. Uczenie powinno być wzbogacone dzięki: uczeniu się międzydyscyplinarnemu, partnerstwu między różnymi poziomami edukacji, podmiotami w zakresie szkolenia i uczenia się, w tym pochodzącymi z rynku pracy. Kluczowa dla skutecznego rozwoju kompetencji może być międzysektorowa współpraca między instytucjami kształcenia i szkolenia a podmiotami zewnętrznymi ze środowiska biznesu, sztuki, sportu i młodzieży, instytucjami szkolnictwa wyższego czy

³⁵ Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, Dziennik Urzędowy UE 2018/C 189/01, Rocznik 61, 4 czerwca 2018 r.

³⁶ Tamże.

instytucjami badawczymi. Po drugie konieczne jest wspieranie nauczycieli i pozostałej kadry edukacyjnej. Wreszcie po trzecie zasadne jest wdrażanie oceny i walidacji rozwoju kompetencji³⁷. Tego typu działania nie mogą być skutecznie i efektywnie realizowane w każdej szkole odrębnie. W pełni zasadne jest podejście zintegrowane wypracowujące uniwersalne rozwiązania i struktury wdrożeniowe, implementowane następnie na równych zasadach we wszystkich szkołach.

OSI 02 „Kompetencje kluczowe” wpisuje się w cel operacyjny 2.1. Mieszkańcy kompetentni – przygotowani na gospodarkę 4.0., a także w 3.1. Promocja przedsiębiorczości i 3.3. Oferta inwestycyjna (mapa 7.3.).

Nr	Kierunki działań SR BOF 2030	Planowane projekty
2.1.2.	Podnoszenie poziomu kompetencji cyfrowych	„Zintegrowany Program Rozwoju Talentów i Kompetencji Kluczowych BOF”
2.1.3.	Kształtowanie kompetencji kluczowych (w tym przedsiębiorczości) na wszystkich etapach edukacji	
2.1.6.	Kształcenie przez całe życie	
2.1.7.	Powszechna i wysokiej jakości edukacja przedszkolna, w tym rozwój infrastruktury	
2.1.9.	Podnoszenie jakości kształcenia szkół podstawowych i ponadpodstawowych, w tym rozwój infrastruktury	
2.1.10	Zielone kompetencje mieszkańców	
3.1.1.	Przedsiębiorczość w edukacji szkolnej	
3.1.2.	Przedsiębiorczość mieszkańców BOF	
3.3.2.	Tworzenie warunków do inwestowania	

7.2.3. ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI BOF (OSI 03)

Z punktu widzenia prowadzenia polityki rozwoju ponadlokalnego fundamentalną rolę odgrywają zagadnienia gospodarcze. Stan gospodarki w znacznym stopniu oddziałuje wprost na inne sfery życia społecznego, a w przypadku BOF może decydować o rozwoju całego regionu.

Wynikające z analizy SWOT mocne strony, takie jak „wolne tereny inwestycyjne” (choć nie do końca zinventaryzowane), „branże kluczowe/wiodące i przedsiębiorstwa działające na poziomie międzynarodowym” będą implikowały konieczność wsparcia rozwoju tych potencjałów, zarówno w ujęciu promocji ponadlokalnej gospodarki, jak i tworzenia warunków do dalszej ich ekspansji. Analiza wskazuje jednocześnie na „brak wspólnej oferty skierowanej do inwestorów, w tym zagranicznych i jej promocji” oraz „niski poziom postaw przedsiębiorczych wśród młodzieży” i „niski poziom świadomości znaczenia gospodarki w rozwoju społecznym”. Elementy te skutkują jednym z najniższych poziomów przedsiębiorczości w skali kraju.

Interwencja systemowa, instytucjonalna, innowacyjnie traktująca promowanie postaw i przedsiębiorczego myślenia pozwoli na zmianę stanu rzeczy zidentyfikowanego w analizie SWOT.

W celu wsparcia rozwoju gospodarczego, Białostocki Obszar Funkcjonalny powinien z jednej strony podnosić stan społecznej świadomości o znaczeniu gospodarki w rozwoju ogólnym oraz kształtować powszechne przedsiębiorcze/racjonalne myślenie we wszystkich sferach życia, z drugiej zaś tworzyć warunki przyciągające inwestorów zewnętrznych, którzy w istotny sposób oddziałują na tkankę gospodarczą BOF: inicjują kooperacje, przyciągają innowacje, przyczyniają się do transferu technologii do lokalnych firm, kreują zapotrzebowanie na media czy usługi, tworzą nowe miejsca pracy, generują wpływy z podatków od

³⁷ Tamże, s. 12-13.

nieruchomości. Podobne podejście powinno być realizowane w stosunku do istniejących lokalnych firm, w tym rodzinnych. Miejscowi przedsiębiorcy stanowią bowiem bardzo ważną część lokalnej społeczności, wspierają lokalne inicjatywy społeczne, a marki ich produktów wzmacniają rozpoznawalność poszczególnych części obszaru BOF. Ostatecznie zaś firmy z potencjałem, poprzez swój rozwój i tworzenie atrakcyjnych miejsc pracy przyczyniają się do zatrzymywania młodych mieszkańców BOF.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej BOF w zakresie polityki przestrzennej i obszarów urbanizacji pokazuje jak niewielką część Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego zajmują obszary aktywności gospodarczej (mapa 6.8). Oznacza to potrzebę podjęcia działań w dwóch zakresach: po pierwsze w celu jej powiększenia, a po drugie – z uwagi na silne jej rozproszenie – profesjonalnej stabilnej koordynacji działań promocyjno-inwestycyjnych.

BOF zajmuje przedostatnie miejsce wśród wszystkich MOF-ów w ilości przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców. Oddolne działania pro-przedsiębiorcze nie mogą z natury rzeczy przynieść oczekiwanego efektu.

Wszystkie działania na rzecz rozwoju gospodarczego wymagają koordynacji, dlatego utworzenie „Centrum rozwoju przedsiębiorczości BOF” jest działaniem – projektem niezbędnym dla osiągnięcia tego celu strategicznego. Jego kluczowe zadania powinny koncentrować się na takich obszarach jak: rozwój przedsiębiorczości w edukacji szkolnej, rozwój przedsiębiorczego myślenia, upowszechnianie wiedzy o wiodących branżach i najważniejszych przedsiębiorstwach lokalnych wśród mieszkańców BOF, promocja lokalnych wiodących branż i przedsiębiorstw na zewnątrz, inwentaryzacja posiadanych zasobów i stworzenie narzędzia łączącego te zasoby ze środowiskiem inwestorów, przygotowanie nowych terenów pod aktywność gospodarczą, opracowanie oferty terenów inwestycyjnych, budowanie gospodarki sprzyjającej włączeniu społecznemu, budowanie partnerskich relacji z przedsiębiorcami, opartych na wzajemnym zaufaniu.

Określone powyżej działania będą, jak wspomniano, miały charakter koordynacyjny i porządkujący, integrując w ten sposób wszystkie podmioty BOF i umożliwiając osiągnięcie efektu synergii poprzez ujednoczone działania na rzecz wszystkich. Dodatkowo planowane Centrum będzie miało służyć z założenia wszystkim podmiotom w sposób wymienny i umożliwiający wykorzystanie najlepszych poszczególnych potencjałów na rzecz całości obszaru. Inwentaryzacja całości możliwości inwestycyjnych w BOF przyniesie efekt wspólny poprzez skoordynowanie oferty i efektywność finansową wykorzystania zasobów. Promocja zaś głównych branż wiodących i tzw. „pereł gospodarczych” pozwoli na budowanie odpowiedniego zewnętrznego wizerunku biznesowego z jednej strony oraz podnoszenie poziomu lokalnej świadomości znaczenia gospodarki – z drugiej.

Zastosowanie nowoczesnych, punktowych działań promocyjnych może być następnie wykorzystane w innych częściach regionu, budując szeroką świadomość społeczno-gospodarczą, zarówno w ujęciu lokalnym, jak i całego województwa.

Działania/przedsięwzięcia projektu Centrum będą kierowane do wybranych grup społecznych (np. młodzież szkół ponadpodstawowych) z całego BOF, nie zaś jedynie do wybranych społeczności lokalnych.

OSI 03 „Rozwój przedsiębiorczości BOF” wpisuje się w cel operacyjny 2.1. Mieszkańcy kompetentni – przygotowani na gospodarkę 4.0., a także w 3.1. Promocja przedsiębiorczości, 3.2. Promocja gospodarcza i 3.3. Oferta inwestycyjna. Jest też zgodny z CP 1 „Przedsiębiorczość” w ramach programu Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej na lata 2021 – 2027 oraz zapisami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego w obszarze stymulowania środowiska przedsiębiorczości.

Nr	Kierunki działań SR BOF 2030	Planowane projekty
2.1.3.	Kształtowanie kompetencji kluczowych (w tym przedsiębiorczości) na wszystkich etapach edukacji	Utworzenie wielofunkcyjnego „Centrum rozwoju przedsiębiorczości BOF”
2.1.10	Zielone kompetencje mieszkańców	
3.1.1.	Przedsiębiorczość w edukacji szkolnej	
3.1.2.	Przedsiębiorczość mieszkańców BOF	
3.1.3.	Utworzenie „Centrum rozwoju przedsiębiorczości BOF”	
3.3.2.	Tworzenie warunków do inwestowania	

7.2.4. ZRÓWNOWAŻONA MOBILNOŚĆ MIEJSKA (OSI 04)

Za kolejny Obszar Strategicznej Interwencji BOF przyjęta została także zrównoważona mobilność miejska (OSI 04), jako sfera łącząca codzienną aktywność mieszkańców BOF w celu zaspokojenia potrzeb zawodowych i prywatnych z głównym obszarem realizacji inwestycji infrastrukturalnych i funkcjonowaniem zintegrowanego systemu transportu.

Wyzwaniem przyszłości zidentyfikowanym w analizie SWOT jest niski poziom zintegrowania powiązań w zakresie infrastruktury technicznej i drogowej w BOF. Słabą stroną rzeczowego obszaru jest znacząca emisja gazów cieplarnianych pochodzących z sektora transportu. Wynika to m.in. z „przywiązania” mieszkańców do jazdy samochodem i tego iż transport publiczny stanowi niejako „drugi wybór” po podróży samochodem. Słabą stroną BOF, która pojawia się w analizie strategicznej jest również niedostateczne połączenie gmin BOF z Białymstokiem siecią transportu publicznego, jak również słabo rozwinięte powiązania dróg rowerowych między gminami BOF.

Przeprowadzona analiza strategiczna obszaru wskazuje zatem na wyraźną potrzebę rozwoju transportu zrównoważonego – przyjaznego środowisku i zapewniającego maksimum mobilności przy minimalnym zużyciu surowców. Pozwoli to na zmianę schematów przemieszczania się poprzez zwiększenie wykorzystania ekologicznych form transportu i ułatwienie mieszkańcom dostępu do kluczowych usług publicznych położonych blisko miejsca zamieszkania. Nie jest możliwe całkowite uwolnienie BOF od pojazdów mechanicznych, ale stosunek podróży odbywanych środkami transportu samochodowego do podróży komunikacją miejską czy inną, np. rowerami, hulajnogami, ruchem pieszym itp., przez odpowiednie działania może zostać zmieniony na korzyść tych ostatnich.

Białostocki Obszar Funkcjonalny powinien być bezpieczny dla ruchu pieszego. W tym celu niezbędne jest np. wyznaczenie stref uspokojonego ruchu w miastach BOF.

Przez odpowiednie działania jak np.: zintegrowanie pieszych z innymi formami komunikacji (zwłaszcza z transportem zbiorowym), wprowadzenie ładu przestrzennego (ulice miasta atrakcyjne dla pieszych) czy promocję zdrowego trybu życia („moda na chodzenie”) można zwiększyć w mieście rolę ruchu pieszego oraz poprawić bezpieczeństwo.

Transport publiczny jest równie przyjazny środowisku. BOF swoimi działaniami rozwija i promuje przemieszczanie się po terenie komunikacją publiczną, eliminując sukcesywnie obszary wykluczeni transportowych. Białystok i jego obszar funkcjonalny prowadzą od lat inwestycje, także drogowe, tworzące sprawny system usług przewozowych i umożliwiający dalszy rozwój sieci połączeń autobusowych i rowerowych.

Dzięki kontynuowanym działaniom, współpracy międzygminnej w zakresie integracji transportu publicznego Białegostoku i gmin ościennych (Choroszcz, Dobrzyniewo Duże, Juchnowiec Kościelny, Supraśl, Wasilków, Zabłudów) mieszkańcy zyskują szerszy dostęp do komunikacji miejskiej. Działania te mają na celu sprawić, aby poruszanie się po mieście było funkcjonalne i wygodniejsze. Ta ogólnodostępna forma transportu dla wszystkich będzie konkurencyjna dla podróży prywatnymi samochodami osobowymi i sprawi, że przemieszczanie się nimi po mieście stanie się niepraktyczne i nieekonomiczne.

Poprzez te działania w obszarze zwiększenia ruchu rowerowego, użytkowania komunikacji miejskiej i wprowadzania stref ruchu pieszego w mieście można znacząco zmniejszyć wykorzystanie samochodów prywatnych. W rezultacie wpłynie to na zmniejszenie liczby uczestników ruchu drogowego, co bezpośrednio może skutkować: skróceniem czasu podróży, ograniczeniem hałasu, zmniejszeniem zanieczyszczenia powietrza i zapotrzebowania na miejsca parkingowe, dając jednocześnie możliwość rekonstrukcji i ponownego wykorzystania przestrzeni publicznej w sposób przyjaźniejszy dla mieszkańców. W efekcie może to spowodować zwiększenie atrakcyjności BOF. Związana ze zdrowiem poprawa jakości życia w takich obszarach może zaś spowodować intensyfikację działań społecznych i rekreacyjnych.

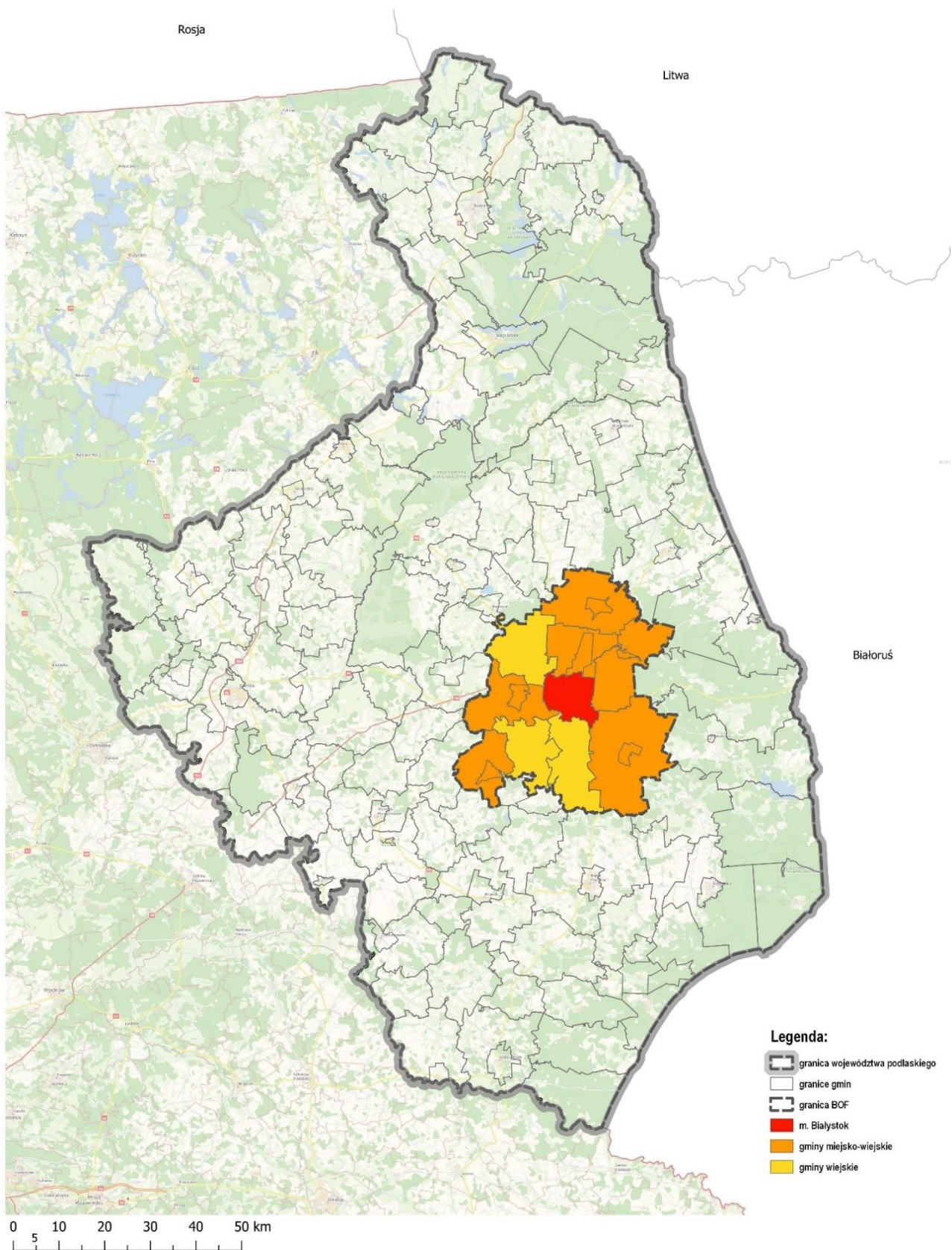
Podsumowując należy zaznaczyć, iż głównym celem działań podjętych w tym obszarze będzie zwiększenie dostępności transportowej BOF oraz poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu i efektywności sektora transportowego poprzez utworzenie spójnego, zrównoważonego, innowacyjnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego. Pozwoli to na rozwijanie dogodnych warunków, sprzyjających stabilnemu rozwojowi społeczno-gospodarczemu BOF. Aby osiągnąć ten cel, należy podjąć działania w zakresie budowy zintegrowanej i wzajemnie powiązanej sieci transportowej BOF, poprawy sposobu organizacji i zarządzania systemem transportowym, zmiany w indywidualnej i zbiorowej mobilności, poprawy bezpieczeństwa uczestników ruchu oraz przewożonych towarów, ograniczania negatywnego wpływu transportu na środowisko oraz poprawy efektywności wykorzystania publicznych środków na przedsięwzięcia transportowe.

OSI 04 „Zrównoważona mobilność miejska” wpisuje się w cel operacyjny 5.1. Integracja systemu publicznego transportu zbiorowego BOF, 5.2. Poprawa przestrzeni miejskiej i 5.3. Zrównoważony rozwój środków transportu.

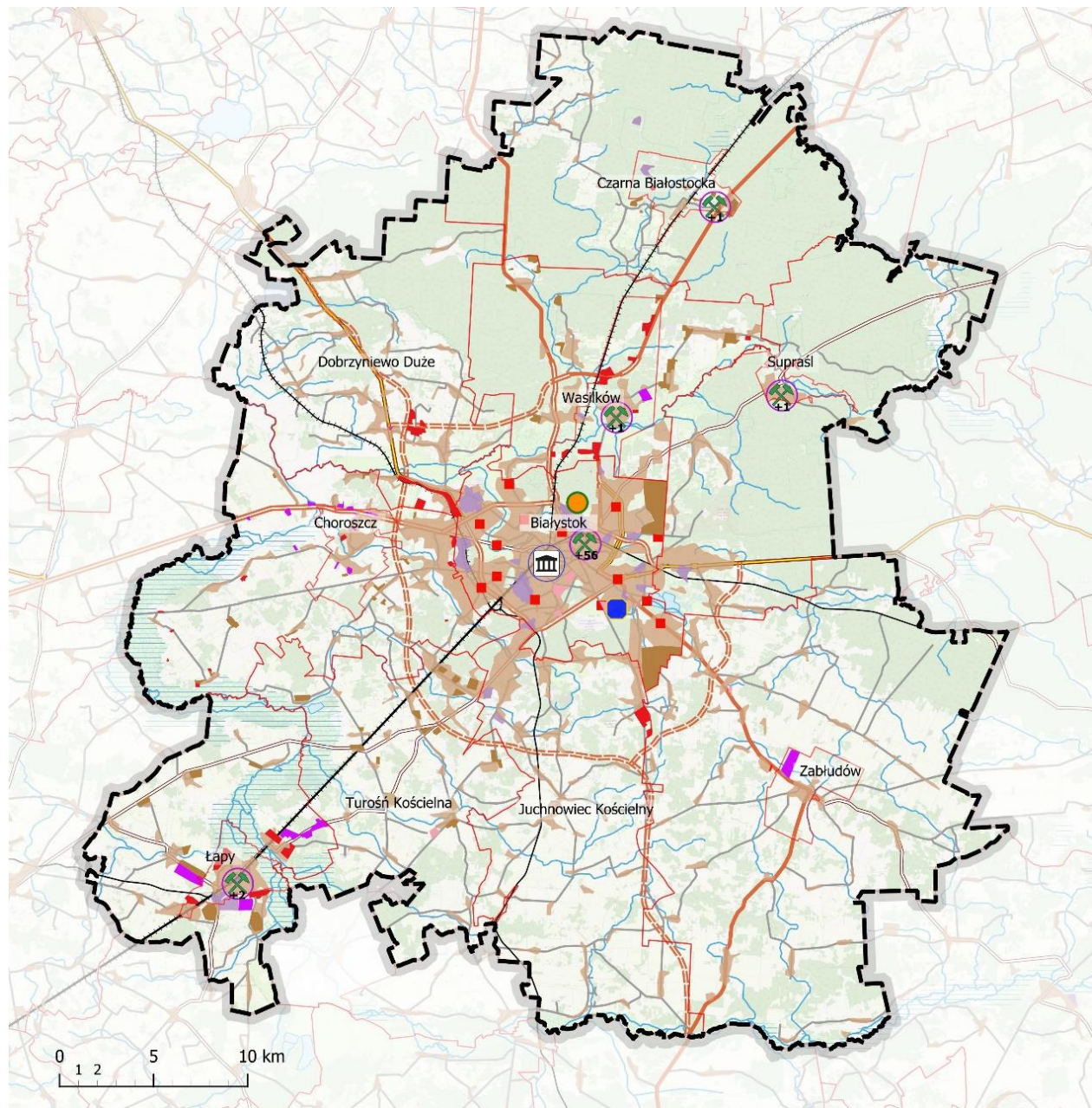
Nr	Kierunki działań SR BOF 2030	Planowane projekty
5.1.1.	Ożywienie gospodarcze w celu ułatwienia rozwoju obszaru BOF po pandemii i konflikcie na Ukrainie	Realizacja projektów wynikających z „Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2035”.
5.1.2.	Likwidacja wykluczenia transportowego dzięki poprawie dostępności do usług publicznego transportu zbiorowego	
5.1.3.	Rozszerzenie współpracy i integracji obszaru BOF na rzecz budowania jego spójności	
5.1.4.	Rozwój gmin ościennych pod kątem integracji z Białymstokiem	
5.2.1.	Poprawa bezpieczeństwa komunikacyjnego	
5.2.2.	Zwiększenie dostępności do systemów transportowych	
5.2.3.	Promowanie i rozwój nowych form i usług z zakresu mobilności	
5.2.4.	Poprawa infrastruktury w gminach ze szczególnym uwzględnieniem ostatniego bezpiecznego kilometra w obszarze szkół	
5.3.1.	Zapobieganie zmianom klimatycznym i negatywnemu wpływowi transportu na środowisko	
5.3.2.	Zwiększenie konkurencyjności transportu niesamochodowego w podróżach	
5.3.3.	Promowanie transportu bezemisyjnego i wdrażanie nowoczesnego taboru do obsługi	

Graficzna prezentacja OSI „Zrównoważona mobilność miejska” jest zawarta w „Planie Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2035”.

Mapa 7.1 OSI 00: Białostocki Obszar Funkcjonalny jako Obszar Strategicznej Interwencji województwa podlaskiego

Mapa 7.2 OSI 01 Obszar Strategicznej Interwencji: Kształcenie zawodowe na potrzeby Gospodarki 4.0 i Gospodarki Obiegu Zamkniętego

Legenda:

- granica BOF
- granice gmin

Główne tereny urbanizacji:

Tereny zagospodarowane:

- tereny zabudowy mieszkaniowej
- tereny przemysłowo - składowe
- tereny zabudowy usługowej

Tereny planowane do zainwestowania w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gmin:

- tereny przeznaczone pod zabudowę mieszkaniową
- tereny rozwoju działalności gospodarczej
- tereny przeznaczone pod zabudowę usługową

Edukacja:

- szkoły wyższe
- szkoły kształcące w zawodach

Ośrodki edukacyjno-naukowe:

- Białostocki Park Naukowo-Technologiczny

Infrastruktura gospodarki odpadami:

- spalarnia odpadów

Szlaki komunikacyjne:

Drogi:

- droga ekspresowa lub główna ruchu przyspieszonego dwujezdniowa
- droga ekspresowa lub główna ruchu przyspieszonego jednojezdniowa
- droga ekspresowa lub główna ruchu przyspieszonego w budowie
- droga krajowa dwujezdniowa
- droga krajowa jednojezdniowa
- droga wojewódzka
- droga powiatowa lub gminna o nawierzchni twardej lub utwardzonej

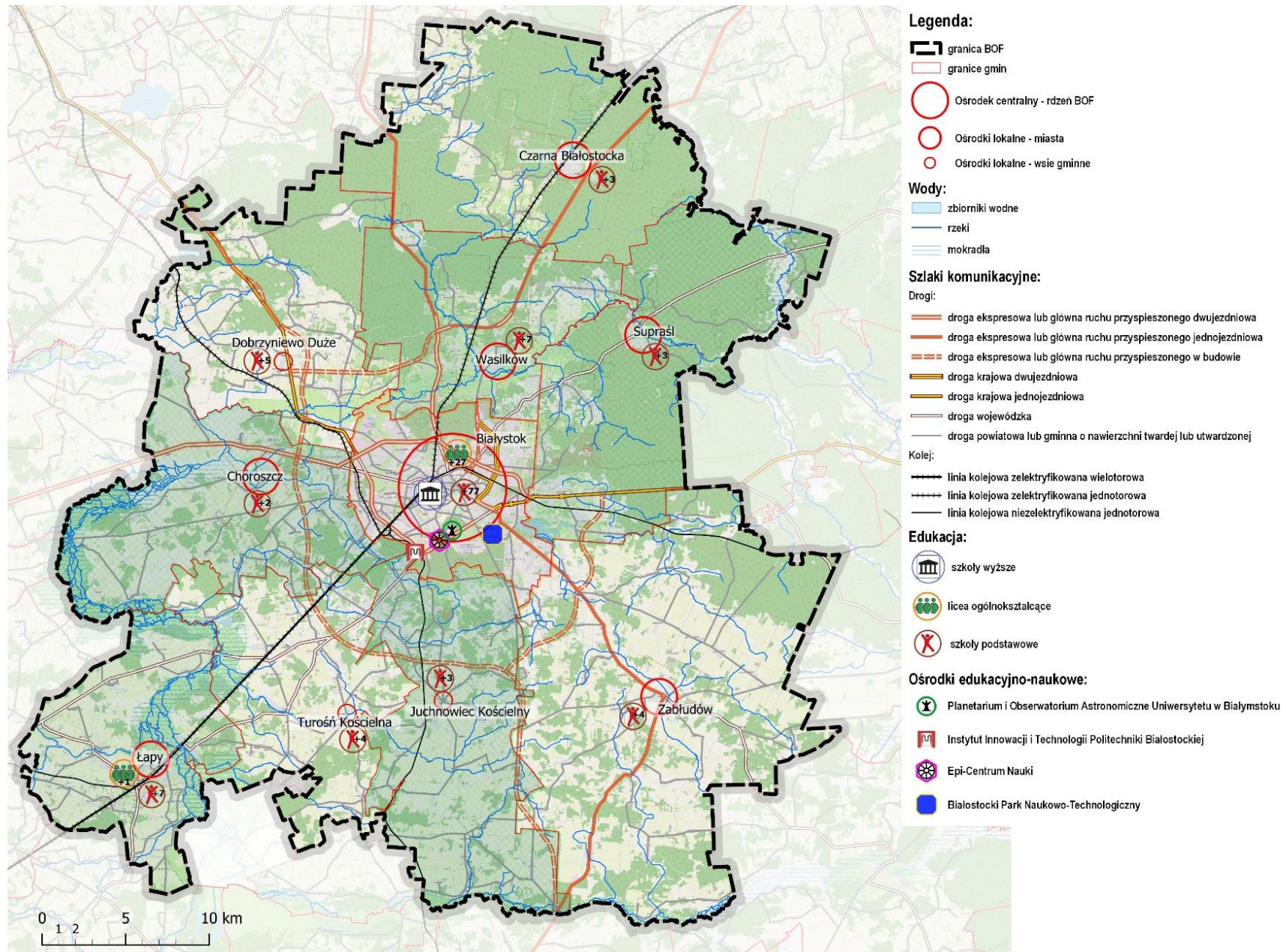
Kolej:

- linia kolejowa zelektryfikowana wielotorowa
- linia kolejowa zelektryfikowana jednotorowa
- linia kolejowa nieelektryfikowana jednotorowa

Wody:

- zbiorniki wodne
- rzeki
- mokradła

Mapa 7.3 OSI 02 Obszar Strategicznej Interwencji: Kompetencje kluczowe

8. ZGODNOŚĆ STRATEGII Z WYTYCZNYMI I ZAŁOŻENIAMI ZAWARTYMI W DOKUMENTACH WYŻSZEGO RZĘDU

Tabela 8.1 Analiza zgodności SR BOF 2030 z wytycznymi i założeniami zawartymi w dokumentach wyższego rzędu

Cele strategiczne Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku		CEL STRATEGICZNY																			
		1. Inteligentne zarządzanie BOF				2. Mieszkańcy otwarci na przyszłość				3. Przedsiębiorczość podstawą rozwoju			4. Zeroemisyjność dla rozwoju i jakości życia		5. Zrównoważona mobilność miejska BOF			6. Zrównoważenie funkcjonalno-przestrzenne			
		1.1. Inteligentne planowanie strategiczne	1.2. Inteligentne organizowanie	1.3. Inteligentne przewodzenie	1.4. Inteligentne monitorowanie	2.1. Mieszkańcy kompetentni – przygotowani na gospodarkę 4.0	2.2. Mieszkańcy w dobrej kondycji	2.3. Mieszkańcy aktywni i zintegrowani	2.4. Mieszkańcy bezpieczni	3.1. Promocja przedsiębiorczości	3.2. Promocja gospodarcza	3.3. Oferta inwestycyjna	4.1. Zeroemisyjny rozwój	4.2. BOF zielony, odporny, o dobrej jakości środowiska	5.1. Integracja systemu publicznego transportu zbiorowego BOF	5.2. Poprawa przestrzeni miejskiej	5.3. Zrównoważony rozwój środków transportu	6.1. Integracja funkcjonalna	6.2. Racjonalne zagospodarowanie	6.3. Sieciowa infrastruktura	6.4. Poprawa kulturowych walorów przestrzeni
Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do roku 2030)	Cele operacyjne Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku																				
	Cele nadrzędne/wyzwania nadrzędnych dokumentów strategicznych																				
	Cel szczegółowy I. Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną																				
Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do roku 2030)	Cel szczegółowy II. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony																				
	Cel szczegółowy III. Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu																				
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	Cel 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym																				

Cele strategiczne Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku		CEL STRATEGICZNY																				
		1. Inteligentne zarządzanie BOF				2. Mieszkańcy otwarci na przyszłość				3. Przedsiębiorczość podstawą rozwoju			4. Zeroemisyjność dla rozwoju i jakości życia		5. Zrównoważona mobilność miejska BOF			6. Zrównoważenie funkcjonalno-przestrzenne				
		1.1. Inteligentne planowanie strategiczne	1.2. Inteligentne organizowanie	1.3. Inteligentne przewodzenie	1.4. Inteligentne monitorowanie	2.1. Mieszkańcy kompetentni – przygotowani na gospodarkę 4.0	2.2. Mieszkańcy w dobrej kondycji	2.3. Mieszkańcy aktywni i zintegrowani	2.4. Mieszkańcy bezpieczni	3.1. Promocja przedsiębiorczości	3.2. Promocja gospodarcza	3.3. Oferta inwestycyjna	4.1. Zeroemisyjny rozwój	4.2. BOF zielony, odporny, o dobrej jakości środowiska	5.1. Integracja systemu publicznego transportu zbiorowego BOF	5.2. Poprawa przestrzeni miejskiej	5.3. Zrównoważony rozwój środków transportu	6.1. Integracja funkcjonalna	6.2. Racjonalne zagospodarowanie	6.3. Sieciowa infrastruktura	6.4. Poprawa kulturowych walorów przestrzeni	
Cele operacyjne Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku																						
Cele nadrzędne/ wyzwania nadrzędnych dokumentów strategicznych																						
Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych																						
Cel 3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie																						
Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (Współdziałanie, Kultura, Kreatywność) 2030																						
Cel szczegółowy 1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne																						
Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich																						
Cel szczegółowy 3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne																						
Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030																						
Cel szczegółowy 1. Podniesienie poziomu kompetencji oraz kwalifikacji obywateli, w tym cyfrowych																						

Cele strategiczne Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku		CEL STRATEGICZNY																				
		1. Inteligentne zarządzanie BOF				2. Mieszkańcy otwarci na przyszłość				3. Przedsiębiorczość podstawą rozwoju			4. Zeroemisyjność dla rozwoju i jakości życia		5. Zrównoważona mobilność miejska BOF			6. Zrównoważenie funkcjonalno-przestrzenne				
Cele operacyjne Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku		1.1. Inteligentne planowanie strategiczne	1.2. Inteligentne organizowanie	1.3. Inteligentne przewodzenie	1.4. Inteligentne monitorowanie	2.1. Mieszkańcy kompetentni – przygotowani na gospodarkę 4.0	2.2. Mieszkańcy w dobrej kondycji	2.3. Mieszkańcy aktywni i zintegrowani	2.4. Mieszkańcy bezpieczni	3.1. Promocja przedsiębiorczości	3.2. Promocja gospodarcza	3.3. Oferta inwestycyjna	4.1. Zeroemisyjny rozwój	4.2. BOF zielony, odporny, o dobrej jakości środowiska	5.1. Integracja systemu publicznego transportu zbiorowego BOF	5.2. Poprawa przestrzeni miejskiej	5.3. Zrównoważony rozwój środków transportu	6.1. Integracja funkcjonalna	6.2. Racjonalne zagospodarowanie	6.3. Sieciowa infrastruktura	6.4. Poprawa kulturowych walorów przestrzeni	
Cele nadrzędne/ wyzwania nadrzędnych dokumentów strategicznych																						
Cel szczegółowy 2. Poprawa zdrowia obywateli oraz efektywności systemu opieki zdrowotnej.																						
Cel szczegółowy 3. Wzrost i poprawa wykorzystania potencjału kapitału ludzkiego na rynku pracy																						
Cel szczegółowy 4. Redukcja ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz poprawa dostępu do usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne																						
Krajowa Polityka Miejska 2030	Wyzwanie I. Dbłość o ład przestrzenny i estetyczny																					
	Wyzwanie II. Niwelowanie procesów chaotycznej suburbanizacji																					

Cele strategiczne Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku		CEL STRATEGICZNY																			
		1. Inteligentne zarządzanie BOF				2. Mieszkańcy otwarci na przyszłość				3. Przedsiębiorczość podstawą rozwoju			4. Zeroemisyjność dla rozwoju i jakości życia		5. Zrównoważona mobilność miejska BOF			6. Zrównoważenie funkcjonalno-przestrzenne			
Cele operacyjne Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku		1.1. Inteligentne planowanie strategiczne	1.2. Inteligentne organizowanie	1.3. Inteligentne przewodzenie	1.4. Inteligentne monitorowanie	2.1. Mieszkańcy kompetentni – przygotowani na gospodarkę 4.0	2.2. Mieszkańcy w dobrej kondycji	2.3. Mieszkańcy aktywni i zintegrowani	2.4. Mieszkańcy bezpieczni	3.1. Promocja przedsiębiorczości	3.2. Promocja gospodarcza	3.3. Oferta inwestycyjna	4.1. Zeroemisyjny rozwój	4.2. BOF zielony, odporny, o dobrej jakości środowiska	5.1. Integracja systemu publicznego transportu zbiorowego BOF	5.2. Poprawa przestrzeni miejskiej	5.3. Zrównoważony rozwój środków transportu	6.1. Integracja funkcjonalna	6.2. Racjonalne zagospodarowanie	6.3. Sieciowa infrastruktura	6.4. Poprawa kulturowych walorów przestrzeni
Cele nadrzędne/ wyzwania nadrzędnych dokumentów strategicznych																					
Wyzwanie III. Wzmocnienie kooperacji samorządowej w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych																					
Wyzwanie IV. Niwelowanie negatywnych skutków zmian klimatu w miastach																					
Wyzwanie V. Poprawa jakości środowiska przyrodniczego w miastach																					
Wyzwanie VI. Zapewnienie zrównoważonego i zintegrowanego systemu mobilności miejskiej i w miejskich obszarach funkcjonalnych																					
Wyzwanie VII. Poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym																					
Wyzwanie VIII. Poprawa dostępności mieszkaniowej																					

Cele strategiczne Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku		CEL STRATEGICZNY																				
		1. Inteligentne zarządzanie BOF				2. Mieszkańcy otwarci na przyszłość				3. Przedsiębiorczość podstawą rozwoju			4. Zeroemisyjność dla rozwoju i jakości życia		5. Zrównoważona mobilność miejska BOF			6. Zrównoważenie funkcjonalno-przestrzenne				
		1.1. Inteligentne planowanie strategiczne	1.2. Inteligentne organizowanie	1.3. Inteligentne przewodzenie	1.4. Inteligentne monitorowanie	2.1. Mieszkańcy kompetentni – przygotowaniu na gospodarkę 4.0	2.2. Mieszkańcy w dobrej kondycji	2.3. Mieszkańcy aktywni i zintegrowani	2.4. Mieszkańcy bezpieczni	3.1. Promocja przedsiębiorczości	3.2. Promocja gospodarcza	3.3. Oferta inwestycyjna	4.1. Zeroemisyjny rozwój	4.2. BOF zielony, odporny, o dobrej jakości środowiska	5.1. Integracja systemu publicznego transportu zbiorowego BOF	5.2. Poprawa przestrzeni miejskiej	5.3. Zrównoważony rozwój środków transportu	6.1. Integracja funkcjonalna	6.2. Racjonalne zagospodarowanie	6.3. Sieciowa infrastruktura	6.4. Poprawa kulturowych walorów przestrzeni	
Cele operacyjne Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku																						
Cele nadrzędne/ wyzwania nadrzędnych dokumentów strategicznych																						
Wyzwanie IX. Poprawa zdolności inwestycyjnych miast																						
Wyzwanie X. Zwiększenie wykorzystania potencjału społecznego																						
Wyzwanie XI. Przyspieszenie tempa transformacji cyfrowej miast																						
Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030		Cel strategiczny 1. Dynamiczna gospodarka																				
		Cel strategiczny 2. Zasobni mieszkańcy																				
		Cel strategiczny 3. Partnerski region																				

9. SYSTEM REALIZACJI STRATEGII

9.1. SYSTEM WDRAŻANIA

System realizacji „Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku” tworzą:

- 1) Realizatorzy wewnętrzni:
 - a) Członkowie Stowarzyszenia BOF, tj. miasto Białystok, gminy miejsko-wiejskie: Choroszcz, Czarna Białostocka, Łapy, Supraśl, Wasilków i Zabłudów oraz gminy wiejskie: Dobrzyniewo Duże, Juchnowiec Kościelny, Turośń Kościelna;
 - b) Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia BOF, w skład którego wchodzi: Wójtowie i Burmistrzowie gmin BOF – po jednym z każdej gminy oraz Prezydent miasta;
 - c) Zarząd, składający się z trzech Członków Stowarzyszenia BOF, przy czym funkcję Prezesa Zarządu pełni Prezydent Białegostoku. W skład Zarządu wchodzi ponadto dwóch Członków Zarządu, tj. Wójtowie (Burmistrzowie) gmin SBOF;
 - d) Komisja Rewizyjna, w skład której wchodzi trzech reprezentantów Członków Stowarzyszenia BOF;
 - e) Biuro Zarządu Stowarzyszenia BOF (BZ SBOF).
- 2) Realizatorzy zewnętrzni (wykonawcy i partnerzy realizacyjni strategii):
 - a) Komisja doradcza ds. przygotowania i wdrażania Strategii Stowarzyszenia Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego (zwana dalej Komisją doradczą);
 - b) instytucje państwowe;
 - c) instytucje samorządu województwa;
 - d) uczelnie;
 - e) instytucje badawczo-rozwojowe;
 - f) Urząd Statystyczny w Białymstoku;
 - g) instytucje otoczenia biznesu;
 - h) klastry;
 - i) samorządy gospodarcze;
 - j) organizacje branżowe;
 - k) przedsiębiorstwa;
 - l) gestorzy sieci;
 - m) organizacje społeczne;
 - n) instytucje kultury;
 - o) wspólnoty osiedlowe;
 - p) podmioty lecznicze;
 - q) mieszkańcy;
 - r) nieformalne grupy mieszkańców;
 - s) inne ciała konsultacyjne i inicjatywne.

Zarząd Stowarzyszenia BOF stymuluje i koordynuje działania podejmowane przez różne podmioty i środowiska, a także mobilizuje i integruje zasoby wewnętrzne i zewnętrzne oraz podejmuje decyzje strategiczne. Przedsięwzięcia realizowane w ramach strategii będą wymagały wykorzystania różnych źródeł finansowania, w tym instrumentu ZIT. Mobilizacja zasobów zewnętrznych, zarówno prywatnych, jak i publicznych, będzie opierała się na inicjowanej przez Stowarzyszenie BOF współpracy, która może przybierać różne formy.

Walne Zebranie Członków SBOF będzie odgrywać rolę wspierającą w procesie realizacji i ewaluacji strategii, a także decyzyjną w zakresie działań strategicznych, w tym aktualizacji strategii, w szczególności na podstawie wniosków z monitoringu i ewaluacji. Komisja Rewizyjna będzie pełniła funkcję kontrolną. Komisja doradcza jako reprezentant organizacji, instytucji i podmiotów funkcjonujących w środowisku ponadlokalnym, a także mieszkańców BOF będzie opiniowała działania Zarządu i Walnego Zebrania Członków związane z przygotowaniem i wdrożeniem wspólnej dla obszaru funkcjonalnego „Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku”, tj.: opiniowanie projektu strategii i listy projektów, systematyczny przegląd wdrażania strategii i postępów w osiągnięciu celów strategii, konsultowanie i proponowanie zmian strategii. Komisja doradcza będzie również mogła proponować działania i rozwiązania realizacyjne bazujące na opiniach mieszkańców BOF (wpisujące się w zapisy strategii).

Rysunek 9.1 Instytucjonalny schemat systemu realizacji strategii – kluczowi przedstawiciele

Źródło: opracowanie własne.

Biuro Zarządu SBOF odpowiada za koordynację procesu opracowania, wdrażania i aktualizacji strategii. Do głównych zadań BZ SBOF należy m.in.:

- realizacja przypisanych mu zadań i projektów wynikających z Regulaminu Organizacyjnego Biura Zarządu Stowarzyszenia Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego;
- udział w procesie opracowania strategii i programów funkcjonalnych;
- monitorowanie realizacji celów strategii;
- ewaluacja *ex ante*, *on-going*, *ex post* realizacji strategii;
- aktualizacja strategii;
- obsługa administracyjna Komisji doradczej;
- udostępnianie informacji o strategii i promocja dokumentu.

W proces wdrażania strategii włączone są również urzędy gmin BOF i Urząd Miejski w Białymstoku. Ważną funkcję w procesie wdrażania strategii będą pełnili koordynatorzy gminni oraz partnerzy – publiczni, społeczni i prywatni. Zakres ich zadań może obejmować: realizację strategii, przekazywanie propozycji nowych działań wpisujących się w zapisy strategii, poszukiwanie nowych źródeł finansowania oraz promocję strategii.

9.2. MONITORING, EWALUACJA I AKTUALIZACJA STRATEGII

Podstawą analizy kierunków rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego zaplanowanych w strategii jest dysponowanie obiektywną wiedzą na temat osiągniętych postępów oraz zdolność reagowania na pojawiające się rozbieżności pomiędzy przyjętymi założeniami a uzyskiwanymi efektami. Umożliwi to monitoring, ewaluacja, a w przypadku zidentyfikowania takiej potrzeby – aktualizacja strategii.

Monitoring będzie prowadzony corocznie. Za koordynację procesu monitorowania będzie odpowiedzialne Biuro Zarządu Stowarzyszenia BOF. Proces opracowania raportu z monitoringu będzie wsparty przez Urząd Statystyczny w Białymstoku poprzez stworzenie aplikacji do monitorowania wskaźników realizacji strategii (poziom gmin BOF i BOF). Monitoring będzie zawierał analizę danych statystycznych uwzględniającą w szczególności kluczowe wskaźniki realizacji strategii, w tym wskaźniki kontekstowe zidentyfikowane w diagnozie strategicznej, wskaźniki rezultatu, produktu, a także wskaźniki projektowe – w przypadku potrzeby ich dodatkowego zdefiniowania³⁸. Analiza wskaźnikowa będzie przedstawiana w ujęciu dynamicznym, tzn. w kolejnych latach będą dodawane nowe informacje statystyczne, na podstawie których zostaną wyciągnięte wnioski. Wskaźniki mogą być poszerzane lub zamieniane zgodnie z potrzebami systemu monitorowania i ewaluacji. Raport z monitoringu – opracowywany w cyklu dwuletnim – powinien zawierać również podsumowanie realizacji kierunków działań określonych w strategii.

Ewaluacja będzie prowadzona na etapie *ex ante*, *on-going* i *ex post*. Celem ewaluacji będzie ocena interwencji według zidentyfikowanych potrzeb, określonego oddziaływania oraz efektów, które miała przynieść strategia. Badanie ewaluacyjne będzie wykonywane po to, aby wzmocnić jakość działań poprzez zwiększenie ich adekwatności, użyteczności, skuteczności, efektywności i trwałości.

Zgodnie z art. 10a ust. 2 znowelizowanej ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, projekt „Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku” będzie podlegał uprzedniej ewaluacji trafności, przewidywanej skuteczności i efektywności jej realizacji, która będzie miała miejsce przed formalnym przyjęciem dokumentu. Celem ewaluacji *ex-ante* projektu strategii jest ocena logiki interwencji, spodziewanych efektów realizacji planowanych działań oraz dostarczenie wniosków dla prowadzenia polityki rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego na etapie wdrażania strategii.

Ewaluacja *on-going* będzie wykonywana w połowie okresu obowiązywania i wdrażania strategii. Ewaluacja *ex post* – na końcowym etapie wdrażania strategii.

Aktualizacja strategii będzie dokonywana w przypadku, gdy taka potrzeba zostanie zidentyfikowana, w szczególności na podstawie wyników monitorowania lub ewaluacji dokumentu.

³⁸ „Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego”, opracowana przez Stowarzyszenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego oraz Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2022.

9.3. WYTYCZNE DO SPORZĄDZANIA DOKUMENTÓW WYKONAWCZYCH

Wdrażanie strategii będzie realizowane z uwzględnieniem następujących zasad³⁹:

- 1) Sieci współpracy – ich znaczenie zostało określone już na etapie tworzenia dokumentu z perspektywą wspólnego z interesariuszami wdrażania przyjętych zapisów. Posiadanie określonych sieci współpracy warunkuje realną możliwość realizacji celów i kierunków działań.
- 2) Partnerstwo – oznacza współdziałanie, współdecydowanie i współodpowiedzialność podmiotów publicznych i niepublicznych w realizacji wspólnych przedsięwzięć przyczyniających się do osiągnięcia założonych celów strategii, a także w monitorowaniu i ewaluacji podejmowanych działań. We procesie tym będą brać udział podmioty publiczne, prywatne i społeczne, których decyzje mają największy wpływ na rozwój BOF.
- 3) Angażowanie mieszkańców – mieszkańcy będą zachęceni do współtworzenia i współprojektowania przestrzeni BOF. Zostaną stworzone warunki umożliwiające mieszkańcom wypowiedzenie się na temat procesów zachodzących w gminach BOF mających wpływ na ich codzienne życie.
- 4) Innowacje społeczne – w działaniach wychodzących naprzeciw licznym wyzwaniom rozwojowym będą uwzględniane innowacje społeczne.
- 5) Integracja działań – wszystkie aspekty i interesy związane z rozwojem BOF będą skoordynowane pod względem przestrzennym, sektorowym i czasowym. Będą również uwzględniać cele zrównoważonego rozwoju.
- 6) Wdrażanie przez dokumenty wykonawcze – wdrażanie strategii będzie opierać się na tworzeniu i implementacji programów i/lub planów i/lub projektów poświęconych poszczególnym celom.

Wytyczne dotyczące dokumentów wykonawczych „Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku”:

- partycypacyjne podejście w tworzeniu programów i/lub planów i/lub projektów,
- realizacja celów strategicznych i rezultatów określonych w strategii;
- aktualność w kontekście zapisów strategii, a w przypadku jej braku konieczność aktualizacji dokumentów wykonawczych;
- wdrażanie w postaci projektów zintegrowanych, rozwiązujących wspólne problemy BOF, w przypadku ich realizacji w ramach instrumentu ZIT;
- zgodność z zapisami dokumentów nadrzędnych i aktów prawnych, tj. na poziomie regionalnym, krajowym i unijnym.

³⁹ Zasady wpisują się w założenia określone w Nowej Karcie Lipskiej w zakresie zarządzania miastem (Nowa Karta Lipska. Transformacyjna siła miast na rzecz wspólnego dobra, przyjęta na nieformalnym spotkaniu ministrów państw członkowskich UE ds. miejskich w dniu 30 listopada 2020 r.).

Tabela 9.1 Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki kontekstowe służące do ich osiągnięcia

CEL	REZULTATY	WSKAŹNIK KONTEKSTOWY	ŹRÓDŁO POZYSKIWANIA INFORMACJI	POZIOM AGREGACJI DANYCH	WARTOŚĆ BAZOWA WSKAŹNIKA W 2021 R.	OCZEKIWANY REZULTAT (WZROST, SPADEK, UTRZYMANIE NA ZBLIŻONYM POZIOMIE)
CEL STRATEGICZNY 1. INTELIGENTNE ZARZĄDZANIE BOF						
Cel 1.1. Inteligentne planowanie strategiczne Cel 1.2. Inteligentne organizowanie Cel 1.3. Inteligentne przewodzenie Cel 1.4. Inteligentne monitorowanie	Wzmocnienie powiązań funkcjonalnych	Liczba wyjeżdżających do pracy najmniej do Białegostoku na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym***	GUS	Choroszcz	100,9	wzrost
				Czarna Białostocka	66,5	
				Dobrzyniewo Duże	116,7	
				Juchnowiec Kościelny	116,9	
				Łapy	45,4	
				Supraśl	128,0	
				Turośń Kościelna	103,0	
				Wasilków	115,7	
		Zabłudów	94,8			
		Liczba zameldowań z Białegostoku na 1000 mieszkańców*	GUS	Choroszcz	21,1	utrzymanie na zbliżonym poziomie
				Czarna Białostocka	2,6	
				Dobrzyniewo Duże	15,4	
				Juchnowiec Kościelny	18,5	
				Łapy	0,9	
				Supraśl	19,1	
				Turośń Kościelna	15,6	
				Wasilków	20,5	
		Zabłudów	13,7			
		Liczba uczniów dojeżdżających do szkół podstawowych i ponadpodstawowych do Białegostoku na 1000 mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym*	GUS	Choroszcz	342,5	utrzymanie na zbliżonym poziomie
				Czarna Białostocka	225,9	
				Dobrzyniewo Duże	276,7	
				Juchnowiec Kościelny	312,6	
				Łapy	101,0	
				Supraśl	375,0	
				Turośń Kościelna	328,8	
				Wasilków	278,2	
		Zabłudów	324,1			
		Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców jako stosunek do średniej wojewódzkiej*	GUS	Choroszcz	116,1	wzrost
Czarna Białostocka	82,8					
Dobrzyniewo Duże	122,6					
Juchnowiec Kościelny	133,3					
Łapy	95,7					
Supraśl	140,9					
Turośń Kościelna	114,0					
Wasilków	124,7					
Zabłudów	100,0					
Udział podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu (sekcja J-R) jako stosunek do	GUS	Choroszcz	73,1	wzrost		
		Czarna Białostocka	58,9			
		Dobrzyniewo Duże	58,3			

CEL	REZULTATY	WSKAŹNIK KONTEKSTOWY	ŹRÓDŁO POZYSKIWANIA INFORMACJI	POZIOM AGREGACJI DANYCH	WARTOŚĆ BAZOWA WSKAŹNIKA W 2021 R.	OCZEKIWANY REZULTAT (WZROST, SPADEK, UTRZYMANIE NA ZBLIŻONYM POZIOMIE)																
		analogicznego wskaźnika obliczonego dla Białegostoku*		Juchnowiec Kościelny	74,2	utrzymanie na zbliżonym poziomie																
				Łąpy	64,4																	
				Supraśl	83,2																	
				Turośń Kościelna	74,4																	
				Wasilków	80,1																	
				Zabłudów	64,5																	
		Gęstość zaludnienia (bez lasów i wód) w stosunku do średniej wojewódzkiej*	GUS		Choroszcz		137,6															
					Czarna Białostocka		273,2															
					Dobrzyniewo Duże		109,1															
					Juchnowiec Kościelny		136,8															
					Łąpy		229,5															
					Supraśl		326,7															
		Liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000 mieszkańców w stosunku do średniej wojewódzkiej****	GUS		Turośń Kościelna		70,5															
					Wasilków		320,1															
					Zabłudów		48,1															
	Choroszcz				232,6																	
	Czarna Białostocka				38,3																	
	Dobrzyniewo Duże				196,8																	
	Wzrost jakości życia mieszkańców		Liczba urodzeń żywych w relacji do liczby zgonów ogółem	GUS	BOF	0,83	wzrost															
								Liczba zameldowań ogółem w relacji do liczby wymeldowani ogółem	GUS	BOF	1,27	wzrost										
													Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny w zł na 1 osobę w gospodarstwach domowych	GUS	Województwo podlaskie	1 948,31*	wzrost					
																		Oczekiwane trwanie życia w zdrowiu mężczyzn w wieku 65 lat	GUS	Województwo podlaskie	7,6	wzrost
CEL STRATEGICZNY 2. MIESZKAŃCY OTWARCI NA PRZYSZŁOŚĆ																						
Cel 2.1. Mieszkańcy kompetentni – przygotowani na gospodarkę 4.0	Wzrost dochodów	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej (w %)	GUS	Białystok	94,2	wzrost																
				Powiat białostocki	83	wzrost																
	Zmniejszenie poziomu wykluczeń cyfrowych	Odsetek gospodarstw domowych posiadających dostęp do Internetu w domu (w %)	GUS	Województwo podlaskie	88,3	wzrost																
							Odsetek osób korzystających z Internetu (w %)	GUS	Województwo podlaskie	84,5	wzrost											

CEL	REZULTATY	WSKAŹNIK KONTEKSTOWY	ŹRÓDŁO POZYSKIWANIA INFORMACJI	POZIOM AGREGACJI DANYCH	WARTOŚĆ BAZOWA WSKAŹNIKA W 2021 R.	OCZEKIWANY REZULTAT (WZROST, SPADK, UTRZYMANIE NA ZBLIŻONYM POZIOMIE)	
	Wzrost zatrudnienia	Udział bezrobotnych rejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w %)	GUS	BOF	4,7	spadek	
		Pracujący na 1000 ludności	GUS	BOF	266	wzrost	
	Dodatni bilans migracji na poziomie BOF	Saldo migracji wewnętrznych na pobyt stały na 1000 ludności BOF	GUS	BOF	3,0	utrzymanie na zbliżonym poziomie	
	Rozwój edukacji przedszkolnej	Odsetek dzieci w wieku 3–6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (w %)*	GUS	BOF	98,3	wzrost	
	Wzrost kształcenia zawodowego	Udział uczniów szkół branżowych I i II stopnia w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadpodstawowych (w %)*	GUS	Białystok	45,8	wzrost	
				Czarna Białostocka	100,0	utrzymanie na zbliżonym poziomie	
				Łapy	65,6	wzrost	
Cel 2.2. Mieszkańcy w dobrej kondycji	Wzrost aktywności ruchowej mieszkańców BOF, w tym dostępności obiektów sportowych	Kluby sportowe łącznie z klubami wyznaniowymi i UKS (jedn.)	GUS	BOF	169**	wzrost	
		Ćwiczący w klubach sportowych łącznie z klubami wyznaniowymi i UKS (osoby.)	GUS	BOF	14 110**	wzrost	
		Obiekty sportowe (jedn.)	GUS	BOF	38**	wzrost	
	Zapewnienie opieki długoterminowej	Mieszkańcy w domach i zakładach pomocy społecznej	GUS	Białystok	797	utrzymanie na zbliżonym poziomie	
				Powiat białostocki	538	utrzymanie na zbliżonym poziomie	
	Wzrost aktywności kulturalnej oraz inicjatyw oddolnych	Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice (jedn.)	GUS	BOF	50	wzrost	
		Uczestnicy imprez organizowanych przez centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice (osoby)	GUS	BOF	140 143	wzrost	
	Cel 2.3. Mieszkańcy aktywni i zintegrowani	Aktywność zawodowa	Bezrobotni w wieku 55 lat i więcej pozostający bez pracy przez okres dłuższy niż 1 rok	GUS	Białystok	1 076	spadek
					Powiat białostocki	597	spadek
		Przeciwdziałanie ubóstwu	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności	GUS	BOF	388	spadek
Wsparcie rodziny		Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach ogółem (w %)	GUS	BOF	21,6	wzrost	
Aktywizacja osób starszych		Udział osób będących członkami kół, klubów lub sekcji seniora i Uniwersytetu Trzeciego Wieku w ogólnej liczbie ludności w wieku 60 lat i więcej (w %)	GUS	BOF	0,5	wzrost	
Wzrost aktywności społecznej	Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. ludności	GUS	BOF	42,9	wzrost		
Cel 2.4. Mieszkańcy bezpieczni	Wzrost bezpieczeństwa mieszkańców	Wydatki budżetów gmin na bezpieczeństwo publiczne i ochronę przeciwpożarową w zł na mieszkańca	GUS	BOF	123	utrzymanie na zbliżonym poziomie	
CEL STRATEGICZNY 3. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ PODSTAWĄ ROZWOJU							
Cel 3.1. Promocja przedsiębiorczości	Wzrost przedsiębiorczości	Liczba podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym	GUS	BOF	2108	wzrost	

CEL	REZULTATY	WSKAŹNIK KONTEKSTOWY	ŹRÓDŁO POZYSKIWANIA INFORMACJI	POZIOM AGREGACJI DANYCH	WARTOŚĆ BAZOWA WSKAŹNIKA W 2021 R.	OCZEKIWANY REZULTAT (WZROST, SPADEK, UTRZYMANIE NA ZBLIŻONYM POZIOMIE)
Cel 3.2. Promocja gospodarza	Poprawa wizerunku gospodarczego	Liczba podmiotów gospodarczych nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON (jedm.)	GUS	BOF	4 412	wzrost
		Kapitał zagraniczny w zł na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym	GUS	Białystok	2 533	wzrost
Cel 3.3. Oferta inwestycyjna	Wzrost inwestycji	Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w zł na 1 mieszkańca	GUS	Województwo podlaskie	3 099*	wzrost
CEL STRATEGICZNY 4. ZEROEMISYJNOŚĆ DLA ROZWOJU I JAKOŚCI ŻYCIA						
Cel 4.1. Zeroemisyjny rozwój	Optymalizacja zużycia energii	Moc zainstalowana odnawialnych źródeł energii w kW	GUS	BOF	99 126*	wzrost
		Stosunek produkcji energii elektrycznej do zużycia energii elektrycznej (w %)	GUS	Województwo podlaskie	40,2*	wzrost
		Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem (w %)	GUS	Województwo podlaskie	79,8*	wzrost
		Zużycie energii elektrycznej w kWh na 1 mieszkańca	GUS	Województwo podlaskie	784,1*	spadek
	Wzrost efektywności gospodarowania odpadami	Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów (w %)	GUS	BOF	44,2	wzrost
Cel 4.2. BOF zielony, odporny, o dobrej jakości środowiska	Wzrost efektywności gospodarowania wodą	Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca w m ³	GUS	BOF	49,9	spadek
	Polepszenie jakości środowiska	Udział powierzchni terenów zielonych w powierzchni ogółem BOF (w %)	GUS	BOF	0,8	wzrost
		Udział powierzchni obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem BOF (w %)	GUS	BOF	30,3	utrzymanie na zbliżonym poziomie
		Wskaźnik średniego narażenia na pył PM _{2,5} dla aglomeracji białostockiej (w µg/m ³)	GIOŚ	Agglomeracja białostocka ⁴⁰	17*	spadek
CEL STRATEGICZNY 5. ZRÓWNOWAŻONA MOBILNOŚĆ MIEJSKA BOF						
Cel 5.1. Integracja systemu publicznego transportu zbiorowego BOF	Zapewnienie mieszkańcom BOF wysokiej jakości usług ekologicznego transportu miejskiego i usprawnienie procesów w zakresie mobilności miejskiej ⁴¹	<i>Wskaźniki wynikające z SUMP BOF 2030</i>				
Cel 5.2. Poprawa przestrzeni miejskiej						
Cel 5.3. Zrównoważony rozwój środków transportu						

⁴⁰ Kod strefy PL2001, „Program ochrony powietrza dla strefy aglomeracja białostocka”, Uchwała Nr XLIV/610/2022 Sejmiku Województwa Podlaskiego, Dz. U. Woj. Podl., 30.06.2022, poz. 2976.

⁴¹ Szczegółowe wskaźniki dotyczące zrównoważonego transportu zostaną określone w „Planie Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2035” (SUMP BOF 2030).

CEL	REZULTATY	WSKAŹNIK KONTEKSTOWY	ŹRÓDŁO POZYSKIWANIA INFORMACJI	POZIOM AGREGACJI DANYCH	WARTOŚĆ BAZOWA WSKAŹNIKA W 2021 R.	OCZEKIWANY REZULTAT (WZROST, SPADEK, UTRZYMANIE NA ZBLIŻONYM POZIOMIE)
CEL STRATEGICZNY 6. ZRÓWNOWAŻENIE FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNE						
Cel 6.1. Integracja funkcjonalna	Poprawa dostępności do usług społecznych i gospodarczych	Miejsca w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3	GUS	BOF	46	wzrost
		Dzieci w wieku 3-5 lat przypadające na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego	GUS	BOF	0,79**	wzrost
		Instytucje otoczenia biznesu na 10 tys. podmiotów gospodarki narodowej	GUS	BOF	681	wzrost
Cel 6.2. Racjonalne gospodarowanie	Kompleksowe ujęcie planowania zagospodarowania przestrzennego	Udział powierzchni BOF objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem (w %)	GUS	BOF	22,6*	wzrost
Cel 6.3. Sieciowa infrastruktura	Poprawa dostępności do infrastruktury technicznej	Budynki mieszkalne podłączone do infrastruktury technicznej (wodociąg) w procentach ogółu budynków mieszkalnych	GUS	BOF	83,0*	wzrost
		Budynki mieszkalne podłączone do infrastruktury technicznej (kanalizacja) w procentach ogółu budynków mieszkalnych	GUS	BOF	65,3*	wzrost
		Sieć wodociągowa w km na 1 km ² powierzchni	GUS	BOF	1,045	wzrost
		Sieć kanalizacyjna w km na 1 km ² powierzchni	GUS	BOF	0,993	wzrost
		Sieć gazowa w km na 1 km ² powierzchni	GUS	BOF	0,623*	wzrost
Cel 6.4. Poprawa kulturowych walorów przestrzeni	Poprawa ochrony wartości historyczno-kulturalnych	Powierzchnia BOF objęta gminnymi programami rewitalizacji (GPR) lub programami rewitalizacji (PR) w km ²	GUS	BOF	135,23*	wzrost
		Dynamika liczby miejsc noclegowych całorocznych w turystycznych obiektach noclegowych (rok poprzedni = 100)	GUS	BOF	89,1	wzrost

* Dane za 2020 r.; ** Dane za 2018 r., *** Dane za 2016 r., **** Dane w latach 2011-2020.

Źródło: opracowanie własne.

10. WARUNKI I PROCEDURY OBOWIĄZUJĄCE W REALIZACJI STRATEGII ZIT

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) są instrumentem rozwoju terytorialnego, który może być realizowany w miejskich obszarach funkcjonalnych pod warunkiem spełnienia zapisów wynikających w szczególności z następujących aktów prawnych:

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej (Dz. Urz. UE L 231/159 z 30.6.2021), art. 28-30, dalej: *rozporządzenie UE 2021/1060*;
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1058 z dnia 24 czerwca 2021 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności (Dz. Urz. UE L 231/60 z 30.6.2021), art. 9, art. 11, dalej: *rozporządzenie UE 2021/1058*;
- Ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027 (Dz.U. poz. 1079 z późn.zm.), art. 34, dalej: *ustawa wdrożeniowa 2022*.
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. 2006 Nr 227 poz. 1658, t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 1057), dalej: *ustawa zppr*.

Ważne znaczenie w realizacji ZIT odgrywają również dokumenty, tj.:

- Umowa Partnerstwa dla Realizacji Polityki Spójności 2021-2027 w Polsce, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Warszawa, 30 czerwca 2022 r., dalej: *UP 21-27*;
- Zasady realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Warszawa 2022; dalej: *Zasady IT 21-27*.

„Strategia Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku” będzie pełniła rolę strategii ZIT, a w związku z tym jej opracowanie i wdrażanie wymaga spełnienia warunków określonych w tabeli 10.1.

Tabela 10.1 Warunki obowiązujące w realizacji strategii ZIT

Lp.	Warunek	Podstawa prawna	Status
1.	Powołanie zinstytucjonalizowanej formy partnerstwa	art. 34 ust. 6 pkt 1) <i>ustawy wdrożeniowej 2022</i>	Białostocki Obszar Funkcjonalny posiada sformalizowaną formę współpracy w postaci stowarzyszenia gmin działającego na podstawie ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. prawo o stowarzyszeniach oraz statutu.
2.	Wskazanie MOF jako OSI w strategii rozwoju województwa	art. 34 ust. 2 <i>ustawy wdrożeniowej 2021</i>	Białostocki Obszar Funkcjonalny został wskazany jako obszar strategicznej

Lp.	Warunek	Podstawa prawna	Status
			interwencji w „Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030”
3.	Powołanie ciała doradczego dla organu wykonawczego	art. 8 oraz art. 29 ust.1 pkt d) <i>rozporządzenia UE 2021/1060</i> art. 34 ust. 15 pkt 6) <i>ustawy wdrożeniowej 2022</i>	Stowarzyszenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego powołało Komisję doradczą ds. przygotowania i wdrażania strategii działającą na podstawie Statutu Stowarzyszenia BOF i Regulaminu
4.	Opracowanie i uchwalenie strategii rozwoju ponadlokalnego, która zawiera elementy strategii ZIT (strategii terytorialnej)	art. 29 ust. 1-2 <i>rozporządzenia UE 2021/1060</i> art. 34 ust. 6 pkt 3) oraz art. 34 ust. 9 <i>ustawy wdrożeniowej 2022</i>	Stowarzyszenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego opracowało strategię rozwoju ponadlokalnego (SR BOF 2030), która zawiera elementy strategii ZIT (strategii terytorialnej) i zostanie uchwalona zgodnie z harmonogramem przygotowania strategii ⁴² .
5.	Wskazanie obszarów tematycznych realizacji ZIT w programie regionalnym i w programach krajowych	art. 34 ust. 4 <i>ustawy wdrożeniowej 2021</i>	Obszary tematyczne są negocjowane z instytucjami zarządzającymi programem regionalnym i programami krajowymi.
6.	Określenie listy projektów/operacji realizujących cele w ramach ZIT	art. 29 <i>rozporządzenia UE 2021/1060</i> art. 34 ust. 15 pkt 3) oraz art. 34 ust. 10 <i>ustawy wdrożeniowej 2021</i>	Walne Zebranie Stowarzyszenia BOF przyjmie <i>Listę projektów/operacji realizujących cele w ramach ZIT</i> w formie odrębnej uchwały.
7.	Opis zintegrowanego podejścia służącego zaspokajaniu zidentyfikowanych potrzeb	art. 29 <i>rozporządzenia UE 2021/1060</i>	Instrument terytorialny ZIT będzie wdrażany za pomocą projektów zintegrowanych. Sposób ich określenia (np. projekt partnerski lub wiązka projektów realizująca wspólny efekt) i identyfikacji (kryteria wewnętrzne związku ZIT i tryb wyboru) zostanie przedstawiony w dokumencie <i>Lista projektów/operacji realizujących cele w ramach ZIT</i> .
8.	Pozytywna opinia właściwej instytucji zarządzającej programem regionalnym w zakresie możliwości finansowania strategii ZIT w ramach tego programu	art. 34 ust. 6 pkt 2) <i>ustawy wdrożeniowej 2022</i>	SR BOF 2030 zostanie przekazana do zaopiniowania po przyjęciu dokumentu przez Walne Zebranie Stowarzyszenia BOF w formie uchwały.
9.	Pozytywna opinia strategii ZIT Ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego dla MOF objętego wsparciem w krajowych programach pod względem jej zgodności z umową partnerstwa	art. 34 ust. 7 <i>ustawy wdrożeniowej 2021</i>	SR BOF 2030 zostanie przekazana do zaopiniowania po przyjęciu dokumentu przez Walne Zebranie Stowarzyszenia BOF w formie uchwały.
10.	Zawarcie porozumienia pomiędzy związkiem ZIT a samorządem	art. 29 ust. 3-6 <i>rozporządzenia UE 2021/1060</i>	Porozumienie będzie przedmiotem negocjacji Stowarzyszenia BOF z instytucją zarządzającą programem regionalnym.

⁴² Uchwała nr 10/2022 Nadzwyczajnego Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego z dnia 12 lipca 2022 r. w sprawie określenia szczegółowego trybu i harmonogramu przygotowania „Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku”, w tym trybu konsultacji.

Lp.	Warunek	Podstawa prawna	Status
	województwa, zawierającego szczegółowy zakres zadań realizowanych w związku z wdrażaniem ZIT		

Szczegółowe warunki i procedury obowiązujące w realizacji strategii ZIT Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego zostaną zapisane w porozumieniu pomiędzy związkiem ZIT a samorządem województwa, zawierającym szczegółowy zakres zadań realizowanych w związku z wdrażaniem ZIT.

Lista projektów/operacji realizujących cele ZIT będzie określała wykorzystane podejście zintegrowane, oczekiwane wskaźniki rezultatu i produktu powiązane z realizacją właściwego programu (regionalnego lub krajowych) oraz informację na temat sposobu wskazania projektów/operacji, a także powiązania ich z innymi projektami. W dokumencie tym zostaną również określone dodatkowe wskaźniki projektowe – w przypadku potrzeby ich zidentyfikowania.

11. RAMY FINANSOWE I POTENCJALNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA STRATEGII

Ramy finansowe „Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2030” obejmują szacunkowe środki przeznaczone na realizację zaplanowanych działań przez gminy Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego. Strategia zakłada wykorzystanie wszystkich dostępnych źródeł finansowania na potrzeby skutecznej realizacji określonych celów i wskazanych przedsięwzięć strategicznych. Ramy finansowe są uzależnione od zakresu przedmiotowego i horyzontu czasowego podejmowanych działań, kondycji finansowej poszczególnych gmin BOF oraz ich możliwości inwestycyjnych. Finansowanie działań rozwojowych, określonych w „Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2030” będzie się odbywać przy wykorzystaniu środków pozostających w dyspozycji lub pozyskanych przez gminy BOF.

Podstawę do określenia ram finansowych działań strategicznych stanowią budżety poszczególnych gmin BOF oraz wieloletnie prognozy finansowe. Możliwości finansowe niezbędne do sfinansowania długookresowych celów strategii są określane w wieloletniej prognozie finansowej, która zawiera kluczowe zadania, mające wpływ na gospodarkę finansową gminy. Ta z kolei uzależniona jest od czynników makroekonomicznych, takich jak: PKB, inflacja, tempo wzrostu wynagrodzeń, stopa bezrobocia czy planowane zmiany systemowe, np. w polityce podatkowej państwa i poszczególnych gmin.

Analizując zdolność Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do realizacji zadań wynikających z zapisów strategii, należy odnieść się do danych historycznych przedstawiających stan finansów poszczególnych gmin BOF, a także dokonać próby określenia potencjału inwestycyjnego w perspektywie objętej strategią, opierając się przy tym na danych prognostycznych.

W latach 2014-2020 dochody ogółem Gmin BOF wzrastały średnio z roku na rok o 5,8% z 2 070,647 mln zł w 2014 r. do 2 904,390 mln zł w 2020 r. W 2020 r. w porównaniu do roku 2014 dochody poszczególnych gmin wzrosły ok. 2-krotnie (wzrost od 88,1% w gminie Czarna Białostocka do 130,9% w gminie Supraśl), wyjątek stanowią gmina Łapy ze wzrostem o 51,7% i Miasto Białystok ze wzrostem jedynie o 29,2% w porównaniu z rokiem bazowym. Poziom dochodów gmin BOF w latach 2015–2019 wzrastał we wszystkich gminach BOF, zarówno w ujęciu bezwzględnym, jak i w przeliczeniu na 1 mieszkańca. W roku 2015 w porównaniu do roku 2014 zanotowano spadek dochodów ogółem i dochodów w przeliczeniu na 1 mieszkańca w dwóch gminach: Łapy i Białystok, natomiast w roku 2020 w porównaniu do roku 2019 spadek dochodów ogółem nastąpił w czterech gminach: Choroszcz, Juchnowiec Kościelny, Wasilków i Zabłudów.

Jednym z elementów dochodów gminy są dochody własne, których wysoki poziom i jednocześnie wysoki udział w dochodach ogółem świadczy o zamożności jednostki samorządu terytorialnego i wskazuje na zdolność do samofinansowania. Udział dochodów własnych w dochodach ogółem gmin BOF w 2020 r. wynosił średnio 45,9% (od 36,4% w gminie Łapy do 56,2% w gminie Choroszcz). W analizowanym okresie z roku na rok coraz większy udział w dochodach własnych miała kategoria udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa, w tym podatku dochodowym od osób fizycznych (PIT) oraz podatku dochodowym od osób prawnych (CIT). W wyniku zmian w przepisach prawnych w 2019 r., czyli wprowadzenia zerowego PIT dla osób do 26. roku życia i obniżenia stawki podatku następuje zmniejszenie udziałów w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa, dochody gmin BOF z tytułu udziału w PIT i CIT spadły o 4,6 mln zł, przy czym spadek nastąpił jedynie w trzech gminach: Czarna Białostocka, Łapy i Białystok.

W latach 2014-2020 wydatki ogółem gmin BOF wzrastały średnio z roku na rok o 8,1% z ok. 1 836,875 mln zł w 2014 r. do 2 925,845 mln zł w 2020 r., przy czym w roku 2015 w porównaniu do 2014 (o -4,5%) i w roku 2020 w porównaniu do roku 2019 (o -0,1%) zanotowano spadek wydatków ogółem w gminach BOF. W 2020 r. w porównaniu do roku 2014 wydatki poszczególnych gmin wzrastały od 43,7% w gminie Juchnowiec Kościelny do 147,1% w gminie Dobrzyniewo Duże.

Szczególnym rodzajem wydatków są wydatki inwestycyjne, które tworzą podstawy trwałego rozwoju społecznego, gospodarczego, środowiskowego i przestrzennego. Wydatki majątkowe inwestycyjne w analizowanym okresie zmniejszały się do roku 2016, a następnie przez dwa kolejne lata następował ich wzrost, a w ostatnich dwóch latach ponownie nastąpił spadek. W gminach BOF najwyższy poziom wydatków majątkowych inwestycyjnych wynosił 835,709 mln zł w roku 2018, co stanowiło 29,7% wydatków ogółem, a najniższy w roku 2016 – 200,361 mln zł, co stanowił 10,5% wydatków ogółem.

Analogicznie jak w latach wcześniejszych, również w 2020 roku najwyższym poziomem dochodów ogółem i wydatków ogółem na 1 mieszkańca w gminach BOF charakteryzowało się Miasto Białystok i wynosiły one odpowiednio – 7 527,61 zł i 7 642,57 zł. Natomiast w 2020 roku najniższe dochody ogółem na 1 mieszkańca były w Gminie Wasilków na poziomie 4 154,36 zł, a najniższe wydatki ogółem na 1 mieszkańca w Gminie Łapy – 4 709,14 zł. W 2020 roku w trzech gminach: Białystok, Dobrzyniewo Duże i Zabłudów wydatki ogółem na 1 mieszkańca były wyższe od dochodów, natomiast w pozostałych gminach BOF dochody ogółem na 1 mieszkańca były wyższe od wydatków.

Zobowiązania gmin wzrosły z poziomu 781,212 mln zł w 2014 roku do 1 142,307 mln zł w 2020 roku, czyli nastąpił wzrost o 46,2%. W analizowanym okresie najwyższy wzrost zadłużenia o 329,3% zanotowano w Gminie Supraśl (z 7,517 mln zł w 2014 roku do 33,270 mln zł w 2020 roku), natomiast najniższy o 0,6% (z 14,773 mln zł w 2014 roku do 14,864 mln zł w 2020 roku) – w Gminie Choroszcz. Kwota długu na 1 mieszkańca we wszystkich analizowanych latach była najwyższa w Mieście Białystok od 1959,14 zł w 2016 roku do 3292,43 zł w 2020 roku, natomiast najniższa w Gminie Juchnowiec Kościelny od 96,35 zł do 741,18 zł w 2018 roku (wyjątek stanowił rok 2019, w którym najniższa kwota zadłużenia na 1 mieszkańca była w Gminie Dobrzyniewo Duże – 587,29 zł). Wskaźnik zadłużenia liczony jako stosunek kwoty długu do dochody ogółem w gminach BOF w 2014 roku wynosił 37,7%, a w 2020 roku – 39,3%. Najwyższą wartość w 2020 roku wskaźnik zadłużenia osiągnął w Gminie Zabłudów (50,1%), a najniższą w Gminie Juchnowiec Kościelny (8,1%). Nowy wskaźnik, obowiązujący od 2014 r., wyliczany jest na podstawie art. 243 ust. 1 ustawy o finansach publicznych.

Realizacja inwestycji finansowanych ze wsparciem funduszy unijnych ma istotny wpływ na dynamiczny rozwój Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego. W analizowanych latach gminy BOF pozyskały maksimum środków unijnych w 2018 roku – 347,553 mln zł (830,22 zł na 1 mieszkańca), natomiast minimum – w 2015 roku – 44,556 mln zł (107,66 zł na 1 mieszkańca). Zróżnicowanie w wykorzystaniu środków unijnych przez poszczególne gminy BOF oraz w poszczególnych latach było znaczne. Najniższy poziom środków na finansowanie zadań z udziałem UE na 1 mieszkańca wystąpił w roku 2016 w Gminie Czarna Białostocka i wynosił 3,80 zł, zaś najwyższy w 2019 roku w Gminie Juchnowiec Kościelny – 1 283,29 zł. W latach 2014-2020 łącznie gminy BOF wykorzystywały 1 387,657 mln zł środków na finansowanie zadań z udziałem UE, a w przeliczeniu na 1 mieszkańca – 475,19 zł. Dzięki między innymi środkom z Unii Europejskiej Białostocki Obszar Funkcjonalny staje się atrakcyjnym miejscem do pracy i życia.

Tworząc ramy finansowe planowanej działalności związanej z realizacją projektów ujętych w strategii, należy wziąć pod uwagę prognozy dotyczące źródeł i wielkości finansowania projektów w ramach perspektywy finansowej na lata 2021–2027, prognozy dotyczące stanu finansów publicznych, kluczowych wskaźników makroekonomicznych, z uwzględnieniem sytuacji finansowej gmin BOF w perspektywie najbliższych lat.

Do określenia potencjału inwestycyjnego gmin Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego, wykorzystano następujący wzór:

$$PI_t = WO_t \times W_t$$

gdzie:

PI_t – potencjał inwestycyjny gminy w okresie t ;

WO_t – wydatki budżetowe gminy ogółem w okresie t ;

W_t – procentowy udział wydatków inwestycyjnych (na inwestycje i zakupy inwestycyjne) w wydatkach budżetowych ogółem gminy w okresie t .

Potencjał inwestycyjny gminy stanowi iloczyn wydatków budżetowych ogółem i procentowego udziału wydatków inwestycyjnych w wydatkach budżetowych ogółem. Średnia wartość procentowego udziału wydatków inwestycyjnych (na inwestycje i zakupy inwestycyjne) ponoszonych przez gminy BOF w wydatkach budżetowych ogółem w latach 2014–2020 wynosiła 20,2%, przy czym najniższy poziom wskaźnika wystąpił w gminie Wasilków (16,1%), a najwyższy – w gminie Supraśl (30,9%). Potencjał inwestycyjny w latach 2014–2020 wszystkich gmin BOF wynosił 3,338 mld zł, co daje średnio na rok w analizowanym okresie 476,8 mln zł. Najwyższy średnioroczny potencjał inwestycyjny w latach 2014–2020 wystąpił w Mieście Białystok – 360,9 mln zł, a poza Miastem Białystok w gminie Juchnowiec Kościelny – 21,0 mln zł. Najniższy średnioroczny potencjał inwestycyjny w latach 2014–2020 wystąpił w gminie Dobrzyniewo Duże – 6,4 mln zł. Porównując średnioroczny potencjał inwestycyjny w latach 2014–2020 w przeliczeniu na 1 mieszkańca, najwyższa wartość w gminach BOF występowała w gminach: Juchnowiec Kościelny (1 313,3 zł na 1 mieszkańca), Supraśl (1 310,5 zł na 1 mieszkańca) i Białystok (1 216,3 zł na 1 mieszkańca), a najniższa – w gminach: Łapy (782,6 zł na 1 mieszkańca), Dobrzyniewo Duże (708,4 zł na 1 mieszkańca) i Wasilków (627,0 zł na 1 mieszkańca).

Z wykorzystaniem informacji z Wieloletnich Prognoz Finansowych (WPF z 30 czerwca 2022 r., <https://www.gov.pl/web/finanse/wieloletnia-prognoza-finansowa4> [dostęp: 04.10.2022 r.]) poszczególnych gmin BOF przeprowadzono analizę potencjału inwestycyjnego w latach 2021–2030. W przypadku braku wartości planowanych wydatków budżetowych gminy, czy też wydatków inwestycyjnych (na inwestycje i zakupy inwestycyjne) w wybranych latach w WPF z 30 czerwca 2022 r., przyjęto średnią arytmetyczną z dostępnych danych w latach 2021–2030. Prognozowany potencjał inwestycyjny w latach 2021–2030 będzie wynosił 4,187 mld zł, co daje średniorocznie w tym okresie ok. 418,7 mln zł. Średnia wartość procentowego udziału wydatków inwestycyjnych (na inwestycje i zakupy inwestycyjne) w wydatkach budżetowych ogółem gmin BOF w okresie 2021–2030 jest prognozowana na poziomie 14,7%, przy czym najniższy poziom wskaźnika wystąpił w gminie Czarna Białostocka (9,2%), a najwyższy – w gminie Choroszcz (19,2%).

Należy zwrócić uwagę, że w Wieloletnich Prognozach Finansowych poszczególnych gmin zastosowano bardzo ostrożne podejście do planowania w związku z coraz trudniejszą sytuacją finansową jednostek samorządu terytorialnego. Gminy BOF planują utrzymać w latach 2021–2030 swój potencjał inwestycyjny na podobnym poziomie co w okresie poprzednim do prognozowanego. Przeprowadzona analiza wskazuje więc na zabezpieczenie inwestycji zaprezentowanych w strategii i planowanych do realizacji przez gminy BOF.

Strategia określa cele strategiczne i operacyjne oraz kierunki działania Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego w perspektywie do 2030 r. Do zrealizowania zamierzeń wynikających ze strategii, oprócz adekwatnych zasobów ludzkich, organizacyjnych i rzeczowych niezbędne jest posiadanie odpowiednich środków finansowych. Konieczne jest zatem zabezpieczenie i pozyskiwanie odpowiednich środków finansowych na realizację zaplanowanych we wskazanym czasie przedsięwzięć. W celu prowadzenia efektywnej i skutecznej polityki rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego zostaną wykorzystywane środki z różnych źródeł finansowych, a w szczególności:

- środki własne gmin BOF,
- środki Unii Europejskiej w ramach instrumentu ZIT z FEoP 2021-2027,
- środki Unii Europejskiej z FEoP 2021-2027 poza instrumentem ZIT,
- środki Unii Europejskiej w ramach programów krajowych,
- środki Unii Europejskiej w ramach innych funduszy, programów i inicjatyw,
- środki funduszy celowych i dotacji celowych,
- środki pochodzące z budżetu państwa,
- środki jednostek organizacyjnych gmin (spółki komunalne),
- środki sektora prywatnego, w tym formuła partnerstwa publiczno-prywatnego,
- kredyty bankowe, pożyczki oraz inne instrumenty finansowe,
- inne dostępne środki finansowe.

Należy stwierdzić, że podstawowym czynnikiem określającym poziom aktywności inwestycyjnej gmin BOF jest stan ich finansów, zależny od poziomu dochodów własnych, skuteczności pozyskiwania środków zewnętrznych i wypracowanej nadwyżki operacyjnej. Dobra sytuacja finansowa sektora samorządowego jest niezbędnym warunkiem do zrealizowania planowanych przedsięwzięć w ramach Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2030, ponieważ każda gmina musi wygospodarować środki na realizację nowych zadań, bądź z przeznaczeniem na wkład własny. Niezbędne stają się nowe rozwiązania, umożliwiające sprawne wykonywanie zadań własnych w nieustannie zmieniającym się otoczeniu, zarówno prawnym, jak i ekonomicznym.

12. OPIS ZAANGAŻOWANIA PARTNERÓW SPOŁECZNO-GOSPODARCZYCH, W TYM PROCES KONSULTACJI

Prace nad opracowaniem *Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku* przebiegały w oparciu o model partycypacyjny, który pozwolił na poinformowanie mieszkańców i przedstawicieli różnych grup interesariuszy o tym, że powstaje nowy dokument strategiczny odnoszący się do przyszłości rozwoju BOF oraz wysłuchanie ich opinii i zidentyfikowanie najbardziej kluczowych punktów Strategii.

Ważnym elementem procesu partycypacji społecznej jest jego transparentność, dlatego każdemu uczestnikowi konsultacji zapewniono wszystkie niezbędne informacje dotyczące nowotworzonej Strategii oraz umożliwiono im w nich udział.

Partycypacja społeczna została przeprowadzona w sposób wypełniający zapisy art. 8 i 29 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r, obejmując następujące podmioty: władze regionalne, lokalne i miejskie oraz inne instytucje publiczne; partnerów gospodarczych i społecznych; właściwe podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie, takie jak partnerzy działający na rzecz środowiska, organizacje pozarządowe, oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób z niepełnosprawnościami, równouprawnienia płci i niedyskryminacji; organizacje badawcze i uniwersytety.

W ramach procesu konsultacji zorganizowano cykl warsztatów eksperckich, przeprowadzono badanie ankietowe oraz powołano Komisję doradcą ds. przygotowania i wdrażania Strategii.

WARSZTATY EKSPERCKIE

Uczestnikami warsztatów eksperckich byli przedstawiciele urzędów miast i gmin BOF. Uczestnicy zostali podzieleni na grupy warsztatowe, w zależności od tematyki spotkania:

- 1) Obszar dotyczący Mieszkańców BOF i Gospodarki BOF:
 - a) Warsztaty przeprowadzone 14 czerwca 2022 r. w Turośni Kościelnej, udział wzięli przedstawiciele Choroszczy, Dobrzyniewa Dużego, Juchnowca Kościelnego, Łap, Turośni Kościelnej;
 - b) Warsztaty przeprowadzone 20 maja 2022 r. w Urzędzie Miejskim w Czarnej Białostockiej, udział wzięli przedstawiciele miast i gmin z Białegostoku, Czarnej Białostockiej, Supraśla, Wasilkowa i Zabłudowa.
- 2) Obszar dotyczący Środowiska BOF i Przestrzeni BOF:
 - a) Warsztaty przeprowadzone 31 maja 2022 r. w Miejsko-Gminnym Centrum Kultury i Sportu w Choroszczy, udział wzięli przedstawiciele: Białegostoku, Choroszczy, Juchnowca Kościelnego, Łap i Turośni Kościelnej;
 - b) Warsztaty przeprowadzone 17 maja 2022 r. w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Wasilkowie, udział wzięli przedstawiciele z Czarnej Białostockiej, Dobrzyniewa Dużego, Supraśla, Wasilkowa i Zabłudowa.

Celem warsztatów było przedyskutowanie wstępnych zapisów w zakresie możliwości rozwojowych oraz potencjałów BOF. Uczestnicy warsztatów pracowali nad roboczą wersją analizy SWOT zaproponowaną przez ekspertów.

Kolejnym etapem była analiza celów i kierunków działań. Uczestnicy spotkania zostali poproszeni o indywidualną ocenę poprzez wypełnienie formularza i dokonanie wartościowania celów/kierunków działań w skali pięciostopniowej od „bardzo ważny” do „nie jest ważny”.

Ostatnim etapem warsztatów była dyskusja i identyfikacja projektów zintegrowanych możliwych do realizacji w formule ZIT.

ANKIETA

W okresie od 17 maja do 12 lipca 2022 r. wśród interesariuszy BOF przeprowadzone zostało elektroniczne badanie ankietowe, które obejmowało cztery główne obszary tj.: Mieszkańcy BOF, Gospodarka BOF, Środowisko BOF i Przestrzeń BOF.

Wpłynęło 505 poprawnie wypełnionych ankiet. Na ich podstawie oceniono aktualną sytuację społeczno-gospodarczą, mocne i słabe strony, szanse oraz zagrożenia BOF oraz cele i kierunki działań.

KOMISJA DORADCZA DS. PRZYGOTOWANIA I WDRAŻANIA STRATEGII

W celu zapewnienia aktywnego udziału w przygotowaniu i wdrażaniu Strategii Rozwoju BOF do 2030 roku szerokiemu gronu interesariuszy, Stowarzyszenie BOF powołało Komisję doradczą ds. przygotowania i wdrażania Strategii. Do udziału w pracach Komisji zaproszono następujące podmioty z Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego:

- Federację Organizacji Pozarządowych Miasta Białystok, zrzeszającą 66 stowarzyszeń, fundacji i lokalnych grup działania;
- Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych z gminy miejsko-wiejskiej Łapy;
- Stowarzyszenie Barwa-Bardzo Aktywna Wieś z gminy wiejskiej Zabłudów;
- Uniwersytet Medyczny w Białymstoku;
- Uniwersytet w Białymstoku;
- Politechnika Białostocka;
- Urząd Marszałkowski Wojewódzki Podlaskiego;
- Wojewodę Podlaskiego;
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- Nadleśnictwo Czarna Białostocka;
- Białostocki Park Naukowo-Technologiczny;
- Izbę Przemysłowo-Handlową w Białymstoku;
- Białostocką Fundację Kształcenia Kadr;
- Towarzystwo Urbanistów Polskich Oddział Białystok;
- Wodociągi Białostockie Sp. z o. o.;
- PUHP Lech Sp. z o. o.

Ze wskazanymi powyżej podmiotami Stowarzyszenie BOF podpisało porozumienia dotyczące współpracy w przygotowaniu i wdrażaniu *Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku*.

Do zadań Komisji należy w szczególności:

- opiniowanie projektu Strategii Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku;
- opiniowanie listy projektów stanowiącej załącznik do Strategii;
- systematyczny przegląd wdrażania Strategii i postępów w osiąganiu celów Strategii;
- konsultowanie i proponowanie zmian Strategii.

Komisja jest upoważniona do przedkładania organom Stowarzyszenia BOF swoich stanowisk, prezentujących w szczególności poglądy poszczególnych Członków Komisji na opiniowane kwestie. Komisja otrzymuje do zaopiniowania projekty uchwał Zarządu oraz Walnego Zebrania Członków dotyczące przygotowania Strategii i jej zmian (aktualizacji) oraz

jej wdrażania, celem ustosunkowania się do nich. Istnieje możliwość zmiany/rozszerzenia składu Komisji w trakcie przygotowania i wdrażania Strategii.

Spis map

Mapa 2.1 Białostocki Obszar Funkcjonalny	9
Mapa 2.2 Liczba zidentyfikowanych presji w poszczególnych JCWP w regionie wodnym Narwi	41
Mapa 2.3 Ocena ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych w regionie wodnym Narwi	42
Mapa 6.1 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Podział administracyjny	137
Mapa 6.2 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Gospodarowanie przestrzenią.....	138
Mapa 6.3 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Środowisko przyrodnicze, zasoby naturalne i ochrona środowiska.....	139
Mapa 6.4 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Komunikacja.....	140
Mapa 6.5 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Infrastruktura techniczna	141
Mapa 6.6 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Turystyka	142
Mapa 6.7 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Demografia, mieszkanictwo i infrastruktura społeczna	143
Mapa 6.8 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Tereny urbanizacji i polityki przestrzennej.....	144
Mapa 6.9 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Planowane kluczowe działania (mapa zostanie uzupełniona po opracowaniu listy projektów)	145
Mapa 6.10 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Obszary strategicznej interwencji o randze ponadlokalnej.....	146
Mapa 6.11 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: Synteza modelu.....	147
Mapa 6.12 PERŁY Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego - Trasa rowerowa.....	148
Mapa 7.1 OSI 00: Białostocki Obszar Funkcjonalny jako Obszar Strategicznej Interwencji województwa podlaskiego	159
Mapa 7.2 OSI 01 Obszar Strategicznej Interwencji: Kształcenie zawodowe na potrzeby Gospodarki 4.0 i Gospodarki Obiegu Zamkniętego.....	160
Mapa 7.3 OSI 02 Obszar Strategicznej Interwencji: Kompetencje kluczowe	161

Spis tabel

Tabela 2.1 Wskaźniki delimitacji w gminach strefy zewnętrznej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2002-2011	11
Tabela 2.2 Wskaźniki delimitacji w gminach strefy zewnętrznej Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2011-2020	13
Tabela 3.1 Analiza SWOT Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego	63
Tabela 5.1 Cele zrealizowane w ramach ZIT z FEoP 2021-2027	126
Tabela 7.1 Cele SRWP 2030 dedykowane OSI 00 BOF wraz z zakresem planowanych działań	150
Tabela 8.1 Analiza zgodności SR BOF 2030 z wytycznymi i założeniami zawartymi w dokumentach wyższego rzędu.....	162
Tabela 9.1 Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki kontekstowe służące do ich osiągnięcia	171
Tabela 10.1 Warunki obowiązujące w realizacji strategii ZIT.....	176

Spis wykresów

Wykres 2.1 Liczba mieszkańców w gminach BOF w latach 2014 i 2020	16
Wykres 2.2 Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON w Białostockim Obszarze Funkcjonalnym w latach 2014-2020	27
Wykres 2.3 Struktura całkowitego zużycia energii w BOF (w podziale na jednostki; w legendzie kolejność gmin odzwierciedla malejące zapotrzebowanie na energię)	50

Spis rysunków

Rysunek 1.1 Schemat organizacji prac nad „Strategią Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku”	7
Rysunek 1.2 Struktura celów rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku	8
Rysunek 5.1 Schemat celów rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego	70
Rysunek 9.1 Instytucjonalny schemat systemu realizacji strategii – kluczowi przedstawiciele	168